Begroting 2025

Begroting 2025

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2025

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen ... 2
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 9
Leeswijzer ... 25
Deel 2 Beleidsbegroting ... 27
Wijkprogramma's ... 28
Wijken Algemeen ... 29
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 33
Noordwest ... 36
Noordoost ... 39
Presikhaaf ... 43
Malburgen ... 46
Schuytgraaf/Elderveld ... 50
De Laar/Elden ... 53
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 55
Stedelijke programma's ... 58
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 59
Veiligheid ... 66
Bereikbaarheid ... 81
Economie ... 89
Onderwijs ... 103
Cultuur ... 109
Participatie en armoedebestrijding ... 124
Zorg ... 132
Welzijn en inclusie ... 143
Gezondheid en sport ... 154
Klimaat en energie ... 161
Ruimtelijke ontwikkeling ... 173
Wonen en leefomgeving ... 180
Paragrafen ... 199
Lokale heffingen ... 200
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 209
Onderhoud kapitaalgoederen ... 224
Financiering ... 243
Bedrijfsvoering ... 247
Verbonden partijen ... 256
Grondbeleid ... 270
Investeringen ... 274

Subsidies 281
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid 288
Overig programmaplan 290
Deel 3 Financiële begroting 291
Overzicht van baten en lasten per programma 292
Overzicht structureel begrotingssaldo 295
Geprognosticeerde balans 2025-2028 297
Reserves en voorzieningen 298
EMU-saldo 2025 306
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld 307
Overzicht taakvelden per programma (lasten) 313
Overzicht taakvelden per programma (baten) 317
Mutaties circulaires 321
Bijlagen 322
Overzicht BBV-indicatoren 323
Begrippenlijst 327

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen

Hoofdlijnen van beleid

In Arnhem zetten we een radicale stap naar voren. Juist in deze tijd van polarisatie zijn we sociaal, gastvrij en kiezen we voor verbinding. Zo lossen we - samen met het Nationaal Programma Arnhem-Oost
- met het experiment Immerloo Schuldenvrij alle schulden af van een groep huishoudens om hun bijbehorende problematiek te doorbreken; hebben we afspraken gemaakt over permanente opvang van 1700 asielzoekers voor de komende dertig jaar; en ondersteunen we belangrijke culturele organisaties die van het Rijk de komende jaren geen geld meer krijgen. Op die manier laten we in Arnhem zien dat het anders kan.
En dat moet ook. De veranderingen om ons heen maken dat wij ons extra hard moeten inzetten om de duurzame, groene, kansrijke en verbonden stad te blijven die we zijn. De stad waar mens en dier prettig kunnen wonen en verblijven. Ook de voortwoekerende gruwelijke oorlogen in onder meer Gaza en Oekraïne, en de brede internationale politieke onrust maken dat wij vast moeten houden aan onze eigen Arnhemse koers.

We doen dat binnen een financieel steeds ingewikkelder speelveld. De bezuinigingen vanuit Den Haag op gemeenten, de sterk oplopende kosten voor de jeugdzorg en toenemende bouwkosten maken dat we scherp aan de wind moeten zeilen. Scherp aan de wind en soms tegen de wind in. Tegelijkertijd moeten we keuzes maken om ook in de komende jaren uit te kunnen gaan van een degelijk financieel fundament. Zodat we van daaruit samen met onze inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers verder kunnen bouwen aan een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem dat klaar is voor de toekomst.

Midterm
Bij de start van deze raadsperiode, inmiddels bijna twee jaar geleden, hebben we als stad het roer radicaal omgegooid. Bewapend met daadkracht en lef zijn we aan de slag gegaan om de klimaat- en biodiversiteitscrisis, de wooncrisis en de kloof tussen arm en rijk te bestrijden. Sindsdien werken we ambitieus aan een ongedeelde stad waarin het fijn leven is voor mens en dier en waar de natuur alle ruimte krijgt. Waar voor alle Arnhemmers goede, betaalbare en geïsoleerde woningen beschikbaar zijn om prettig in te wonen. Waar we de transformatie maken naar duurzame energie en werken aan een groene, circulaire stad. Waar we investeren in een gezonde en veilige leefomgeving waar kinderen en jongeren onbezorgd kunnen opgroeien. Waar elke Arnhemmer verzekerd is van bestaanszekerheid en volop kansen krijgt om te bereiken wat hij, zij of hen wil. Waar inwoners naar elkaar omzien en waar we nieuwe Arnhemmers verwelkomen die verdreven van huis en haard op zoek zijn naar een veilig heenkomen.

Inmiddels zitten we in de tweede helft van deze raadsperiode. Beslissingen waarmee we onze ambities kunnen verwezenlijken, hebben we al genomen of zijn in gang gezet. Voorstellen als de Omgevingsvisie Arnhem 2040; Woonvisie Arnhem 2024-2029/2034; de Kantorennota 2022-2030; de Visie Werklocaties 2040; de Gebiedsvisie Rijnpark; het Integraal huisvestingsplan onderwijs 2024-2039; het Gebiedsprogramma Grootschalig Woningbouwgebied Spoorzone Arnhem-Oost; de Huisvestingsverordening Gemeente Arnhem 2024; de Nota Grondbeleid 2023; en het Omgevingsplan Binnenstad en Singels zijn inmiddels door de raad vastgesteld. Dat geldt ook voor de raadsvoorstellen Positief sportklimaat, toekomst sportclubs en duurzaam kunstgrasbeleid; de Aanpak wachtlijst huishoudelijke ondersteuning; de Koersnota Van Wijken Weten 2023-2030; de Aanpak crisis bestaanszekerheid; Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf; het Eerste Arnhemse Burgerberaad; het Integraal Veiligheidsplan 2023-2027; het Lokaal consumentenvuurwerk afsteekverbod en de Nieuwe regels voor zonnepanelen op daken van beschermde monumenten en panden met een zware welstandstoets.

We zijn bezig met het instellen van een Bijverdienbeloning, hebben al een aantal beslissingen genomen om schuldhulpverlening weer in eigen hand te nemen, en zitten midden in een uitgebreide operatie om inkomensregelingen voor mensen met een laag inkomen te verbeteren en toegankelijker te maken. Ook zijn we aan de slag gegaan met het opknappen en vergroenen van Winkelcentrum De Drieslag inclusief het opkopen van het binnenplein daar. We hebben het Plan Leefbare Wijken opgesteld en zijn dagelijks bezig met de uitvoering.

Daarnaast is de raad reeds gestart met de behandeling van plannen als de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn, de parkenvisie Sonsbeek, Zypendaal, Gulden Bodem, het Duurzaam Mobiliteitsplan en het Plan Gezonde Leefomgeving. De Visie Stadslandbouw en duurzaam voedsel komt er nog aan. Voor het Nationaal Programma Arnhem-Oost heeft de alliantievertegenwoordiging in april 2024 het Uitvoeringsplan 2024-2026 vastgesteld dat is verwerkt in deze begroting.

Nu al deze programma's en plannen om onze ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem zijn en worden besproken, richten we ons de komende jaren vol op de uitvoering en op realisatie. Naast alle beleidsstukken, zijn we de afgelopen jaren hard aan het werk om het verschil van beleidskeuzes ook te laten zien in de stad aan de Arnhemmers. Zo zijn de nieuwe woonprojecten natuurinclusief en klimaatadaptief, worden er veel nieuwe bomen geplant en worden de wijken vergroend nadat samen met wijkbewoners wijkgroenagenda's zijn gemaakt. Daarnaast worden er resultaten geboekt met het beschikbaar maken van plekken voor de creatieve makers van de stad.

Ook voor onze ambities met betrekking tot wonen en de groei van de stad richten we ons op de uitvoering en realisatie. Zo is de planvoorraad de afgelopen twee jaar zeer hard gegroeid naar in totaal 18.000 woningen (waarvan ongeveer 4500 woningen in plannen zijn vervat die reeds vergevorderd zijn). Ook hier breekt een fase aan om deze plannen richting de uitvoering en de bouw te brengen.

De slag naar uitvoering en realisatie is niet zomaar gemaakt. Soms betreft dit het omdraaien van ingesleten patronen wat het weerbarstig maakt en om een lange adem vraagt. Hiervoor is veel inzet nodig, zowel van ons zelf als van onze partners. Omstandigheden als stijgende kosten, stikstofbeperkingen, netcongestie en een gespannen arbeidsmarkt helpen daar niet bij. Het bekende spanningsveld tussen ambities en realisatiekracht doet zich hier gelden. Tegelijkertijd zijn we positief gestemd; er staat immers veel in de steigers. De vertaalslag naar uitvoering vraagt om realistisch plannen en het stellen van prioriteiten. Dit doen we om zo groot mogelijke impact te realiseren voor onze stad, inwoners en ondernemers.

In het kader van posterioriteren inventariseren we voortdurend alle grote projecten en programma's, waarbij we kijken wat al gerealiseerd is, wat qua planning haalbaar is en waarop bijgestuurd moet worden. Dit is vertaald en terug te lezen in de verschillende programma's in deze begroting. Daar waar aanvullende keuzes mogelijk of nodig zijn – tenslotte betreft dit een voortdurend proces – doen we dat uiteraard in afstemming met de raad.

Financieel gezond Arnhem
Met de bezuinigingsvoorstellen uit de vastgestelde Perspectiefnota 2025-2028 kunnen we een structureel sluitende begroting realiseren. Het college stelt voor om hieraan vast te houden met het oog op de onzekerheden uit het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet en onze oplopende financiële opgaven op het gebied van onderwijshuisvesting en beschermd wonen. Ook blijven er onzekerheden bestaan over mogelijke stijgingen van tarieven en volumes in het zorgdomein. Ook toenemende personele lasten zullen door CAO-stijgingen in bijvoorbeeld de cultuursector, de zorg, de welzijnsector en bij de sociale wijkteams voelbaar zijn. In dit verband zal met partners in de stad het gesprek gevoerd worden over de uitvoering van hun taken.
Daarnaast stellen we voor om de aangekondigde transformatie Sociaal Domein door te zetten vanwege de stijgende kosten van deze voorzieningen en de doorontwikkeling die we voor ogen hebben.

Een DUURZAAM Arnhem
In Arnhem willen we koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit sociaal perspectief. In 2030 streven we naar een 50% circulaire economie, in 2050 willen we volledig circulair zijn. We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Hierbij zorgen we dat de energietransitie rechtvaardig is en dat iedereen mee kan doen. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. In onze omgang met grondstoffen en afval staat een circulaire economische benadering centraal. Hierbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart.

Zo min mogelijk afval
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. Onze ambitie blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval verder te verkleinen. In 2024 heeft het eerste Arnhemse burgerberaad over afval plaatsgevonden. Dit heeft in totaal 29 adviezen opgeleverd over de manier waarop we de hoeveelheid afval van inwoners, bedrijven en instellingen kunnen verminderen. Deze adviezen zullen worden verwerkt in een pakket aan maatregelen dat wordt voorgelegd aan de raad.

Een groeiende stad
De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Ruim de helft van de in totaal 14.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Met het

Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. In deze begroting is de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost verwerkt in lijn met de eerder door de raad vastgestelde gebiedsvisies behorende bij Spoorzone Arnhem-Oost.

Goede volkshuisvesting
Om de wooncrisis te bestrijden sturen we op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Zo moet er over een aantal jaar, voor veel meer Arnhemmers dan nu, een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar zijn. Daarbij geven we prioriteit aan acties en initiatieven die ons helpen met de sociale opgaven in onze wijken. Deze stevige ambities zijn uitgewerkt in de inmiddels vastgestelde nieuwe Woonvisie.

Extra woonplekken voor dak- en thuislozen
In Arnhem willen we dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt die snel en persoonsgericht geboden. Deze opvang is gericht op duurzame uitstroom. Hierbij is nazorg belangrijk om terugval te voorkomen. De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren. Daarnaast geven we als (een van de) eerste gemeenten invulling aan de opvang van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Duurzame economie
Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken. Hierbij moet de groei van de werkgelegenheid in balans zijn met de ontwikkeling van de stad. We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van innovaties met betrekking tot energie. Dit doen we onder meer met behulp van onze voucherregeling energie.
Onze werklocaties zijn belangrijke pijlers onder de duurzame economische ontwikkeling van Arnhem en de regio. Ze bieden ruimte aan verschillende vormen van bedrijvigheid en werkgelegenheid op alle niveaus voor Arnhemmers. Daarom bieden we ook in 2025 ruimte voor ondernemen. Bovendien werken we samen met partners in de stad aan de kwaliteit van onze werklocaties. Daarbij richten we ons onder meer op duurzaamheid, veiligheid en bereikbaarheid.
Om de mismatch op de arbeidsmarkt tussen vraag en aanbod te verkleinen, faciliteren en stimuleren we samen met onze partners een leven lang ontwikkelen. Ook zetten we in op het aantrekken en behouden van talent en activeren we onbenut arbeidspotentieel.

Transformatie binnenstad
We werken aan een transformatie van onze binnenstad, waarbij we inzetten op onder meer een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen. Dit vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering. Begin 2025 willen we hiervoor een ontwikkelperspectief Arnhem Centrum opleveren. Daarnaast werken we gericht verder aan gebiedsontwikkelingen en projecten in de binnenstad zoals het Johnny van Doornplein en het Gele Rijdersplein. Dit doen we uiteraard in samenspraak met het Platform Binnenstad Arnhem. Ook willen we nauwer samenwerken met de diverse stichtingen van de ingestelde Bedrijveninvesteringszones (BIZ).

Een GROEN Arnhem
Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes waaronder de vele schitterende stadsparken. Toch kunnen we niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom blijven we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We combineren de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie. Zo maken we in nauwe samenwerking met onze inwoners en partners, Arnhem met behulp van klimaatadaptatie bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte.

Al deze maatregelen zijn vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Radicaal vergroenen is daarbij een belangrijk middel. Zo planten we meer bomen en geven we onze aanwezige bomen de kans om majestueus uit te groeien. We gaan aan de slag om onze prachtige groene gebieden nóg

beter te verbinden, de bodem te optimaliseren en de biodiversiteit te vergroten. We stimuleren onze bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen en zetten verharding om naar groen. Ook werken we aan de realisatie van een koel netwerk, zodat (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik kunnen blijven maken van de openbare ruimte. Door onze waardevolle bossen en parken op orde te houden en in te zetten op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden, ontstaat er een groter groen netwerk voor dier, plant en mens. Ook werken we natuur-inclusieve landbouw in onze parken en ommelanden.

Dierenwelzijn is essentieel
Dieren hebben een intrinsieke waarde en hun welzijn is voor ons essentieel. Daarom bieden we in Arnhem ruimte aan dieren in de stad en in de natuur. Zo zorgen we voor meer en/of betere uitlaatplekken voor honden en bieden we ondersteuning aan huisdiereigenaren die dat nodig hebben. Samen met de regiogemeentes zorgen we voor opvang van huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd. De nieuwbouw van het Dierentehuis Arnhem en omstreken zal in 2025 openen. Daarnaast zetten we ons in om de leefomgeving van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren. Zo verbinden en versterken we de ecologische hoofdstructuur. Ook zetten we ecologisch maaibeheer en dynamische begrazing door kuddes in om de biodiversiteit in stand te houden of te verbeteren.

Gezonde leefomgeving
We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Daarom hebben we afgelopen jaar het plan Gezonde Leefomgeving opgesteld, wat we de komende jaren gaan uitvoeren. In dit plan staat hoe we de fysieke leefomgeving gaan verbeteren waarbij we de gezondheid van mens, dier en natuur beschermen tegen slechte luchtkwaliteit, geluidshinder, hittestress en vervuiling. Ook voeren we de maatregelen uit de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn uit.

Bereikbare stad
Arnhem groeit, er komen meer huizen, banen, bedrijven en Arnhemmers bij. Dat betekent ook meer verkeer. Om ons hier op voor te bereiden moeten we nu stappen zetten. Om ervoor te zorgen dat Arnhem bereikbaar, leefbaar en groen blijft. We reizen steeds meer te voet, fietsend of met het openbaar vervoer. Tegelijkertijd willen we als het nodig is ook nog met de auto van A naar B kunnen. En willen we graag leven in prettige wijken met ruimte voor ontmoeting, beweging en groen, met minder verkeersoverlast en minder auto’s op straat. Waarbij we oog hebben voor verkeersveiligheid. Onze ambities en plannen beschrijven we in het Duurzaam Mobiliteitsplan, dat nog door de raad moet worden vastgesteld.

Een KANSRIJK Arnhem

Alle Arnhemmers moeten op hun eigen manier kunnen meedoen in de samenleving. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Juist in deze tijd is het belangrijk dat we onze inwoners de zekerheid bieden dat zij - zelfstandig of met de juiste begeleiding - in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Waar nodig helpen we mensen aan het werk, bijvoorbeeld met de proef Bijverdienbeloning, die in 2024 is uitgebreid met jongeren t/m 27 jaar. Hiermee willen wij de bestaanszekerheid van inwoners vergroten en stimuleren dat zij gaan werken en uitstromen uit de uitkering. Ook ondersteunen we onze inwoners door bemiddeling naar betaald werk en inzet van arbeidsontwikkeling. Scalabor, ons sociaal ontwikkelbedrijf, speelt hierbij een belangrijke rol.

Voorkomen van en hulp bij schulden
Bestaansonzekerheid bestrijden en het bieden van perspectief van een toekomst zonder problematische schulden, vinden we essentieel. Daarom gaan we in 2025 de vroegsignalering, aanmelding, intake, stabilisatie, schuldregeling en budgetbeheer/coaching in eigen beheer uitvoeren. Zo kunnen we beter inspelen op de vraag en ondersteuningsbehoefte van inwoners. In onze hulpverlening blijven we extra aandacht geven aan doelgroepen zoals jongeren, ondernemers en gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagenschandaal. Dat doen we vanuit een basis van vertrouwen. We zetten investeringen door in de Gelrepas, bijzondere bijstand en vroegsignalering van schulden. Samen met het Nationaal Programma Arnhem-Oost voeren we in Immerloo een experiment uit waarbij we 40-60 gezinnen op een innovatieve manier helpen met hun schulden en hen begeleiden bij multiproblematiek. Verder vereenvoudigen we onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering, zodat mensen de hulp krijgen die ze nodig hebben met zo min mogelijk drempels en rompslomp.

Transformatie van zorg en welzijn
Onze stad groeit en onze inwoners worden steeds ouder. Onze verwachting is dat Arnhemmers de komende jaren steeds vaker hulp of ondersteuning nodig zullen hebben. Wij willen wij dat onze inwoners die dit het meest

nodig hebben, toegang blijven houden tot goede, betaalbare en laagdrempelige voorzieningen. Daarbij zien we wel enkele uitdagingen. Zo leidt de vergrijzing tot een toenemende en complexere zorgvraag, terwijl door aanhoudende personeelstekorten het aanbod van zorg begrensd is. Ook stijgen de kosten van zorg, bijvoorbeeld door CAO-aanpassingen, die niet volledig gecompenseerd worden door het Rijk.

Om deze uitdagingen het hoofd te bieden, gaan we door met de transformatie van zorg en welzijn. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. We zetten daarbij vol in op preventie en organiseren de zorg om Arnhemmers heen. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis. Op die manier proberen we complexere problemen en zwaardere zorg te voorkomen.

We versterken de preventieve functie van het welzijnsbeleid. In geval er een zorgvraag is, organiseren we meer samenhang in de toeleiding; verbinden we welzijn en zorgaanbieders en zorgen we ervoor dat aanbieders lichte ondersteuning dichtbij kunnen bieden. Ook organiseren we meer samenhang in de zware zorg.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en mee te doen, is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. We werken aan een aangescherpt welzijnsbeleid, waarbij de focus ligt op preventie. We combineren activiteiten waarin welzijn en zorg elkaar raken. Ook gaan aan de slag met de uitvoering van het ouderenbeleid dat eind 2024 aan de raad zal worden voorgelegd. Zo werken we samen verder aan een zorgzame stad waar inwoners omzien naar elkaar.

Zorg en ondersteuning voor de meest kwetsbare Arnhemmers
Op diverse fronten binnen de zorg en ondersteuning zijn de gevolgen van de vergrijzing en personeelstekorten zichtbaar. Binnen de huishoudelijke ondersteuning bijvoorbeeld, waar we gerichter gaan toewijzen om te zorgen dat die beschikbaar blijft voor onze inwoners. Waar nodig en mogelijk zetten we binnen de zorg en ondersteuning vaker groepsgewijze ondersteuning en begeleiding in. Ook dit draagt bij aan het verminderen van de personeelstekorten, omdat één begeleider zo meer inwoners tegelijkertijd kan begeleiden. Om deze beweging op gang te krijgen, zullen wij aanbieders hiertoe stimuleren en bovendien in de regionale inkoop financiële prikkels inrichten. Via pilots met zorgaanbieders en in samenwerking met de regionale inkooporganisatie bereiden we dit voor.

Kansen voor alle Arnhemse kinderen en jongeren
We willen dat alle kinderen en jongeren de kans krijgen om het beste uit zichzelf te halen. Dat er voor iedereen kind perspectief is op een gelukkige toekomst. Onderwijs speelt hierin een cruciale rol. Onze ambitie is dat alle kinderen in Arnhem het onderwijs kunnen volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. Dat passend onderwijs beschikbaar is voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen met een kansrijke start hebben daar hun leven lang profijt van. We verrijken het reguliere onderwijs door aanbod voor kinderen en hun ouders op het gebied van sport, cultuur, ontmoeten, stages, werk, ondersteuning en zorg. We voorkomen dat kinderen uitvallen op school of zijn er, als dat niet lukt, zo vroeg mogelijk bij. Waarbij we willen dat alle jongeren een startkwalificatie behalen, zodat zij een vliegende start kunnen maken op de arbeidsmarkt. Verder zetten we basisvaardigheden centraal en maken we een integraal plan voor taalvaardigheid van -10 maanden tot 100 jaar.
Onze onderwijshuisvesting is ondersteunend aan het bieden van kansen aan kinderen en jongeren. We bouwen op basis van het Integraal Huisvestingsplan aan schoolgebouwen en schoolpleinen waarmee leraren en ander onderwijspersoneel de ruimte en mogelijkheden hebben om te werken aan de ontwikkeling van hun leerlingen.

Arnhemmers gezond en fit
Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Daarom leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Tot 2026 willen we per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen, waarbij we vooral inzetten op de Arnhem Oost wijken.

We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte. We blijven gezond eten en drinken stimuleren door programma's als GO! (Gezond Onderweg), JOGG (gezonde jeugd, gezonde toekomst) en leefstijlcoaching via het sportbedrijf voort te

zetten. Ook zetten we verder in op professionalisering van sportaanbieders en verduurzamen we kunstgrasvelden. Naar verwachting kunnen we in 2025 twee à drie velden vervangen, van SBR gerecyclede autobanden naar organische infill.

Veiligheid
In 2025 zullen veiligheid, overlast en criminaliteit wederom onze volle inzet vragen. Zorgelijke ontwikkelingen als de bezuinigingen op de zorg of verontrustende geopolitieke ontwikkelingen zorgen voor extra druk op de stad en haar inwoners. We hebben dankzij investeringen in de afgelopen jaren het netwerk en de capaciteit om dit op te vangen. In 2025 zullen we criminelen, criminele ronselaars van Arnhemse jeugd en overlastgevers op straat en in de wijken blijven aanpakken en intensiveren we de aanpak van digitale criminaliteit, giftige polarisatie en radicalisering. Landelijk spreken we aan op de ongewenste effecten van beleidskeuzes, die je niet los kunt zien van de veiligheidsopgave. Veiligheid is van ons allemaal.

Nationaal programma Arnhem-Oost
In de vijf wijken in Arnhem-Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken. Als een van de alliantiepartners werken we aan de realisatie van het Uitvoeringsplan 2024-2026.

Een VERBONDEN Arnhem
We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. We zetten in op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken. Ook bestrijden we discriminatie en stimuleren we acceptatie op diverse gronden. Voor 2025 hebben we diverse acties gepland die aan deze doelen bijdragen. Zo willen we meer kennisateliers organiseren over bijvoorbeeld etnisch profileren of moslimdiscriminatie. Daarnaast ontwikkelen we samen met partners een aanpak tegen arbeidsmarktdiscriminatie, waarbij we extra aandacht besteden aan moslimvrouwen. Dit is van belang omdat uit recent onderzoek van de Radboud Universiteit, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, blijkt dat discriminatie op de arbeidsmarkt een dagelijkse realiteit is voor veel moslimvrouwen, vooral zij die een hoofddoek dragen.
In 2025 bereiden we ook een bid voor met de partners voor Roze Zaterdag 2027 in Arnhem, en werken we aan de toegankelijkheid van onze stembureaus.

Gastvrije stad
Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. Vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden bieden we perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom. We helpen hen met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. Daarnaast zetten we samen met externe partners in op het verkorten van de wachttijden voor statushouders en asielzoekers om ingeschreven te worden in de Basisregistratie Personen (BRP).

Cultuur(historie) verbindt
De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot, Het brengt schoonheid, troost of vermaak. Tegelijkertijd is het meer: kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid en polarisatie. Daarom willen we zoveel mogelijk mensen laten meedoen. Door het versterken van ons brede culturele aanbod, willen we de stad verder verlevendigen en mensen met elkaar verbinden. We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen het aan de Arnhemse opgaven. Ook geven we onze cultuurhistorie een prominente plek in de stad: mensen moeten het kunnen zien en beleven.

Inclusieve en duurzame evenementen
Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Om dat te bewerkstelligen stimuleren we organisatoren door bijvoorbeeld kennissessies te organiseren. Op termijn willen we organisatoren via de evenementenvergunning verplichten om te investeren in verduurzaming en toegankelijkheid.

Voor de jaarwisseling van 2025-2026 maken we in lijn met de aangenomen raadsmotie budget vrij voor een derde vuurwerkshow. Ook reserveren we in lijn met het amendement 24A23 extra geld zodat er jaarlijks een Bridge to Liberation Experience plaats kan vinden bij de John Frostbrug.

Samenwerking binnen en buiten de stad
Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven en mensen die de stad bezoeken. Bij het verwezenlijken van onze ambities zoeken we dan ook zoveel mogelijk de samenwerking met inwoners, maatschappelijke instellingen, bedrijven en de regio Arnhem-Nijmegen. Daarnaast versterken we onder meer de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal.

Bereikbare gemeente
We willen een goed bereikbare gemeente zijn en streven naar een goede dienstverlening die bijdraagt aan het vertrouwen tussen inwoner en de gemeente. Daarbij hebben we oog voor de diversiteit van onze inwoners en hun behoeften. Daarom wordt gewerkt aan een visie op de dienstverlening van de gemeente Arnhem en zal in 2025 gestart worden met de uitvoering. We zetten in op zowel een gastvrij stadhuis als goede digitale dienstverlening, zodat Arnhemmers gemakkelijk en zoveel mogelijk op afstand kunnen regelen. De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt structureel voortgezet.

Zeggenschap inwoners vergroten
Om de zeggenschap van inwoners verder te vergroten en de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, organiseren we deze raadsperiode ook twee burgerberaden. Het Burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert. Nu het eerste burgerberaad over afval is afgerond, gaan we aan de slag met de voorbereiding van een burgerberaad over klimaat. We blijven werken met het vastgestelde Arnhems Stappenplan Participatie zodat ieder participatietraject die bij de gemeente Arnhem wordt gestart, op dezelfde werkwijze wordt opgezet.

Tot slot
Deze Begroting 2025 heeft een duidelijke richting. Hoewel pijnlijke keuzes soms onoverkomelijk waren, schetst deze Begroting onze ambities, prioriteiten en de vertaling daarvan in maatregelen. Al deze inspanningen samen, brengen ons opnieuw een stap dichter bij ons doel van een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

De hoofdlijnen van de financiën in deze Begroting laten zich het beste uitleggen door te laten zien welke ontwikkelingen zich in de tijd vanaf de Begroting 2024 in aanloop naar de Begroting 2025 hebben voorgedaan.

Van Begroting 2024 naar Perspectiefnota 2025-2028

Er lagen in de aanloop naar de Perspectiefnota diverse uitdagingen. Bovenop het in voorgaande begrotingen reeds verwerkte ravijn in het gemeentefonds, waardoor de inkomsten vanaf 2026 vanuit het Rijk sterk dalen, zien gemeenten ook dat de kosten in de komende jaren fors (verder) blijven stijgen. De inflatie heeft geleid tot hogere prijzen in de markt en hogere salarissen in vrijwel alle bedrijfstakken inclusief onze eigen organisatie. Met name in het sociaal domein leidde dit tot oplopende kosten, vooral in de jeugdzorg. Maar niet alleen de kosten van de jeugdzorg zijn toegenomen, ook de duur en intensiteit van de behandelingen nam toe. Tegelijkertijd was er geen zicht op verhoging van de rijksmiddelen in het gemeentefonds.

In aanloop naar de Perspectiefnota is bijgestuurd om dit zorgwekkende beeld behapbaar te maken. Aan de ene kant zijn de claims en knelpunten voor de algemene middelen verlaagd. Ook werd Arnhem geholpen door uitstel van besluitvorming over beschermd wonen, waardoor de invoering van het nieuwe verdeelmodel beschermd wonen opnieuw met een jaar is opgeschoven. Voor Arnhem levert dit direct vele miljoenen ruimte op. Daarnaast zijn op alle programma's bezuinigingsvoorstellen opgeleverd en zijn voorstellen voor lastenverhoging gedaan.
Net voor het afronden van de Perspectiefnota verscheen ook de Voorjaarsnota van het Rijk. Daaruit bleek dat de normeringssystematiek vanaf 2024 gekoppeld wordt aan de groei van het bruto binnenlands product (bbp). Dit levert voor gemeenten met name in 2024 en 2025 een nadeel op, aangezien in deze jaren de geldende normeringssystematiek de 'trap-op-trap-af'-systematiek was en deze tot een hoger accres leidde. Dit nadeel wordt echter in 2024 en vanaf 2026 geheel door het Rijk opgevangen en in 2025 voor de helft. Vanaf 2026 wordt daarnaast de oploop van de opschalingskorting geschrapt (€ 675 miljoen landelijk). De landelijke korting op het gemeentefonds daalt hierdoor van € 3 miljard naar € 2,3 miljard.
Tot slot is afgesproken dat in de toekomst (een nader te bepalen deel van de) Wmo niet langer via de algemene uitkering van het gemeentefonds loopt, maar via een aparte financiering met een passende geobjectiveerde indexering. Hiervoor wordt bij het Rijk een oplopende reeks van € 75 miljoen landelijk in 2026 naar € 225 miljoen landelijk in 2028 gereserveerd.

Perspectiefnota 2025-2028

De financiële voorstellen uit de Perspectiefnota zorgden er gezamenlijk voor dat 2024 en 2025 uitkomen op een structureel sluitende begroting. Daarbij is € 18,8 miljoen structureel vanaf 2028 omgebogen en € 19,1 miljoen incidenteel over de periode 2024-2028. In de jaren 2026 en 2027 resteerde nog een beperkt structureel tekort, dat in 2028 opliep naar ruim € 11 miljoen. Waarbij een correctie na het verschijnen van de Perspectiefnota over de verwerking van de stelpost Beschermd Wonen leidde tot een structureel voordeel van ruim € 7 miljoen vanaf 2028, waardoor in 2028 het structurele tekort neerkwam op circa € 4 miljoen.
Met dit beeld in de Perspectiefnota is het eerste begrotingsadvies van de VNG gevolgd, dat adviseert om een sluitende begroting 2025 te realiseren en voor de jaren daarna het tekort te laten zien, maar ook voorbereidingen te treffen om dit tekort vanaf 2026 tijdig te kunnen oplossen.

Van Perspectiefnota 2025-2028 naar Begroting 2025

Jaarlijks zorgt de meicirculaire voor belangrijke input voor de nieuwe begroting. De meicirculaire 2025 laat ten opzichte van voorgaande circulaires in alle jaren 2025-2028 een positiever beeld zien. Vanaf 2024 ontstaan structurele voordelen van circa € 7 tot € 8 miljoen als gevolg van actualisatie van aantallen op de maatstaven en indexatie van de integratie-uitkeringen beschermd wonen en participatie. Aangezien in de meicirculaire de door het Rijk gereserveerde middelen voor indexering van de Wmo nog niet aan gemeenten worden vrijgegeven, ontstaat hier ten opzichte van de Perspectiefnota een nadeel. We hebben echter de mogelijkheid om de ruimte onder het Btw-compensatiefonds als dekking hiervoor in te zetten, dit wordt verderop nader toegelicht.
In de periode tussen Perspectiefnota en Begroting 2025 is ook het Hoofdlijnenakkoord van de nieuwe landelijke coalitie verschenen. Het voor gemeenten meest belangrijke punt is het voornemen tot het afschaffen van de specifieke uitkeringen vanaf 2026 (met uitzondering van de BUIG) en deze middelen na aftrek van 10% efficiencykorting aan het gemeentefonds toe te voegen. Dit zou kunnen betekenen dat gemeenten meer ruimte krijgen voor eigen beleidskeuzes, meer integrale aanpak, minder administratieve lasten en met een jaarlijkse indexering. Belangrijk aandachtspunt is echter dat de besparing al wel verwerkt wordt in de rijksbegroting, maar

er nog geen zicht is op daadwerkelijke overheveling van specifieke uitkeringen. Bovendien is de besparing gebaseerd op de omvang van de specifieke uitkeringen in 2022. Mogelijk is de omvang in 2026 kleiner of gaat maar een beperkt deel over.
Ook na de Perspectiefnota is de ontwikkeling van de zorgkosten nadrukkelijk gevolgd. Een bijstelling van de indices waarmee de zorgkosten worden geïndexeerd door de Nederlandse zorgautoriteit leiden tot een extra beslag op de algemene middelen van € 1,7 miljoen zoals hierna toegelicht bij de jaarlijkse bijstellingen. De volumegroei van de jeugdzorg blijkt op basis van ramingen die deze zomer zijn gemaakt binnen de verwachtingen te liggen waarmee in de Perspectiefnota rekening was gehouden. Er is daarmee aanvullend op de Perspectiefnota geen aanvullend budget voor volumegroei nodig. De volumegroei en de tariefontwikkeling in Wmo en Jeugdzorg blijven scherp gevolgd worden. Om onverwachte tegenvallers hierin op te vangen is in het weerstandsvermogen rekening gehouden met een totaal risico van € 19 miljoen voor volume- en tariefstijgingen, zie ook paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen.
De plannen voor de ontwikkeling van de Spoorzone worden ook steeds verder uitgewerkt. Het budget dat hiervoor in de vorige begroting is vrijgemaakt is voor dit moment voldoende gebleken om de grondexploitatie te starten. Dit doen we op een prudente wijze. Voor de zomer is de gebiedsvisie vastgesteld door de gemeenteraad. In deze begroting is dit ook financieel terug te zien, met name in het programma Ruimtelijke Ontwikkeling, maar ook in de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen.

Conclusies financieel beeld
Geconcludeerd kan worden dat mede door de bezuinigingen die in de Perspectiefnota zijn opgenomen, nu een structureel sluitende begroting kan worden gerealiseerd, waarbij ook een aantal financiële ontwikkelingen die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, in dit beeld meegenomen zijn. Daarbij ontstaat in alle jaren een structureel sluitend beeld. In een aantal jaren lijkt meer dan noodzakelijk te worden bezuinigd, echter ook met deze bezuinigingen wordt nog steeds maar net een structureel sluitende begroting in 2028 gerealiseerd. Gezien de onzekerheden uit het Hoofdlijnenakkoord (bijvoorbeeld de aangekondigde korting van 10% op de specifieke uitkeringen), onze oplopende financiële opgaven op het gebied van onderwijshuisvesting en beschermd wonen en de mogelijke verdere stijging van tarieven en volumes in het zorgdomein is het goed om vast te houden aan de in de Perspectiefnota opgenomen bezuinigingen. Ook pleit dit ervoor om de beoogde transformatie van het sociaal domein door te zetten om in de toekomst het hoofd te bieden aan stijgende kosten.

Over de jaren heen wordt per saldo toegevoegd aan de algemene reserve. De algemene reserve is het belangrijkste onderdeel voor het weerstandsvermogen en dit blijft daarmee op niveau. Dit zien we terug in de weerstandsfactor die in 2025 uitkomt op 1,2 en daarna als gevolg van de onttrekking in 2026 een tiendepunt daalt naar 1,1, maar vervolgens vanaf 2027 weer 1,2 bedraagt. In de begroting is wel incidentele ruimte aanwezig, maar een eventueel beroep hierop moet bezien worden in combinatie met de weerstandsfactor. Deze komt in geen enkel jaar boven de 1,4 uit. De spelregels voor de weerstandsfactor geven aan dat de ondergrens op 1,0 ligt en er wordt gestreefd naar een weerstandsfactor van 1,4 of hoger.

Het financieel beeld in deze Begroting 2025 ligt tot slot in lijn met het tweede deel van het begrotingsadvies van de VNG, dat stelt dat het jaar 2025 structureel sluitend moet zijn, dat de financiële en inhoudelijke consequenties van noodzakelijke bezuinigingen en/of lastenverzwaringen benoemd worden en gekozen kan worden om de ruimte onder het Btw-compensatiefonds in te ramen. De VNG adviseert daarnaast om de groei van de kosten voor jeugdzorg niet volledig voor eigen rekening te nemen. Aangezien in deze begroting de ruimte onder het Btw-compensatiefonds niet volledig is ingeraamd en de kosten voor jeugdzorg volledig voor eigen rekening worden genomen, voldoet Arnhem ruimschoots aan het VNG-advies.

Reëel en structureel sluitende begroting
Het grootste deel van de inkomsten van Arnhem zijn afkomstig van het Rijk. Voor deze begroting is de beschikbare informatie gebruikt, onder andere de meicirculaire van het gemeentefonds, en zijn de verschillende inkomsten volgens de gebruikelijke methode geraamd. De besparingen uit de Perspectiefnota zijn verwerkt in de begrotingsprogramma's waarbinnen ze gerealiseerd gaan worden. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. Daarnaast zijn geen algemene taakstellingen opgenomen om de begroting sluitend te maken, terwijl bij de uitgaven rekening is gehouden met onder andere de loon- en prijsontwikkeling. Hiermee zijn alle inkomsten en uitgaven in deze begroting realistisch opgenomen waarmee sprake is van een reëel evenwicht in deze begroting.

In aanvulling op de Perspectiefnota is in deze Begroting een aantal nieuwe ontwikkelingen meegenomen. Dit betreft de ruimte uit de meicirculaire (gemeentefonds en overige rijksontwikkelingen), een aantal

beleidsontwikkelingen die financiële gevolgen hebben (verdeeld over de vier thema's duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem) en een actualisatie van de jaarlijkse bijstellingen (indexatie en kapitaallasten).
Het financiële beeld uit de Perspectiefnota samen met deze aanvullende financiële ontwikkelingen leidt dan ook tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve dat in deze begroting verwerkt is:

Financieel beeld 2025-2028	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2024	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	17.959	-7.965	-2.488	-2.836
Waarvan structureel	*28.252*	*4.164*	*112*	*-2.836*
Waarvan incidenteel	*-10.293*	*-12.129*	*-2.600*	*0*
Actualisatie verhouding structureel / incidenteel	0	0	0	0
Waarvan structureel	*8.305*	*1.717*	*-912*	*0*
Waarvan incidenteel	*-8.305*	*-1.717*	*912*	*0*
Financiële ontwikkelingen en besparingen Perspectiefnota	-24.536	-3.835	3.696	-7.936
Waarvan structureel	*-24.592*	*-4.811*	*-1.120*	*-8.386*
Waarvan incidenteel	*56*	*976*	*4.816*	*450*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	8.414	9.229	8.511	15.132
Waarvan structureel	*8.414*	*9.229*	*8.511*	*15.132*
Waarvan incidenteel	*0*	*0*	*0*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-216	-66	-66	-66
Waarvan structureel	*-66*	*-66*	*-66*	*-66*
Waarvan incidenteel	*-150*	*0*	*0*	*0*
Een GROEN Arnhem	65	-25	-25	-25
Waarvan structureel	*-25*	*-25*	*-25*	*-25*
Waarvan incidenteel	*90*	*0*	*0*	*0*
Een KANSRIJK Arnhem	-716	-1.619	-1.584	-242
Waarvan structureel	*3*	*-119*	*-84*	*-242*
Waarvan incidenteel	*-719*	*-1.500*	*-1.500*	*0*
Een VERBONDEN Arnhem	2.093	-410	-1.193	-1.285
Waarvan structureel	*2.518*	*-136*	*-918*	*-1.010*
Waarvan incidenteel	*-425*	*-275*	*-275*	*-275*

Jaarlijkse bijstellingen	-771	-1.739	-2.188	-2.298
Waarvan structureel	*-624*	*-1.684*	*-2.174*	*-2.298*
Waarvan incidenteel	*-147*	*-55*	*-14*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	8.870	5.369	3.455	11.216
Waarvan structureel	*10.221*	*7.199*	*5.244*	*11.491*
Waarvan incidenteel	*-1.351*	*-1.830*	*-1.789*	*-275*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2025	2.293	-6.430	4.663	444
Waarvan structureel	*22.186*	*8.269*	*3.324*	*269*
Waarvan incidenteel	*-19.893*	*-14.700*	*1.338*	*175*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Om het structurele evenwicht van de Begroting 2025 te kunnen bepalen zijn de totale incidentele en structurele inkomsten en uitgaven volgens de definities van het BBV geïnventariseerd. Als gevolg van onder andere de aanvullende inkomsten en uitgaven en de nadere toedeling van bepaalde lasten in Verzamelbesluiten heeft hierin een verschuiving plaats gevonden. Voor 2025 leidt dit tot een verbetering van het structureel saldo met € 8,3 miljoen en in 2026 met € 1,7 miljoen. In 2027 is er een verslechtering van het structurele saldo met € 0,9 miljoen. Voor 2028 is het structureel saldo in aanloop naar de Perspectiefnota bepaald, hierop is geen bijstelling nodig.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat er in 2025 een bedrag van € 2,3 miljoen aan de algemene reserve wordt toegevoegd. Dit bestaat uit een structurele toevoeging van € 22,2 miljoen en een incidentele onttrekking van bijna € 19,9 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2025 structureel sluitend is. In het jaar 2026 daalt de structurele dotatie naar € 8,3 miljoen. In 2027 zakt dit verder terug naar een structureel overschot van € 3,3 miljoen, terwijl vanaf 2028 slechts een beperkt voordelig saldo van een € 0,3 miljoen resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien. Dit beeld is representatief voor de ontwikkeling van de gemeentelijke financiën voor de komende jaren, waarin het een grotere uitdaging wordt om een balans te vinden tussen de gemeentelijke taken en ambities enerzijds en het beschikbare financiële kader anderzijds.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting. In de meicirculaire zijn de afspraken uit de Voorjaarsnota verwerkt. Hieronder wordt op deze onderdelen een verdere toelichting gegeven.

Volume accres en Loon Prijs Ontwikkeling (LPO) accres

In de meicirculaire 2024 is de nieuwe financieringssystematiek vervroegd van 2027 naar 2024. Het betekent dat de koppeling van het accres aan de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp) per 2024 al is ingevoerd. Het volume accres wordt vanaf 2024 gebaseerd op een 8-jaars historisch gemiddelde (t-9 t/m t-2) van de ontwikkeling van het bbp. Door het toepassen van de ontwikkeling van het bbp vanaf 2024 zijn de tranches voor de jaren 2024 en 2025 lager dan in de Miljoenennota 2024. Verder worden de tranches voor de jaren 2024 en 2025 structureel opgenomen in plaats van incidenteel. Hierdoor is het volume accres voor de jaren 2024 en 2025 lager dan in de septembercirculaire 2023 en vanaf 2026 en verder hoger.
In de meicirculaire 2024 is het LPO accres eerst geactualiseerd voor de macro-economische cijfers van het Centraal Economisch Plan (CEP) 2024. Vervolgens is de indexatie voor loon- en prijsontwikkeling vanaf 2024 gebaseerd op de prijs bruto binnenlandse product (pbbp).
In verband met het vervroegen van de gewijzigde bbp-indexatie van 2027 naar 2024 dalen het volume en LPO accres voor de jaren 2024 tot en met 2029. Voor 2024 wordt dit volledig gecompenseerd en voor 2025 voor ongeveer 50%, zodat een tekort van € 675 miljoen resteert. Voor de jaren 2026 tot en met 2029 vindt compensatie plaats, zodat uiteindelijk voor de gemeenten een positief saldo resulteert van € 675 miljoen.

Schrappen oploop opschalingskorting
Sinds 2015 worden gemeenten geconfronteerd met een korting op het gemeentefonds, die oploopt tot € 975 miljoen in 2026. Deze korting is opgelegd omdat gemeenten door gedwongen opschaling kosten zouden besparen. Sinds 2019 is een stand van de opschalingskorting bereikt van € 300 miljoen. In de meicirculaire 2024 is de oploop van de opschalingskorting vanaf 2026, een structurele uitname van € 675 miljoen, geschrapt.

Btw-compensatiefonds
Het Btw-compensatiefonds (BCF) is een Nederlands begrotingsfonds waaruit gemeenten en provincies worden gecompenseerd voor een belangrijk deel van de door hen betaalde omzetbelasting (btw). Het BCF heeft een plafond. Jaarlijks wordt de ruimte die onder het plafond over blijft, dus niet gedeclareerd wordt door gemeenten, toegevoegd aan het gemeentefonds. Gemeenten zijn in 2023 € 573 miljoen onder dit plafond gebleven met declaraties. In de septembercirculaire 2023 werd al een voorschot van € 359 miljoen uitbetaald. De definitieve afrekening BCF bedraagt hierdoor € 214 miljoen extra en dit bedrag wordt in 2024 incidenteel toegevoegd. Dit betekent voor Arnhem een voordeel van ruim € 2 miljoen in 2024.
Binnen de kaders die de provincie stelt mag de gehele afrekening over 2023 structureel in de begroting worden opgenomen. Conform onze bestendige en behoedzame gedragslijn maken we hiervan normaliter geen gebruik. In deze Begroting 2025 kiezen we er in afwijking van deze gedragslijn echter voor een beperkte raming van de ruimte onder het plafond van het Btw-compensatiefonds wel op te nemen. Dit doen we om het nadeel van het nog niet kunnen meenemen van de indexatie Wmo op te vangen. Hierbij gaat het om € 750.000 in 2026, € 1,5 miljoen in 2026 en € 2,25 miljoen structureel vanaf 2028. In de Perspectiefnota 2026-2029, ervan uitgaande dat gemeenten de indexatie van de Wmo dan wel mogen toevoegen, bezien we hoe we in de komende jaren omgaan met de ruimte onder het BCF.

Taakstelling jeugdzorg
In het coalitieakkoord Rutte IV was een besparing op de jeugdzorg (zowel jeugdhulp, jeugdbescherming als jeugdreclassering) opgenomen die oploopt naar structureel € 511 miljoen landelijk in 2027. Doordat de bijbehorende aanpassing van de Jeugdwet die nodig is om de besparing te realiseren nog niet vastgesteld is, kan deze besparing in 2025 nog niet gerealiseerd worden. Om die reden wordt in 2025 incidenteel € 500 miljoen landelijk toegevoegd aan de algemene uitkering van het gemeentefonds. De bij programma Zorg opgenomen taakstelling in 2025 is daardoor afgeboekt.

Wijzigingen in taakmutaties en decentralisatieuitkeringen (DU's)
In de meicirculaire is een beperkt aantal nieuwe taakmutaties en DU's ontvangen en is een aantal wijzigingen doorgevoerd op bestaande DU's en IU's. Daar waar sprake is van (nieuwe) taken en/of een stijging van benodigde middelen om deze taken uit te voeren, vindt overheveling van de middelen uit het gemeentefonds naar de betreffende programma's plaats. In de bijlage is nadere toelichting gegeven op deze wijzigingen.

In onderstaande tabel is een totaaloverzicht gegeven van de mutaties in het gemeentefonds en de overige (rijks)ontwikkelingen die reeds in de Perspectiefnota waren opgenomen en de ontwikkelingen die aanvullend op de Perspectiefnota in deze Begroting 2025 zijn verwerkt.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	17.049	15.644	20.760	11.996	S
Schrappen oploop opschalingskorting en BBP-systematiek vanaf 2024 in Voorjaarsnota	-6.750	6.750	6.750	6.750	S
Indexatie demografie Wmo in Voorjaarsnota		750	1.500	2.250	S
Uitstel Beschermd Wonen	4.908	9.770	8.335	7.145	S
Actualisatie Beschermd Wonen	1.652	1.652	1.652	1.652	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-282	-273	-242	-242	S
Vrijval rentebuffer		0	1.000	1.000	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*16.577*	*34.292*	*39.755*	*30.550*	

Gemeentefonds: Aframen stelpost Indexatie Wmo in Voorjaarsnota		-750	-1500	-2250	S
Gemeentefonds: Ramen deel ruimte onder Btw-compensatiefonds als dekking nadeel stelpost indexatie Wmo		750	1500	2250	S
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	14.946	10.738	9.883	16.527	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-6.533	-1.509	-1.372	-1.395	S
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***8.414***	***9.229***	***8.511***	***15.132***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**24.991**	**43.521**	**48.265**	**45.682**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2025-2028 is een aantal autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Reëel ramen vennootschapsbelasting	-478	-478	-478	-478	S
Reëel ramen toeristenbelasting	100	100	100	100	S
Reëel ramen bestuurlijke boetes brandbeveiligingsverordening	-52	-52	-52	-52	S
Reëel ramen subsidie Eusebius	217	217	217	217	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-213**	**-213**	**-213**	**-213**	

De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen en besparingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota benoemd. Deze zijn tekstueel niet opnieuw toegelicht. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan weergegeven, hierbij is wel een tekstuele toelichting opgenomen.
Bij elk thema is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Nationaal Programma Arnhem-Oost
Het Gebiedsplan “Arnhem-Oost zijn we samen” is uitgewerkt tot een Uitvoeringsplan 2024-2025 dat in april 2024 door de Alliantievertegenwoordiging van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is vastgesteld. De gemeente Arnhem host deze samenwerking momenteel. Dit betekent dat de begroting van het NPAO en de Rijksmiddelen (Volkshuisvestingsfonds en de SPUK Kansrijke wijk) die aan het NPAO zijn toegekend in deze begroting zijn verwerkt. Het NPAO is geen apart programma in deze begroting. De middelen zijn over de verschillende begrotingsprogramma’s verwerkt. Waar het de financiën van het Nationaal Programma Arnhem-Oost betreft, is dit in de tekst weer gegeven. Om het financiële beeld van het NPAO in de toekomst inzichtelijker weer te geven, kan in de Perspectiefnota 2026-2029 voorgesteld worden om in de Begroting 2026 hiervoor een aparte paragraaf op te nemen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Klimaatadaptatie investeringskrediet rioolheffing	-11	-42	-73	-103	S
Dekking uit rioolheffing	11	42	73	103	S
Wvg woningbouw Arnhem-West	-4.000				I
Realisatie Hobbit	-300				I
Dekking uit BR Stadsontwikkelfonds voor wvg woningbouw Arnhem-West en Hobbit	4.300				I
Financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Er zijn aanvullend op de Perspectiefnota geen financiële ontwikkelingen met dekking uit bestaande budgetten of reserves.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Hogere Energielasten eigen gebruik vastgoed	-1.145				I
Klimaatinstallatie Valkenhuizen	-59	-59	-58	-57	S
Uitvoering Huisvestingsverordening - Huisvesting urgent woningzoekenden	-70	-70	-70	-70	S
Financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	*-1.274*	*-129*	*-128*	*-127*	
Woningbouw Platform Arnhem	150	150			I
Besparingen Perspectiefnota	*150*	*150*			
Bijstelling energielasten eigen gebruik vastgoed	50				I
Beheer Milieuzone	-66	-66	-66	-66	S
Circulaire economie	-200				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-216***	***-66***	***-66***	***-66***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-1.340**	**-45**	**-194**	**-193**	

Bijstelling energielasten eigen gebruik vastgoed
In de Perspectiefnota 2025-2028 is rekening gehouden met incidentele hogere energiekosten voor eigen gebruik, zowel openbare ruimte als vastgoed. Inmiddels is het grootste deel van de energietarieven voor 2025 vastgezet en kunnen de energielasten voor vastgoed met € 50.000 naar beneden worden bijgesteld.

Beheer Milieuzone
De Arnhemse milieuzone is in 2014 ingevoerd, eerst voor alleen vrachtverkeer en vanaf 2019 ook voor bestel- en personenauto's. De milieuzone is één van de belangrijkste maatregelen die de gemeente neemt tegen luchtvervuiling in het centrum en op de centrumring. De milieuzone wordt dit jaar volledig verankerd in de organisatie en belegd bij partijen die de verkeershandhaving van de binnenstad verzorgen. Oorspronkelijk zijn de

jaarlijkse kosten voor de milieuzone geraamd op € 148.000. Om de milieuzone succesvol te verankeren en te beleggen is structureel € 66.000 extra nodig, met name door gestegen materiaalkosten en inflatie.

Circulaire economie
Er is €200.000 aan middelen vrijgemaakt voor de uitvoeringsagenda van 2025. Daarmee wordt invulling gegeven aan de circulaire ambities van de stad zoals beschreven in de visie en uitvoeringsagenda circulair. Instrumenten zijn o.a. een subsidieregeling, handhaving via ODRA en de ondersteuning van projecten bij vastgoed, gebiedsontwikkeling en openbare ruimte met onderzoeken en analyses. Gericht op het versnellen en aanjagen van circulaire ambities bij bouwers, ondernemers, wijken en inwoners en de eigen organisatie. Daarnaast worden twee impactvolle waardeketens (mode en voedsel) met de stad aangepakt.

Een GROEN Arnhem

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem met dekking	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Kosten Lachgascilinders	-800	-800	-800	-800	S
Kosten ruimen van fietsen	-80	-80	-80	-80	S
Verzamelcontainers toegankelijkheid voor hoogbouw (20M260)	-200	-200	-200	-200	S
Dekking uit afvalstoffenheffing	1080	1080	1080	1080	S
Ambities dierenwelzijn en natuur	-127	-127	-127	-127	S
Dekking ambities dierenwelzijn en natuur	127	127	127	127	S
Financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**0**	**0**	**0**	**0**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Er zijn aanvullend op de Perspectiefnota geen financiële ontwikkelingen met dekking uit bestaande budgetten of reserves.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Vervanging gelijkrichters		-84	-148	-211	S
ODRA - Prijsstijging	-106	-106	-106	-106	S
Plan gezonde leefomgeving	-150	-150	-150		I
Aanbesteding dagelijks onderhoud in stadsdeel Centrum, Spijkerbuurt en Arnhems Broek (CSA)	-2.500	-2.500			I
Hogere energielasten eigen gebruik openbare ruimte	-1.825				I
Dierentehuis (23M104)	-180	-200	-200	-200	S
Financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	*-4.761*	*-3.040*	*-603*	*-517*	
Bezuiniging op wegenonderhoud structureel	50	50	50	50	S
Bezuiniging op wegenonderhoud incidenteel	75	200	325	450	I
Opstellen voorbereidingsbesluiten	26	26	26	26	S
Bomenonderhoud beperken tot directe woonomgeving	475	450	425	350	S
Verminderen inzet bestrijding invasieve exoten	300	300	300		I
Onderhoud stedelijk groen, directe woonomgeving ontzien	250	150	50		I
Budget waterbodembeheer laten vervallen	300	300	300	300	S

Bomenplan beperken tot directe woonomgeving	150	150	150		I
Bezuinigen op dagelijks onderhoud in de wijken 10% kostenbesparing (afvalbakken, onkruid etc) en deel van het areaal minder maaien.	165	165	165	165	S
Fontein Blauwe golven deels uit laten, besparing energiekosten	50	50	50	50	S
Overige fonteinen (AKU-fontein, op de markt en in de parken) deels uit laten, besparing energiekosten	50	50	50	50	S
Minder onderhoud beschoeiingen	50	50	50	50	S
Verhogen parkeertarieven	5.000	5.000	5.000	5.000	S
Verhogen parkeertarieven: effect VPB	-1.290	-1.290	-1.290	-1.290	S
Versneld parkeerareaal vergroten	500	1.000	1.000	1.000	S
Inzet scanauto vergroten	200	200	200	200	S
Verhogen tarief toeristenbelasting	590	590	590	590	S
Besparingen Perspectiefnota	*6.941*	*7.441*	*7.441*	*6.991*	
ODRA: Volumestijging	-25	-25	-25	-25	S
Bijstelling energielasten eigen gebruik openbare ruimte	90				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**65**	**-25**	**-25**	**-25**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**2.246**	**4.376**	**6.813**	**6.449**	

Volumestijging ODRA
De ODRA verwacht een volumestijging op basis van een hogere realisatie in de afgelopen jaren en de uitbreiding van de taken op het gebied van groene handhaving. Daarvoor wordt structureel € 25.000 aanvullend budget begroot.

Bijstelling energielasten eigen gebruik openbare ruimte
In de Perspectiefnota 2025-2028 is rekening gehouden met incidentele hogere energiekosten voor eigen gebruik, zowel openbare ruimte als vastgoed. Inmiddels is het grootste deel van de energietarieven voor 2025 vastgezet en kunnen de energielasten voor openbare ruimte met € 90.000 naar beneden worden bijgesteld.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Natuurcentrum (Molenplaats): Uitbreiding subsidie Arnhem	-105	-105	-105	-105	S
Natuurcentrum (Molenplaats): Incidentele subsidie	-50				I
Dekking uit parken/bossen en project Poort naar de Veluwe	155	105	105	105	I
Financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Er zijn aanvullend op de Perspectiefnota geen financiële ontwikkelingen met dekking uit bestaande budgetten of reserves.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Integraal Huisvestingsplan Onderwijs	-1.130	-2.260	-3.390	-4.520	S
Bewegingsonderwijs	-150	-150	-150	-150	S
Uitvoering leerplicht	-92	-92	-92	-92	S
actualisatie BUIG NvB 2024 en verder	-3.957	-4.188	-4.346	-4.530	S
Actualisatie WSW	-3.312	-2.898	-4.344	-3.031	S
Studietoeslag	-800	-1.100	-1.400	-1.100	S
Re-integratiebudget	1.022	1.081	1.031	910	S
Gelrepas	-325	-325	-325	-325	S
Bijzondere bijstand	-300	-300	-300	-300	S
Beschermingsbewind	-100	-100	-100	-100	S
Vroegsignalering Schuldhulpverlening	-230	-230			I
Volume-ontwikkeling kosten jeugdzorg / prognose	-10.889	-10.889	-10.889	-10.889	S
Tarievenonderzoek ambulant jeugdzorg	-3.963	-3.963	-3.963	-3.963	S
Tarieven inkoop Verblijf jeugdzorg	-4.879	-4.879	-4.879	-4.879	S
Tarieven inkoop essentiele functies jeugdzorg	-524	-524	-524	-524	S
Landelijk tarief jeugdbescherming vanaf 2024	-1.152	-1.152	-1.152	-1.152	S
Dekking tekort zorg uit zorgbegroting	419	2.827	2.827	2.827	S
Dekking tekort zorg uit de BR Wmo en Jeugdzorg	2.408				I
Tarievenonderzoek ambulant Wmo	-4.306	-4.306	-4.306	-4.306	S
Dekking tarievenonderzoek ambulant uit voordelen binnen Wmo	4.306	4.306	4.306	4.306	S
Aanpak wachtlijsten huishoudelijke ondersteuning	-253	-253	-253	-253	S
Doelgroepenvervoer	500				I
Preventieve jeugdbescherming	-135	-135			I
Veilig thuis	-80	-80	-80	-80	S
VGGM - bijdrage versterking JGZ / AGZ	-358	-872	-872	-872	S
VGGM - Beter Bedrijfsvoeren	-500	-750	-900	-900	S
VGGM Harmoniseren afspraken huisvesting brandweer	-39				I
Financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	*-28.819*	*-31.231*	*-34.100*	*-33.923*	
Minder inzet op breedtekunst (presentatie en festival)	90	90	90	90	S
Debatfunctie opnemen in reguliere programmaring	50	50	50	50	S
Rekensystematiek BUIG Arnhems Beeld toepassen	3.580	3.762	3.942	4.359	S
Inzet ESF middelen Actieve Inclusie Vervolg		997			I
Structurele middelen bijverdienbeloning Participatiewet			100	100	S
Verlaging middelen communicatie Armoede en Schulden	25	25	25	25	S
Versoberen Week van het geld	20	20	20	20	S
Andere invulling Collectieve Aanvullende Zorgverzekering	0	250	500	500	S
Meer groepsgewijs begeleiden Wmo	700	1.400	1.400	1.400	S
Meer groepsgerichte begeleiding jeugd		300	300	300	S
Analyse casussen groter dan € 100.000	840	840	840	840	S
Inzet controle 315-route	250	500	500	500	S

Stoppen PMT als losse interventie	200	200	200	200	S
Beëindigen subsidie OZO verbindzorg	22	22	22	22	S
Vrijval middelen vrijwillige terminale zorg	5	5	5	5	S
Vrijval middelen ondersteuning Ouderenbonden	5	5	5	5	S
Vrijval middelen woontussenvoorzieningen Ouderen	4	4	4	4	S
Gedeeltelijke vrijval bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar	2.000				I
Inzet Rijkssubsidie MDT	0	1.500	1.500		I
Voordeel Brede Spuk	150	150			I
Seniorenbeweging via Brede Spuk	200	200			I
Besparingen Perspectiefnota	*8.141*	*10.320*	*9.503*	*8.420*	
Vervallen besparingsoptie Rijkssubsidie MDT		-1.500	-1.500		I
Vrijvallende kapitaallasten OHV beschikbaar houden voor OHV	0	0	0	-203	S
Actualisatie SW	-133	-126	-91	-46	S
2% besparingsraming VGGM	156	156	156	156	S
VGGM - bijdrage versterking AGZ	0	-78	-78	-78	S
VGGM - bijdrage versterking JGZ	0	-51	-51	-51	S
SPUK Sport financieel nadeel overhead	-719	0	0	0	I
Voldoende beschikbare AED's in elke wijk (24M94)	-20	-20	-20	-20	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-716***	***-1.619***	***-1.584***	***-242***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-21.394**	**-22.530**	**-26.182**	**-25.744**	

Vervallen besparingsoptie Rijkssubsidie MDT
In de Perspectiefnota is de inzet van de Rijkssubsidie MDT opgenomen bij de besparingsopties. Doordat het nieuwe kabinet deze subsidie heeft beëindigd, vervalt deze besparingsoptie.

Vrijvallende kapitaallasten onderwijshuisvesting beschikbaar houden voor onderwijshuisvesting
In principe komen de jaarlijks vrijvallende kapitaallasten ten gunste van de algemene middelen, behalve voor onderwijshuisvesting. Voor onderwijshuisvesting valt in 2028 € 203.000 vrij. Deze worden weer toegevoegd aan het budget voor onderwijshuisvesting en zijn daarmee beschikbaar voor toekomstige investeringen conform reeds vastgesteld Integraal huisvestingsplan onderwijshuisvesting.

Actualisatie SW
In de meicirculaire zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor participatie ter vergoeding van de loon- en prijsstijgingen. Aanvullend hierop betalen gemeenten een eigen bijdrage van gemiddeld 10% op de SW loonkosten. Hier is reeds in de Perspectiefnota rekening mee gehouden.
Arnhem ontvangt als centrumgemeente via het gemeentefonds ook de vergoeding voor de medewerkers SW die bij Scalabor werken, maar buiten onze arbeidsmarktregio wonen (de zogenoemde buitengemeenten). Het gaat om ongeveer 50 mensen, die meestal al bij Scalobor werkten en op enig moment buiten de arbeidsmarktregiogrenzen zijn gaan wonen bijvoorbeeld in Montferland of Renkum. Toen de MGR in 2019 formeel werkgever werd van de SW is afgesproken dat de gemeenten binnen de arbeidsmarktregio ook de gemeentelijke bijdrage (aanvullend op de Rijksmiddelen) voor de buitengemeenten bekostigen en omgekeerd. De hogere vergoeding SW leidt daarom tot een terugbetaling aan de regiogemeenten ter compensatie van de eigen bijdrage voor de buitengemeenten.

2% besparingsraming VGGM
Het Dagelijks Bestuur werkt besparingsvoorstellen uit voor een besparing van 2% voor VGGM. Vooruitlopend op deze voorstellen wordt de gemeentelijke bijdrage vanaf het begrotingsjaar 2025 met 2% lager geraamd. Voor Arnhem heeft deze indicatieve besparing een voordelig effect van € 406.000 op de begroting van 2025 en verder

voor de beleidsvelden Veiligheid en Gezondheidszorg gezamenlijk. Hiervan is al € 250.000 verwerkt in de Perspectiefnota, waardoor een aanvullend voordeel van € 156.000 in de begroting opgenomen kan worden.

VGGM - bijdrage versterking AGZ/JGZ
In de loop van het eerste kwartaal 2024 heeft VGGM de ontwerpbegroting 2025 met bijbehorende kaderbrief gedeeld. Hierop is de jaarschijf 2025 geactualiseerd in de Perspectiefnota. De meerjarige raming is opgenomen in de kaderbrief en maakt geen onderdeel uit van de ontwerpbegroting van VGGM.
De extra bijdrage in de Perspectiefnota voor de onderwerpen rond de versterking Algemene Gezondheidszorg (AGZ) en Jeugdgezondheidszorg (JGZ) lieten destijds een ander beeld zien dan nu in de Kaderbrief 2025 is verwerkt door VGGM. Voor AGZ betekent dit een extra structurele bijdrage van € 78.000 per 2026 en voor de JGZ gaat het om € 51.000 structureel eveneens met ingang van 2026.

SPUK Sport financieel nadeel overhead
Medio april is de nieuwe SPUK-regeling Sport 2024-2025 gepubliceerd. Een belangrijke wijziging in deze regeling ten opzichte van de eerdere regeling (2019-2023) is dat gemeenten het btw-nadeel op de overheadkosten van de gemeente niet meer kunnen meenemen in de subsidieregeling, terwijl dat voorheen wel kon. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen van € 700.000 in 2025. Het ministerie van VWS onderzoekt samen met belanghebbenden hoe gemeenten vanaf 2026 gecompenseerd kunnen worden voor het btw-verlies op sportuitgaven. Daarom wordt het nadeel vooralsnog incidenteel in de begroting opgenomen.

Voldoende beschikbare AED's in elke wijk (24M94)
Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 24M94 'Voldoende beschikbare AED's in elke wijk' aangenomen. De aanschaf van de AED's in 2024 wordt binnen de reguliere programmabegroting bekostigd. Voor de onderhoudskosten wordt een structureel budget van € 20.000 begroot.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Digitale en toegankelijke dienstverlening	-200				I
Informatieveiligheid & Privacy	-250				I
Verbeteren burgerparticiatie met innovatieve technologieën	-380				I
Interne veiligheidscoördinatie	-100				I
Digitale inclusie van de stad	-100				I
Dekking uit bestemmingsreserve Bedrijfsvoering	1.030				I
Regeling Burgerkracht	-91				I
Dekking bestemmingsreserve Burgerinitiatieven sociaal domein	91				I
Opvang en toekomstperspectief opvang en vluchtelingen				-500	I
Uitvoeringskosten Bureau Nieuwkomers	-529	-529	-529	-580	I
Dekking uit bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel	529	529	529	1.080	I
Opvang niet-rechthebbende EU burgers (23M41)	-390	-890			I
Dekking uit bestemmingsreserve Huisvesting bijzondere doelgroepen	390	890			I
Jongerenraad	-50	-50			I
Leefbare Wijken Monitor (ALW)	-63	63	-63	63	S
Doorontwikkeling wijksturing	-75				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-188*	*13*	*-63*	*63*	

Investeringskrediet stadsoase en toegankelijk maken stadstheater	1.869	0	0	-85	S
Investeringskrediet kosten bouwrijp maken Stadstheater	500	0	0	-8	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***2.369***	***0***	***0***	***-93***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**2.181**	**13**	**-63**	**-30**	

Investeringskrediet Stadsoase en toegankelijk maken stadstheater
In de Perspectiefnota is aangekondigd dat de inzet van € 1,9 miljoen uit de BR Zuidelijke binnenstad verwerkt zou worden in deze begroting. Het benodigde investeringskrediet voor het toegankelijk maken van de omgeving rondom het vernieuwde Stadstheater (stadsoase fase 1a) bedraagt € 1,87 miljoen. Deze middelen zijn gereserveerd in de BR Zuidelijke Binnenstad. Deze middelen worden in 2025 onttrokken aan de BR. Vanaf 2028 worden de kapitaallasten van € 85.000 structureel in de begroting opgenomen. Daarmee wordt de investering volgens de gebruikelijke werkwijze begroot.

Investeringskrediet kosten bouwrijp maken Stadstheater
In het raadsvoorstel 'Investeringskrediet vernieuwing Stadstheater, oktober 2022' is de reservering binnen de BR Zuidelijke Binnenstad voor het bouwrijp maken van de grond ten behoeve van project vernieuwing Stadstheater opgenomen. Het benodigde investeringskrediet hiervoor bedraagt € 500.000. Deze middelen worden in 2025 onttrokken aan de reserve. Vanaf 2028 worden de kapitaallasten van € 8.000 structureel in de begroting opgenomen. Daarmee wordt de investering volgens de gebruikelijke werkwijze begroot.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
BRP-straat - geoormerkt budget binnen Burgerzaken	-256	-256	-256	-256	S
E-depot voorzieningen	-50	-100	-150	-150	S
Huisvesting ambtelijke organisatie (beëindiging huurkorting)	-937	-937			I
Voorbereidingskrediet gemeentelijke huisvesting		-74	-73	-72	S
Faciliteren verkiezingen	-22	-24	-74	-74	S
Historische Kelders	-80	-60	-40		I
Museum - Vervangen dak		-70	-69	-68	S
Bestrijden racisme en discriminatie	-50	-50	-100	-100	S
Roze Zaterdag	-180				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-1.575*	*-1.571*	*-763*	*-721*	
Reëel ramen loonsom	2.300	2.300	2.300	2.300	S
Jongerenbudget laten vervallen	200	400	400	400	S
Ondersteuning college verminderen	201	201	313	313	S
Capaciteit voor art 213a onderzoeken laten vervallen	50	50	50	50	S
Budget fiscale advieskosten laten vervallen	35	35	35	35	S
Niet invullen van capaciteit mobiliteit medewerkers	75	75	75	75	S
Bezuiniging deel vrij besteedbaar budget Teams Leefomgeving	95	95	95	95	S
Stoppen innovaties informatieverwerking	93	93	93	93	S
Verminderen bijdrage aanvullende claim programma Beter Bedrijfsvoeren van VGGM	250	250	250	250	S
Minder bijdrage vanuit Veiligheid aan Koningsdag	50	50	50	50	S
Lagere bijdrage aan Zorg- en Veiligheidshuis	100	100	100	100	S

Halveren spaarbedrag voor beeldbepalende en topsportevenementen	110	110	110	110	S
Minder inzet op Human Capital; transformatie arbeidsmarkt	100				I
Stoppen met vuurwerkshow	150				I
Inzet middelen huisvesting bijzondere doelgroepen	480	380	1.270	0	I
Besparingen Perspectiefnota	*4.289*	*4.139*	*5.141*	*3.871*	
Ondersteuning middensegment podiumkunsten	-275	-275	-275	-275	I
Versterking amateurkunst	-90	-90	-90	-90	S
Amendement Slag om Arnhem (24A23)	-45	-335	-180	-180	S
Zonder show, geen vuurwerk (24M101g)	-150	0	0	0	I
Huisvesting ambtelijke organisatie (beëindiging huurkorting)	0	0	-937	-937	S
Indexatie leges	244	244	244	244	S
Ontwikkeling tarieven paspoorten	40	45	45	45	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-276***	***-410***	***-1.193***	***-1.193***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**2.438**	**2.158**	**3.186**	**1.957**	

Ondersteuning middensegment podiumkunsten
Bij de besluiten van o.a. het Fonds Podiumkunsten (FPK) voor de meerjarige productiesubsidies vallen de Arnhemse gezelschappen allemaal buiten de boot. Dit heeft negatieve gevolgen voor ons culturele middensegment dat zo in haar voortbestaan wordt bedreigd. Samen met de provincie Gelderland is een oproep gedaan aan het Rijk om extra middelen. Om de plannen van de organisaties te kunnen uitvoeren is ruim 6 ton per jaar nodig. De gemeente kan hieraan gedeeltelijk tegemoet komen door incidenteel € 275.000 per jaar voor de periode 2025 - 2028 vrij te maken.Wij gaan in gesprek met de betreffende organisaties over de consequenties en invulling hiervan.

Versterking amateurkunst
De aangenomen motie 24M96 roept op om het bezuinigingsvoorstel van het college voor 2025 op het gebied van breedtekunst terug te draaien. Er wordt een bedrag van € 90.000 hiervoor beschikbaar gesteld (een bedrag van € 60.000 voor productie en presentatie van amateurkunst en € 30.000 voor het Amateurkunstfestival). De in de motie voorgestelde dekking vanuit het programma Cultuur is niet nodig, aangezien dekking vanuit de algemene middelen wordt voorgesteld.

Amendement Slag om Arnhem (24A23)
Op 3 juli heeft de raad het amendement Slag om Arnhem aangenomen waarin het college de opdracht heeft gekregen voor een jaarlijkse kleinschalige herdenking van Bridge to Liberation met in de kroonjaren een grotere herdenking en in de Begroting 2025 een voorstel te doen voor de structurele dekking hiervan.
Er wordt nu gewerkt aan een model met een jaarlijkse herdenking die € 350.000 kost en in de kroonjaren € 1,0 miljoen. Door in de tussenliggende jaren via de BR Evenementen te ‘sparen’ voor de kroonjaren is het structurele budget constant. Deels kan dit ook uit bestaande middelen gedekt worden. Vanaf 2027 komt het neer op een aanvullend structureel budget van € 180.000.

Zonder show geen vuurwerk (24M101g)
Bij de behandeling van de Perspectiefnota is de motie 'Zonder show, geen vuurwerk' (24M101g) aangenomen. In de uitwerking van deze motie wordt het budget van € 150.000 voor de vuurwerkshow in 2025 dat in de Perspectiefnota is verlaagd weer verhoogd. Hiermee wordt motie 24M101g afgedaan.

Huisvesting ambtelijke organisatie (beëindiging huurkorting)
In de Perspectiefnota 2025 is het vervallen van de huurkorting tot en met 2026 opgenomen. Vooralsnog is echter de opzet om de huurovereenkomst voort te zetten tot medio 2030, daarom wordt de beëindiging van de huurkorting vanaf 2027 structureel begroot.

Indexatie leges
De leges 2025 worden geïndexeerd met de consumentenprijsindex van 3,45%. Hierdoor stijgen de inkomsten structureel met € 244.000 vanaf 2025.

Ontwikkeling tarieven paspoorten
Het Rijk heeft de nieuwe tarieven voor paspoorten en identiteitskaarten vastgesteld. Deze worden met 3,6% verhoogd. Dit leidt tot een verhoging van de inkomsten met € 40.000 in 2025 en structureel € 45.000 vanaf 2026. Hiertegenover staan ook lastenstijgingen bij burgerzaken vanuit de loon- en prijsontwikkeling.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2025	-26.500	-26.500	-26.500	-26.500	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.687	1.687	3.137	4.587	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	1.008	806	1.089	-418	
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-23.805	-24.007	-22.274	-22.331	
Prijs- en volumeontwikkeling 2025	-1.530	-1.543	-1.538	-1.531	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	760	-196	-651	-768	
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-771**	**-1.739**	**-2.188**	**-2.298**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-24.575**	**-25.746**	**-24.463**	**-24.629**	

Loon-, prijs, en volumeontwikkeling 2025
In de Perspectiefnota is € 27,5 miljoen aan loon-, prijs- en volumeontwikkeling begroot en is de stelpost voor de onzekere prijsontwikkeling van € 1,0 miljoen die in de Begroting 2024 was opgenomen ingezet. Binnen dit budget is in de Perspectiefnota een totale raming voor de indexatie van gemeenschappelijke regelingen opgenomen van 3,5%, dat neerkomt op € 2,7 miljoen.

Na de Perspectiefnota is het budget voor prijs- en volumeontwikkelingen op een tweetal onderdelen aangepast. Op de eerste plaats heeft de Nederlandse zorgautoriteit de Overheidsbijdrage in de Arbeidskostenontwikkeling (OVA) en de Prijs Particuliere Consumptie (PCC) opnieuw berekend. De OVA is gestegen van 4,9% naar 6,0% en de PCC van 2,5% naar 3,1%. Dit leidt tot een extra structureel beslag van € 1,7 miljoen vanaf 2025 op de algemene middelen.
Daarnaast zijn inmiddels van de verschillende gemeenschappelijke regelingen de nieuwe begrotingen met daarin de indexatie aan de deelnemende gemeenten aangeboden. Het resultaat daarvan is dat De Connectie haar indexatie maximeert op 3,5%. VGGM heeft een beperkte indexatie van 1,3% en het Gelders Archief van 1%. Voor Veilig Thuis valt de indexatie 1,7%-punt hoger uit. De Groene Metropoolregio stelt een indexatie van 6,5% voor en Park Lingezegen hanteert de grond- weg- en waterbouwindex omdat hun begroting vooral kosten voor onderhoud aan de openbare ruimte betreft. Per saldo resteert een voordeel van € 100.000 ten opzichte van het in de Perspectiefnota opgenomen bedrag op de totale indexatie voor gemeenschappelijke regelingen.

De bijstelling van de OVA en de indexatie van de gemeenschappelijke regelingen leiden gezamenlijk tot een aanpassing van de prijs- en volumeontwikkeling van € 1,5 miljoen structureel vanaf 2025. Gemiddeld blijft de indexatie van de gemeenschappelijke regelingen dus onder de 3,5%. In lijn met de motie 'Maximaal 3,5 procent indexeren' (24M79) blijven we ons inspannen om voor alle gemeenschappelijke regelingen een maximale indexatie van 3,5% af te spreken.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2025	2026	2027	2028	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	1.578	-24	-677	-843	S
Indexatie MIP	-152	-173	-282	-342	S
Planningsrealisme MIP	342	806	1.397		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**1.768**	**610**	**438**	**-1.185**	

De Meerjareninvesteringsplanning (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. Als gevolg van met name personeelstekorten worden diverse investeringsprojecten vooral in 2024 en 2025 getemporiseerd. Hierdoor ontstaat een vrijval voor de algemene middelen van € 1,6 miljoen in 2025. Vanaf 2026 nemen de kapitaallasten toe tot € 0,8 miljoen in 2028. Over de jaren heen blijft het investeringsvolume daarmee vrijwel gelijk.

Voor het gehele MIP, inclusief nieuwe investeringen, is het planningsrealisme opnieuw geraamd. Afgelopen 5 jaar bedroeg de gemiddelde realisatie op de investeringsprojecten 55%. De onderuitputting bedroeg daarmee gemiddeld 45%. Voor het planningsrealisme wordt een aflopende reeks van 70%, 50% en 30% voor de verwachte onderuitputting van de kapitaallasten geraamd. Dat komt neer op 32% voor 2025, 23% voor 2026 en 14% voor 2027. Ten opzichte van de Perspectiefnota is het planningsrealisme licht neerwaarts bijgesteld.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2025

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

De afgelopen periode is in de raadswerkgroep doorontwikkeling begroten & verantwoorden nagedacht over op welke wijze de begroting het beste kan worden ingericht om de raad optimaal in positie te brengen. Dit heeft een concreet aantal verbeterpunten opgeleverd welke in 4 programma's (bij wijze van pilot) zijn doorgevoerd: het betreft S01 Veiligheid, S05 Cultuur, S06 Participatie & armoedebestrijding en S10 Klimaat & energie. Zie ook de raadsbrief hierover.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.
4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostengroepen
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten naar subproducten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. In deze wijkprogramma's staan inhoudelijke doelen en inspanningen benoemd die betrekking hebben op verschillende inhoudelijke portefeuilles. Door de samenstelling van wijkprogramma's worden de doelen en inspanningen op gebiedsniveau integraal aan elkaar verbonden, waarbij de verschillende portefeuilles aan zet blijven om de doelen te halen en inspanningen samen met de partners in de wijk uit te voeren. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's

- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus en aandacht die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen op stadsniveau en maatwerk op wijkniveau. Er wordt gestreefd naar leefbare wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven.

Sinds 2023 zijn de Arnhemse wijken Klarendal, 't Broek, Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen, die samen het gebied Arnhem-Oost vormen, één van de focusgebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we gebiedsgericht om de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk, inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aan te pakken. Door middel van een lerende aanpak kijken we waar met intensivering van beleid of innovatieve methoden een doorbraak kan worden gerealiseerd.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

In 2016 nam de gemeenteraad 'Van Wijken Weten' aan als filosofie voor het gemeentelijk werken in Arnhem door de eerste Koersnota Van Wijken Weten vast te stellen. Een deel van de ambtenaren verruilde stadhuis of stadskantoor voor één van de acht geografische gebieden waar Arnhem in verdeeld is. Doel: de kloof tussen inwoner en gemeente verkleinen en als overheid van wijken weten op twee niveaus. Van Wijken Weten omdat je weet wat er speelt in de wijk. En Van Wijken Weten als je weet dat niet de overheid maar de wijk zelf beter weet wat er moet gebeuren.

Die kloof tussen inwoner en ambtenaren in de wijk is inmiddels een stukje kleiner geworden, zo blijkt uit de evaluatie die in 2022 voorgelegd is aan de gemeenteraad. Dat wil echter niet zeggen dat hiermee aan de

doelstelling is voldaan, er is nog veel te verbeteren om deze kloof verder te dichten. In 2023 is gestart met het actualiseren van de Koersnota Van Wijken Weten en de nieuwe Koersnota is in december 2023 vastgesteld door de gemeenteraad. Ook is een uitvoeringsplan van de Koersnota vastgesteld waarin de belangrijkste uitvoeringsmaatregelen voor de komende twee jaren opgenomen zijn.

Uitvoeren Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Voor de uitvoering van Koersnota Van Wijken Weten is een uitvoeringsplan voor de jaren 2024, 2025 en 2026 gemaakt. Per uitgangspunt (in totaal 5 uitgangspunten) zijn uitvoeringsmaatregelen benoemd die een bijdrage leveren aan de doorontwikkeling van wijksturing. Zo worden er uniforme afspraken gemaakt over het stellen van wijkdoelen, het realiseren van deze doelen en rollen en taken van de Teams Leefomgeving. Een groot deel van de uitvoeringsmaatregelen zijn van interne en organisatorische aard.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Al voor de vaststelling van het bovengenoemde uitvoeringsplan is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Dit interne verandertraject maakt uiteraard onderdeel uit van het vastgestelde uitvoeringsplan 2024 - 2026. Voor dit verandertraject is vanuit verschillende beleidsdisciplines geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Een belangrijk onderdeel hiervan is het veranderen van de begrotingsstructuur, waarbij niet langer sprake is van aparte wijkprogramma's, maar waarbij de input vanuit de wijk integraal onderdeel is van de begrotingsprogramma's. Met deze werkwijze wordt geoefend en deze wordt vanaf de meerjarenbegroting 2026 – 2029 ingevoerd.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

Sinds eind 2023 werken we aan een nieuw beleid voor de accommodaties die bijdragen leveren aan maatschappelijke doelen in onze stad, genaamd het Integraal Accommodatiebeleid (IAB). Dit beleid helpt ons om de activiteiten die belangrijk zijn voor onze stad, zoals ontmoeting en sociale initiatieven, op een duurzame en passende manier te huisvesten. In 2024 zijn we met twee pilots gestart om ervaring op te doen en de juiste aanpak te bepalen. In deze twee pilots leggen we de behoeften vanuit de wijk naast de beschikbare accommodaties. Dit doen we in de gebieden Schuytgraaf & Elderveld en Presikhaaf. In het laatste kwartaal van 2024 ontvangt u hiervan de resultaten en vanaf 2025 werken we dit beleid voor alle wijken uit en start de uitvoering. We streven ernaar om met het IAB een beleidskader te creëren, samen met concrete uitvoeringsplannen, voorstellen voor een sluitende begroting en implementatie van de werkwijze/aanpak. We letten op de toegankelijkheid, functionaliteit, kwaliteit, geschiktheid en betaalbaarheid van de accommodaties, en zorgen voor een goede spreiding en combinatie van activiteiten. Ook houden we rekening met het onderhoud en de duurzaamheid van de gebouwen. We kijken niet alleen naar gemeentelijke accommodaties, maar ook naar andere geschikte locaties. Het IAB wordt afgestemd op de plannen voor onderwijs, sport, cultuur en de toekomstige Arnhemse Barcode, die de benodigde voorzieningen in kaart brengt. Tot slot zorgen we dat het IAB aansluit bij de grote ontwikkelingsprojecten in Arnhem en het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Thema's en budgetten

	Begroting 2025			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.651	17	0	0
Gezondheid	140.081	2.040	319	228
Kansengelijkheid	37.909	9.030	10	404
Meedoen	19.606	684	162	288
Openbare ruimte	22.789	1.335	0	0
Veiligheid	1.955	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	11.237	19.621	1.270	485
Totaal	242.229	32.726	1.762	1.406

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	231.330	233.714	238.299	242.229	238.300	231.951	234.101
Baten	30.879	29.559	30.782	32.726	32.466	32.415	32.365
Saldo lasten en baten	***-200.451***	***-204.155***	***-207.517***	***-209.502***	***-205.833***	***-199.536***	***-201.736***
Toevoegingen aan reserves	10.963	1.716	1.762	1.762	1.762	1.787	1.787
Onttrekkingen aan reserves	13.173	1.618	3.296	1.406	600	476	807
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.210***	***-98***	***1.534***	***-356***	***-1.163***	***-1.311***	***-980***
Resultaat	**-198.242**	**-204.253**	**-205.983**	**-209.859**	**-206.996**	**-200.847**	**-202.716**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 242,2 miljoen aan lasten begroot in 2025. De begrote lasten nemen hiermee met € 3,9 miljoen toe ten opzichte van 2024. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

De lasten voor het thema Meedoen nemen per saldo ten opzichte van 2024 met € 2,7 miljoen af. Voor samenlevingsopbouw en ondersteuning opgroeien en opvoeden nemen de lasten met € 1,6 miljoen af ten opzichte van 2024. Dit is het gevolg van het vervallen van incidentele middelen voor de Sociale Basis Welzijn (€ 1,0 miljoen), extra jongerenwerk (€ 260.000), energietransitie (€ 180.000), overheveling ontmoeten en verbinden naar stedelijk budget (€ 480.000). Daarnaast is er een stijging van € 355.000 door prijscompensatie.
In vergelijking met 2024 nemen de begrote lasten van participatie met € 550.000 af door het vervallen van incidentele middelen, deze middelen zijn in de begroting 2023 toegekend (ambities bestaanszekerheid). Het totaalbudget (zowel stedelijk als wijk) voor participatie neemt toe met € 1,1 miljoen in 2025.
De daling binnen bijstandsverstrekking betreft voornamelijk de lasten voor de BBZ uitkering voor zelfstandigen. Deze dalen met € 308.000 ten opzichte van 2024. De BBZ uitkering is een onderdeel van de samengestelde uitkering BUIG en wordt toegelicht binnen programma S06 Participatie en armoedebestrijding.
Tot slot dalen de lasten op de overige budgetten door uiteenlopende redenen met € 280.000 ten opzichte van 2024.

De lasten voor het thema Kansengelijkheid nemen per saldo ten opzichte van 2024 met € 2,2 miljoen af. De lasten nemen voor Armoede met € 645.000 af in 2025. Dit wordt veroorzaakt doordat er minder budget (€ 350.000) beschikbaar is voor het verbeteren van inkomensregelingen en het wegvallen in 2025 van incidentele middelen 2024 (€ 400.000) voor onderzoeks- en implementatie werkzaamheden schuldhulpverlening in eigen beheer. Daarnaast wordt de energietoeslag 2023 in 2024 afgerond. Waardoor het budget binnen armoede daalt met € 620.000. Hier tegenover staan in 2025 extra middelen (€ 725.000) voor de Gelrepas, Bijzondere bijstand en Beschermingsbewind.
Voor schuldhulpverlening nemen de begrote lasten met € 1,0 miljoen af doordat incidentele middelen in 2024 niet terugkeren in 2025. Het gaat dan om het implementatiebudget (€ 400.000) voor schuldhulpverlening in eigen beheer, een pilot voor Ervaringsdeskundigen (€ 100.000) en het uitbreiden van vroegsignalering (€ 500.000).
Voor de aanpak vroegtijdig schoolverlaten vervalt een overheidssubsidie (DU Jeugd) waardoor de begrote lasten met € 530.000 afnemen. Vanaf 2025 worden deze middelen structureel toegevoegd aan het budget van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ten behoeve van een regionaal programma.

Voor het thema Gezondheid stijgen de begrote lasten in 2025 met € 7,1 miljoen ten opzichte van 2024. Dit is met name het gevolg van de volgende ontwikkelingen.
Binnen maatschappelijke ondersteuning stijgen de begrote lasten met € 1,3 miljoen in verband met het terugdraaien van de eigen bijdrage in de huishoudelijke hulp en met € 1,0 miljoen bij doelgroepenvervoer.
Enerzijds door investeringen ten behoeve van de transitie naar zero emissie, anderzijds door het vervallen van een subsidie vanuit de provincie.

Binnen de Wmo stijgen de begrote lasten met € 2,1 miljoen. Voor € 1,5 miljoen word dit veroorzaakt door indexatie en tariefaanpassingen. Daarnaast is er een stijging van de begrote lasten in het kader van het persoonsgebonden budget op het gebied van de wet langdurige zorg van € 600.000. Deze is het gevolg van een lagere korting (college tweedaagse begroting 2024-2027) ten opzichte van 2024.
Voor de Jeugdzorg stijgen de begrote lasten met € 2,1 miljoen door indexatie en tariefaanpassingen.

Binnen het thema Openbare ruimte stijgen de begrote lasten met € 2,8 miljoen ten opzichte van 2024. De begrote lasten voor het dagelijks onderhoud in het stadsdeel Centrum, Spijkerbuurt en Arnhems Broek (CSA) stijgen met € 2,5 miljoen. De prijscompensatie binnen het thema zorgt voor stijging van de begrote lasten van € 507.000. Daar tegenover staan dalende kapitaallasten bij afval die zorgen voor een lastenverlaging van € 380.000. Overige ontwikkelingen leiden tot een stijging van de lasten met € 170.000 ten opzichte van 2024.

Voor het thema Wonen dalen de begrote lasten in 2025 als gevolg van verschillende ontwikkelingen met € 400.000 ten opzichte van 2024. Voor het grootste gedeelte (€ 250.000) wordt dit veroorzaakt door lagere beheer lasten bij de MFC's.

Voor het thema Veiligheid dalen de begrote lasten met € 500.000 ten opzichte van 2024. Dit is het gevolg van een correctie. In 2025 is een loonsom van € 500.000 toegevoegd aan het stedelijk budget ten laste van de wijken.

De lasten voor het thema Bedrijfsvoering nemen door uiteenlopende redenen per saldo met € 100.000 af ten opzichte van 2024.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 32,7 miljoen aan baten begroot. De begrote baten nemen hiermee met € 1,9 miljoen toe ten opzichte van 2024.

Voor het thema Meedoen dalen de begrote baten met € 308.000, gelijk aan de dalende lasten voor BBZ uitkering. De BBZ uitkering is een onderdeel van samengestelde uitkering BUIG en word toegelicht binnen programma S06 Participatie en armoedebestrijding.

Binnen het thema Wonen nemen de begrote baten toe met € 2,5 miljoen door een stijging van de parkeertarieven.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,8 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 1,0 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed en € 803.000 aan parkeeropbrengsten die toegevoegd worden aan het Bereikbaarheidsfonds. Dit is gelijk aan de toevoeging in 2024.

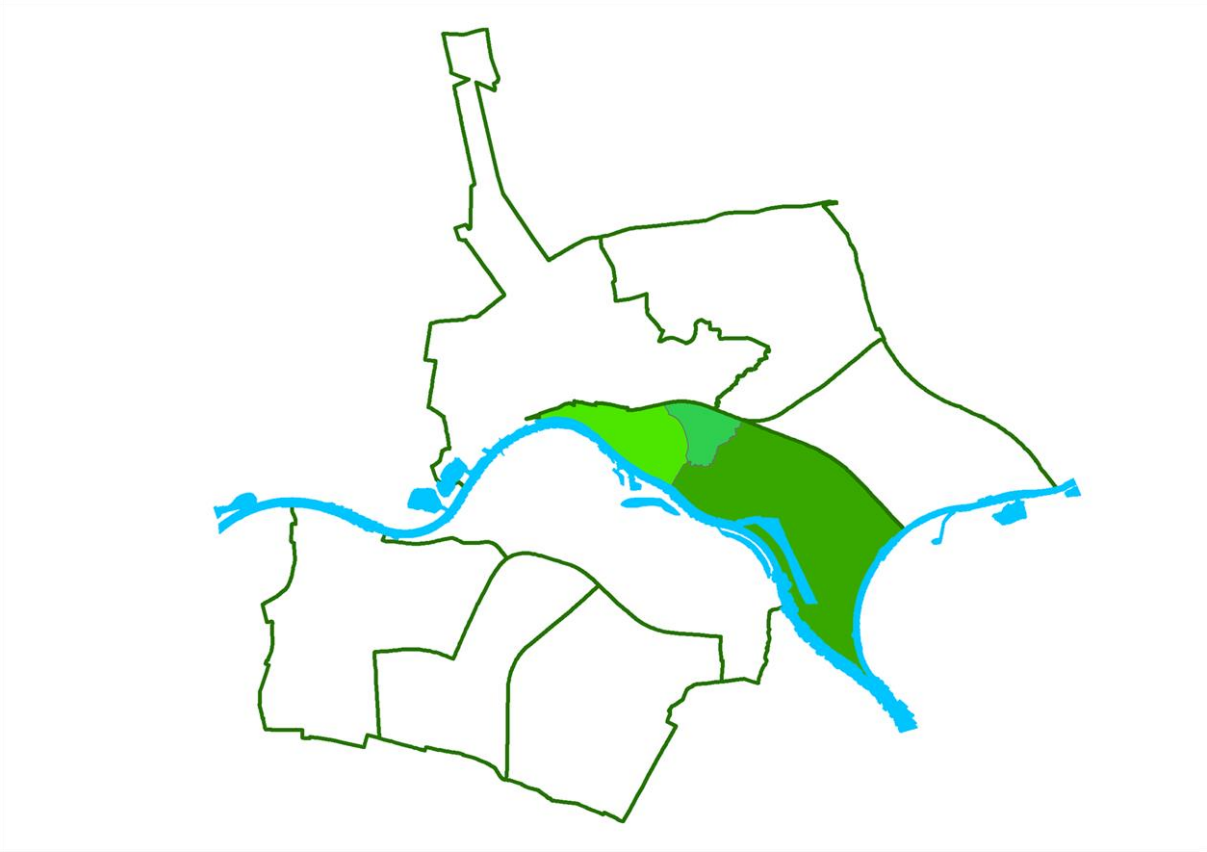
Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen wordt in 2025 totaal € 1,4 miljoen onttrokken aan de reserves. De begrote onttrekkingen nemen hiermee met € 1,9 miljoen af ten opzichte van 2024.

Binnen het thema Meedoen daalt de begrote onttrekking met € 670.000. De incidentele onttrekking van € 670.000 ten behoeve van jongerenwerk komt niet terug in 2025.

Voor het thema Kansgelijkheid daalt de begrote onttrekking met € 1,1 miljoen. Zowel de onttrekking voor afronding energietoeslag 2023 (€ 620.000) als de onttrekking voor verbeteren inkomensregelingen (€ 430.000) hebben in 2024 een incidenteel karakter en komen niet terug in 2025.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma’s heeft € 130,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld:
- € 13,6 miljoen wordt besteed aan maatschappelijke ondersteuning;
- € 18,9 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 45,8 miljoen wordt besteed aan Wmo;
- € 47,8 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 4,7 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering.

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Onderdeel daarvan is dat inwoners elkaar kennen en dat buurtgenoten elkaar helpen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Wij stimuleren dit door het faciliteren van goed functionerende wijkorganisaties, wijkplatforms, ontmoetingsplekken en bewonersondersteuning. Deze initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We zetten samen met onze wijkpartners een gezamenlijk programma rondom het gebouw en speelterrein van de Blokhut op.
- We stimuleren de betrokkenheid van bewoners bij het organiseren van activiteiten in de Symfonie, door het inzetten van bewonersondersteuning.
- We faciliteren gezamenlijke activiteiten van wijkbewoners en vluchtelingen rondom wijk-maaltijden en sport/beweeg activiteiten, samen met wijk- en vluchtelingenorganisaties.
- We faciliteren samen met o.a. Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA), bewonersgroepen bij het organiseren van activiteiten in het Centrum.
- We koppelen kansen aan de BlauweWijkEconomie (DAZO), waar wijkbewoners werken aan een circulaire- en inclusieve wijkeconomie.

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij (D)

Onze bewoners krijgen de gelegenheid om mee te doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te doen. In CSA leven relatief veel gezinnen in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) niet redden. Om (financiële) zelfredzaamheid te stimuleren, faciliteren we toegankelijke hulp.

Inspanningen 2025 (I)

- We werken samen met onder andere Broek Omhoog, Aanloophuis ZIJ=WIJ en De Kansen om de zelf- en samenredzaamheid te verstevigen.
- Binnen Het Arnhemse Broek wordt aangesloten op initiatieven en projecten van Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) op het gebied van (financiële) zelfredzaamheid.
- We gaan door met de laagdrempelige hulp die vanuit de Symfonie wordt georganiseerd. Hier werken we samen met onze welzijnspartners, zoals Rijnstad en Sociaal Wijkteam om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Wij stimuleren wijkpartners in Het Arnhemse Broek om een programma te bieden om de algemene ontwikkeling van kinderen te verrijken. We werken hierbij samen met o.a. Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf, basisscholen en het Sociale wijkteam.

Inspanningen 2025 (I)

- Op initiatief van Team Leefomgeving zijn er bijeenkomsten met partners die zich richten op -9 maanden tot 4 jaar, om kansen en mogelijkheden vroegtijdig te signaleren en te ondersteunen in het kader van kansengelijkheid.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen programma's rondom scholen en de Fridayschool. We zoeken aansluiting bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost.
- We willen dat meer kinderen gebruik maken van de speelgelegenheden in de wijk. We willen een aantal speelplekken in de wijk (inclusief Thialf) verbeteren door ze inclusiever en aantrekkelijker (groener) te maken.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel bewoners in Het Arnhemse Broek kampen om diverse redenen met overgewicht. Daarbij neemt het aantal kinderen met overgewicht de laatste jaren toe. Samen met partners maken we dit in 2025 een prioriteit. Daarbij stimuleren we bewegen in de openbare ruimte, zetten we in op de verbetering van speelplekken en faciliteren we preventie. In de buurt Coehoorn (Centrum) is er behoefte aan activiteiten voor ouderen.

Inspanningen 2025 (I)

- We onderzoeken (door middel van een enquête) de mogelijkheden om Thialf nog beter te laten gebruiken, met name door kinderen uit Het Arnhemse Broek.
- Met het project 'Stimuleren Spelen en Bewegen in de openbare ruimte in Het Arnhemse Broek' gaan wij in samenwerking met bewoners en het Nationaal Programma Arnhem-Oost, de speel, sport- en beweegplekken in Het Arnhemse Broek verbeteren. Daarbij zetten we in op het verder vergroenen en verbinden van de verschillende plekken.
- Samen met Sportbedrijf en SWOA zetten we in op extra beweging voor ouderen, onder andere middels de cursus Beter Bewegen en cursus valpreventie.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. We investeren daarom in een aantrekkelijkere buitenruimte, waarbij verharding plaatsmaakt voor groen. We zetten daarvoor opdrachten uit voor vergroening van de buitenruimte. Ook faciliteren we bewonersinitiatieven die hieraan bijdragen.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We knappen rommelige en/of verwaarloosde plekken in de wijk op (schoon, heel en veilig).
- We geven wijkorganisaties, zoals ‘t Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf opdracht om aanvullend op de reguliere inzet extra onderhoud te doen en de wijk te vergroenen.
- We prioriteren het nemen van verkeersremmende maatregelen en het veiliger oversteken van de Johan de Wittlaan, onder andere via de projecten vanuit het Duurzaam Mobiliteitsplan Arnhem en Rijnpark.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.
- We organiseren een jaarlijkse schouw in het Centrum, gezamenlijk met in- en externe partners om rommelige en verwaarloosde plekken in de wijk te signaleren en aan te pakken.

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast **(D)**

In CSA is veiligheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig Steenstraat en omgeving is met deze thema’s bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We analyseren samen met onze netwerkpartners hoe verschillende problemen samenkomen rond de Johan de Wittlaan en wat de impact daarvan is op de leefomgeving, waarbij begonnen wordt met het domein veiligheid. Op basis daarvan zetten wij indien nodig in 2025 in op een integraal verbeterplan (zoals eerder opgestart is rondom de Steenstraat).
- We geven opdrachten om onveilige plekken (gribusplekken) op te knappen en veiliger te maken, o.a. door het aanbrengen van muurschildering(en) of extra groen. We ondersteunen de bewonerswerkgroep gevelschoon, die graffiti-plekken in de wijk aanpakt.
- We continueren de inzet van het actieprogramma Schoon, Heel, Veilig Steenstraat en omgeving, als onderdeel van de wijkveiligheidsoverleggen Spijkerkwartier.
- We zetten in op extra aandacht vanuit parkeerbedrijf en handhaving op hufterig verkeersgedrag en wild parkeren.
- We werken samen met andere wijkpartners aan een integraal verbeterplan om de leefbaarheid in het Centrum te verbeteren.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners kunnen meedoen in de wijk (D)

Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. In Noordwest zijn voldoende en diverse ontmoetlocaties voor jong en oud. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, De Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig. Ook speelplekken en parken in de openbare ruimte zijn belangrijke plekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode sterker geworden.

We willen dat inwoners mee kunnen doen aan de samenleving, ieder op diens eigen manier. Dat zij meer kansen krijgen om hun gezondheid en welzijn te bevorderen.

Inspanningen 2025 (I)

- Samen met bewoners en partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken;
- Faciliteren van de buurthuizen en stimuleren van een passend en goed aanbod aan activiteiten;
- Het bijeenbrengen van sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten en het jaarlijks uitbrengen van een sociale kaart;
- Speelplekken en pleinen worden aangepast en aantrekkelijker gemaakt zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie;

- Inzetten op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem;
- Vanaf 2024 wordt bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker ingericht;
- Het verbinden van de sociale partners door: het organiseren van een halfjaarlijkse bijeenkomst voor alle professionals in het sociaal domein in Klarendal en Sint Marten, organiseren van een inloopspreekuur en het faciliteren en organiseren van een sociale tafel met sociale partners op managementniveau;
- We onderzoeken samen met Rijnstad en het sociale wijkteam hoe inwoners met een Participatiewetuitkering, en een grote afstand tot de arbeidsmarkt, kunnen groeien. Hier maken we een plan van aanpak op;
- Opdracht geven aan Scalabor om meer activerend werkplekken te creëren in Klarendal.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

Armoede zorgt ervoor dat kinderen niet overal dezelfde kans krijgen om zich te ontwikkelen. We zetten erop in dat kinderen en ouders in Klarendal en Sint Marten zich ontplooien in een stimulerende omgeving. En gebruik kunnen maken van passende voorzieningen in de wijk.

We behandelen daarbij ongelijke gevallen ongelijk, juist om gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling te creëren. Hierbij trekken we samen op met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. De context is hierbij belangrijk: de vele coffeeshops in het gebied vragen extra weerbaarheid van Klarendalse jongeren. Ook hier zetten we op in. Zodat alle kinderen en jongeren in Klarendal en Sint Marten zich kunnen ontwikkelen tot zelfstandige individuen.

Inspanningen 2025 (I)

- We geven opdracht aan de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) voor thuisbezoek door jeugdverpleegkundige voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn;
- Professionaliseren aanbod Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad;
- Samen met partners in Klarendal en Sint Marten werken we aan de doorontwikkelen van een na-schools programma voor kinderen van 4 tot 12 jaar;
- Mede uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda en de benoemde actiepunten van het Nationaal Programma Arnhem-Oost in samenwerking met het wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal Wijkteam;
- Samen met partners onderzoeken we hoe de doorontwikkeling van het jongerenwerk in Noordwest in 2025 vorm krijgt;
- We geven opdracht aan diverse partners, waaronder Regionaal Bureau Leerplicht, Rijnstad en middelbare scholen, om een aanpak te ontwikkelen voor het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten en het behalen van startkwalificaties;
- We geven opdracht voor het opstarten van zakgeldproject voor ouders en hun kinderen tot 12 jaar in samenwerking met Rijnstad en Sociaal wijkteam.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel ouderen van 80 jaar en ouder onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. Dit heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Het gaat gepaard met een toename van het aantal inwoners met een of meerdere chronische aandoening(en). Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe, gezien ouderen langer zelfstandig en vaker alleen wonen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Wij faciliteren daarom interventies die bijdragen aan het maken van juiste keuzes ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en stimuleren sporten en beweging.

Inspanningen 2025 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) en Sportbedrijf Arnhem;
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) en Rijnstad;

- We maken in samenwerking met de Hogeschool Arnhem-Nijmegen (HAN) een meerjarig leerprogramma onder de titel Gezond Klarendal en Sint Marten vanuit het concept positieve gezondheid.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

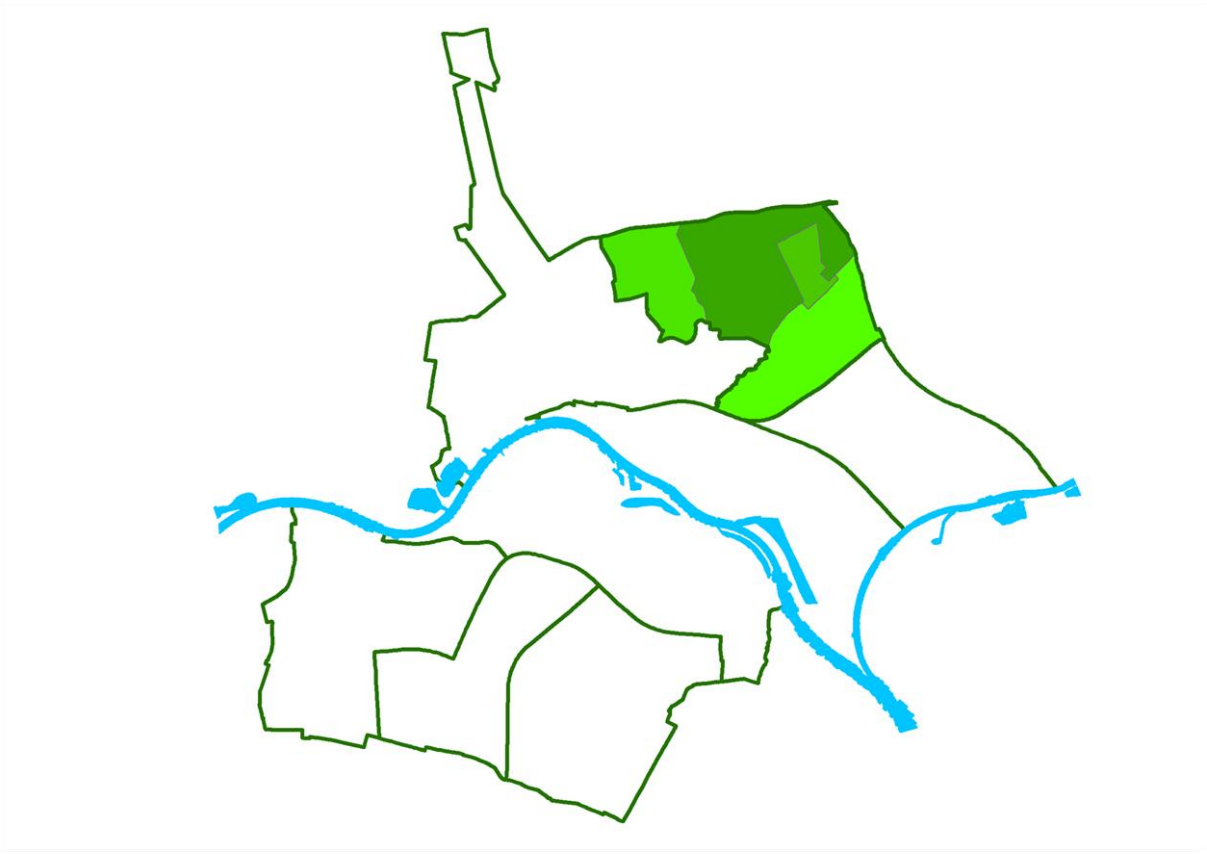
Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Hoogkamp wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parken.

Samen met politie en netwerkpartners hebben we een wijkveiligheidsplan opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid en leefbaarheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2025 (I)

- We geven sturing aan het wijkveiligheidsoverleg;
- Samen met diverse partners, waaronder GGZ-organisaties, Rijnstad en Sociaal Wijkteam (SWT), geven we uitvoering aan het stappenplan "Werken aan een inclusieve en leefbare wijk";
- We geven opdracht aan de stadsmarinier ten behoeve van meerjarig actieplan Hommel en Singel, schoon, heel & veilig;
- Samen met jongerenwerk en straathoekwerk wordt toegenomen jongerenoverlast teruggedrongen. Een onderdeel hiervan is het realiseren van een Jongeren Ontmoetingsplek in de Hoogkamp;
- We dragen bij aan lijn 3 van Nationaal Programma Arnhem Oost door middel van het opstellen van een handelingskader Klarendal-Sint Marten in samenwerking met woningbouwcorporatie Vivare, Portaal en Volkshuisvesting;
- We werken samen met politie en sleutelfiguren aan de aanpak Bondgenoten in de wijken Klarendal en St. Marten.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samenredzaam **(D)**

Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Daarbij willen bewoners ontmoetingsplekken die passen bij hun behoeften: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. In Noord-Oost is een goede dekking van ontmoetingsplekken en deze blijven wij faciliteren en het gebruik stimuleren. Aandachtspunt is het behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan en, gezien de vergrijzing, een extra stimulering voor het aanbod voor ouderen.

Op Geitenkamp wonen relatief veel inwoners met een laag opleidingsniveau: 45% ten opzichte van Arnhem gemiddeld 26%. We stimuleren daarom het verbeteren van de basisvaardigheden, zodat inwoners meer mee kunnen komen in de samenleving.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen en partijen.
- In het gebied Noord-Oost zijn verschillende wijkinitiatieven die zich richten op ontmoeting voor ouderen. We verkennen de mogelijkheid om de opdracht aan SWOA in ons gebied aanpassen ten gunste van wijkpartijen (Stichting Stevig, Moes en Buurtfabriek).
- We monitoren de uitvoering van de wijkendeal van Alteveer-Cranevelt (Buurtfabriek).
- Om laaggeletterdheid (ontbreken van basisvaardigheden) terug te dringen verkleinen we het gat naar regulier aanbod van volwasseneducatie door in samenwerking met partners in de wijk het informele aanbod toegankelijker te maken.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijknetwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers)werk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

Inspanningen 2025 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We monitoren het project Geitenkamp werkt. Een initiatief dat wordt uitgevoerd door Vitesse Betrokken en het Buurtbaanbureau Geitenkamp. Hierin wordt samengewerkt met het Nationaal Programma Arnhem-Oost.·
- We faciliteren de netwerktafel ‘Samen aan het werk in de wijk’. (SWT, TLO, Enjoy&Learn, Recap, UWV, Geitenkamp Werkt, Cadans en WSP).

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld. Dit stimuleren we, samen met partners, via opdrachten, subsidies en netwerkoverleggen. Aandachtspunt daarbij is het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2025 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd / rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet, het Sociaal wijkteam en het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We coördineren en faciliteren het -9 maanden – 4 jaar overleg met netwerkpartners voor het jonge kind.
- We gaan onderzoeken hoe we ouders kunnen stimuleren om gebruik te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 maanden tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool. Hiervoor zoeken we ouders als ambassadeur/sleutelfiguur willen optreden.
- We versterken de faciliteiten met betrekking tot taalontwikkeling voor ouder en kind.
- We initiëren het opstellen van een pedagogische wijkvisie op verzoek van de wijkpartners.
- Samen met GOAT-jongerenwerk zoeken we een geschikte plek voor het jongerencentrum.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2025 (I)

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht) en GO (Gezond Onderweg).
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We geven opdracht aan partners op het mixen van jeugd bij activiteiten.
- Via opdrachten en subsidies geven we partners mee dat ze een gezonde leefstijl stimuleren, zoals gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties.

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners en partners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit. Dit doen we door het uitzetten van opdrachten ter vergroening van de buitenruimte. Ook faciliteren we bewonersinitiatieven die hieraan bijdragen.

Inspanningen 2025 (I)

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal en behoud Akzovijver.

Wonen (T)

Noord-Oost wordt vitaler (D)

We zetten in op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners in Geitenkamp. We willen de leefbaarheid en de fysieke mogelijkheden verkennen. We blijven werken aan de juiste interventies via partners en uitvoerders in de wijk Geitenkamp om kwetsbare inwoners in bepaalde straten en/of buurtjes beter te bereiken. Tevens willen we Altveer-Cranenvelt meer toekomstbestendig maken.

Inspanningen 2025 (I)

- In samenwerking met de woningbouwcorporaties is afgesproken dat we de instroom van nieuwe bewoners reguleren.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).
- We ondersteunen het participatieproces van de gebiedsontwikkeling de Zyp, waarbij we verkennen of er woningen kunnen komen. Hierdoor kunnen bewoners in hun eigen wijk mogelijk doorstromen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2025 (I)

- Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein. Wij houden direct contact met de projectleider en zijn in gesprek met zowel winkeliers als wethouder en overige stakeholders.
- In afstemming met het Nationaal Programma Arnhem-Oost organiseren we gesprekken met alle nodige stakeholders voor de toekomst van de winkeliers, ontwikkeling van het marktplein en de behoefte voor meer marktkooplieden. We adviseren en verbinden vanuit de beleving en bevindingen van de winkeliers en belanghebbenden uit de wijk.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). We stemmen af met mobiliteit en de werkgroep van verkeer (Craneveer) zodat de parkeer overlast in de toekomst wordt aangepakt. We betrekken de bewoners en zorgen voor een goede participatie.

Inspanningen 2025 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJssel college) en zetten waar nodig vervolgacties in gang.

- Samen met inwoners adviseren we welke maatregelen nuttig zijn voor het tegengaan van de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

De leefbaarheids- en veiligheidsthema's die spelen zijn overlast gevende personen, overlast van jongeren en verloedering (onveilige plekken). Inwoners van Geitenkamp ervaren met name jeugdoverlast. In Velperweg Noord ervaart men overlast gevende personen (waterbedeffect vanuit centrum). We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast en overlast gevende personen in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.

Inspanningen 2025 (I)

- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.·
- We zorgen dat onveilige plekken worden aangepakt. We sturen aan op de samenwerking van jongerenwerk en veiligheid om de overlast terug te dringen. Dat kan met handhaven, maar nog beter, via welzijn (jongerenwerk). Denk aan de hangplek bij het jongerencentrum de Sperwer.
- Voor de Velperweg maken we afspraken met Boa's.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners kennen de ontmoetingsplekken en voelen zich welkom om mee te doen met de activiteiten **(D)**

Presikhaaf is voor velen een fijne wijk om in te wonen en om trots op te zijn. Er zijn allerlei voorzieningen en het is een wijk met een grote variatie aan culturele, migratie- en sociaaleconomische achtergronden. De bevolkingssamenstelling en de ruimtelijke opbouw van de wijk zorgen er echter voor dat het spontane contact tussen culturen en buurten soms lastig tot stand komt. Ook weten niet alle bewoners die dat nodig hebben de juiste weg naar passende hulpverlening te vinden. We willen dat professionele ondersteuning van wijkpartners op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs, goed aansluit bij de behoeften van onze bewoners.

We willen de wijk positief benaderen en maken ons sterk voor sterke verbindingen tussen bewoners onderling en tussen bewoners en professionals. Doel is om te komen tot sterke wijknetwerken waar professionals, elk vanuit een heldere wijkopdracht, elkaar informeel en formeel treffen. Iedereen kent de ontmoetingsplekken in de wijk en voelt zich welkom om mee te doen aan activiteiten.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We geven vervolg aan de in 2024 opgestarte ‘meet en greets’ op locaties in de wijk tussen bewoners en professionals en zetten deze om naar een structureel en herkenbaar jaarlijks programma.
- We zetten in op de borging van het opbouwwerk van Rijnstad in Presikhaaf en vullen dat aan met een tijdelijke inzet van een community builder in de buurt P1 (flexwonen Merwedeterrein).
- Wij vragen van al onze wijkpartners om (pro)actief bij te dragen aan het bevorderen van positieve gezondheid, taalontwikkeling/taalrijkheid, ouderbetrokkenheid, inclusief en ‘outreachend werken’.

- We ondersteunen het werk van de gezondheidsmakelaar bij het bouwen aan een gezondheidsplein door ons wijknetwerk en contacten ter beschikking te stellen.
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals de buurtbalie, Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point.
- We zorgen ervoor dat ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals De Overkant, De Oosthof, MFC/jongerencentrum Push, blijven passen bij de behoeftes van de doelgroep en we adviseren, vanuit dat perspectief, op het gebied van subsidiëring en (nieuw) accommodatiebeleid.
- We vragen Stichting Welzijn Ouderen (SWOA) om samen met het Sportbedrijf inzet te plegen op het stimuleren van bewegen van ouderen.
- In afstemming met het stedelijk project 'wijknetwerken zorg/welzijn', geven we onze sociale tafel opnieuw vorm.
- We continueren onze inzet voor een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen samen met het wijkplatform voor een goede verbinding met de inzet van onze wijkpartners.
- We blijven nauw aangesloten op de inspanningen vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners weten steeds beter waar ze terecht kunnen met vragen over werk, inkomen en het voorkomen van schulden en ouders en kinderen krijgen alle ruimte om hun talenten te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kans op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden, doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk. We willen dat er alle ruimte is voor ouders en kinderen om hun talenten te kunnen ontwikkelen zonder zorgen.

We willen dat meer bewoners weten waar ze terecht kunnen met hulpvragen over geldzorgen en geldproblemen. Daarnaast willen we dat kinderen en jongeren Presikhaaf ervaren als de leukste wijk om in op te groeien.

Inspanningen 2025 (I)

- We werken samen met het Nationaal Programma Arnhem-Oost aan een nadere invulling van het deelprogramma werk en inkomen/bestaanszekerheid en streven naar de totstandkoming van een integraal concept voor wijkgerichte informatie en advies(punten) voor bewoners.
- We faciliteren een (informele) samenwerking tussen het sociaal wijkteam, de gemeente, Goed Geregeld Arnhem en onze welzijnspartners via de sociale tafel.
- We stimuleren wijkcommunicatie over de voorzieningen op het gebied van armoede, schulden en participatie door onze wijkpartners via het ondersteunen van de wijkkrant en wijkwebsite.
- Vanuit het NPAO krijgen de consultatiebureaus de opdracht om alle kinderen van 18 maanden te bezoeken om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te blijven brengen.
- Vanuit het NPAO wordt de groepsgewijze opvoedingsondersteuning en het opbouwen van een sociaal netwerk voor ouders met kinderen voortgezet (Power Parents). We zorgen samen met de bestuursadviseur(s) en de wijkwerkgroep jonge kind voor de doorontwikkeling van de inzet op taalrijk opvoeden, opvoedondersteuning en voorschoolse educatie.
- We brengen onze visie op een uitnodigend ouder-kind centrum in het MFC in bij het (nieuwe) integraal accommodatiebeleid.
- We delen met onze wijkpartners op jeugd/kinderen de ervaringen, kansen en problemen via het netwerk Kansrijk Opgroeien Presikhaaf. Dit netwerk bevordert de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals en zorgt voor een afgestemd aanbod van (naschoolse) activiteiten met ouderbetrokkenheid voor kinderen.
- We zetten het succesvolle zomerprogramma voor jeugd 'Summerprikko' om in een doorlopende programmering voor jeugd voor het gehele jaar.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) zoveel mogelijk in 2025 te borgen. Speerpunten zijn jongerenwerk op school (NPAO), ambulant jongerenwerk, locatiegericht jongerenwerk en online jongerenwerk. Talentontwikkeling en mentale weerbaarheid staan centraal. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We stimuleren de bekendheid van de energiecoaches en het gebruik van maatregelen op het gebied van duurzaamheid en energiebesparing.

Openbare ruimte (T)

Samen met bewoners zorgen we voor een gezellige en schone buitenruimte waar je graag je tijd doorbrengt (D)

Bewoners maken samen met professionals de wijk Presikhaaf tot een aantrekkelijke omgeving waar je graag je tijd doorbrengt. Wij helpen hen daarbij.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veiliger kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen en waar ze zich medeverantwoordelijk voor voelen.

Inspanningen 2025 (I)

- We werken samen met het Nationaal Programma Arnhem Oost aan de verbetering van het (door bewoners ervaren) onderhoudsniveau op zogenoemde hotspots in de wijk.
- We voeren regie op de samenwerking tussen team leefomgeving en de gemeente.
- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit het ontwikkelperspectief voor de buurt P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan de inrichting en/of programmering van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor: bewoners elkaar kunnen ontmoeten, deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders. Het gaat om buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, speelpark Luinhorstweg/Dunoweg, omgeving van de Parkschool en op plekken waar de woningbouwcorporaties aan de slag gaan.
- We zorgen voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in de buurt P1.
- We vragen bij alle fysieke ontwikkelplannen aandacht voor het (in cocreatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fietser, speel-, wandel- en fietsverbindingen en de realisatie van snelheidsremmende maatregelen.
- We adviseren bij de uitvoering van de ontwikkeling van het Merwede terrein en met name op de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We stimuleren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving (wijkplatform, regeling wijkinitiatieven en burgerkracht).

Veiligheid (T)

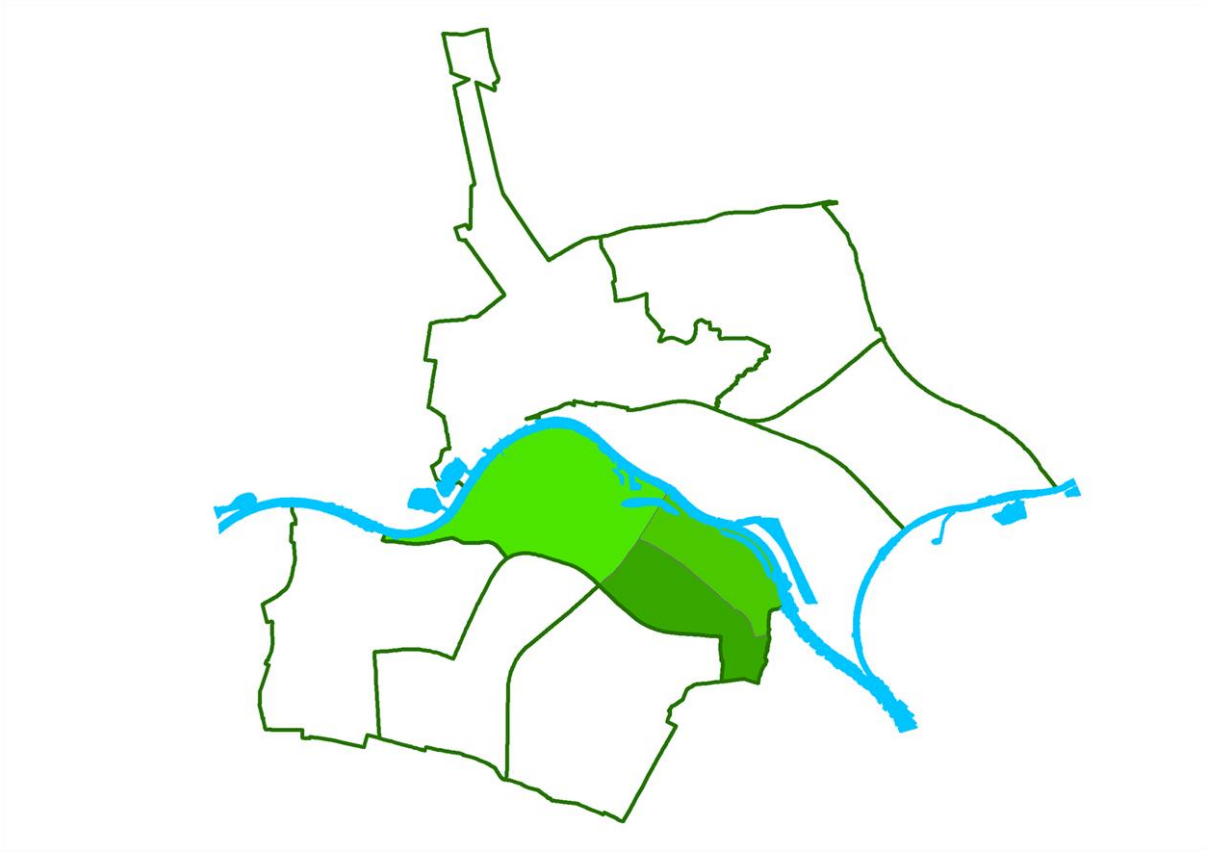
Samen met bewoners, organisaties en ondernemers pakken we overlast en criminaliteit aan (D)

Een leefbare en veilige wijk maken we samen. Inwoners ontmoeten elkaar en hebben ideeën voor het verbeteren van hun eigen buurt. Samen met bewoners, organisaties en ondernemers pakken we overlast en criminaliteit aan.

Inspanningen 2025 (I)

- We organiseren in het wijkveiligheidsoverleg de afstemming van de inzet van veiligheidsprofessionals, gericht op actualiteiten (korte termijn) en op een lange termijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlast gevende personen).
- De inzet van het jongerenwerk en het netwerk Kansrijk Opgroeien verbinden we continue met de inzet van onze veiligheidspartners.
- We sluiten aan op stedelijke campagnes rondom het donkere dagen offensief en meld misdaad anoniem.
- We onderzoeken de mogelijkheden van een integrale, meerjarige gebiedsgerichte aanpak van hotspots zoals het winkelcentrum.
- We evalueren de inzet van de stadsmarinier vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost en zetten in op het borgen van de door hem succesvol uitgevoerde interventies.
- We stimuleren de wijkprofessionals in de wijk om in hun optreden en contacten met bewoners in de wijk, in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de locaties in de wijk die beschikbaar zijn voor ontmoeting en ontwikkeling **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen aan of het organiseren van activiteiten of voor persoonlijke ontwikkeling. Daarbij hebben we als achterliggend doel dat de sociale cohesie in de wijk wordt verbeterd en de veerkracht en zelfredzaamheid van inwoners toeneemt. We investeren op verschillende manieren in de voorzieningen in de wijk.

Inspanningen 2025 **(I)**

- In het wijkdeel Oost-Noord is de behoefte aan ontmoeting groter dan het aantal beschikbare plekken. We stimuleren beter gebruik van de bestaande plekken in dit gebied en onderzoeken wat er nodig is om een extra ontmoetingsplek te realiseren. Gedacht wordt aan een beter gebruik van de Malburcht, de uitbreiding van MFC de Malburcht voor muziekvereniging “door wilskracht samen sterk” en/of de sportkantines op de Bakenhof.
- We maken met betrokken professionele partijen en vrijwilligers per locatie een plan voor het beheer van diverse locaties. Concreet hebben we het over de MFC Malburcht, de Duiventil en de Plint.
- We realiseren een structurele voorziening voor het toeleiden van bewoners naar activiteiten. Het gaat om bewoners die zelf de weg moeilijk kunnen vinden of het moeilijk vinden om de eerste stap te zetten. We doen dit via de inzet van bewonersnetwerken of via subsidiepartners.
- Ten aanzien van de groep bewoners die in een sociaal isolement verkeert, onderzoeken we samen met partners welke belemmeringen daarbij een hoofdrol spelen en welke ondersteuning nodig is om te kunnen participeren.

Meer bewoners kunnen gebruik maken van een collectieve voorziening ter voorkoming van en/of het verminderen van individuele zorgindicaties. **(D)**

Ter voorkoming van oplopende zorgkosten en omdat collectieve voorzieningen bijdragen aan het ontstaan van netwerken in de wijk en aan de zelfredzaamheid van bewoners, willen wij meer collectieve voorzieningen creëren voor veel voorkomende individuele zorg- en hulpvragen.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We onderzoeken hoe de huidige incidentele ontmoetingsvoorziening voor oudere vrouwen met een migratie achtergrond, die is opgezet ter voorkoming sociaal isolement en individuele indicaties dagbesteding, kan worden omgezet naar een structurele voorziening.
- We onderzoeken met het sociaal wijkteam welke overige individuele zorgvragen zich lenen voor een collectieve aanpak en wat er nodig is om dit te realiseren.

Bewoners in (nieuwgebouwde) buurten voelen zich meer verbonden met hun buurtgenoten en woonomgeving door buurtlandingen en versterkte netwerken. **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste 800 woningen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat zij goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen. Buurtnetwerken zijn hierin van grote waarde. Zij creëren warme gemeenschappen en onderlinge verbinding. Daarom ondersteunen we deze netwerken optimaal en betrekken wij hen bij de opgaven in de wijk.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We geven opdracht aan Rijnstad voor het organiseren van de buurtlanding.
- We inventariseren de bestaande bewonersinitiatieven en buurtnetwerken inclusief de functies die zij vervullen. We bespreken met de initiatieven en netwerken op welke wijze zij betrokken willen zijn bij de opgaven van de wijk, welke rol zij daarin kunnen vervullen en wat dit betekent voor de wijze van ondersteuning.

Eind 2025 is er een integrale aanpak van gezinnen in de bijstand **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten naar werk of participatie en zowel op groeps- als op individueel niveau, hiervoor het passende instrumentarium in te zetten. Tegelijk wordt nagegaan of alle kinderen in het gezin gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is worden deze alsnog ingezet.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We ontwikkelen een integrale werkwijze waarbij zowel naar de ouders als naar de situatie van het kind wordt gekeken. Deze werkwijze is het resultaat van een projectmatige aanpak waarbinnen we samen werken met het sociaal wijkteam.

Kansengelijkheid (T)

Er is een intensievere samenwerking tussen partners die zich richten op de jeugd in Malburgen **(D)**

In de wijk werken diverse jeugdpartners met diverse groepen jongeren. Deels werken de partners in verschillende wijkdelen. Dat vraagt om een intensieve samenwerking op verschillende aspecten tussen de partijen: een gezamenlijke en aanvullende programmering, het uitdragen van dezelfde pedagogische visie en een gezamenlijke aanpak van hinderlijke en overlast gevende jongeren.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We zorgen voor duidelijke werkafspraken rondom inzet en uitvoering van het ambulant jongerenwerk van de verschillende partijen in de wijk.
- We ontwikkelen met de jeugdpartners een aanpak op basis van signalen en ontwikkelingen vanuit de jeugdtafel en het wijkveiligheidsoverleg over hinderlijke en overlast gevende groepen.
- We vragen de 12+ partners om een diverse programmering waarin sport, cultuur (in alle facetten) en ontwikkelen van ontwikkelingsvaardigheden in alle facetten aan bod komen.
- We bewaken de doorlopende lijn van verschillende leeftijden/doelgroepen naar “opvolgende” programmering met specifieke aandacht voor het gebied Oost-Noord.
- We vragen jeugdpartners om online aanwezig te zijn om trends te signaleren, kennis op dit gebied te blijven ontwikkelen en dit actief te delen met de andere (jeugd)partners en ouders. De positieve en negatieve gevolgen van de online wereld maken deel uit van het programma.

- We vragen jeugdpartners om vanuit de ervaringen met meiden uit te wisselen wat specifiek voor meiden helpend is in hun ontwikkeling en dit te verwerken in de programmering of met voorstellen daarvoor te komen (uit meerdere onderzoeken blijkt kwetsbaarheid van meiden in de leeftijd tussen 10-16).
- We verbinden de kind-partners (consultatiebureau, kinderwerk, kinderopvang en de school) binnen MFC de Malburcht en faciliteren hen om tot 1 pedagogisch plan en tot 1 plan voor de doorgaande ontwikkellijn te komen.
- We coördineren het programma vakantieinmalburgen.nl waarin alle jeugdpartners hun vakantie activiteiten aanbieden.
- We continueren het succesvolle project Politiekids.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Ondanks het feit dat de deelname aan de vroeg en voorschoolse educatie hoog is, is er met name in de eerste levensjaren, een extra inspanning nodig om deze achterstanden te voorkomen.

Inspanningen 2025 (I)

- We inventariseren met partners welke extra inzet nodig is voor de doelgroep 0-2 jaar en treffen, indien nodig, met partners aanvullende maatregelen.
- Vanuit NPAO wordt zorg gedragen voor het professionaliseren van de speelmorgen op twee locaties in de wijk en gestuurd op inbedding daarvan binnen de andere activiteiten voor de doelgroep 0-2 jaar en hun ouders.
- We brengen partners (op locatieniveau) bij elkaar voor verdiepende kennismaking, inventariseren de behoefte aan verstevigen van het netwerk en organiseren op basis daarvan de agenda voor het netwerk (casussen, signalen, witte vlekken).

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Daarom werken wij aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. Jongeren stimuleren we om meer te bewegen en te sporten waarbij het doel is dat meer jongeren voldoen aan de beweegnorm. We willen meer werk maken van het aanbieden van gezonde voeding tijdens activiteiten. We streven naar een goede samenwerking tussen wijkpartners die de gezondheid bevorderen.

Inspanningen 2025 (I)

- We spannen ons in om een wijkconvenant te sluiten met gesubsidieerde partners dat afspreekt om gezonde voeding als norm te maken in Malburgen op activiteiten voor de doelgroep tot 21 jaar. En we spannen ons in om de sociale omgeving van de doelgroep, zoals ouders, te betrekken bij gezonde voeding.
- We continueren de interprofessionele stuurgroep Gezond Malburgen die interventies afstemt en monitort.
- We zorgen ervoor dat in de opdrachten voor het kind- en jongerenwerk bewegen en sporten en kennismaking met sporten in georganiseerd of verenigingsverband, een belangrijk onderdeel van de programmering is.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

Een gezonde leefomgeving levert een belangrijke bijdrage aan de individuele gezondheid van inwoners. Daarom willen we meer samenwerkingen tussen partijen in de wijk die fysieke aanpassingen doen in de leefomgeving zoals een woningcorporatie. Hieruit kunnen koppelkansen voortkomen die bijdragen aan een gezondere leefomgeving. We willen meer aanleiding realiseren om te bewegen. En we willen dat de openbare ruimte, zoals bijvoorbeeld op de Drieslag, meer bijdraagt aan het welbevinden van inwoners. Bij ruimtelijk-fysieke ontwikkelingen adviseren we het model van positieve gezondheid meer toe te passen bij het opstellen van uitgangspunten.

Inspanningen 2025 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van (speel)aanleidingen om meer jeugd te laten bewegen en ontmoeten in de openbare ruimte.
- Wij signaleren koppelkansen tussen woningenverduurzaming, klimaatadaptatie en leefbaarheid en brengen partijen samen om deze te realiseren.

- We voeren, in samenhang met de verbetering van de entree van de Bakenhof, een aantal projecten uit die de veiligheid en sociale cohesie bevorderen (NPAO). Dit heeft als doel om de leefbaarheid rond de Bakenhof te verbeteren en het sportpark tot een kloppend hart van de wijk te maken.
- We spannen ons in om een gezonde leefomgeving te ontwerpen in de Vissenbuurt met behulp van het model van Positieve Gezondheid.
- TLO geeft (mede) opdracht voor het uitvoeren van de maatregelen uit het actieplan Drieslag met betrekking tot de openbare ruimte.

Bewoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

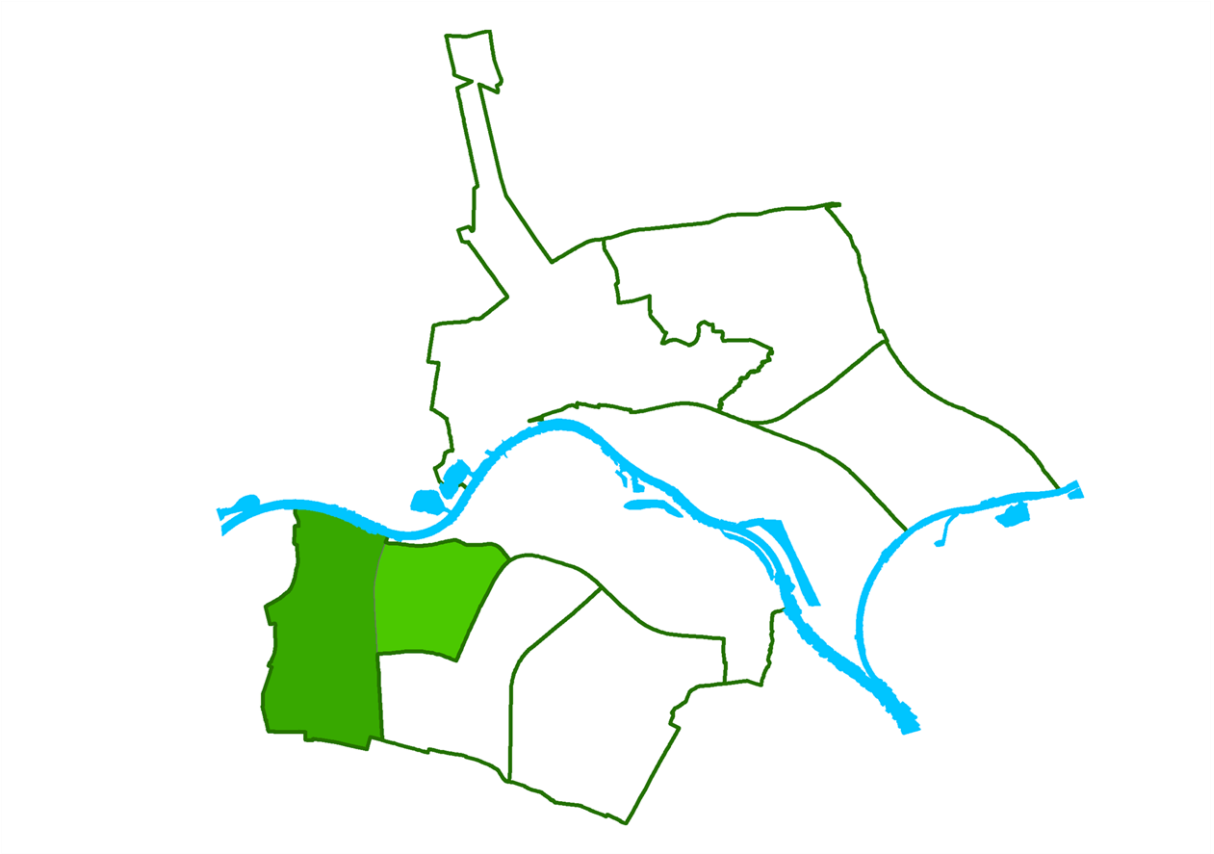
Meer bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Voor de uitvoering van het actieplan Winkelcentrum de Drieslag willen we bereiken dat 30% van de inwoners en 75% van de ondernemers die wonen en werken op en rond de Drieslag, meedoen en betrokken zijn bij het ontwikkelen van de scenario's van de langetermijnvisie voor de Drieslag.

Wij stimuleren dat ruimtelijke opgaven in samenspraak met de omgeving worden gerealiseerd.

Inspanningen 2025 (I)

- Wij voeren het actieplan Winkelcentrum de Drieslag uit en stimuleren daarbij de deelname van bewoners en ondernemers op verschillende manieren.
- Bij de ruimtelijke projecten adviseren wij over het participatieproces en volgen wij de wijze waarop bewoners betrokken worden en wat er met hun inbreng wordt gedaan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners kennen elkaar en hebben oog voor elkaar **(D)**

De leefbaarheid in Elderveld Noord is zwak en de leefbaarheid in Elderveld Zuid staat onder druk. Dit komt onder andere door een wijziging in samenstelling van de wijk en veel mensen in deze buurten leven op of net boven de armoedegrens. We willen stimuleren dat bewoners een groter netwerk hebben en oog voor elkaar hebben om dit te verbeteren. Dit stimuleren wij door het faciliteren van activiteiten en het realiseren van ontmoetingsvoorzieningen voor jong en oud.

Bij de bouw van Schuytgraaf is te weinig rekening gehouden met de behoefte aan maatschappelijke voorzieningen van bewoners. Bewoners geven aan elkaar te willen ontmoeten, ook in de openbare ruimte. Daarom stimuleren wij ook in deze wijk de ontwikkeling van ontmoetmogelijkheden.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We investeren in de wijkcentrum functie bij sporthal Elderveld, door het mogelijk maken van meer ontmoetingsmomenten en het ontwikkelen van meer activiteiten.
- We doen samen met bewoners kleine ingrepen in de openbare ruimte om ontmoeten te stimuleren.
- We onderzoeken of de jeugdruimte Schuytgraaf door meer doelgroepen gebruikt kan worden voor (ontmoetings)activiteiten.
- De aanbevelingen uit een onderzoek van een antropologe naar sociale cohesie in Schuytgraaf zetten we om in een plan van aanpak en we voeren eerste acties uit.
- We gaan samen met partners en bewoners ontmoetingsactiviteiten ontwikkelen in de vrijgekomen ruimte in MFC Omnibus.

Meer bewoners beheersen de basisvaardigheden (D)

We zien kinderen opgroeien in een taalarme omgeving en volwassen die de basisvaardigheden niet onder de knie hebben (lezen, schrijven, rekenen). Dit bemoeilijkt het vinden van informatie, advies en hulp. We stimuleren het verbeteren van de basisvaardigheden door dit op te nemen in de opdrachtverlening aan welzijnspartners zoals Rozet. Door zelf op B1 niveau te communiceren zorgen we dat bewoners weten waar informatie en advies te krijgen is.

Inspanningen 2025 (I)

- We stimuleren dat er op voldoende plekken leesactiviteiten zijn en onderzoeken mogelijkheden tot meer Rozetjes in de wijk.
- We zorgen dat in opdrachten aan welzijnspartners aandacht voor taal en lezen bij activiteiten opgenomen wordt.
- We stimuleren dat partners op B1 niveau communiceren met bewoners, zodat informatie begrijpelijk is.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders voelen zich in staat hun kinderen op te voeden (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders. Soms zijn er (geld)zorgen, is er onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of worden praktische handvatten gemist. We stimuleren ouders om hun sociale netwerk te vergroten door opdracht te verstrekken voor het organiseren van activiteiten en het beschikbaar stellen van informatie en advies. Daarmee creëren we mogelijkheden voor ouders om elkaar te ontmoeten, informatie en advies te krijgen en waar nodig toegang tot professionele hulp.

Inspanningen 2025 (I)

- We ondersteunen het mamacafé bij hun (door)ontwikkeling en verbinden hen met professionals in de wijk.
- We evalueren de pilot op het gebied van opvoedondersteuning en ontwikkelen op basis van de resultaten door.

Meer jeugdigen 0-18 jaar met (dreigende) ontwikkelingsachterstanden of kwetsbare thuissituaties maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling of een kwetsbare thuissituatie hebben. Denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders of het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden. Daarom faciliteren wij (extra) voorschoolse voorzieningen en naschoolse programma's voor kinderen die extra aandacht nodig hebben.

Inspanningen 2025 (I)

- Met IKC de Klimboom en partners zijn de ontwikkellijnen binnen het concept gemeenschapsschool uitgewerkt tot een plan van aanpak voor de komende jaren.
- Met de 5 basisscholen in Schuytgraaf wordt een eerste pilot gedraaid voor gezamenlijk naschools aanbod in de wijk.
- De bestaande naschoolse programma's van de Confetti en IKC de Kringloop worden geëvalueerd en doorontwikkeld.

Meer jeugdigen ontwikkelen een gezonde identiteit (talentonwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door het ervaren van prestatiedruk, onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget of ruimte thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen of om te investeren in weerbaarheid.

Inspanningen 2025 (I)

- We evalueren samen met partners en ontwikkelen de programma's voor jongeren in het vrije tijds aanbod door, bijvoorbeeld in de Motion en jeugdruimte Schuytgraaf.
- We zorgen dat in de opdracht aan kinder- en jongerenwerkpartners aandacht voor de online wereld en het weerbaar maken voor verlokkingen is verankerd.
- We evalueren in samenwerking met de scholen de naschoolse programma's op activiteiten op het gebied van weerbaarheid en talentontwikkeling.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren dat zij gehoord en betrokken worden bij het creëren van een verkeersveilige omgeving (D)

Inwoners doen veel meldingen in het kader van verkeersveiligheid, bijvoorbeeld over hard rijden, verkeerd parkeren en verkeersovertredingen bij de winkelcentra. Scholen willen vaak in gesprek over het creëren van een veilige situatie bij het halen en brengen van kinderen. We jagen aan dat bewoners hun klachten en ideeën kunnen bespreken en dat er tijdig en goed gecommuniceerd wordt over (on)mogelijkheden om situaties op te lossen.

Inspanningen 2025 (I)

- We monitoren het uitvoeren en nakomen van afspraken die gemaakt zijn tussen ouders, scholen, gemeente en partners over maatregelen rondom MFC de Salamander, de Confetti en de scholen aan het Breezandpad.
- We jagen aan dat een nieuw ontwerp van maatregelen voor het ontmoedigen van fietsers en scooters in het voetgangersgebied van winkelcentrum Schuytgraaf wordt uitgevoerd.
- We monitoren dat onmogelijkheden rondom ingrepen bij de Hollandweg tijdig en goed gecommuniceerd worden met bewoners.

Meer bewoners ervaren dat er voldoende speelfaciliteiten zijn die passen bij het karakter van de wijk (D)

Veel klachten en meldingen die de gemeente ontvangt over de openbare ruimte gaan over speelplekken. In Elderveld worden deze plekken als versleten en ouderwets ervaren. In Schuytgraaf worden vooral voor de doelgroep 6-12 jaar speelplekken en uitdaging gemist. De wijk lijkt anders ontworpen dan bewoners deze zouden willen gebruiken op dit gebied.

Inspanningen 2025 (I)

- We jagen aan dat voor de hele wijk Schuytgraaf bekeken wordt hoe speelplekken beter aan kunnen sluiten op de behoeften van bewoners.
- We zorgen dat bij vervanging van speeltoestellen en herinrichting van speelplekken bewoners goed betrokken worden.
- We vernieuwen samen met bewoners de nu sleetse speeltuin naast het Asperenpad in Elderveld. We maken samen met bewoners een ontwerp voor herinrichting en het veiliger maken van de speeltuin aan de Bakerwaard in Schuytgraaf en we leggen een trapveld aan bij Staatsspoor in Schuytgraaf.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk, elkaar ontmoeten en ondersteunen en mee kunnen doen. Dit stimuleren we door het faciliteren en ontwikkelen van samenwerkings- en ontmoetingslocaties, in de binnen- en buitenruimte, met partners en inwoners.

Inspanningen 2025 (I)

- We geven opdracht tot aanbod dat past bij de ontwikkeling van het gebied, zodat wijklocaties en ondersteuning goed aansluiten bij de behoeften van bewoners.
- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, inclusief ontmoetingen tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren initiatieven van bewoners(groepen). We geven opdracht aan het welzijnswerk om inwoners hierbij te ondersteunen.
- We investeren in het actueel houden van passende wijkcommunicatie, zodat de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk wordt vergroot
- We zetten eerste stappen in de aanpak op het gebied van positieve gezondheid, door dit mee te nemen in opdrachten en te faciliteren.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met scholen, Sociaal wijkteam en wijkpartners gericht op kinderen en jongeren werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze

partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We verbinden betrokken wijkpartners om te komen tot een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te doorbreken.
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door opdrachten te geven aan partners, waardoor meer kinderen (tot 4 jaar) een kansrijke start maken.
- We geven opdracht voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en faciliteren dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We blijven investeren in een passend aanbod van voorzieningen op scholen om kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar te ondersteunen bij een positieve ontwikkeling.
- We faciliteren aanbod op de basisscholen waarin een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs centraal staat (doelgroep 10-14 jaar).
- Samen met partners investeren we in het aanbod van breed jongerenwerk (12+ jaar) op het gebied van persoonlijke ontwikkeling, sport en cultuur, in afstemming met de jongeren, ouders en scholen.
- We onderzoeken hoe we de monitoring en begeleiding vormgeven van jongeren die te maken krijgen met schooluitval.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een fijne leefomgeving stimuleren we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving. Bij initiatieven/projecten is aandacht voor bewonersparticipatie. Centraal staat ontmoeten, spelen en bewegen in de openbare ruimte.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. In De Laar ligt de focus op de herinrichting van Park De Laar aan de Brabantweg. In Elden ligt de focus op Park Zuiderveld.
- Samen met partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- Samen met partners, waaronder Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN), en inwoners werken we verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We maken een toekomstvisie voor locatie Boerderij De Kroon.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veiliger in hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen met partners, zoals wijkagenten en jongerenwerk zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden. Daarbij faciliteren we bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte. Hiermee vergroten we de sociale en fysieke veiligheid.

Inspanningen 2025 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen.
- We verbinden het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ met de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers in winkelcentrum Oostburgwal zetten we verder in op schoon, heel en veilig en de herinrichting van het winkelgebied.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners wordt vergroot (D)

Om te ontmoeten is het van belang om een goed beeld te hebben van de ontmoetingsplekken en activiteiten die beschikbaar zijn, waar de gaten zijn en eventuele overlap zit. Het doel voor 2025 is om dat inzichtelijk te maken. Dit ligt in lijn met de behoefte vanuit de wijk.

Inspanningen 2025 (I)

- We geven opdracht tot het inzichtelijk maken van de bestaande ontmoetingslocaties en activiteiten in het gebied.
- We geven opdracht tot het ontwikkelen voor een programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk.
- We onderzoeken de mogelijkheden tot het optimaliseren van de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.
- We faciliteren van netwerkbijeenkomsten met professionals in de wijk.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Steeds meer wordt duidelijk dat opvoedproblematiek al veel eerder ontstaat dan bij de basisschool leeftijd. Daarom wordt extra ingezet op ondersteuning van ouders en kinderen in de leeftijd van -9 tot 4 jaar. Binnen het huidige netwerk rondom kinderen (0-12) wordt ingezet op het verstevigen van de samenwerking. Jeugd en

jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Wij stimuleren dit door de facilitering van activiteiten en locaties.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We faciliteren de organisatie van jeugdtafels voor verschillende leeftijdscategorieën.
- We onderzoeken het huidige aanbod en inventariseren of hier aanvullingen op nodig zijn.
- We versterken het aanbod op opvoedondersteuning, door op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte opdracht te geven aan partners. Hierdoor worden meer ouders bereikt.
- Jongerenlocaties worden met regelmaat bevraagd op het doorontwikkelen van inzet en aanbod.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Een afgeronde opleiding helpt daarbij. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We geven opdracht aan partners voor het bieden van huiswerkbegeleiding aan leerlingen vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We geven onze partners opdracht om jongeren te ondersteunen om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We geven opdracht aan onze partners voor het bieden van een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- De gegeven opdracht voor het ontwikkelen van een (activiteiten)programma bij Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk loopt door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Vanuit het sociale wijkteam komt het signaal dat veel inwoners hierop een hulpvraag hebben. De voorzieningen in RKV zijn op dit moment niet toereikend om hieraan te voldoen. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Dit is goed voor henzelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We geven opdracht voor het realiseren van een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- We bieden jongeren vanaf 15 jaar, in samenwerking met HTR Werkt/Prospect4Cash, extra begeleiding bij het afronden van hun studie en/of toeleiding naar werk. Het betreft hier jongeren die intensieve begeleiding nodig hebben.

Openbare ruimte (T)

Ook in 2025 wordt volop ingezet om de omgeving groener en minder stenig te maken, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit levert tevens een positieve bijdrage aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We ondersteunen minimaal 5 bewonersinitiatieven waarbij stenen worden vervangen door groen. Dit proces wordt in de wijk Vredenburg mede ondersteund door de start van de wijkgroenagenda.
- We ondersteunen en faciliteren de werkgroepen groen.
- Meedenken en begeleiden van de plannen met betrekking tot het vergroenen van de omgeving bij het winkelcentrum Rijkerswoerd.
- We geven opdracht voor het planten van 50 extra bomen.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Er komen veel verzoeken van bewoners om toestellen te vervangen vanwege “ouderdom” of omdat het aanbod niet aansluit bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen mogen een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter hebben. Daarnaast moeten er voor de 12+ kinderen meer plekken komen, zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Veiligheid (T)

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk (D)

Veel plekken, zoals straten, fiets- en voetpaden, openbaar groen en voor- en achtertuinen kunnen een opknapbeurt gebruiken. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling. Wij geven opdracht tot het opknappen van de openbare ruimte en stimuleren, onder ander via inzet van partners, bewoners om hetzelfde te doen.

Inspanningen 2025 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer bewoners ervaren hun leefomgeving als prettig en veilig (D)

Rondom de schepenbuurt van Kronenburg, het winkelcentrum en de Rijnlandflat heerst een algemeen gevoel van onveiligheid. Dit wordt versterkt door de aanwezigheid van bedelaars, dealen, drugsgebruik en gebruikers vanuit een zorglocatie in Vredenburg. We gaan dit, samen met partners, tegen met een gerichte aanpak op overlast en verloedering.

Inspanningen 2025 **(I)**

- Er wordt een wijkveiligheidsplan 2024-2026 opgesteld waarin deze problematiek wordt opgenomen.
- We voeren, samen met de politie, gerichte acties (Hyena) acties uit.
- Op de route van Vredenburg naar Kronenburg heeft verloedering van de omgeving continue aandacht.
- Samen met Portaal wordt ingezet op een werkwijze die een positieve impuls geeft aan de Rijnlandflat.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een vriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. De raad volgt met grote belangstelling de ontwikkelingen rondom de burgerberaden.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. In lijn met motie 21M108 'Heldere afdoening moties en toezeggingen' licht het college bij de afdoening van moties of toezeggingen expliciet toe of de motie of toezegging volledig, gedeeltelijk, afwijkend van de oorspronkelijke tekst, verlaat of niet is uitgevoerd.

Daarnaast informeert het college de raad zodra duidelijk is dat een toezegging of motie niet binnen de gestelde termijn kan worden afgedaan. Hierbij wordt ook vermeld waarom dit het geval is. Daarmee beschouwt het college deze motie 21M108 als afgedaan.
Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

Op basis van het inmiddels vastgestelde onderzoeksprogramma 2024-2026 doet de Rekenkamer in 2024-2025 onderzoek naar en publiceert over het subsidiebeleid van de gemeente Arnhem en de bouwgerelateerde omgevingsvergunningen vanuit de ODRA. Ook doen wij een doorwerkingsonderzoek op basis van het eerder verrichte onderzoek naar New Energy Made in Arnhem (Nemia). Tevens beginnen wij in 2025 aan een vervolgonderzoek voor het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) Arnhem-Oost.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er een Burgerberaad georganiseerd op het thema klimaat. Het Burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert. Het schrijven van het plan van aanpak voor het tweede Burgerberaad is in volle gang.

In 2025 gaan we over van een inspraakverordening aan naar een participatieverordening. Dit doen we door middel van een participatiewerkgroep om zo inwoners van Arnhem hierbij te betrekken.

In het actieprogramma “Samen maken we Arnhem” was rekening gehouden met middelen voor betrokkenheidsprofielen en voor de participatiegids. Over de inzet van deze middelen waren nog geen afspraken gemaakt en in het kader van de bezuinigingen zijn deze middelen ten gunste van de Algemene reserve vanuit de Bestemmingsreserve Burgerparticipatie vrijgevallen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van verschillende burgerparticipatietrajecten. We willen een lerend effect in de organisatie bewerkstelligen, en daarmee burgerparticipatie in de toekomst naar een hoger plan te tillen. Dit doen we door jaarlijks een aantal burgerparticipatietrajecten te evalueren. Verder staat er een algehele evaluatie op de planning waarbij we het Arnhems Stappenplan evalueren en zo nodig aanpassen. Ook trainen we onze interne medewerkers om te werken met het stappenplan en bieden we sessies aan waarbij projectteams aan de slag kunnen met een trainer om een participatieplan te schrijven.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2025 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook verder aan de

grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

De komende jaren neemt het aantal inwoners in de Groene Metropoolregio toe. Dit stelt ons gezamenlijk voor de uitdaging om in balans tot een gezonde groene groei te komen. Hiervoor zijn samenwerking en afspraken in regionaal verband onontbeerlijk. Daarom werkt Arnhem in 2025 samen met de andere 16 gemeenten in de Groene Metropoolregio (GMR) door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke (regionale) aanpak vragen.

Deze opgaven maken deel uit van de nieuwe regionale agenda 2025-2028. De vierjarige agenda sluit nauw aan bij de Arnhemse ambities, plannen en prioriteiten. Arnhem heeft op alle vijf de opgaven ingetekend. Onze regio duurzaam en veilig bereikbaar maken staat centraal bij de opgave verbonden regio. O.a. wordt ingezet op duurzame mobiliteit gericht op lopen en fietsen als betaalbare en toegankelijke mobiliteitsvormen. De opgave ontspannen regio werkt aan het vergroten van de aantrekkelijkheid van de regio voor bezoekers en de versterking van het groen en blauw in het stedelijk en landelijk gebied. Ook de versterking van de culturele infrastructuur en de landelijk erkende Cultuurregio 025 krijgen aandacht.
Het afstemmen van de opgaven en de daaruit voortkomende ruimtelijke ontwikkelingen is een belangrijk onderdeel van de opgave groene groei. Het NOVEX-ontwikkelingsperspectief geeft richting aan de benodigde ruimtelijke keuzes. De versnelling van de woningbouwontwikkeling wordt meermaals per jaar in tempotafels besproken. Netcongestie is steeds meer een belemmerende factor het tijdig opleveren van bouwprojecten.
Gezien de schaal van de ontwikkelingen op het gebied van energietransitie is regionale samenwerking binnen de opgave circulaire regio vanuit Arnhems perspectief belangrijk om de Arnhemse CO2-doelstellingen te kunnen realiseren. Wij hebben belang bij kennis delen, aansluiten bij landelijke ontwikkelingen en het benutten van Regio Deal- en EU-subsidies in het geval van water- en klimaatadaptatieprojecten.
De opgave productieve regio richt zich op een toekomstbestendige economie. Een economie die bijdraagt aan gezondheid, leefkwaliteit, het milieu, onderwijs en sociale cohesie. In 2025 worden nieuwe regionale afspraken over de (her-)ontwikkeling van werklocaties in het Regionaal Programma Werklocaties 2025-2028 vastgesteld.
The Economic Board (TEB) heeft in 2023 samen met de GMR en de provincie Gelderland een Regio Deal afgesloten met het Rijk. Het Rijk heeft 15 miljoen euro voor de uitvoering ter beschikking gesteld. Arnhem neemt in dit kader deel aan projecten op het gebied van toekomstbestendige bedrijventerreinen, klimaatadaptatie en circulair bouwen.
Tot slot wordt opgemerkt dat de basiskosten van de Groene Metropoolregio (regiobureau) opgenomen zijn in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.
Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen, Apeldoorn en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Het gaat daarbij om projecten, die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma en waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2025 wordt de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld, verder uitgewerkt. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we verder concretiseren.

In 2025 wordt een vervolg gegeven aan het raadsbesluit over de uitkomst van het onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties).

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

We optimaliseren onze dienstverlening **(I)**

- Inwoners hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze inwoners en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de vraag en gemak voor de inwoner. We werken verder aan het verstevigen van de dienstverlening door een betere benutting van stuurinformatie en een flexibele maar solide basisbezetting van Burgerzaken, Telefonie en Receptie. We halen ervaringen op bij inwoners en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.
- We monitoren de ontwikkelingen in de vragen van inwoners, in het bijzonder met het oog op de ‘paspoortpiek’ en zetten zo nodig gerichte acties in om piekperiodes op te vangen.
- We blijven investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de service. We stellen ons ambitieniveau vast wanneer de Visie op Dienstverlening is vastgesteld.
- We werken toe naar fysieke aanwezigheid in het DAK op vijf dagdelen per week.
- We werken uit hoe we opkomstbevordering structureel en duurzaam kunnen vormgeven, waarbij we zoveel mogelijk aanhaken op bestaande programma’s.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt structureel voortgezet.
- We zetten samen met externe partners in op het verkorten van de wachttijden voor statushouders en asielzoekers om ingeschreven te worden in de BRP.
- We houden doorlopend inwonerstevredenheidsonderzoek (voorheen klanttevredenheidsonderzoek) en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We streven naar 100% toegankelijke stembureaus. Vanaf dit jaar volgen we hiervoor een striktere definitie. Waar we voorgaande jaren ook ‘met lichte ondersteuning’ toeschreven aan toegankelijk, doen we dat vanaf nu niet meer. Onder een toegankelijk stembureau verstaan we voortaan alleen volledig zelfstandige toegankelijkheid. Bij de afgelopen verkiezingen was bij zes stembureaus ondanks onze inspanning ‘toegankelijk met lichte ondersteuning’ het hoogst haalbare. Bij toekomstige verkiezingen gaan we altijd na of de situatie veranderd is en er op dat moment mogelijkheden zijn om tot zelfstandig toegankelijkheid te komen.

Digitaliseren van het inwonerproces **(I)**

We verbeteren onze dienstverlening door verder te werken aan het optimaliseren en digitaliseren van onze werkprocessen. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag.

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Toegankelijkheid stemlokalen			**100**	**100**	
Eenheid:	Percentage				
Bron:	Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig zelfstandig toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.				

Opkomst verkiezingen Tweede kamer		**73,60**			
Eenheid:	percentage				
Bron:	Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.				

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad	46,50
Eenheid:	Percentage
Bron:	Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	
Eenheid:	Percentage
Bron:	Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	42,18
Eenheid:	Percentage
Bron:	Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	
Eenheid:	Percentage
Bron:	Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering (A)

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**16.323**	**3.895**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.837	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.572	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.914	3.803	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**85.766**	**5.466**	**316**	**1.276**
Overig	**6.069**	**641.991**	**2.294**	**16**
Totaal	**108.158**	**651.351**	**2.610**	**1.292**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	107.964	106.407	106.334	108.158	104.006	107.442	106.750
Baten	570.396	615.647	621.051	651.351	626.212	623.940	622.800
Saldo lasten en baten	***462.432***	***509.240***	***514.717***	***543.193***	***522.206***	***516.498***	***516.050***
Toevoegingen aan reserves	4.919	298	317	2.610	490	4.827	761
Onttrekkingen aan reserves	58.602	12.074	13.106	1.292	7.164	278	329
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***53.683***	***11.776***	***12.790***	***-1.318***	***6.674***	***-4.549***	***-431***
Resultaat	**516.115**	**521.016**	**527.506**	**541.875**	**528.880**	**511.949**	**515.619**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2025 zijn totaal begroot op € 108,2 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 52,4 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 36,3 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 9,1 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,4 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,6 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 3,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2024 met € 1,8 miljoen. Dit hangt met name samen met indexaties.

Baten

De baten voor 2025 zijn totaal begroot op € 651,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 574,6 miljoen gemeentefonds;
- € 66,3 miljoen voor belastingen;
- € 4,2 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,8 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2024 met € 30,3 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 27,4 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,2 miljoen. Voor publieke dienstverlening wordt voor € 0,4 miljoen minder aan inkomsten begroot. De terugloop in de inkomsten de komende jaren wordt veroorzaakt door de terugloop van de gemeentefondsuitkering. Dit wordt afgeremd door de stijging van de belastinginkomsten die jaarlijks circa € 1,5 miljoen toenemen.

Toevoegingen aan reserves

Jaarlijks wordt € 0,3 miljoen toegevoegd aan de BR Onderhoud vastgoed. Daarnaast wordt in 2025 € 2,6 miljoen toegevoegd aan de Algemene Reserve. in 2027 en 2028 wordt er respectievelijk € 4,7 en € 0,7 miljoen toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Onttrekkingen aan reserves

in 2025 wordt € 1,3 miljoen onttrokken aan de reserves. € 1,0 miljoen wordt onttrokken aan de BR Bedrijfsvoering voor de dekking van een aantal posten in de Perspectiefnota. € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de BR Onderhoud vastgoed en € 16.000 aan de BR Kapitaallasten. In 2026 en verder vinden lopen de onttrekkingen aan de BR Onderhoud vastgoed en Kapitaallasten door. in 2026 word daarnaast € 5,5 miljoen onttrokken aan de Algemene Reserve en € 0,8 miljoen aan de BR Taakmutaties Gemeentefonds - overloop.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Regionale en andere bovenlokale lichamen

- Economic Board;
- Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen;
- Euregio Rijn-Waal;

Publieke dienstverlening

- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen 2025-2028
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem Nijmegen (2024)

Veiligheid

Ambitie

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast.

Veiliger en leefbaardere wijken | € 1,5 mln.

- We pakken verloedering en overlast aan
- We maken kwetsbare plekken schoon, heel en veilig
- We sluiten gevaarlijke en overlast gevende panden
- We zorgen voor voldoende handhavers op straat

Terugdringen van overlast en onveiligheid | € 1,5 mln.

- We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak
- We verbeteren de aanpak van problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis
- We zorgen voor opvang van personen met wie het toch misgaat

Verminderen van ondermijning | € 0,4 mln.

- We wapenen ons tegen ondermijnende invloed
- We maken burgers bewust
- We pakken drugslocaties aan
- We pakken mensenhandel aan
- We pakken witwassen aan
- We lichten kwetsbare personen voor

Een veiliger openbare ruimte voor iedereen | € 16,6 mln.

- We zorgen voor veilige demonstraties
- We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg
- We investeren in bondgenoten
- We signaleren radicalisering en gaan het tegen

Minder jongeren in de criminaliteit | € 3,9 mln.

- Persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren
- Toezicht in wijken en rondom scholen. Vroegtijdige signalering
- We helpen kinderen met risico op afglijding naar drugscriminaliteit
- Jongeren helpen aan betaald werk als tegenpool van crimineel geld.

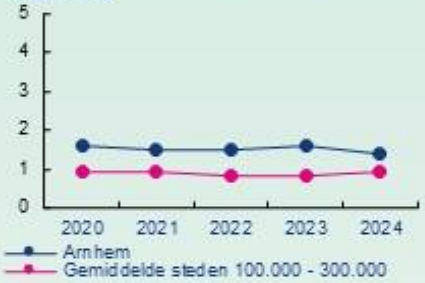
Cijfers en indicatoren

1. Arnhem heeft meer overlast door verwarde personen dan vergelijkbare steden, hoewel dit in 2023 lijkt af te nemen.
2. Arnhem heeft meer geregistreerde drugsdelicten dan vergelijkbare steden. In 2024 lijkt het wat naar elkaar toe te groeien.
3. Er was een piek in overlastregistraties in 2021, maar sindsdien is het aantal gevallen gedaald.
4. Arnhem heeft een hoger aantal misdrijven per 1000 inwoners dan vergelijkbare steden. Het groeit echter wel wat naar elkaar toe.

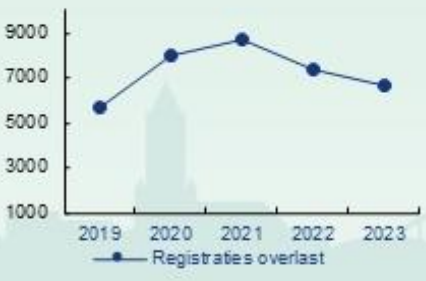
1. Overlast door verwarde personen per 1000 inwoners

2. Drugsdelicten registraties per 1000 inwoners

3. Totaal politie registratie overlast

4. Misdrijven per 1000 inwoners

Samenvatting doelenboom Veiligheid

Ambitie	Doel	Inspanning
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	Veiliger en leefbaardere wijken	We pakken verloedering en overlast aan
		We maken kwetsbare plekken schoon, heel en veilig
		We sluiten gevaarlijke en overlast gevende panden
		We zorgen voor voldoende handhavers op straat
	Terugdringen van overlast en onveiligheid	We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau
		We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis
		We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat
		We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat
		We begeleiden jongeren in en uit detentie
	Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit	We wapenen ons tegen ondermijnende invloed
		We maken burgers bewust
		We pakken drugslocaties aan
		We pakken mensenhandel aan
		We pakken witwassen aan
		We lichten kwetsbare personen voor
		We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit
	Een veiliger openbare ruimte voor iedereen (incl. bijdrage Veiligheidsregio)	We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen
		We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg
		We investeren in bondgenoten
		We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan
		We signaleren radicalisering en gaan het tegen

	Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	We bieden persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren (jongerenwerk 3.0)
		We houden toezicht in de wijken en rondom scholen en signaleren situaties van overlast of criminaliteit vroegtijdig
		We helpen kinderen vanaf 6 jaar met verhoogd risico op afglijden naar drugsgerelateerde criminaliteit bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling (Preventief Interventie Team, PIT)
		We helpen jongeren aan betaald werk als tegenhanger van het kunnen 'verkrijgen' van crimineel geld
		We zorgen voor versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet in 2025 omlaag. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Veiliger en leefbaardere wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal overlast gevende en criminele incidenten in de wijken moet omlaag en (het gevoel van) de veiligheid omhoog. In de wijkveiligheidsaanpak pakken we de plekken aan door meer zicht, fysieke verbeteringen en een snelle reactie op incidenten.

We pakken verloedering en overlast aan (I)

We hebben in alle tien gebieden een drietal prioriteiten om overlast en veelvoorkomende criminaliteit aan te pakken en monitoren de uitvoering daarvan. De inspanningen die de diverse partners in het gebied hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

We maken kwetsbare plekken schoon, heel en veilig (I)

We pakken ten minste tien kwetsbare plekken (zogenoemde hotspots) aan. We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Het gaat hierbij om hotspots waarbij overlast en criminaliteit hardnekkig zijn en daarbij zwaar drukken op bewoners, ondernemers en bezoekers van het gebied. Onder leiding van een speciaal hiertoe aangestelde functionaris zetten we hier integraal op in: veiligheid (toezicht/controles), openbare ruimte (vergroening/aanpak gribusplekken), economie (branchering) en mobiliteit (aanpak verkeersoverlast) slaan de handen ineen.

We sluiten gevaarlijke en overlast gevende panden (I)

Voor alle overlast gevende en gevaarlijke panden maken we een aanpak. We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan zorgen we dat overlast en gevaarzetting afneemt, door met de partners te zorgen voor maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden, zoals overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

We zorgen voor 30-35 handhavers op straat, die een significante deel van hun tijd zichtbaar handhavend en aanspreekbaar zijn op de plekken waar dat het hardst nodig is. Tevens zorgen we ervoor dat een deel van de handhavers zich specialiseert op ondermijningstaken, waardoor handhaving deel kan nemen aan alle integrale controles. Door goede arbeidsvoorwaarden en contacten met opleidingscentra blijven we aantrekkelijk voor (aspirant)handhavers.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Geregistreerde overlast	**7963**	**8695**	**7332**	**6655**	
Eenheid: Aantal registraties per jaar					
Bron: Politie					

Overlast	**1625**	**1610**	**929**	**810**	
Eenheid: Aantal meldingen per jaar					
Bron: Politie					

Rapportcijfer inwoners veiligheid eigen buurt			**6,70**		**6,80**	
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer uit enquete					
Bron:	Monitor Arnhemse Leefbare Wijken					

Onveiligheidsgevoel in eigen buurt			**28,30**		**28**	
Eenheid:	Percentage inwoners					
Bron:	Monitor Arnhemse Leefbare Wijken					

Kengetal onveilige plekken			**2,50**		**2,80**	
Eenheid:	Kengetal tussen 0 (veilig) en 10 (onveilig)					
Bron:	Monitor Arnhemse Leefbare Wijken					

Misdaadcijfer		**69,40**	**65,20**	**65,90**	**66,80**	
Eenheid:	Aantal registraties per 1.000 inwoners					
Bron:	Politie					

Terugdringen van overlast en onveiligheid **(D)**

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. We willen de stijgende trend van incidenten op straat breken. Het liefst doen we dat preventief: door meer mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdiger in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast sneller oplossen of beperken: we stellen ons tot doel om personen die overlast veroorzaken sneller over te nemen van de politie, zodat zorg kan worden geboden.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau **(I)**

In iedere wijk is een persoonsgerichte aanpak actief die zich richt op de aanpak van overlast door personen die zorg nodig hebben. Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat we meer en tijdiger personen die significant overlast in een wijk veroorzaken in beeld hebben en zorgen we voor een persoonsgerichte aanpak (PGA).

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis **(I)**

Bij complexe problematiek zorgen we voor een goede overdracht aan het Zorg- en Veiligheidshuis, en zetten we ons in om de casus sneller en beter af te doen.
We zorgen voor een triagepunt tussen de bovengenoemde PGA in de wijken en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat **(I)**

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We zorgen voor een samenwerking tussen veiligheidspartners en zorgpartners waardoor personen die op straat overlast veroorzaken sneller worden overgedragen en de zorg krijgen die ze nodig hebben.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat **(I)**

Wij spannen ons in om 80% van de aangemelde zaken op te pakken en in zeker de helft ervan de woonoverlast te kunnen beëindigen. Waar dat nodig is verbinden we direct de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zetten een re-integratie officier Jeugd (RIO) voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO spant zich in om samen met de jeugdreclassering degene die een zo groot mogelijk deel van de jeugdigen bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij te begeleiden in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken.

Effectindicator		**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Politieregistraties overlast door verward persoon		**11,20**	**13,80**	**13,20**	**10,50**	
Eenheid:	Aantal registraties per 1.000 inwoners					
Bron:	Politie					

Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit (D)

We stellen ons ten doel om Arnhem onaantrekkelijk te maken voor criminelen. Daarmee willen we de misdaadcijfers die verband houden met de georganiseerde (drugs)misdaad omlaag krijgen en het gevoel van veiligheid omhoog. We willen meer ondernemers met crimineel geld weren uit Arnhem. We zorgen voor een gerichter aanpak van de meest invloedrijke criminelen in onze stad. We pakken een aantal zorgcriminelen aan die zich verrijken over de rug van kwetsbare Arnhemmers. We verminderen het aantal slachtoffers van digitale criminaliteit.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed (I)

We maken de medewerkers die met de ondermijning te maken kunnen krijgen en de bestuurders bewust van ondermijnende criminaliteit. We zorgen voor voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf. Zo willen we dat sneller en meer signalen van ondermijning worden herkend en gemeld, zodat die kunnen worden voorzien van een aanpak.

We maken burgers bewust (I)

We zorgen dat we met voorlichting en campagne meer inwoners en professionals bereiken en hen aanzetten tot meldingen inzake ondermijnende en digitale criminaliteit.
Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de criminelen daadwerkelijk kunnen aanpakken. Ook van hen willen we meer signalen van ondermijning en digitale criminilaiteit herkennen en voorzien van een aanpak.

We pakken drugslocaties aan (I)

We zorgen voor een aanpak van iedere drugslocatie die bij ons bekend is. Risicolocaties voor drugs brengen we in beeld en controleren we in een zo vroeg mogelijk stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. We pakken samen met de politie met acties de straathandel aan. Met het experiment gesloten coffeeshopketen pakken we de illegale uitwassen aan; door monitoring meten we zorgvuldig of de doelen van het experiment worden gehaald.

We pakken mensenhandel aan (I)

Door inzet van ons netwerk zorgen we voor meer signalen inzake mensenhandel, die we met de partners aanpakken. Dit netwerk is door voorlichting en training geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod. We willen meer signalen ontvangen en kunnen voorzien van een aanpak. In die aanpak richten we ons op alle pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen.

We pakken witwassen aan (I)

We zorgen voor bibob-toetsing en controles voor iedere ondernemer in kwetsbare branches, zodat criminelen worden geweerd. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en breiden de toepassing ervan naar meer branches uit. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We lichten kwetsbare personen voor (I)

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team (tenminste trajecten t.a.v. tien Arnhemse klassen) blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en zullen we voorlichting aan ondernemers organiseren over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit (I)

We zorgen voor een netwerk inzake cybercriminaliteit dat twee keer per jaar bijeenkomt en de te leren lessen verspreidt. Wij bouwen het netwerk uit met meer partners en zorgen voor een aantal bijeenkomsten. De gemeente blijft aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Drugsdelicten: drugsvervaardiging, -handel en -bezit	**1,60**	**1,50**	**1,50**	**1,60**	**1,40**

Eenheid: Registraties per 1.000 inwoners

Bron: Politie

Een veiliger openbare ruimte voor iedereen (incl. bijdrage Veiligheidsregio) (D)

We zorgen voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan, veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen. Ook extremisme gaan we tegen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen (I)

We bereiden alle demonstraties, manifestaties en evenementen goed voor, zodat het risico op incidenten minimaal is. We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties, manifestaties en evenementen. We zorgen voor ruimte binnen de grenzen van de rechtsstaat om onderling van mening te verschillen of onvrede kenbaar te maken. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid voor veilige evenementen te delen met de organisatoren. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten het effect en de toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving blijven we sfeerteams inzetten van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken. Onder onze regie worden alle relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen).

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg (I)

We behouden onze bijdrage aan de kerntaken van de regionale brandweer, crisisbeheersing en gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We spannen ons in om met de partners ieder incident snel, efficiënt en zorgvuldig te behandelen.

We investeren in bondgenoten (I)

We zorgen voor een netwerk van bondgenoten in ieder gebied, dat minstens jaarlijks bijeen komt.
Wij zetten ons in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende achtergronden samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan (I)

We geven voorlichting aan een groot deel van de kinderen en jongeren om kritisch denken en informatiewijsheid te stimuleren. We zorgen ervoor dat kinderen en jongeren vaker voorlichting krijgen over mediawijsheid en een kritische omgang met de informatie die op internet wordt aangeboden, met name nepnieuws en complottheorieën. Doel is om meer grip te krijgen op de invloed van radicalisering en extremisme online. We vergroten de kennis bij jongeren, ouders en professionals en ontwikkelen manieren om (preventief) op te treden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen (I)

We bouwen het signaleringsnetwerk uit en voorzien alle bij ons bekende casussen van radicalisering en extremisme van een aanpak. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral op het gebied van anti-institutionalisme, accelerationisme, gewelddadig jihadisme, links- en rechtsextremisme en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat alle casussen tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit (D)

We bieden ten minste honderd jongeren die volgens politiedata dreigen af te glijden naar de georganiseerde criminaliteit een passend traject (jongerenwerk, werk, gezinszorg), zodat minstens de helft aantoonbaar minder risico loopt op een carrière in de georganiseerde criminaliteit.

We bieden persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren (jongerenwerk 3.0) (I)

We spannen ons in om ervoor te zorgen dat een aantal kinderen en jongeren uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen niet de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en kansen en perspectief krijgen. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op

het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen.

We houden toezicht in de wijken en rondom scholen en signaleren situaties van overlast of criminaliteit vroegtijdig **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit.

We helpen kinderen vanaf 6 jaar met verhoogd risico op afglijden naar drugsgerelateerde criminaliteit bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling (Preventief Interventie Team, PIT) **(I)**

We zorgen ervoor dat een significant aantal kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen worden begeleid in een PIT-traject. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

We helpen jongeren aan betaald werk als tegenhanger van het kunnen 'verkrijgen' van crimineel geld **(I)**

We krijgen een significant aantal jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

We zorgen voor versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit **(I)**

We zorgen ervoor dat in de geëscaleerde casussen van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit een aanpak in het Veiligheidshuis wordt ingezet.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Budgetten die betrekking hebben op meerdere doelen (bijvoorbeeld formatie), zijn opgenomen onder het kopje "Doeloverstijgend". Budgetten voor werkzaamheden die we uitvoeren die niet direct onder een doel vallen (met name 'going concern'-werkzaamheden), staan onder het kopje "Overig".

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**23.854**	**4.783**	**87**	**403**
Veiliger en leefbaardere wijken	1.487	12	0	0
Terugdringen van overlast en onveiligheid	1.499	443	0	0
Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit	409	345	0	0
Een veiliger openbare ruimte voor iedereen	16.598	1.444	87	53
Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	3.861	2.538	0	350
Doeloverstijgend	**6.270**	**0**	**0**	**0**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**30.124**	**4.783**	**87**	**403**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.644	29.433	32.863	30.124	27.570	25.556	25.206
Baten	5.102	5.442	6.516	4.783	2.245	2.245	2.245
Saldo lasten en baten	***-20.541***	***-23.991***	***-26.346***	***-25.341***	***-25.326***	***-23.311***	***-22.961***
Toevoegingen aan reserves	896	78	87	87	87	87	87
Onttrekkingen aan reserves	1.132	572	1.380	403	403	57	76
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***236***	***494***	***1.293***	***315***	***316***	***-30***	***-11***
Resultaat	**-20.305**	**-23.497**	**-25.054**	**-25.025**	**-25.010**	**-23.342**	**-22.973**

Toelichting

Financiële toelichting mutaties tov 2024 *Bedragen x € 1.000*

Programmadoelen	Toelichting	2025	2026	2027	2028
Lasten		**-2.739**	**-5.292**	**-7.307**	**-7.657**
Veiliger en leefbaardere wijken	In 2025 is een loonsom van € 500.000 toegevoegd aan het stedelijk budget ten laste van de wijken. Dit wordt in de jaarschijf 2025 weer gecorrigeerd ten gunste van de wijken.	506	506	506	506
Terugdringen van overlast en onveiligheid	In 2025 verlaagd het budget voor het Zorg en Veiligheidshuis vanwege het wegvallen van de Rijksmiddelen uit hoofde van de re-integratieofficier en integrale persoonsgerichte toeleiding naar arbeid (RIO/IPTA middelen) voor een bedrag van € 405.000. Door budgetoverhevling vanuit 2023 naar de jaarschijf 2024 was er in de jaarschijf 2024 incidenteel € 370.000 beschikbaar. Tevens wordt het budget vanaf de jaarschijf 2025 met € 100.000 verlaagd uit hoofde van bezuinigingsmaatregelen. In de jaarschijf 2028 worden er geen middelen meer beschikbaar gesteld via het Gemeentefonds uit hoofde van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK middelen) waardoor het budget verder verlaagd met € 360.000	-898	-898	-898	-1.267
Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit	In 2025 is er in totaal ongeveer € 1,1 miljoen minder aan middelen beschikbaar. De middelen uit hoofde van het experiment gesloten coffeeshopketen, van in totaal € 600.000 zijn incidenteel in de begroting 2024 opgenomen waardoor er in de jaarschijf 2025 een bedrag van € 600.000 minder beschikbaar is. Daarnaast is er in 2025 ongeveer € 500.000 minder middelen beschikbaar voor vergunningverlening aangezien er in 2024 incidenteel budget toegekend is voor het project verhuurdersvergunning.	-1.078	-1.078	-1.074	-1.074
Een veiliger openbare ruimte voor iedereen	De versterkingsgelden voor de aanpak van Radicalisering zijn vooralsnog niet toegekend voor 2025. Dat is een terugval van ongeveer € 850.000. Daarnaast zijn er meer lasten begroot voor VGGM, waardoor de totale begroting met ruim € 600.000 afneemt. In de volgende jaren stijgt de bijdrage aan de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM) waardoor de lastenbegroting weer oploopt.	-607	-502	-455	-436

Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	In 2025 is er minder budget , € 400.000, beschikbaar voor Preventie met Gezag. Vanaf de jaarschijf 2026 zijn de Rijksmiddelen uit hoofde van Preventie met Gezag vooralsnog niet toegekend wat zorgt voor een daling van de lasten met € 2,5 miljoen). Vanaf 2027 zijn tevens de cofinanciering van € 750.000 voor de uitvoering van Preventie met Gezag als de middelen uit hoofde van Arnhem-Oost (VIOS) van € 250.000 niet meer beschikbaar.	-404	-2.943	-3.937	-3.937
Doeloverstijgend	De totale lasten dalen in 2025 als gevolg van opgenomen besparingsmaatregelen Koningsdag en innovatie vanuit informatieverwerking. In de jaarschijf 2026 neemt het budget met ongeveer € 120.000. Dit wordt grotendeels verklaard door het wegvallen van middelen vanuit Arnhem-Oost. Vanaf 2027 nemen de lasten verder af met in totaal €1,4 miljoen omdat de middelen vanuit Arnhem-Oost niet meer beschikbaar en daalt de loonsom als gevolg van het beschikbaar stellen van tijdelijke formatieruimte voor de periode van 4 jaar vanaf 2023.	-257	-377	-1.449	-1.449
Baten		**-1.733**	**-4.271**	**-4.271**	**-4.271**
Terugdringen van overlast en onveiligheid	In 2025 vallen de Rijksmiddelen uit hoofde van RIO/IPTA voor een bedrag van € 405.000 weg.	-405	-405	-405	-405
Een veiliger openbare ruimte voor iedereen	Vanaf de jaarschijf 2025 zijn de versterkingsgelden van Radicalisering vooralsnog niet toegekend waardoor er € 850.000 minder baten zijn begroot. Daarnaast zijn de ontvangen baten met ongeveer € 50.000 verlaagd vanwege het afvoeren van begrote bestuurlijke boetes (zie onderdeel reëel ramen Perspectiefnota 2025-2028).	-919	-919	-919	-919
Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	In 2025 is er een budget van € 400.000 minder beschikbaar voor Preventie met Gezag. Vanaf de jaarschijf 2026 zijn de Rijksmiddelen uit hoofde van Preventie met Gezag vooralsnog niet toegekend waardoor er minder baten begroot zijn.	-409	-2.948	-2.948	-2.948
Toevoegingen aan reserves		**0**	**0**	**0**	**0**
Onttrekkingen aan reserves		**-977**	**-977**	**-1.323**	**-1.304**
Terugdringen van overlast en onveiligheid	In 2024 is incidenteel een budget voor het Zorg en Veiligheidshuis overgeheveld vanuit de jaarschijf 2023. Deze onttrekking is in de jaarschijf 2025 niet meer begroot.	-400	-400	-400	-400
Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit	In 2024 is incidenteel een budget overgeheveld vanuit de jaarschijf 2023 om uitvoering te geven aan het experiment gesloten coffeeshopketen. Deze onttrekking is in de jaarschijf 2025 niet meer begroot.	-400	-400	-400	-400
Een veiliger openbare ruimte voor iedereen	De mutatie in de onttrekkingen hebben betrekking op geplande onderhoudskosten van de brandweerkazerne.	-9	-9	-5	14
Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	De onttrekking uit de reserve ziet op de cofinanciering voor Preventie met Gezag. Deze cofinanciering is tot en met de jaarschijf 2026 beschikbaar.	0	0	-350	-350
Doeloverstijgend	In 2024 was een incidenteel budget beschikbaar om uitvoering te geven aan de motie onlinebewustwordingscampagne. Deze onttrekking is vanaf de jaarschijf 2025 niet meer begroot.	-168	-168	-168	-168
Totaal mutaties		**28**	**44**	**1.712**	**2.081**

Zero based begroten

Het programma Veiligheid is deze begroting zero based opgebouwd. Daarbij is zijn de activiteiten binnen de doelen als basis gebruikt. In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor Veiligheid naar de verschillende doelen. Vervolgens is per doel een uitsplitsing opgenomen.

Programma Veiligheid 2025	Inkomsten		Uitgaven			
	Subsidies	Overige inkomsten	Subsidies en GR	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Doel						
Veiliger en leefbaardere wijken	12	-	-	1.471	16	1.487
Terugdringen van overlast en onveiligheid	443	-	144	631	723	1.499
Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit	-	345	9	180	220	409
Een veiliger openbare ruimte voor iedereen	-	1.444	16.045	11	542	16.598
Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	2.538	-	-	-	3.861	3.861
Doeloverstijgend	-	-	273	3.410	2.587	6.270
Overig	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.994**	**1.789**	**16.471**	**5.703**	**7.950**	**30.124**

Wijken Algemeen 2025	Inkomsten		Uitgaven			
	Subsidies	Overige inkomsten	Subsidies en GR	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Doel						
Veiliger en leefbaardere wijken	-	-	-	1.563	-85	1.478
Terugdringen van overlast en onveiligheid	-	-	-	-	-	-
Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit	-	-	-	477	-	477
Een veiliger openbare ruimte voor iedereen	-	-	-	-	-	-
Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	-	-	-	-	-	-
Doeloverstijgend	-	-	-	-	-	-
Overig	-	-	-	-	-	-
Totaal	**-**	**-**	**-**	**2.040**	**-85**	**1.955**

Veiliger en leefbaardere wijken	Totaal	Programma Veiligheid	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Subsidies	**12**	**12**	**-**
Beleidsmatige inzet	**3.034**	**1.471**	**1.563**
Overige uitgaven	**-69**	**16**	**-85**
Totaal uitgaven	**2.965**	**1.487**	**1.478**

Inkomsten
De inkomsten bestaan uit loonkostensubsidies van € 12.000.

Uitgaven
De beleidsmatige inzet betreffen loonkosten uit hoofde van algemeen handhaving en Veiligheid en straatcoaches. Daarnaast zijn er overige uitgaven. Een bedrag van € 85.000 aan kosten op de wijken betreft het doorbelasten van parkeertaken naar de parkeerexploitatie (programma mobiliteit). Tevens wordt er nog een bedrag van € 16.000 besteed aan incidentele uitgaven bijvoorbeeld verlichting Oostburgwal.

Terugdringen van overlast en onveiligheid	Totaal	Programma Veiligheid	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Subsidies	**443**	**443**	**-**
Bijdragen veiligheidshuis	370	370	-
Subsidie van het Rijk	73	73	-
begrotingssubsidies en GR	**144**	**144**	**-**
Veiligheidshuis	144	144	-
Beleidsmatige inzet	**631**	**631**	**-**
Overige uitgaven	**723**	**723**	**-**
Veiligheidshuis	650	650	-
Detentie en terugkeer	73	73	-
Totaal uitgaven	**1.499**	**1.499**	**-**

Inkomsten
De bijdragen Veiligheidshuis bestaan uit bijdragen vanuit de regio (inclusief de bijdrage van de gemeente Arnhem zelf) voor het Zorg en Veiligheidshuis.
De subsidie van het Rijk betreft de specifieke uitkering voor Detentie en terugkeer.

Uitgaven
De uitgaven van € 144.000 is de bijdrage voor het Zorg en Veiligheidshuis Ede.

De beleidsmatige inzet is de loonsom van Zorg en Veiligheidshuis

De overige uitgaven van € 650.000 zijn alle kosten die het Zorg en Veiligheidshuis maakt, voornamelijk personele kosten vanuit detachering en inhuur. Ook zijn hier de huisvestingskosten in opgenomen. Daarnaast wordt er € 73.000 aan kosten begroot voor de begeleiding en het bieden van onderdak voor nazorg ex-gedetineerden, zie ook inkomsten.

Verminderen van ondermijnende criminaliteit en digitale criminaliteit	Totaal	Programma Veiligheid	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Overige inkomsten	**345**	**345**	**-**
Gemeenteleges	345	345	-
Subsidies en GR	**9**	**9**	**-**
St. Moviera	9	9	-

Beleidsmatige inzet	**656**	**180**	**477**
Overige uitgaven	**220**	**220**	**-**
Aanpak mensenhandel en uitbuiting	79	79	-
Vergunningverlening	141	141	-
Totaal uitgaven	**886**	**409**	**477**

Inkomsten
De inkomsten bestaan uit de gemeenteleges vanuit Vergunningverlening, voornamelijk de horeca- en evenementenvergunningen.

Uitgaven
Er wordt € 9.000 subsidie verstrekt aan Stichting Moviera ter preventie van Mensenhandel.

De beleidsmatige inzet betreft de loonkosten van de vergunningsverleners.

De overige uitgaven bestaan uit kosten die gemaakt worden ter preventie van Mensenhandel en overige kosten uit hoofde van vergunningverlening. Dit zijn projectkosten onder andere in het kader van uitvoering verhuurvergunning en samenhangende kosten voor het verlengen van vergunningen (zoals licenties).

Een veiliger openbare ruimte voor iedereen	**Totaal**	**Programma Veiligheid**	**Programma Wijken**
bedragen x € 1.000			
Overige inkomsten	**1.444**	**1.444**	**-**
Inkosten vastgoed	1.444	1.444	-
Subsidies en GR	**16.045**	**16.045**	**-**
Brandbestrijding	15.765	15.765	-
Bevolkingszorg	195	195	-
Cameratoezicht	85	85	-
Beleidsmatige inzet	**11**	**11**	-
Overige uitgaven	**542**	**542**	**-**
Brandweerkazerne	493	493	-
Cameratoezicht	49	49	-
Totaal uitgaven	**16.598**	**16.598**	**-**

Inkomsten
De inkomsten bestaan uit de opbrengsten van verhuur van de brandweerkazerne aan Veiligheids- en Gezondsheidsregio Gelderland Midden (VGGM).

Uitgaven
De uitgaven aan de gemeenschappelijke regeling bestaan voor € 16 miljoen aan kosten voor de VGGM en aan een bijdrage van € 50.000 voor de Connectie.

De beleidsmatige inzet betreft een toedeling aan kosten in de loonsom.

De overige uitgaven bedragen voornamelijk kapitaallasten (rente en afschrijving) op de brandweerkazerne en de camera's.

Minder jongeren komen in aanmerking voor criminaliteit	Totaal	Programma Veiligheid	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Subsidies	**2.538**	**2.538**	**-**
Subsidie van het Rijk	2.538	2.538	-
Overige uitgaven	**3.861**	**3.861**	**-**
Preventie met gezag	3.288	3.288	-
Jongerenwerk 3.0	329	329	-
Veilig in en om school	244	244	-
Totaal uitgaven	**3.861**	**3.861**	**-**

Inkomsten
De ontvangen subsidie betreft de specifieke uitkering Preventie met Gezag.

Uitgaven
In 2025 wordt een bedrag besteed van € 3.288.000. Dit betreft de uitgaven in het kader van het project Preventie met Gezag die gedekt worden vanuit de specifieke uitkering van het Rijk aangevuld met cofinanciering van € 750.000. Vanuit het project Preventie met Gezag vinden diverse interventies plaats, bijvoorbeeld de financiering van straatcoaches en persoonsgerichte aanpak.

Daarnaast wordt er een bedrag van € 329.000 besteed aan Jongerenwerk 3.0 met name op basis van incidentele subsidies aan AM Support en Presikhaaf University.

Er wordt ook een bedrag van € 244.000 aan Veiligheid in om Scholen besteed. Deze middelen zijn incidenteel en worden gedaan vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Doeloverstijgend	Totaal	Programma Veiligheid	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Subsidies en GR	**273**	**273**	**-**
Lokale bijdrage Zorg en Veiligheidshuis en ODRA	164	164	-
St. Halt, team Gelderland	23	23	-
St. Vitesse Betrokken	86	86	-
Beleidsmatige inzet	**3.410**	**3.410**	-
Overige uitgaven	**2.587**	**2.587**	**-**
Evenementen	209	209	-
Overige lasten	2.379	2.379	-
Totaal uitgaven	**6.270**	**6.270**	**-**

Uitgaven
De uitgaven bestaan uit een tweetal subsidies voor in totaal € 110.000. Daarnaast wordt er een bedrag van € 164.000 lokaal bijgedragen aan het regionale Zorg en Veiligheidshuis en de ODRA.

Meer dan de helft van de uitgaven (€ 3,4 miljoen) betreft de loonkosten van (operationele) medewerkers die aan de verschillende doelen binnen Veiligheid werken.

De overige uitgaven van € 2,5 miljoen worden besteed aan uiteenlopende kostenposten die een veilige, efficiënte en zorgvuldige taakuitvoering mogelijk maken:

- Flexibel budget ten behoeve van de veiligheidsprioriteiten: op basis van het veiligheidsbeeld en naar aanleiding van ontwikkelingen en incidenten wordt dit bedrag jaarlijks verdeeld over de prioriteiten wijkveiligheid (bijv. fysieke projecten), zorg en veiligheid, ondermijning, digitale veiligheid en openbare orde en sociale onrust. In de afgelopen jaren is dit budget bijvoorbeeld besteed aan uiteenlopende zaken als fysieke veiligheidsaanpak kwetsbare locaties (waaronder Steenstraat en omgeving), overlast in de zomer op straat en in de parken, de veiligheid in verband met ontwikkelingen rond Vitesse, het verbeteren van het generiek veiligheidsbeeld in Arnhem, de extra inzet op woonoverlast en de activiteiten die de veiligheid rondom Pegida demonstraties waarborgen. (€ 1.400.000)
- Inhuur van unieke expertise (€ 400.000)
- Onderhoud ondersteunde automatisering (€ 200.000)
- Kosten veiligheid evenementen (€ 200.000)
- Incidenteel extern advies (€ 200.000)
- Gespecialiseerd juridisch advies (€ 50.000)
- Vergoedingen overwerk en inzet op onregelmatige tijden (€ 50.000)
- Kosten ondersteunend aan inzet medewerkers, zoals kleding, communicatie, reis- en verblijfkosten en vakliteratuur (€ 50.000)

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023
- Integraal Veiligheidsplan 2023-2027

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem groeit, er komen meer huizen, banen, bedrijven en Arnhemmers bij. Dat betekent ook meer verkeer. Om ons hier op voor te bereiden moeten we nu stappen naar meer duurzamere, gezondere en ruimte efficiëntere mobiliteit zetten. Om ervoor te zorgen dat Arnhem bereikbaar, leefbaar en groen blijft. We zetten in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

Op dit moment ligt het duurzaam mobiliteitsplan ter besluitvorming voor aan de raad. Als het duurzaam mobiliteitsbeleid wordt vastgesteld gaan we in 2025 dit beleid tot uitvoer brengen. Dit doen we conform de maatregelenlijst die bij het duurzaam mobiliteitsplan is gevoegd. We gaan aan de slag met de zaken die we binnen 2 jaar willen realiseren. Onderdelen daarvan zijn direct inzetten op gedragsverandering, aanleg van nieuwe fiets- en HOV-infrastructuur, kwaliteitsverbetering van het fietsparkeren en (voorbereiding van) de herinrichting van de centrumring.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

Lopen moet in Arnhem vanzelfsprekend worden, zeker op afstanden tot een kilometer. Het looproutenetwerk moet daarom meer samenhang krijgen, fijnmaziger worden, veiliger, beter begaanbaar en aantrekkelijker. Ook willen we meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen te laten lopen en met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2025 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem – Nijmegen (Verbeterplan RijnWaalpad);
- Doorfietsroute De Liemers: fietspaden Johan de Wittlaan
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Doorfietsroute Om de Noord: Noordelijke Parallelweg tot Callunastraat

Ook zijn meerdere fietsprojecten in voorbereiding, zoals de doorfietsroute Arnhem - Huissen, de aanpak van de spooronderdoorgang doorfietsroute De Liemers, andere delen van doorfietsroute Om de Noord en het VeluweWaalpad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

In 2025 werken weloopbeleid uit. Hieraan koppelen we een actieplan. Met een deel van de acties kunnen we direct aan de slag (zie hieronder).

We voeren gedragsmaatregelen uit om lopen te stimuleren
We voeren gedragsmaatregelen uit om meer mensen meer te laten lopen, te beginnen met kinderen die naar school lopen en de eigen werknemers. Daarnaast ontwikkelen we een loopplattegrond van de stad (‘metrominutokaart’) om bewoners en bezoekers aan te zetten meer korte afstanden te lopen.

We verbeteren het looproutenetwerk van de stad
We maken een begin met de verbetering van het looproutenetwerk door gunstiger afstelling van verkeerslichten en door bij elk project in de openbare ruimte de situatie voor de voetganger zwaar(der) mee te laten wegen (werk

met werk maken). Daarnaast bereiden we een aantal projecten die de meest nijpende knelpunten op het hoofdlooproutenetwerk moeten gaan oplossen.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan **(I)**

In 2025 gaan we de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan realiseren en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang. Zo gaan we openingstijden van fietsenstallingen verruimen, voeren we verbeteringen door bij de fietsenstalling Arnhem Centraal en bereiden we de aanleg van twee nieuwe fietsenstallingen in het centrum voor.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen en de inpassing in Arnhem wordt verder voortgezet. Dit doen we als onderdeel van de gebiedsontwikkeling Rijnpark waarin de ligging en de aanlanding van de brug verder wordt uitgewerkt. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen, voor zover die nog niet zijn gedaan. Regionale samenwerking en samenwerking met het Rijk is daarbij belangrijk, ook om de kans op cofinanciering te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken **(D)**

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer-projecten uit **(I)**

Ook in 2025 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten. Zo gaan we het ontwerp van het Willemsplein verder uitwerken. Op de IJssellaan gaan we ter hoogte van het winkelcentrum busstroken aanleggen (en de fietsstructuur verbeteren). De uitvoering van de Velperweg zal afgerond worden. In de afgelopen jaren heeft het grootschalige onderhoud van de trolleyinfrastructuur minder aandacht gekregen dan wenselijk. We gaan daar een inhaalslag op maken. Er komt eind 2025 een nieuw Beheer en Onderhoudsplan Trolleyinfrastructuur. Daarnaast starten we met het proces om jaarlijks minimaal twee gelijkrichters te vervangen in Arnhem. Deze gelijkrichters zorgen voor gelijkspanning in de trolley bovenleiding en zijn daarmee essentieel voor het goed functioneren hiervan. Indien technisch mogelijk gaan we proberen dit sneller te doen dan twee per jaar.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland **(D)**

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

De spoordossiers rondom de spoorknoop en de corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens hebben vanuit het Rijk enige tijd stil gelegen. De dossiers zijn weer door het Rijk opgepakt. We gaan daarom in 2025 aan verschillende spooropgaven werken.

- De MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem-Oost waarin we verkennen of er in Arnhem-Oost een oplossing kan komen voor de gelijkvloerse spoorkruising die een goede inpassing heeft of zelfs bijdraagt aan het verminderen van de barrièrewerking.
- Uitplaatsing spooremplacementen van ProRail en de NS ten behoeve van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem-Oost;
- Goederenroutering in Oost-Nederland (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding en houden we contact met ProRail en de vervoerders over nieuwe internationale verbindingen via Arnhem en de grootschalige werkzaamheden die in Duitsland gepland zijn. De nieuwe OV-concessie van de regio's GMR en Foodvalley (2026-2036) zal door de provincie gegund gaan worden. Dat zal van grote invloed zijn op de dienstregeling van het openbaar vervoer in de komende jaren.

Met behulp van modern parkeerbeleid maken we het makkelijker om in de binnenstad en op OV-locaties woningen te bouwen **(D)**

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Hierbij houden we uiteraard rekening met

de doelgroep waarvoor wordt gebouwd. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid **(I)**

- Als het duurzaam mobiliteitsplan gereed is stellen we, op basis daarvan, parkeerbeleid op.

We passen de parkeertarieven aan **(I)**

In 2025 worden de totale verwachtte parkeeropbrengsten t.o.v. 2024 verhoogd met € 5 miljoen.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aandeel fiets in modal spit	**25**	**25**	**28**		
Eenheid: Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers					
Bron: Odin (Onderweg in Nederland, CBS)					
Aandeel openbaar vervoer in modal split	**5**	**3**	**5**		
Eenheid: Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers					
Bron: Odin (Onderweg in Nederland, CBS)					

Tegengaan verkeersoverlast **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV **(D)**

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op **(I)**

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofdloop- en hoofdfietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten). Onderdeel daarvan is het bepalen van de onderlinge prioriteiten. Wie krijgt er prioriteit als netwerken elkaar kruisen.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2025 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Strategie daarbij is om dat zo effectief en efficiënt mogelijk te doen. Het effect vergroten we door bij snelheidsaanpassingen direct verkeersveiligheid- of vergroeningsopgaven mee te nemen. We werken zo efficiënt mogelijk door aanpassingen aan de wegenstructuur te koppelen aan groot onderhoud. Daarbij kijken we natuurlijk ook goed naar de volgorde. Welke wegen kunnen al direct worden aangepast en voor welke zijn eerst nog andere maatregelen nodig om bijvoorbeeld goede alternatieven te bieden. Wij gaan tot uitvoering over als het duurzaam mobiliteitsplan (ongewijzigd) wordt vastgesteld.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag. In het parkeerbeleid beschouwen we de parkeeropgave integraal. Welke vraag verwachten we in de toekomst omdat we de mobiliteit in de stad gaan verduurzamen, welke gebouwde (parkeer)alternatieven bieden we in het centrum en aan de rand

van de stad en wat betekent dit voor het aantal straatparkeerplaatsen dat in de toekomst nodig is. Hierbij houden we ook rekening met parkeerplaatsen voor gehandicapten.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het waterschap realiseert een Rijnkade, die afwijkend van het eerdere ontwerp, nog beter als wandel- en fietspromenade is ingericht.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

Met behulp van actuele databestanden blijven we in 2025 doorgaan met de aanpak van verkeersonveilige locaties. Met deze aanpak wordt de focus gelegd op aanvullende verkeersveiligheidsanalyses en maatwerk aanpak. We onderzoeken bijvoorbeeld alle mogelijk onveilige oversteekplaatsen. Waar mogelijk nemen we maatregelen om de verkeersveiligheid hier te verbeteren. Ook houden we bij deze aanpak rekening met subjectieve verkeersonveiligheid. Bij subjectieve verkeersonveiligheid ligt de focus op risico-gestuurde aanpak, waarbij het de bedoeling is dat verkeerssituaties voor elke weggebruiker herkenbaar, begrijpelijk en veilig te gebruiken zijn. Daarnaast gaan we de gesprekken met onze partners opvoeren om meer verkeershandhaving te krijgen en meer verkeerscampagnes/-educatieprojecten uit te kunnen (laten) voeren. Voor 2025 staat ook weer een aanvraagmoment financiële middelen Strategisch Plan Verkeersveiligheid, derde tranche, op de planning om Arnhemse verkeerssituaties nog veiliger te maken. De voorbereidingen hiervoor zijn reeds in 2024 gestart.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Aanpak schoolzones is een lopend proces en dit proces gaat in 2025 door voor de schooljaren 2024/2025 en 2025/2026. Basisscholen worden hierbij actief benaderd of kunnen zichzelf bij de gemeente aanmelden om mee te doen met de aanpak schoolzones. Bij de aanpak schoolzones is het vanzelfsprekend dat de scholen ook inzet tonen door een verkeerseducatieproject te doorlopen. Bij deze inzet staat op educatieve wijze de verkeersveiligheid centraal waarbij op een veilige en verantwoorde wijze ‘lopend en fietsend naar school’ gestimuleerd wordt. Voor 2025 staat ook een evaluatie ‘Aanpak schoolzones’ op de planning. Tijdens deze evaluatie wordt bekeken hoe de aanpak schoolzones verloopt en waar extra aandacht/inzet nodig is.
Vooralsnog staan voor 2025 de volgende scholen op de planning:

- Schoolzone Graslaan, Margarethaschool. Uitvoering 2025 (schoolzone en verkeerseducatie)
- Schoolzone Mesdaglaan, ‘t Panorama. Uitvoering 2025 (schoolzone en verkeerseducatie)
- Schoolzone Pieter Brueghelschool en SO De Brouwerij is in 2024 uitgevoerd. Educatietraject is in uitvoering en betreft voor het schooljaar 2024/2025
- Schoolzone Kinderkamp (Ibn-i Sina en De Parkschool) is in 2024 uitgevoerd. Educatietraject is in uitvoering en betreft voor het schooljaar 2024/2025
- Schoolzone Dalweg, De Wijzer, is in voorbereiding. De uitvoering gaat gepaard met grootonderhoud Dalweg. Educatietraject ‘High Five’ Dalweg start schooljaar 2024-2025
- Schoolzonde Slochterenweg, De Ommelander en Da Vinci is reeds voorzien van een schoolzone waarbij voor het schooljaar 2024-2025 het educatief-project ‘High Five’ een vervolg krijgt
- De Salamander en De Schatgraaf (Schuytgraaf) gaan het educatieprogramma ‘Cycling4school’ in schooljaar 2024-2025 doorlopen
- En er worden in 2025 nadere gesprekken gevoerd met diverse scholen waaronder Kentalis/Dr. P.C.M. Bosschool (Hommelseweg), Pastoor van Arsschool en Monchyschool (Malburgen-West).

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Aantal verkeersongevallen	**811**	**893**	**1.091**	**1.090**	
Eenheid: Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem					
Bron: Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland					
Aantal aangepakte knelpunten	**1**	**4**	**2**	**1**	
Eenheid: Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast					
Bron: Gemeente Arnhem					

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

Taxivervoer is voor sommige bezoekers het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen (I)

We gaan het contact met de taxibranche intensiveren en met hen in overleg om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren. Het gaat daarbij om (onderzoek naar) betere taxivoorzieningen bij Arnhem Centraal en betere opstelplekken op of rond het Willemsplein (als gevolg van de eventuele aanpassing van het Willemsplein).

Schonere lucht in de stad (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren (I)

Het weren van doorgaand verkeer door de stad is onderdeel van het nog vast te stellen duurzaam mobiliteitsplan. Belangrijkste maatregelen daarvoor zijn het terugbrengen van de snelheden op ons wegennet en het anders afstellen van verkeerslichten. Als het duurzaam mobiliteitsplan (ongewijzigd) is vastgesteld gaan wij deze maatregelen voorbereiden en uitvoeren.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op (I)

We stellen een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit (I)

Nadat de visie op de Arnhemse hubs is vastgesteld, willen we enkele hublocaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Inwoners stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe (I)

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero-emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

We gaan met ondernemers en binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een

leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. We stellen een verkeersbesluit op. In dat verkeersbesluit wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**4.153**	**0**	**693**	**2.209**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	1.185	0	693	2.209
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	1.250	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	533	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	533	0		
Met behulp van modern parkeerbeleid maken we het makkelijker om in de binnenstad en op OV-locaties woningen te bouwen	651	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**692**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV	277	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	138	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	208	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	69	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**2.076**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	831	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	1.038	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	208	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**26.758**	**13.067**	**16.762**	**13.814**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.679**	**13.067**	**17.455**	**16.023**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	28.250	33.080	33.502	33.679	33.454	33.744	34.163
Baten	9.593	9.488	10.087	13.067	13.496	13.425	13.355
Saldo lasten en baten	***-18.658***	***-23.592***	***-23.415***	***-20.612***	***-19.958***	***-20.319***	***-20.808***

Toevoegingen aan reserves	16.101	11.494	12.495	17.455	17.647	17.406	17.282
Onttrekkingen aan reserves	15.416	12.416	12.857	16.023	15.904	15.810	15.793
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-685***	***922***	***362***	***-1.432***	***-1.743***	***-1.596***	***-1.489***
Resultaat	**-19.343**	**-22.670**	**-23.053**	**-22.043**	**-21.702**	**-21.915**	**-22.297**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2025 € 33,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Beheer wegen, € 18,1 miljoen;
- Parkeren, € 8,7 miljoen;
- Mobiliteit en openbaar vervoer, € 6,9 miljoen.

De totale lasten blijven in 2025 met een stijging van € 0,2 miljoen nagenoeg gelijk aan 2024. Dit saldobedrag is samengesteld uit met name de volgende ontwikkelingen:

- De kapitaallasten stijgen met € 2,6 miljoen;
- De loon- en prijsontwikkeling bedraagt € 0,8 miljoen;
- In 2024 was er € 1,5 miljoen aan incidentele middelen voor het programma Buiten Gewoon Beter die in 2025 wegvallen.
- De onderhoudskosten voor vastgoed dalen met € 0,6 miljoen;
- Op de parkeerexploitatie dalen de kosten met € 0,5 miljoen;
- Ten opzichte van 2024 dalen de energielasten met € 0,5 miljoen
- In de Perspectiefnota 2024 is een besparing op wegenonderhoud opgenomen van € 0,1 miljoen in 2025. Deze loopt op tot € 0,5 miljoen in 2028;

Baten

De baten in 2025 zijn in totaal begroot op € 13,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 11,7 miljoen;
- Beheer wegen (met name de provinciale bijdragen aan het beheer van het trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2025 € 3,0 miljoen hoger dan in 2024. Dit wordt met name veroorzaakt door extra parkeeropbrengsten als gevolg van verhoging van de parkeertarieven, versnelde uitbreiding van het parkeerareaal en extra inzet van de scanauto.

Toevoegingen aan reserves

De totale toevoeging aan de reserves in 2025 is begroot op € 17,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- BR Bereikbaarheidsfonds € 16,6 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,4 miljoen voor het onderhoud parkeergarages van parkeergarages en € 0,5 miljoen voor onderhoud van overig vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

De totale onttrekking aan de reserves in 2025 is begroot op € 16,0 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- BR Bereikbaarheid € 15,2 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,5 miljoen;
- BR Kapitaallasten € 0,2 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,1 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;

- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te bevorderen is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

Samen met de stad hebben we een economische agenda (2021-2025) opgesteld voorzien van een uitvoeringsagenda die jaarlijks wordt geactualiseerd. . Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en werken we samen aan de uitvoering. Dit doen we met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het mbo, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren. Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2025 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus Arnhem-Velp. We gaan verder met de ontwikkeling van de kenniscampus op basis van de gedane onderzoeken in 2024
- We werken aan de gebiedsvisie bedrijventerreinen Het Broek – IPKW – Nieuwe Haven waarin we ook de ambities met betrekking tot campusontwikkeling op IPKW meenemen.
- Arnhems Buiten ontwikkelt een Electricity Campus. Op onderdelen ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2025 richten we ons op het stimuleren van energie-innovaties met behulp van onze voucherregeling energie. Ook in 2025 zullen we deze vouchers uitreiken aan ondernemers die de haalbaarheid van hun innovatie willen testen. Door het inrichten van een innovatieplein tijdens de Arnhem Electricity Week laten we zien wat we als stad en regio aan innovaties hebben. In samenwerking met de HAN doen we onderzoek naar het energiesysteem van de toekomst. Hiervoor worden in 2025 nieuwe onderzoeksprojecten gestart.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We versterken de onderlinge samenwerking in het energiecluster door de herintroductie van de helixgroep energy bij The Economic Board. Een helixgroep bestaat uit vertegenwoordigers van ondernemers, onderwijs en

overheid. Hierdoor kunnen de verschillende partijen beter aangeven welke acties nodig zijn om het energiecluster te verbeteren en welke partij deze actie moet oppakken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster **(I)**

We hebben twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en de creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en meer onderscheidend. Daarom hebben we een programma om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. Vanuit dit programma hebben we in oktober 2024 in samenwerking met Connectr en Verenigd Creatief Arnhem een Europese subsidieaanvraag gedaan bij het Urban Initiative op gebied van netcongestie. Als deze maart 2025 wordt toegekend, gaan we hiermee aan de slag.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie **(I)**

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hiervoor houden we een (inter)nationale mediadag waarmee we bedrijven en initiatieven uit onze stad op het gebied van energie laten zien aan de nationale media met als doel dat de media hierover publiceert. Ook organiseren we de tweede Arnhem Electricity Week. Ook willen we een programmaonderdeel organiseren tijdens de European Week of Regions and Cities in Brussel.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Banen in de EMT sector	**8**	**8,80**			

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen **(D)**

Arnhem is een energieke hub in de regio, waar stedelijke dynamiek, de groene leefomgeving en economische kracht elkaar versterken.
Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca.

We werken aan de transformatie van de binnenstad **(I)**

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt. Door actuele maatschappelijke opgaven omtrent werken, wonen, verblijven, mobiliteit en verduurzamen is er sprake van een brede transformatie in de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (onder andere compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
Hiervoor werken we aan het opstellen van het ontwikkelperspectief Arnhem Centrum dat begin 2025 wordt opgeleverd en gaan we aan de slag met de acties die daarin worden opgenomen. Datzelfde geldt voor de uitvoering van de vastgestelde Visie openbare ruimte en koele netwerken.
Daarnaast wordt er gericht verder gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten in de binnenstad zoals het Johnny van Doornplein en het Gele Rijdersplein. Voor het laatste wordt herinrichting en renovatie afgerond. We werken aan de planuitwerking Stadsoase en de openbare ruimte rond het Stadstheater. De planontwikkeling voor het Bestuurskwartier krijgt een herstart als gevolg van de gewenste nieuwbouw van het Paleis van Justitie. Met de transformatiemanager binnenstad bekijken we welke transformatiekansen er zijn en hoe we die kunnen stimuleren of ondersteunen, bijvoorbeeld bij het oude HEMA-pand en met name het westelijk deel van de binnenstad.
We werken samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking, aan de transformatie van de binnenstad. Daarnaast versterken we het organiserend vermogen in de binnenstad door nauwer samen te werken met de diverse BIZ-stichtingen (BIZ Korenkwartier & BIZ Kernverblijfgebied Binnenstad).
Tot slot zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Een belangrijke stap daarin is het verduurzamen van evenementen en evenementenlocaties. We stimuleren organisatoren van evenementen om te verduurzamen waarbij we uiteindelijk koersen op verplichting via de evenementenvergunning. Voor de evenementenlocaties brengen we in beeld welke kansen er liggen om de evenementenlocaties in 2025 te verduurzamen.

In 2025 gaan we samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten Apcg en Cultuur Academy verder met het stimuleren van het vergroten van de toegankelijkheid van Arnhemse evenementen en festivals door onder andere kennissessies te organiseren. Ook hier werken we op termijn naar een verplicht karakter via de evenementenvergunning.
Het halveren van het budget voor topsportevenenemementen maakt een helder kader onontbeerlijk. In 2025 stellen we dat kader op met diverse partners uit de stad en de regio, maar ook met input van bijvoorbeeld sportbonden. Voor de jaarwisseling van 2025/2026 maken we budget vrij voor een derde vuurwerkshow.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis en Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, de hele stad en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). In 2025 sluiten we een nieuwe samenwerkingsovereenkomst af voor Veluwe op 1.
Hiervoor werken we aan het opstellen van het ontwikkelperspectief Arnhem Centrum dat begin 2025 wordt opgeleverd en gaan we aan de slag met de acties die daarin worden opgenomen.
Om regie te houden en focus aan te brengen, werken we aan het opstellen van een actuele visie op toerisme en recreatie en gaan we aan de slag met de acties die daarin worden opgenomen. Onder andere cruiseschepen en vakantieparken krijgen een plek in deze nieuwe visie.
Als groeiende stad willen we een gezonde leefomgeving voor onze inwoners en daar horen voldoende recreatiemogelijkheden bij. Om recreërende bewoners en bezoekers te spreiden werken we aan een betere toegang van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord. De eerste stap is de realisatie van de verbinding tussen Arnhem Centraal Station en park Sonsbeek en een bezoekerscentrum in de Molenplaats. In 2025 onderzoeken we welke scenario's haalbaar zijn voor een aanvraag voor de Regiodeal Veluwe waarmee we de Arnhemse toegang tot de Veluwe verder willen verbeteren. Op basis hiervan gaan we in 2025 aan de slag met de Regiodeal.
Ook besteden we meer aandacht aan recreatie in Arnhem-Zuid. Na het uitbreiden van het Wandelnetwerk Zuid, hebben we in 2025 de focus op de uitwerking van het masterplan Romeins verleden, waar wat Arnhem betreft een belangrijke plek is weggelegd voor het Castellum in Arnhem-Zuid.
Na de tachtigste herdenking van de Slag om Arnhem kijken we vooruit naar de toekomst. Daartoe werken we samen met partners in de stad en regio in het eerste kwartaal van 2025 een voorstel uit, waarvan onder andere jaarlijks de Bridge to Liberation onderdeel is, met kleinschalige edities in reguliere jaren en grootser in kroonjaren.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling en de Arnhem Electricity Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem. In 2025 werken we samen met Citymarketing Arnhem specifiek aan goed beeldmateriaal (foto en video), congresacquisitie, aantrekken van nieuwe studenten en het verbeteren van het welkomsgevoel in en rond Arnhem Centraal.

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Aantal bezoekers binnenstad		**214**	**320**		
Eenheid:	Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.				
Bron:	Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA				

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

De werklocaties zijn belangrijke pijlers onder de duurzame economische ontwikkeling van Arnhem en de regio. Ze bieden ruimte bedrijvigheid en werkgelegenheid op alle niveaus voor Arnhemmers. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. We onderscheiden daarbij verschillende werkmilieus zoals kantoorlocaties, woon-werkmilieus en bedrijventerreinen. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter en efficiënter benutten én verduurzamen van de bestaande locaties. We hebben daarbij specifiek aandacht voor de ontwikkeling van het energiecluster, circulaire bedrijvigheid en bedrijvigheid passend bij het DNA van onze stad.

We bieden ruimte voor ondernemen **(I)**

- We stellen de integrale Gebiedsvisie Het Broek – IPKW – Nieuwe Haven op om de komende jaren richting te geven aan de duurzame ontwikkeling van deze werklocaties in de Spoorzone Arnhem-Oost.
- We geven verder invulling aan het werkprogramma binnen de gebiedsontwikkeling Rijnpark en (uitvoering van) het transformatieplan voor bestaande en nieuwe bedrijven in Rijnpark en omgeving.
- In de Nieuwe Haven werken we aan de uitbreiding en intensivering van de maritieme maakindustrie, met de focus op innovatieve cleantech (technologieën die bijdragen aan een schoner milieu). Een kwartiermaker werkt aan de Uitvoeringsagenda uit het Implementatieplan Nieuwe Haven. Hiervoor wordt het budget dat vastgesteld is voor 'Cleanport Nieuwe Haven' ingezet. (Dit is een plan dat zich richt op schone technologieën). Regionaal werken we samen met OostNL, provincie en de gemeenten Tiel en Nijmegen als trekkers, aan de opzet van een regionaal samenwerkingsverband binnenhavens.
- Als het detailhandelsplan, dat eind 2024 naar de raad wordt verstuurd, wordt vastgesteld, gaan we in 2025 over tot de uitvoering van het plan.
- We onderzoeken en analyseren de marktontwikkeling van de horeca in Arnhem en maken op basis daarvan een uitvoeringsprogramma Horeca.
- Als uitwerking van de nog vast te stellen visie Toerisme en Recreatie gaan we een uitvoeringsplan voor de ontwikkeling van de hotelsector in Arnhem opstellen, waarin ook de markt voor short-stay als onderdeel wordt opgenomen.
- We bouwen verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem - Velp en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- In de regio werken we samen aan de uitvoering van het in 2025 vast te stellen Regionaal Programma Werklocaties 2025 - 2028.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties **(I)**

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij aan bod. De samenwerking en afstemming met StAB en private eigenaren van de werklocaties is daarbij van groot belang en vindt onder andere plaats in periodieke afstemmingsoverleggen en/of projecten op bedrijventerreinen, Voorbeelden daarvan zijn schoon, heel en veilig en de Green Deals. In 2025 gaan we samen met partners StAB en VNO-NCW Midden (werkt in opdracht van de provincie) inzetten op een verdere professionalisering van de organisatiegraad op de verschillende bedrijventerreinen, waarbij het doel is collectieve samenwerking op de terreinen te vergroten (waaronder meer aangesloten bedrijven) en daarmee collectieve energieprojecten van de grond te krijgen. We hebben de afgelopen jaren op verschillende werklocaties Green Deals gesloten. We voeren de daarin afgesproken acties op gebied van energie, circulariteit, verduurzaming en mobiliteit uit. Op de werklocaties waar de Green Deals in 2025 aflopen willen we deze verlengen met nieuwe acties. Op de werklocaties waar nog geen Green Deal is afgesloten willen we deze gaan maken. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' met partners van verschillende werklocaties informeren we elkaar en verkennen we waar mogelijk samengewerkt kan worden op thema's als duurzame mobiliteit en aantrekkelijk verblijfsklimaat voor werknemers. Om dit te bewerkstelligen wordt budget dat is toegekend voor 'kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040' benut voor het opstellen en uitvoeren van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**79,40**	**81,60**	**85,30**		
Eenheid:	Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare				
Bron:	Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S				

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt **(D)**

Het aantal openstaande vacatures is nog steeds heel groot. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet alleen op te lossen met meer mensen maar behoeft een onorthodoxe aanpak.
Het is noodzakelijk om binnen de drie O's (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete ambities met bijbehorende projecten, acties en innovaties die snel ingezet kunnen worden. Hiermee kan het verschil gemaakt om de balans op de arbeidsmarkt weer meer in evenwicht te krijgen.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen **(I)**

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in vaardigheden en competenties voor werkenden en werkzoekenden in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen, met samenwerkingspartners om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen. Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot

Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, overheid en ondernemers.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt. Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy-opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector.
De beroepentuin is in ontwikkeling en krijgt een fysieke plek in Arnhem-Oost. Dit initiatief biedt de gelegenheid om in korte tijd kennis te maken met diverse beroepen gerelateerd aan de energietransitie. Na deze verkenning wordt een opleiding op maat aangeboden en uiteindelijk een baangarantie.
We vinden het belangrijk dat mensen zelfstandig kunnen meedoen aan de samenleving. Ook op het gebied van digitale vaardigheden. In samenwerking met strategische partners uit Arnhem verkennen we hoe digitale vaardigheden kunnen bijdrage aan het vergroten van het leven lang ontwikkelen van de Arnhemmer.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken en inzetten in opleidingen voor de sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken, binden en boeien van studenten aan de stad. We organiseren samen met strategische partners impactvolle evenementen voor studenten, we zetten Arnhem op de kaart als studiestad en verbinden studenten aan het regionale bedrijfsleven, en fungeren als een informatieplatform voor aankomende en zittende studenten. We intensiveren de samenwerking met Citymarketing Arnhem door om Arnhem als studiestad op de kaart te zetten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken waarvan wij partner zijn.
Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL), ArtEZ en Rijn IJssel werken hierin samen. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijk zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Het OndernemersLab Arnhem gaat live op een fysieke locatie in de binnenstad. Het OndernemersLab is een broedplaats waar Arnhemse ondernemers samen met ondernemende studenten (MBO-HBO)werken aan (maatschappelijke) vraagstukken van de toekomst. Dit initiatief is een samenwerkingsverband tussen gemeente Arnhem, Hogeschool Arnhem en Nijmegen, Rijn IJssel en Startclub Arnhem.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk. Het initiatief genaamd de "Beroepentuin" wordt doorontwikkeld en zal in Q4 een fysieke plek krijgen in Arnhem-Oost. We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en organisaties in de kinderopvang. We begeleiden statushouders naar banen in de huishoudelijke hulp door middel van onder andere taal op de werkvloer wat een project is in samenwerking met één van onze partners Move To Match, en we maken een plan van aanpak in samenwerking met schoolbesturen uit de regio vanuit primair en voortgezet onderwijs om de personeelskrapte in het onderwijs tegen te gaan.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffengebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 is eind 2023 afgelopen. Een nieuwe uitvoeringsagenda wordt naar verwachting vastgesteld door het college van B&W in Q3 van 2024. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 en een circulariteitsscan waaruit duidelijk wordt wat de meest impactvolle materiaalstromen zijn in Arnhem.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2022-2023 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Hier zijn we inmiddels goed mee op stoom.

Op dit moment kan nog niet worden gemeten hoever we zijn om de doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 te behalen, aangezien een eenduidig monitoringssysteem op landelijk en regionaal niveau ontbreekt. In de nieuwe uitvoeringsagenda is wel aandacht voor het uitvoeren van nulmetingen en het opzetten van monitoring voor subdoelstellingen op de uitgewerkte thema's, waaronder circulair bouwen, inkopen en aanbesteden, ondernemen en wijken & inwoners. Daarnaast laat de circulariteitsscan zien welke sectoren en materiaalstromen de meeste CO2-impact hebben in Arnhem. Deze impact, in combinatie met de invloed die wij als gemeente hebben, vormt de basis voor de prioritering in de nieuwe uitvoeringsagenda (*Invloed x Impact*).

Verbeteren van de dienstverlening naar ondernemers (D)

Het belang van een goed economisch klimaat in Arnhem, waarin de behoeften van de ondernemers en hun vraagstukken centraal staan en de ondernemer kan ondernemen.

Professionaliseren en optimaliseren ondernemersdesk (I)

Voor het behandelen van ondernemersvraagstukken werken we aan een 'éénloketgedachte'. We optimaliseren en professionaliseren de website van de gemeente Arnhem voor ondernemers. Daarnaast werken we nauw samen met de Kamer van Koophandel (KvK) aan de gezamenlijke ambitie voor een ondernemersplein. Een digitale en fysieke plek in Arnhem waar ondernemers (groot en klein) terecht kunnen met al hun vragen gerelateerd aan het ondernemerschap.

Bereikbaarheid en zichtbaarheid vergroten (I)

We intensiveren de samenwerking met diverse ondernemersverenigingen uit de stad zodat we zichtbaarder en beter bereikbaar zijn als gemeente. Dit doen we onder andere door samen het Ondernemersevent Arnhem en de dag van de ondernemer te organiseren. De ondernemersenquête, waarbij we een afspiegeling van Arnhemse ondernemers bevragen hoe zij de dienstverlening van de gemeente ervaren, wordt structureel ingebed. Hieruit is gebleken dat ondernemers behoefte hebben om mee te denken bij het beleid dat de gemeente opstelt. Dit gaan we vormgeven door middel van een ondernemerspanel en een MKB-toets. Waar ondernemers voor uitgenodigd worden en waar diverse onderwerpen besproken worden.

Netwerken en verbinden met betrokken organisaties (I)

Als gemeente zijn we een verbindende schakel tussen partijen in de stad en blijven we investeren in het faciliteren van netwerken met en voor ondernemers. Jaarlijks organiseren we een impactvol ondernemersevenement in samenwerking met strategische partners waarbij de kracht van verbinding centraal staat. We starten met het verkennen van de behoefte aan Verdieping-cafés (waarbij we ondernemers in een informele sfeer samenbrengen waarbij één thema centraal staat).
Daarnaast zijn de accountmanagers zichtbaar en benaderbaar voor ondernemers. Zo gaan zij op regelmatige basis op bedrijfsbezoek bij uiteenlopende bedrijven, zijn ze aanwezig bij ondernemerslunches, events en netwerkbijeenkomsten.

Voor ondernemersdienstverlening zijn de budgetten vanuit het Actieplan werk gereserveerd/gelabeld in de bestemmingsreserve Sociaal Economisch Fonds. In Q1 van 2025 hebben we een beter beeld welke bedragen we uit deze bestemmingsreserves willen onttrekken voor ondernemersdienstverlening. In 2025 bedden we de visie ondernemersdienstverlening verder in. Hierbij staan een drietal onderwerpen in 2025 centraal:
-Verder optimaliseren en professionaliseren van de ondernemersdesk om ondernemersvragen goed en snel op te pakken;
-Bereikbaarheid en zichtbaarheid van de gemeente naar haar ondernemers en visa versa;
-Netwerken en verbinden, samenwerken met ondernemers en samenwerking tussen ondernemers in de stad faciliteren.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Budgetten die betrekking hebben op meerdere doelen (bijvoorbeeld formatie), zijn opgenomen onder het kopje "Doeloverstijgend".

Budgetten voor werkzaamheden die we uitvoeren die niet direct onder een doel vallen (met name 'going concern'-werkzaamheden), staan onder het kopje "Overig".

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**5.947**	**2.141**	**130**	**390**
Dé Europese Energy hotspot worden	535	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.770	2.141	130	290
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	543	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	999	0	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Verbeteren van de dienstverlening naar ondernemers	100	0	0	100
Doeloverstijgend	**2.943**	**12**	**0**	**0**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**8.890**	**2.153**	**130**	**390**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.266	9.769	11.556	8.890	8.308	7.573	7.203
Baten	2.634	1.755	1.949	2.153	2.153	2.153	2.032
Saldo lasten en baten	***-5.632***	***-8.014***	***-9.607***	***-6.738***	***-6.155***	***-5.420***	***-5.171***
Toevoegingen aan reserves	3.293	50	50	130	130	130	130
Onttrekkingen aan reserves	43	200	1.864	390	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-3.250***	***150***	***1.814***	***260***	***-130***	***-130***	***-130***
Resultaat	**-8.881**	**-7.864**	**-7.793**	**-6.478**	**-6.285**	**-5.550**	**-5.301**

Toelichting

Financiële toelichting mutaties tov 2024 *Bedragen x € 1.000*

Programmadoelen	Toelichting	2025	2026	2027	2028
Lasten		**-2.666**	**-3.249**	**-3.984**	**-4.353**
Dé Europese Energy hotspot worden	Ten opzichte van 2024 is de begroting voor 2025 lager, omdat de ruimtelijke en infrastructurele investeringen voor het versterken van de werklocaties en vestigingsklimaat van de hoofdopgave Energy incidenteel zijn geraamd in 2024. In 2026 daalt het budget meerjarig met € 0,2 miljoen door het wegvallen van het budget vanuit de corona herstelagenda om innovaties en investeringen in de energiesector te borgen. Deze mutatie heeft geen impact op de ambities en realisatie van dit doel.	-736	-943	-943	-943

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	De mutatie in de begroting 2025 ten opzichte van 2024 wordt grotendeels verklaard door incidentele ramingen en onttrekkingen. Vanuit de bestemmingsreserve Sociaal Economisch Fonds is er € 0,7 miljoen incidenteel onttrokken voor met name sportevenementen en kroonjaar Slag om Arnhem. Daarnaast is er voor Bridge to Liberation € 0,6 miljoen en transformatie arbeidsmarkt €0,3 miljoen incidenteel geraamd in 2024. Structurele aframing toevoeging BR evenementen €0,1 miljoen. Richting 2028 maken de middelen rond onder andere transformatie arbeidsmarkt geen onderdeel meer uit van de begroting.	-1.435	-1.698	-2.066	-2.231
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	De begroting in 2025 is € 0,15 miljoen lager t.o.v. 2024. Dit wordt veroorzaakt door een incidentele onttrekking uit de BR Sociaal Economisch fonds voor de visie nieuwe haven en werklocaties. In 2027 en 2028 loopt het budget met jaarlijks € 0,2 miljoen terug.	-276	-271	-581	-786
Verbeteren van de dienstverlening naar ondernemers	in 2025 wordt € 100.000 ingezet vanuit de BR Sociaal Economisch Fonds.	100	0	0	0
Doeloverstijgend	Het budget voor de Green Week valt vrij in 2024 en per 2025 is de begroting structureel ongewijzigd.	-319	-337	-394	-394
Baten		**204**	**204**	**204**	**83**
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	Door een tariefverhoging van de toeristenbelasting zijn met ingang van 2025 de baten hiervoor structureel verhoogd met € 0,4 miljoen.	435	435	435	314
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers		-137	-137	-137	-137
Doeloverstijgend	Door een incidentele detacheringsvergoeding in 2025 vallen de baten €0,1 miljoen lager uit.	-94	-94	-94	-94
Toevoegingen aan reserves		**80**	**80**	**80**	**80**
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	De jaarlijkse toevoeging aan de bestemmingsreserve Evenementen wordt met € 80.000 verhoogd tot een totaal van € 130.000 waarmee om de 5 jaar € 650.000 aanvullend budget voor de herdenking van de Slag om Arnhem is.	80	80	80	80
Onttrekkingen aan reserves		**-1.474**	**-1.864**	**-1.864**	**-1.864**
Dé Europese Energy hotspot worden	De onttrekking van 2024 betreft een bijdrage aan incidentele subsidies en de co financiering voor ruimtelijke en infrastructurele investeringen op de innovatieve campussen.	-750	-750	-750	-750
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	De onttrekking van 2024 is voornamelijk gericht op de bekostiging van sportevenementen en het geven van kwaliteitsimpulsen aan winkelgebieden en Korenkwartier. Dit betreft incidentele inzet, waadoor deze tijdelijke stimuleringsmiddelen vervallen in 2025.	-674	-964	-964	-964

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	De onttrekking van 2024 betreft de gedeeltelijke uitvoering van visie Nieuwe Haven en het geven van een kwaliteitsimpuls aan werklocaties. De resterende middelen zijn onderdeel van de bestemmingsreserve Sociaal Economisch Fonds	-150	-150	-150	-150
Verbeteren van de dienstverlening naar ondernemers	In 2025 wordt € 100.000 onttrokken aan de BR Sociaal Economisch Fonds voor ondernemersdienstverlening.	100	0	0	0
Totaal mutaties		**-1.316**	**-1.509**	**-2.244**	**-2.493**

Zero based begroten

Het programma Economie is deze begroting zero based opgebouwd. Daarbij is zijn de activiteiten binnen de doelen als basis gebruikt. Er bestaat geen overlap met de wijkprogramma's op het gebied van economie, daarom zijn die voor dit onderwerp ook buiten beschouwing gelaten.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor Economie naar de verschillende doelen. Vervolgens is per doel een uitsplitsing opgenomen.

Programma Economie 2025	Inkomsten		Uitgaven			
	Belastingen en vergoedingen	Subsidies	Subsidies en GR	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Doel						
Dé Europese Energy hotspot worden	-	-	214	-	321	535
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	2.081	60	2.453	-	1.317	3.770
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	-	-	-	49	494	543
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	-	-	380	-	619	999
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	-	-	-	-	-	-
Verbeteren van de dienstverlening naar ondernemers	-	-	-	-	100	100
Doeloverstijgend	-	12	562	1.884	498	2.943
Overig	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.081**	**72**	**3.609**	**1.933**	**3.349**	**8.890**

Dé Europese Energy hotspot worden	Programma Economie
bedragen x € 1.000	
Subsidies	**214**
St. Connectr	203
Stichting HAN Hydromotive	11

Overige uitgaven	**321**
Energie en milieutechnologie (EMT)	321

Totaal uitgaven	**535**

Binnen dit beleidsdoel hebben we de uitgaven voor het versterken en het stimuleren van samenwerkingen van energie innovaties opgenomen. Een deel van het budget wordt via subsidies weggezet bij stichting Connectr en stichting HAN Hydromotive.
Vanuit de overige uitgaven wordt bijgedragen aan de sectoroverstijgende projecten tussen de energie en creatieve sector. Tevens worden de internationale activiteiten rond bijvoorbeeld de Electricity Week hieruit bekostigd. Verder dragen we op het gebied van energie en milieutechnologie bij aan innovatie van technologieën en processen rond duurzaamheid.

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	**Programma Economie**

bedragen x € 1.000

Belastingen en vergoedingen	**2.081**
Toeristenbelasting	1.881
Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier	121
Markten en kermis	79
Subsidies	**60**
Bijdragen Airborne gemeenten	60

Subsidies	**2.424**
Courage Events	32
St Vrienden van de Ernemse Optog	8
St. Airborne Museum	246
St. Airborne Region	89
St. Biz Korenkwartier	128
St. Bridge to Liberation	317
St. Citymarketing Arnhem	367
St. De Innovatiefabriek Arnhem	56
St. Fashion Festival Arnhem	55
St. Koningsdag Arnhem	11
St. Ontwerp Platform Arnhem	22
St. Platform Binnenstad Arnhem	58
St. Rijnoevervaarten	0
St. Sinterklaasintocht Arnhem	10
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	4
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	397
Subsidies algemeen	622
Gemeenschappelijke regelingen	**29**
EU Regio Rijn-Waal	27
Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier	2

Overige uitgaven	**1.317**
Historische kelders	132
Evenementen	525
Vuurwerkshow	25
Overige	635
Totaal uitgaven	**3.770**

Binnen dit beleidsdoel hebben we de inkomsten en uitgaven van Slag om Arnhem, toerisme, evenementen en de doorontwikkeling van de binnenstad opgenomen.

De inkomsten bestaan uit toeristenbelasting, bijdrage door de ondernemers van het Korenkwartier en een vergoeding voor de marktstandplaatsen. Een toelichting op de toeristenbelasting is onderdeel van de paragraaf Lokale heffingen. De deelnemende Airborne gemeenten dragen bij aan de kosten van de subsidie voor de herdenking in de regio.

Grotendeels worden de activiteiten belegd via begrotingssubsidies aan onder andere Citymarketing, Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen en Bridge to Liberation. Daarnaast is de subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals (PEF1) beschikbaar. Hiervoor resteert ongeveer € 0,4 miljoen en voor de beeld en sfeerbepalende evenementen zo'n € 0,2 miljoen.

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	**Programma Economie**
bedragen x € 1.000	
Beleidsmatige inzet	**49**
Overige uitgaven	**494**
Cleanport Arnhem	212
Ruimtelijke economie Werklocaties	273
Vitale economie: regionaal(RPW)	8
Totaal uitgaven	**543**

Binnen dit beleidsdoel hebben we de inkomsten en uitgaven rond de realisatie van toekomstbestendige en kwalitatief (duurzaam, veilig, bereikbaar) goede werklocaties voor de verschillende werkmilieus zoals kantoorlocaties, woon-werkmilieus en bedrijventerreinen.

Met het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) maken 16 gemeenten in de Groene Metropoolregio (GMR) elke vier jaar afspraken over de programmering van werklocaties (bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel). In het nieuwe RPW worden hier afspraken over campussen aan toegevoegd. Elke 2 jaar is er een tussentijdse monitoring.

De middelen voor Cleanport Nieuwe Haven (focus op ontwikkeling technologieën (‘clean tech’) die bijdragen aan een schoner milieu en vermijden van verspilling) ziet op de uitbreiding en intensivering van de maritieme maakindustrie. Een kwartiermaker werkt aan de Uitvoeringsagenda uit het Implementatieplan Nieuwe Haven.

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	**Programma Economie**
bedragen x € 1.000	
Subsidies	**380**
St. Ondernemersfonds Arnhem	380

Overige uitgaven	**619**
St. Ondernemersfonds Arnhem	522
HumanCapital/Studiestad	61
Internationaal	36
Totaal uitgaven	**999**

Binnen dit beleidsdoel worden de inkomsten uitgaven rond de initiatieven voor een betere balans op de arbeidsmarkt opgenomen. Met Stichting Ondernemersfonds Arnhem wordt intensief samengewerkt ter bevordering van het ondernemersklimaat door het organiseren van evenementen als ook activiteiten rond promotie en marketing.
De subsidie aan Human Capital ziet op het aantrekken en behoud van talent voor de sectoren waar de krapte het grootst is.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	Programma Economie
bedragen x € 1.000	
Totaal uitgaven	**-**

Binnen dit beleidsdoel worden de inkomsten en uitgaven rond circulaire economie opgenomen en is gericht op het terug brengen van de milieu impact rond materiaalgebruik. Dit wordt mede gerealiseerd door slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik.

Verbeteren van de dienstverlening naar ondernemers	Programma Economie
bedragen x € 1.000	
Overige uitgaven	100
Totaal uitgaven	**100**

In de bestemmingsreserve Sociaal Economisch Fonds is € 0,35 miljoen gereserveerd voor het verbeteren van de dienstverlening naar ondernemers. In 2025 wordt hiervan € 0,1 miljoen ingezet. Er wordt nog gekeken hoe en in welk tempo deze middelen de komende jaren gaan worden ingezet.

Binnen dit doel worden de inkomsten en uitgaven rond het bevorderen van de dienstverlening vanuit de gemeente, het opzetten van een structurele ondernemersenquête, een ondernemerspanel en het bevorderen van zichtbaarheid en bereikbaarheid van de gemeente.

Doeloverstijgend	Programma Economie
bedragen x € 1.000	
Subsidies	**12**
Vitale economie: Algemeen	12
Subsidies	**562**
Groene Metropool Regio	522
St StartClub Arnhem	40

Beleidsmatige inzet	**1.884**
Overige uitgaven	**498**
Kapitaallasten	234
Overig	264
Totaal uitgaven	**2.943**

De doeloverstijgende middelen bestaan voornamelijk uit loonkosten vanuit de beleidsmatige inzet.
De opbrengsten bestaat uit een doorbelasting voor de bijdrage aan World Trade Center.

De kapitaallasten zien op een investeringsbijdrage aan Papendal en Arnhem International School en de overige middelen betreft budget voor indirecte kosten, waarmee geen rekening is gehouden binnen de afzonderlijke doelen. Deze kosten zijn onder andere gericht op advies als ook training en ontwikkeling van personeel.

De Groene MetropoolRegio is een gemeenschappelijke regeling, welke gericht is op het bevorderen van de welvaart voor de inwoners van de regio op het gebied van wonen, werken, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De bijdrage door de deelnemende gemeentes is bepaald op het aantal inwoners per gemeente
Vanuit het programma Economie is € 0,5 miljoen begroot voor de inwonersbijdrage. Een verdere toelichting is opgenomen in het hoofdstuk Verbonden partijen.
De begrotingssubsidie aan Stichting Startclub helpt starters en startups met een actief programma gericht op kennis, verbinding met andere starters als ook coaching en financiering.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;
- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;

- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal huisvestingsplan (IHP) dat we samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs hebben opgesteld

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan stichting PAS en voor monitoring. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AKB-scholen (I)

Onderwijskansenbeleid (OKB) vindt plaats op 25 OKB-scholen gemeente breed. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal en sociaal-emotionele ontwikkeling. We willen dat er op alle OKB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners een Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door stichting PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daarbuiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We hebben daartoe in 2024 een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting ontwikkeld in de vorm van een beleidsrijk Integraal huisvestingsplan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het beleidsrijke IHP is daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs ontwikkeld.

In 2025 zetten we de eerste projecten uit het nieuwe IHP in gang waarvoor het jaarprogramma onderwijshuisvesting de basis is. Daarbij zien we bij het opstellen van het jaarprogramma dat een aantal projecten later beginnen dan in het IHP is opgenomen. De herijkte planning wordt in samenspraak met de schoolbesturen opgesteld en weergeven in het jaarprogramma. Aangezien de begroting 2025 al eerder is opgesteld en is gebaseerd op het IHP betekent dit dat een deel van de nu geraamde uitgaven zal doorschuiven naar latere jaren. Het jaarprogramma onderwijshuisvesting 2025, dat in Q4 naar de raad wordt gestuurd, geeft een geactualiseerd beeld van de geplande investeringen in onderwijshuisvesting voor het komende jaar. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is

tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het oude IHP. We rapporteren in het jaarprogramma onderwijshuisvesting 2025 de raad met een terugblik over de projecten uit het jaarprogramma onderwijshuisvesting 2024 en kijken daarnaast vooruit naar de projecten die in 2025 voorbereid worden of in uitvoering zijn. Ook richten we ons op aanmeld- en spreidingsbeleid voor scholen gemeente-breed.

Groene schoolpleinen
In het IHP is opgenomen dat we het belangrijk vinden dat schoolpleinen groen en beweegvriendelijk zijn. Dit geldt voor zowel bestaande als nieuw te realiseren schoolpleinen. Voor de bestaande schoolpleinen (waarvan de scholen niet op korte termijn in aanmerking komen voor renovatie of nieuwbouw) ligt het initiatief voor het vergroenen van het schoolplein bij de scholen. Echter wij zetten wel proactief in om hen te motiveren het schoolplein te vergroenen. Eens per jaar rapporteren wij in het gemeentelijk jaarverslag de raad over de stand van zaken rondom het aantal vergroende schoolpleinen en het aantal scholen dat nog op de planning staat.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**92**	**86**	**89**		

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod. We maken hiertoe een plan van aanpak Thuiszitters.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen in de samenleving. Het aanpakken van laaggeletterdheid en de focus op taal is daarom noodzakelijk om ongelijkheid, die van generatie op generatie over kan gaan, te kunnen doorbreken. Landelijk zijn er alarmerende signalen over afnemende basisvaardigheden van met name jongeren en toenemende taalachterstanden bij kinderen die instromen op de basisschool. In 2025 komt er regionaal een nieuw vierjarig Regionaal Programma Volwasseneneducatie en een jaarplan 2025. Het regionale plan richt zich onder andere op het realiseren van een groter bereik van de NT1/NT2 doelgroep. De signaalfunctie van onze partners is hierin heel belangrijk. (en . Het bereiken van mensen en hen toeleiden naar aanbod staat hier dus centraal. Daarnaast richt het regionale plan zich op het verstevigen van digitale en financiële geletterdheid van jongeren.

Voor de stad Arnhem ontwikkelen we een taalstrategie van –10 maanden tot 100, waarin we voortbouwen op wat we al doen. Dit plan wordt eind 2024 aan de raad gepresenteerd. We zetten, samen met onze maatschappelijke en onderwijspartners, wijkgericht in op verschillende doelgroepen en doelen: het voorkomen van taalachterstanden bij het jongste kind, basisvaardigheden van schoolgaande kinderen, jongeren en

volwassenen. Aandacht voor taalonderwijs aan nieuwkomers, en hoe meertaligheid kan helpen in taalontwikkeling is hier onderdeel van. Daarnaast hebben we aandacht voor bijvoorbeeld gebarentaal en braille, voor een stad die inclusief en toegankelijk is en iedereen laat meedoen.

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Absoluut verzuim	**3,10**	**2**	**1,50**		

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**30**	**31**	**36**		

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,50**	**2,60**	**3,10**		

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**10.773**	**2.832**	**116**	**59**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	3.132	331	116	59
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	7.641	2.502	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**20.671**	**708**	**10.213**	**9.385**
Totaal	**31.445**	**3.540**	**10.329**	**9.444**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.424	27.504	30.083	31.445	34.059	34.394	36.873
Baten	3.997	2.951	4.227	3.540	3.179	3.179	3.179
Saldo lasten en baten	***-19.427***	***-24.554***	***-25.856***	***-27.904***	***-30.880***	***-31.215***	***-33.694***

Toevoegingen aan reserves	12.726	9.179	9.723	10.329	8.420	8.424	8.429
Onttrekkingen aan reserves	9.116	8.343	8.504	9.444	10.338	10.464	11.909
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-3.610***	***-836***	***-1.219***	***-885***	***1.919***	***2.040***	***3.480***
Resultaat	**-23.036**	**-25.390**	**-27.075**	**-28.789**	**-28.961**	**-29.175**	**-30.214**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2025 zijn begroot op € 31,4 miljoen. De verdeling van deze post is als volgt:

- Onderwijshuisvesting: € 20,7 miljoen;
- Bovenwettelijk onderwijs (voornamelijk Natuurcentrum): € 3,2 miljoen;
- Onderwijsachterstandenbeleid: € 1,9 miljoen;
- Volwasseneneducatie (inclusief laaggeletterdheid): € 2,4 miljoen;
- Arnhem-Oost: € 2,3 miljoen;
- Overige lasten: € 1,0 miljoen.

Het totale budget stijgt ten opzichte van 2024 met € 1,4 miljoen. In 2024 is het integraal huisvestingsplan Onderwijs vastgesteld en wordt er vanaf 2025 elk jaar structureel €1,13 miljoen toegevoegd aan het budget van onderwijshuisvesting. Daarnaast komen vanaf 2025 structurele middelen beschikbaar voor de overname van het nieuw gerealiseerde schoolgebouw Lorenz College (€ 0,6 miljoen). Het Lorenz College heeft dit gebouw met eigen middelen voorgefinancierd vooruitlopend op de planning van het nieuwe IHP. De kapitaallasten stijgen met circa € 0,6 miljoen in 2025 oplopend tot € 3,9 miljoen in 2028 doordat er nieuw onderwijshuisvesting gerealiseerd wordt. De decentralisatie-uitkering aanpak laaggeletterdheid 20-24 is afgelopen en vanaf 2025 komt het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap met een nieuwe visie. Hierdoor is er vanaf 2025 € 0,2 miljoen minder opgenomen. In 2024 is tevens € 0,3 miljoen meegenomen uit voorgaande boekjaren voor laaggeletterdheid.

Baten

De baten voor 2025 zijn begroot op 3,5 miljoen. Dit bedrag bestaat uit:

- Rijksinkomsten voor volwasseneneducatie: € 2,1 miljoen;
- Opbrengsten verhuur panden: € 1,0 miljoen.

De totale baten dalen met € 0,7 miljoen ten opzichte van 2024. Bij laaggeletterdheid zijn er € 0,5 miljoen minder baten begroot in 2025 (zie ook lasten).

Toevoegingen aan reserves

In 2025 wordt € 10,3 miljoen toegevoegd aan de reserve voor dekking kapitaallasten onderwijshuisvesting. Dit is € 0,6 miljoen meer dan in 2024 doordat een aantal geplande investeringen worden doorgeschoven.

Onttrekkingen aan reserves

In 2025 wordt € 9,4 miljoen onttrokken uit de reserve voor de dekking van de kapitaallasten onderwijshuisvesting. Dit is € 0,9 miljoen meer dan in 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2024
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Beleidsrijk integraal huisvestingsplan IHP
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024)
- Vaardig Arnhem (2021-2022) en addendum 2022-2024

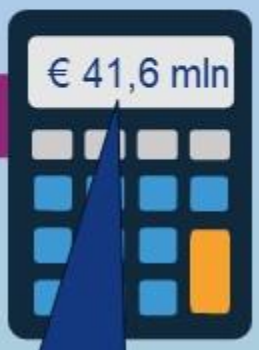
Cultuur

Ambitie

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar

Ambitie

Arnhems erfgoed vertelt het verhaal van de stad en draagt bij aan een betekenisvolle leefomgeving

In dit bedrag zit ook € 3,1 mln. aan kosten, voor voornamelijk medewerkers die voor alle doelen werkzaam zijn en algemene lasten

Verbreding van cultuurbereik en participatie | € 10,8 mln.

- We versterken cultuur op en na school
- We vergroten cultuurdeelname en stimuleren kunstbeoefening

Kerntaken zijn meer op orde | € 0

- We geven erfgoed een stevige plek in gemeentelijke processen
- We wijzen maximaal 5 nieuwe gemeentelijke monumenten aan
- We richten een nieuw depotsysteem in

Versterken van de culturele infrastructuur | € 26,2 mln.

- We stimuleren het makersklimaat
- We zorgen voor meer ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden
- We realiseren meer cultuur (programmering en locaties) in Arnhem-Zuid

Erfgoed en cultuur meer gebruiken bij ruimtelijke ontwikkelingen | € 0

- We ronden de cultuurhistorische waardenkaart af en zetten deze in.
- We werken verder aan versnellen en verduurzamen van erfgoed
- We geven religieus erfgoed aandacht

Versterken en behouden van onze culturele toppositie | € 0,9 mln.

- Realisatie Stadstheater en ondersteuning Rijksgezelschappen
- Werken goed samen in cultuurregio 025
- Ondersteunen Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion

Erfgoed beter beleefbaar maken | € 0,6 mln.

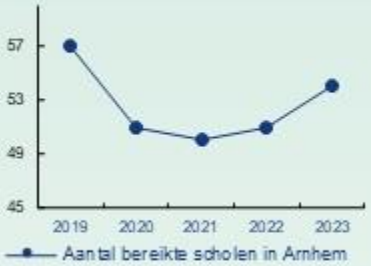
- We delen onze kennis
- We zorgen ervoor bij herontwikkeling van de historische kelders de aanwezige erfgoedwaarden worden benut.
- We werken aan een breder publieksbereik

Cijfers en indicatoren

1. We bereiken weer iets meer scholen met cultuurprogramma's dan in de jaren 2021 en 2022.
2. Het percentage "helemaal eens" daalt op de vraag of er voldoende voorzieningen zijn voor culturele activiteiten.
3. Het percentage werkenden in de culturele en creatieve sector varieert tussen de 4,6% en 4,7%.

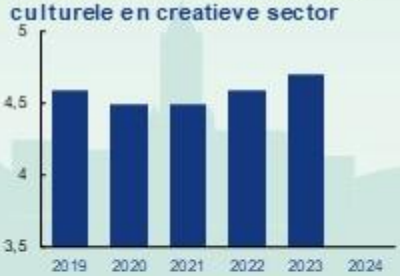
1. Aantal bereikte scholen met cultuur in Arnhem

2. Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem

3. % werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector

Samenvatting doelenboom Cultuur

Ambitie	Doel	Inspanning
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**Verbreding van cultuurbereik en participatie**	**We versterken cultuur op en na school**
		We vergroten cultuurdeelname en stimuleren kunstbeoefening
	Versterken van de culturele infrastructuur	**We stimuleren het makersklimaat**
		We zorgen voor meer ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad
		We realiseren meer cultuur (programmering en locaties) in Arnhem-Zuid
	Versterken en behouden van onze culturele toppositie	**We realiseren een toekomstbestendig Stads theater en ondersteunen onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans bij hun huisvesting**
		We ondersteunen de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion in hun doorontwikkeling
		We versterken de (samenwerking in de) Cultuurregio 025
Arnhems erfgoed vertelt het verhaal van de stad en draagt bij aan een betekenisvolle leefomgeving	**Kerntaken zijn meer op orde**	**We geven erfgoed een stevige plek in gemeentelijke processen, zoals de omgevingstafel en ruimtelijke ontwikkelingsplannen**
		We wijzen maximaal 5 nieuwe gemeentelijke monumenten aan
		We werken aan versterking religieus erfgoed
	Erfgoed meer gebruiken als kans bij ruimtelijke ontwikkelingen in de stad	**We ronden de cultuurhistorische waardenkaart af en zetten deze in bij ruimtelijke ontwikkelingen en het omgevingsplan en beheervisies van de parken en andere groene gebieden.**
		We werken verder aan versnellen en versoepelen van de verduurzaming van erfgoed
		We werken aan versterking religieus erfgoed
	Erfgoed beter beleefbaar maken	**We delen onze kennis over erfgoed met de inwoners en bezoekers van de stad**
		We zorgen ervoor dat bij de herontwikkeling van de historische kelders de aanwezige erfgoedwaarden worden benut
		We werken binnen onze mogelijkheden verder aan het publieksbereik van archeologie

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot, Het brengt schoonheid, troost of vermaak. Tegelijkertijd is het meer: kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Ons doel is dat kunst en cultuur de stad verder verlevendigt en mensen nog meer met elkaar verbindt. Dit doen we door het versterken van ons brede culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. Daarnaast zorgen we voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden. Ook geven we cultuurhistorie een prominente plek in de stad: mensen moeten het kunnen zien en kunnen beleven. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.

We zijn bezig met de vernieuwing van ons cultuurbeleid om zo beter aan te sluiten op ontwikkelingen in de sector en de maatschappij. In het najaar leggen we een uitgangspuntennota en actieprogramma voor de periode 2025 – 2029 voor aan de raad. In 2026 en 2027 werken we aan een nieuw beleidskader voor de periode vanaf 2029.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen.

We investeren in kunst en cultuur. We richten ons hierbij zowel op topsegment, de makers als op de breedtekunst- en cultuur.

We versterken cultuur op en na school (I)

- Samen met onderwijs- en cultuurinstellingen integreren we cultuureducatie in het onderwijsprogramma van het primair onderwijs. Dit doen wij door middel van:
    - Pr8 programma, waarbij leerlingen in het primair onderwijs elk jaar ene andere Arnhemse culturele instelling bezoeken
    - Cultuureducatie met Kwaliteit/Meer Muziek in de Klas: het bevorderen van kansengelijkheid door voor ieder kind cultuureducatie toegankelijk te maken. We helpen scholen een leerlijn voor cultuureducatie te ontwikkelen en bevorderen de deskundigheid van leerkrachten. We werken hierbij samen met professionele kunstaanbieders.
- We breiden cultuureducatie uit naar buitenschoolse activiteiten en werken hierbij samen met het Nationaal Programma Arnhem-Oost.
- We versterken het cultuuraanbod in buitenschoolse activiteiten, zoals in het jongerencentrum in Schuytgraaf.

We vergroten cultuurdeelname en stimuleren kunstbeoefening (I)

- Met subsidies stimuleren en faciliteren wij:
  - Het beoefenen van amateur- en breedtekunst:
  a) We geven subsidie aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg voor het bieden van locaties voor lessen en presentatie
  b) We geven subsidie via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Productie en Presentatie Amateurkunst aan verenigingen en organisaties
  c) We geven subsidie voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival
  - Jongerencultuur, door gratis cultuurprogramma's te bieden waarbij jongeren zelf het programma selecteren
  - De maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur
- We dragen bij aan gemeentebreed accommodatiebeleid, waarbij de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor de breedtekunst wordt meegenomen
- We dragen bij aan gemeentebreed accommodatiebeleid, waarbij de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor de breedtekunst wordt meegenomen. Komende jaren gaan we cultuurdeelname vergroten door samen met platform Amateurkunst ruimte en programma te realiseren.

- We verkennen de mogelijkheden om kunst en cultuur nog meer in te zetten bij sociaal maatschappelijke vraagstukken, zoals bij de wijken in Arnhem-Oost. Dit doen we samen met Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal bereikte scholen in Arnhem		**50**	**57**	**54**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit	**14**	**21**	**27**	**26**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit		**5500**	**6664**	**6548**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					

Versterken van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional. Daarin blijven we investeren.

We stimuleren het makersklimaat (I)

- Met subsidies faciliteren en stimuleren we:
  - Voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden (ateliers en repetitieruimte)
  - Programmering, voor een artistiek interessant, divers, veelzijdig en actueel cultureel aanbod dat aansluit bij de behoeftes van verschillende doelgroepen
  - Het Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy), waarbij we vragen om een stevig programma voor makers met een focus op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering
- We verstrekken opdrachten voor Kunst in de Openbare Ruimte, waarmee we het makersklimaat versterken, kwaliteit toevoegen aan de openbare ruimte en de stad aantrekkelijker maken voor inwoners en bezoekers
- Samen met de door ons aangestelde Arnhemse straatcurator verstrekken we opdrachten voor muurschilderingen, waarmee we een extra impuls geven aan streetart.
- We verkennen hoe we de debatfunctie in de stad kunnen verbeteren, waarbij we de verschillende locaties met een debatfunctie in kaart brengen
- Samen met onze Arnhemse modepartners (ArtEZ, State of Fashion, Design Festival Arnhem, Museum Arnhem en Rijn IJssel) versterken we het mode-ecosysteem in Arnhem en regio. In een meerjarenprogramma versterken we gezamenlijk de relatie tussen mode en de maakindustrie en verbinden we mode met maatschappelijke vraagstukken zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie. Op basis van een tussentijdse evaluatie worden in het najaar de accenten voor de komende 2 jaar bepaald.

We zorgen voor meer ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

- We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector', waarmee we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren, waaronder voor makers. Hiervan is inmiddels 2100 m2 gerealiseerd.
- Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen ondersteunen we makers in hun planvorming voor permanente ruimte.
- We nemen een nog actievere regierol van de gemeente bij het realiseren van permanente werkruimte. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet ten behoeve van maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

- We verkennen de mogelijkheden voor een cultureel verzamelgebouw met goede werkplekken, studio's, oefen- en podiumruimtes en presentatiemogelijkheden voor de locatie aan de Groningensingel 1245. Na het uitwerken van het concept, onderzoeken we de haalbaarheid hiervan en werken we de bijbehorende businesscase verder uit. Naar verwachting leveren we in 2027 het nieuwe cultuurverzamelgebouw op. Popcentrum Jacobiberg is al gehuisvest op de Groningensingel; na de verbouwing worden er meer culturele functies toegevoegd.
- Met onze subsidie aan stichting SLAK Ateliers zorgen we dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. We monitoren actief, samen met gemeente Nijmegen, het herstructureringstraject van SLAK, dat in 2025 verder wordt geïmplementeerd. Met dit traject worden verschillende herstructureringsmaatregelen genomen: maatregelen nav pandenanalyse, invoeren van doelgroepenbeleid, aanpassen van de organisatiestructuur en het verbeteren van de communicatie

We realiseren meer cultuur (programmering en –locaties) in Arnhem-Zuid (I)

- We verkennen verschillende scenario’s en locaties voor een cultuurcentrum in en om winkelcentrum Kronenburg waarbij we de uitkomsten van het kwalitatieve behoefteonderzoek onder inwoners, cultuurpartners en andere betrokkenen betrekken Daarbij kijken we ook naar synergie met de Groningensingel met o.a. Popcentrum Jacobiberg en andere culturele en ontmoetingsfuncties.
- We onderzoeken of de ontwikkeling van winkelcentrum Kronenburg naar een full servicecentrum, kansen biedt voor Rozet Kronenburg om cultureel en sociaal-maatschappelijke functies sterker met elkaar te verbinden.
- De komende jaren meten we de waardering van het culturele aanbod in Arnhem Zuid, om zo stadsbreed tot een gelijkwaardige en evenredige waardering te komen.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector		**0**	**0**	**2100**	**4000**
Eenheid:	m2 permanente werkruimte.				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,10**	
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**	**41**	**38**
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.		
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)		

Versterken en behouden van onze culturele toppositie (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

We realiseren een toekomstbestendig Stadstheater en ondersteunen onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans bij hun huisvesting (I)

- We ondersteunen en monitoren de voortgaande renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal. Het Stadstheater is tot in 2027 gesloten. In de tussentijd vindt een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaats, dat hiervoor is aangepast.
- We steunen en ondersteunen BIS-instellingen Theater Oostpool en Introdans in hun samenwerking en, hoewel zij hier zelf aan zet zijn, stimuleren wij een passende oplossing in hun zoektocht naar huisvesting.

We ondersteunen de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion in hun doorontwikkeling (I)

- We subsidiëren stichting Sonsbeek voor de volgende editie van de Sonsbeektentoonstelling, waarbij we de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) als randvoorwaarden meegeven. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.
- Door het subsidiëren van State of Fashion bouwen we voort aan de internationale reputatie van Arnhem als modestad.

We versterken de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 (I)

- We werken steeds intensiever samen in Cultuurregio 025. Met het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 werken we samen met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen aan duurzame structuurversterking van de complete culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst.
- Als G9-stad en via Cultuurregio 025 nemen we actief deel aan het structureel overleg met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG om actuele ontwikkelingen (zoals impact maatregelen hoofdlijnenakkoord) en toekomstige ontwikkelingen (zoals naar een nieuw cultuurbestel) te bespreken.

We behouden de werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector (I)

- We faciliteren de sector in hun informatiebehoefte en professionalisering. Zo organiseert Cultuur Academy sessies, trainingen en workshops in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).
- We monitoren het aantal werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,50**	**4,50**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Arnhems erfgoed vertelt het verhaal van de stad en draagt bij aan een betekenisvolle leefomgeving (A)

Onder erfgoed verstaan we waardevolle zaken uit het verleden met een specifieke plek in de gemeente zoals gebouwen, bruggen, archeologische vindplaatsen en oude landschappen. Maar ook de verhalen van die plekken rekenen we tot erfgoed. Arnhem is daarbij vooral bekend vanwege de Slag om Arnhem, de oude binnenstad en parken, maar wie zich erin verdiept zal ontdekken dat het verleden van Arnhem nog rijker is en dat het verrassend goed bewaard is gebleven. Buiten het centrum valt het eigen karakter op van buurten en structuren waardoor mensen zich er thuis of mee verbonden voelen. Vaak gaat het dan om plekken of gebouwen, maar juist de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed vertelt met andere woorden het verhaal van de stad en draagt bij aan een betekenisvolle leefomgeving. Het is onze ambitie om erfgoedzorg niet alleen door bescherming, maar vooral door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling vorm te geven. Dit doen we door cultuurhistorie een zichtbare en samenhangende rol te geven in de ontwikkeling van de stad. We zijn trots op de wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente heeft gezet in verduurzaming van monumenten.

Kerntaken zijn meer op orde (D)

We geven erfgoed een stevige plek in gemeentelijke processen, zoals de omgevingstafel en ruimtelijke ontwikkelingsplannen (I)

We zorgen dat erfgoed een vaste en continue plek krijgt in gemeentelijke processen. Om erfgoed te borgen moet je weten wat je hebt en vooral waar het zich bevindt. Inventarisaties maken dus een belangrijk deel uit van deze wettelijke taak. Uit die inventarisaties komt naar voren wat behouden moet blijven en hoe daar het beste mee kan worden omgegaan. We passen we de erfgoedverordening aan om mobiel erfgoed te kunnen aanwijzen als gemeentelijk monument. We houden de deskundigheid van de gemeentelijke archeologische dienst op peil om in acute situaties de archeologische waarden te bergen en te documenteren. We zetten de regioarcheologie op basis van de liggende overeenkomsten voort en onderzoeken de mogelijkheden om externe subsidies te verwerven voor kwaliteitsverbetering.

We wijzen maximaal 5 nieuwe gemeentelijke monumenten aan **(I)**

Door de erfgoedwaarden letterlijk op de kaart te zetten, vormen ze een onderlegger voor het eigen werk en voor dat van andere beleidsvelden zoals gebiedsontwikkeling en het omgevingsplan. Op basis hiervan is een prioriteitenlijst gemaakt voor de bescherming daarvan. In 2025 worden er op basis van prioriteitenstelling maximaal 5 gebouwen of structuren met een hoge cultuurhistorische waarde aangewezen als monument.

We richten een nieuw depot systeem in **(I)**

Een nieuw depotsysteem is noodzakelijk om de wettelijke taken die horen bij het archeologisch depot efficiënter in te gaan richten. Dit is een grote kans om het erfgoed van Arnhem beleefbaar te maken. Het archeologisch depot bevat een grote hoeveelheid vondsten die informatie geven over het verleden van Arnhem. In 2025 zullen we op deze manier beginnen met het beschikbaar maken van archeologische vondsten voor een breed publiek, als onderdeel van een beleidsmatig plan van aanpak voor het depot.

Erfgoed en cultuur meer gebruiken bij ruimtelijke ontwikkelingen in de stad **(D)**

We ronden de cultuurhistorische waardenkaart af en zetten deze in bij ruimtelijke ontwikkelingen en het omgevingsplan en beheervisies van de parken en andere groene gebieden. **(I)**

Ook groen erfgoed is een belangrijk speerpunt. Arnhem heeft bijzonder veel vierkante meters monumentaal groen, zoals de bekende parken Sonsbeek en de singels. Deze groenstructuren gaan de komende jaren door klimaatadaptie veranderen. Om cultuurhistorische waarden in de parken en landgoederen te behouden wordt de nieuwe Cultuurhistorische Waardenkaart (voor het landschap) ingezet bij ruimtelijke ontwikkelingsprojecten. Aanvullend kan cultuurhistorisch onderzoek gedaan worden om de kwaliteit en samenhang van de landgoederen te versterken om vervolgens een strategie te ontwikkelen voor klimaatrobuuste landgoederen. Ook buiten de parken positioneren we in groene gebieden erfgoed nog duidelijker als kans.

We werken verder aan versnellen en versoepelen van de verduurzaming van erfgoed **(I)**

We voeren een subsidieregeling voor erfgoedeigenaren ten behoeve van verduurzaming uit.
We ondersteunen erfgoedeigenaren op het gebied van verduurzaming door informatievoorziening en advies

We werken aan versterking religieus erfgoed **(I)**

We hebben het religieus erfgoed in kaart gebracht, komend jaar werken we aan de essentie van het religieuze erfgoed van Arnhem te waarborgen, beleefbaar te maken en te versterken. Het gaat dan over de waarden van de gebedshuizen voor de stad, zoals bijvoorbeeld het toekomstplan voor de synagoge dat uitgevoerd gaat worden.

Erfgoed beter beleefbaar maken **(D)**

We delen onze kennis over erfgoed met de inwoners en bezoekers van de stad **(I)**

We delen onze kennis tijdens de Nationale Archeologiedagen, Open Monumentendagen en Dag van de Arnhemse Geschiedenis. We dragen bij aan de verschijning van erfgoedpublicaties en ondersteunen binnen onze mogelijkheden overige initiatieven op het gebied van erfgoed.

We zorgen ervoor dat bij de herontwikkeling van de historische kelders de aanwezige erfgoedwaarden worden benut **(I)**

We werken binnen onze mogelijkheden verder aan het publieksbereik van archeologie **(I)**

Door archeologische vondsten voor een breed publiek toegankelijk te maken en daarbij ook het nieuwe archeologiedepotsysteem in te zetten. Daarnaast onderzoeken nut, noodzaak en vorm van een door te ontwikkelen archeohotspot of vergelijkbaar instrument voor publieksbereik en -participatie. We gaan ook regionaal samenwerken in het kader van het Masterplan Limes met als eerste actie het maken van een Romeins doeboek, samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Budgetten die betrekking hebben op meerdere doelen (bijvoorbeeld formatie), zijn opgenomen onder het kopje "Doeloverstijgend". Budgetten voor werkzaamheden die we uitvoeren die niet direct onder een doel vallen (met name 'going concern'-werkzaamheden), staan onder het kopje "Overig".

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.881**	**8.150**	**877**	**1.137**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	10.882	377	0	0
Versterken van de culturele infrastructuur	26.442	7.772	877	1.137
Versterken en behouden van onze culturele toppositie	916	0	0	0
Overig kunst en cultuur	1.641	0	0	0
Arnhems erfgoed vertelt het verhaal van de stad en draagt bij aan een betekenisvolle leefomgeving	**2.042**	**702**	**344**	**274**
Kerntaken zijn meer op orde	0	0	0	0
Erfgoed meer gebruiken als kans bij ruimtelijke ontwikkelingen in de stad	0	0	0	0
Erfgoed beter beleefbaar maken	563	0	0	0
Doeloverstijgend erfgoed	1.479	702	344	274
Totaal	**41.923**	**8.852**	**1.221**	**1.412**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	41.450	41.509	44.991	41.923	41.936	42.655	47.431
Baten	9.959	8.872	9.477	8.852	8.842	8.474	8.474
Saldo lasten en baten	***-31.491***	***-32.637***	***-35.514***	***-33.071***	***-33.095***	***-34.180***	***-38.956***
Toevoegingen aan reserves	5.450	3.567	3.748	1.221	1.221	1.221	1.221
Onttrekkingen aan reserves	3.800	13.432	16.445	1.412	1.067	1.318	1.573
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.650***	***9.865***	***12.697***	***191***	***-154***	***97***	***352***
Resultaat	**-33.141**	**-22.772**	**-22.817**	**-32.881**	**-33.248**	**-34.084**	**-38.604**

Toelichting

Financiële toelichting mutaties tov 2024 *Bedragen x € 1.000*

Programmadoelen	Toelichting	2025	2026	2027	2028
Lasten		**-3.068**	**-3.054**	**-2.336**	**2.440**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	De begroting in 2025 is € 2,1 miljoen lager dan in 2024. De oorzaak hiervan wordt grotendeels veroorzaakt door het wegvallen incidentele middelen in 2024 van € 1,1 miljoen (coronamiddelen, cultuurprogrammering, jacobiberg, beeldende kunst, gratis cultuurbezoek jongeren en presentatie en productie debat) , en de inzet van SPUK middelen in 2024 (Impuls Jongerencultuur (0,3 miljoen) en lokale bibliotheekvoorzieningen (0,2 miljoen)). De overige € 0,5 miljoen betreft met name het incidentele budget in 2024 voor de indexatie huur- vs subsidieindexatie (€ 0,2 miljoen) en de kunstopdracht Malburgen (€ 0,1) miljoen. Vanaf 2026 daalt het budget met nog eens € 0,5 miljoen. Dit komt grotendeels door de SPUK voor combinatiefunctionarissen die verleend is tot en met 2026 (€ 0,4 miljoen).	-2.058	-1.908	-2.461	-2.461

Versterken van de culturele infrastructuur	De begroting in 2025 is € 0,7 miljoen hoger dan in 2024. Dit komt grotendeels door het oplopend bedrag van Cultuur in Zuid (€ 250.000 per jaar tot € 1 miljoen in 2026), actualisatie van het meerjaren investeringsplan en indexatie. Vanaf 2027 loopt dit bedrag op tot € 2,1 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt hogere onderhoudskosten vastgoed (€ 0,7 miljoen) en Huisvesting Culturele en Creatieve sector (€ 0,5 miljoen). In 2028 loopt dit bedrag op tot € 6,9 miljoen door de toevoeging van het budget voor de vernieuwing van het Stadstheater.	950	937	2.360	7.134
Versterken en behouden van onze culturele toppositie	Het budget is vanaf 2025 structureel € 750.000 lager vanwege het incidentele budget in 2024 voor stichting Sonsbeek.	-758	-758	-758	-758
Overig kunst en cultuur	Het budget blijft nagenoeg gelijk. Vanaf 2027 loopt het terug in verband met het wegvallen van het tijdelijk budget voor stichting Mediafonds.	8	8	-57	-57
Erfgoed beter beleefbaar maken	In 2025 is er een structurele terugval van het budget van € 0,2 miljoen. Dit heeft te maken met een correctie op het budget als gevolg van het "reëel ramen" (Perspectiefnota 2025).	-199	-201	-203	-203
Doeloverstijgend erfgoed	In 2024 zijn er dringende renovatiewerkzaamheden verricht aan de Stadsvilla Sonsbeek/de Witte Villa. Hierom was het onderhoudsbudget in 2024 incidenteel hoger (€ 0,7 miljoen). Het restant bestaat uit incidenteel meer vastgoedonderhoud.	-1.010	-1.132	-1.217	-1.215
Baten		**-625**	**-635**	**-1.003**	**-1.003**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	De baten zijn in 2025 € 0,3 miljoen lager. Dit komt door de bijdrage SPUK voor inpuls jongerencultuur in 2024. Vanaf 2027 zijn er geen baten begroot. Dit heeft te maken met de verlening van de brede SPUK GALA voor combinatiefunctionarissen tot en met 2026.	-295	-305	-672	-672
Versterken van de culturele infrastructuur	De baten zijn in 2025 € 0,2 miljoen lager. Dit komt door het vervallen van de SPUK bijdrage voor lokale bibliotheken in 2024. Vanaf 2025 zijn er geen spukbaten begroot.	-176	-176	-176	-176
Doeloverstijgend erfgoed	Het bedrag is vanaf 2025 structureel (€ 155.000) lager, omdat de overeenkomst voor regioarcheologie afloopt. Dit zijn de baten die worden ontvangen vanuit andere gemeenten.	-155	-155	-155	-155
Toevoegingen aan reserves		**-2.527**	**-2.527**	**-2.527**	**-2.527**
Versterken van de culturele infrastructuur	In 2025 zijn de toevoegingen € 2,5 miljoen lager aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed. Dotatie is niet meer nodig, omdat de reserve is vrijgevallen voor de inzet van de verbouwing van het Stadstheater.	-2.527	-2.527	-2.527	-2.527
Onttrekkingen aan reserves		**-15.033**	**-15.377**	**-15.127**	**-14.872**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	De onttrekking is € 1,2 miljoen lager, omdat de bijbehoredende incidentele uitgaven (coronamiddelen, cultuurprogrammering, jacobiberg, beeldende kunst, gratis cultuurbezoek jongeren en presentatie en productie debat) in 2025 niet meer geraamd zijn.	-1.225	-1.225	-1.225	-1.225
Versterken van de culturele infrastructuur	In 2025 zijn de onttrekkingen € 13,0 miljoen lager. Dit wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen voor de inzet van de verbouwing van het Stadstheater.	-13.009	-13.358	-13.073	-12.820

Doeloverstijgend erfgoed	In 2024 zijn er dringende renovatiewerkzaamheden verricht aan de Stadsvilla Sonsbeek/de Witte Villa. Hierom werd in 2024 incidenteel (€ 0,7 mln.) meer onttrokken uit de reserve. Het restant bestaat uit incidenteel hogere onttrekkingen ten behoeve van vastgoedonderhoud.	-799	-794	-829	-826
Totaal mutaties		**10.064**	**10.431**	**11.267**	**15.787**

Zero based begroten

Het programma Cultuur is deze begroting zero based opgebouwd. Daarbij is zijn de activiteiten binnen de doelen als basis gebruikt. Er bestaat een beperkte overlap met de wijkprogramma's met name vanuit subsidies voor verbreding van cultuurbereik en participatie. Dit is in de onderstaande tabellen weergegeven.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor Cultuur naar de verschillende doelen. Vervolgens is per doel een uitsplitsing opgenomen.

In 2024 wordt er gewerkt aan de vernieuwing van het cultuurbeleid wat zal leiden tot een actieprogramma voor de periode 2025 – 2028. Mogelijk leidt dit bij de Begroting 2026 tot een andere indeling van de budgetten.

Programma Cultuur 2025	**Inkomsten**		**Uitgaven**				
	Vastgoed	**Specifieke uitkering**	**Subsidies**	**Beheer vastgoed**	**Beleids-matige inzet**	**Overige uitgaven**	**Totaal uitgaven**
bedragen x € 1.000							
Doel							
Verbreding van cultuurbereik en participatie	-	377	9.659	-	-	1.223	10.882
Versterken van de culturele infrastructuur	7.949	-	16.208	7.002	974	2.259	26.442
Versterken en behouden van onze culturele toppositie	-	-	916	-	-	-	916
Overig kunst en cultuur	-	-	336	-	-	1.304	1.641
Kerntaken zijn meer op orde	-	-	-	-	-	-	-
Erfgoed meer gebruiken als kans bij ruimtelijke ontwikkelingen in de stad	-	-	-	-	-	-	-
Erfgoed beter beleefbaar maken	-	-	371	185	-	7	563
Doeloverstijgend erfgoed	702	-	-	222	588	669	1.479
Totaal	**8.651**	**377**	**27.490**	**7.410**	**1.561**	**5.462**	**41.923**

Wijken Algemeen 2025	**Inkomsten**		**Uitgaven**				
	Inkomsten vastgoed	**Specifieke uitkering**	**Subsidies**	**Beheer vastgoed**	**Beleids-matige inzet**	**Overige uitgaven**	**Totaal uitgaven**
bedragen x € 1.000							
Doel							
Verbreding van cultuurbereik en participatie	-	-	752	-	-	-	752
Versterken van de culturele infrastructuur	-	-	-	-	-	-	-
Versterken en behouden van onze culturele toppositie	-	-	-	-	-	-	-
Overig kunst en cultuur	-	-	-	-	-	-	-

Kerntaken zijn meer op orde	-	-	-	-	-	-	-
Erfgoed meer gebruiken als kans bij ruimtelijke ontwikkelingen in de stad	-	-	-	-	-	-	-
Erfgoed beter beleefbaar maken	-	-	-	-	-	-	-
Doeloverstijgend erfgoed	-	-	-	4	-	33	37
Totaal	**-**	**-**	**752**	**4**	**-**	**33**	**790**

Het begrotingsprogramma Cultuur kent een onderdeel kunst en cultuur en een onderdeel erfgoed. Op het gebied van kunst en cultuur zijn er een aantal activiteiten die niet direct onder één van de beleidsdoelen van cultuur vallen. Deze zijn opgenomen onder het doel Overig kunst en cultuur. Daarnaast is de erfgoedagenda in ontwikkeling. Dit komt deels al terug in deze begroting waarin het doel Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultureel erfgoed is gespecificeerd naar drie verschillende doelen. In deze ontwikkeling is het nog lastig de specifieke activiteiten aan deze doelen te koppelen. Daarom is een groot deel opgenomen onder het doel Doeloverstijgend erfgoed. Dit heeft dus betrekking op de drie doelen op het gebied van erfgoed.

Verbreding van cultuurbereik en participatie	**Totaal**	**Programma Cultuur**	**Programma Wijken**
bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering	**377**	**377**	**-**
Subsidies	**10.411**	**9.659**	**752**
St. Rozet	9.619	9.051	568
St. Het Huis van Puck	241	241	-
St. Jacobiberg	246	246	-
Subsidies Alg	306	122	184
Overige uitgaven	**1.223**	**1.223**	**-**
Cultuurbeleid		756	
Amateurkunst (Breedtekunst en amateurkunstfestival)		90	
Brede regionale combinatiefuncties		377	
Totaal uitgaven	**11.634**	**10.882**	**752**

Binnen dit beleidsdoel vallen de subsidies voor Rozet, Huis van Puck en Jacobiberg. Vanuit de brede specifieke uitkering in het kader van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) is ook een deel voor combinatiefunctionarissen op het gebied van cultuur. Hun activiteiten zijn erop gericht om deelnemen aan cultuur voor iedereen mogelijk te maken. Er zijn meerdere combinatiefunctionarissen in dienst bij de culturele organisaties, in totaal 9,6 fte. Deze activiteiten passen binnen ons doel om te zorgen voor verbreding van cultuur waarbinnen dus de inkomsten en uitgaven van € 377.000 zijn opgenomen. Onder de overige uitgaven zijn de geïndexeerde middelen opgenomen die bij de Begroting 2024 structureel zijn vrij gemaakt voor extra programmering (€ 750.000 structureel per jaar) en is de aangenomen motie 24M96 verwerkt. De motie roept op om het bezuinigingsvoorstel van het college voor 2025 op het gebied van breedtekunst terug te draaien. Er wordt een bedrag van € 90.000 hiervoor beschikbaar gesteld (subsidieregeling € 60.000 voor de productie en presentatie va amateurkunst en € 30.000 voor het Amateurkunstfestival).

Versterken van de culturele infrastructuur	Totaal	Programma Cultuur	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Inkomsten vastgoed	**7.949**	**7.949**	**-**
Beheer Vastgoed	**7.002**	**7.002**	**-**
Kapitaallasten	4.708	4.708	-
Belastingen en heffingen	552	552	-
Vaste lasten (elektra, verzekeringen etc.)	644	644	-
Onderhoud	1.097	1.097	-
Subsidies	**16.208**	**16.208**	**-**
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	6	6	-
St. Focus Filmtheater	713	713	-
St. KAB Posttheater	226	226	-
St. Luxor Live	462	462	-
St. Museum Arnhem	4.819	4.819	-
St. Musis en Stadstheater	8.017	8.017	-
St. Omstand	2	2	-
St. Productiehuis Plaatsmaken	227	227	-
St. SLAK	224	224	-
Stichting Schakel025	269	269	-
Subsidies Alg	1.242	1.242	-
Beleidsmatige inzet	**974**	**974**	-
Overige uitgaven	**2.259**	**2.259**	**-**
Cultuur in Zuid	750	750	-
Cultuurgebouw Groningensingel	500	500	-
Museum Arnhem	165	165	-
Ondersteunig middensegment podiumkunsten	275	275	-
Bijdragen aan derden	-		
St. Rozet	401	401	-
Focus Filmtheater	45	45	-
St. Luxor live	107	107	-
Overige goederen en diensten	16	16	-
Totaal uitgaven	**26.442**	**26.442**	**-**

Het beheer van het gemeentelijk cultureel vastgoed, zoals Museum Arnhem en Musis Sacrum valt onder het doel We versterken de culturele infrastructuur. Dit vastgoed wordt verhuurd tegen kostendekkende huur. De huurinkomsten bedragen € 7,9 miljoen. De directe lasten voor het beheer van vastgoed bedragen € 7,0 miljoen. Bij de lasten voor het beheer van vastgoed zijn geen personeelslasten en kosten voor overhead opgenomen, die wel meewegen in de berekening van de kostendekkende huur.

Verder zijn hier de subsidiebudgetten opgenomen voor de culturele basisvoorzieningen in de stad, met uitzondering van Rozet die onder het doel ‘verbreding van cultuurbereik en -participatie’ is opgenomen. Dit betreft

de andere vier grote organisaties Museum Arnhem, Musis en Stadstheater Arnhem, Focus Filmtheater en Luxor Live. Dat wil echter niet zeggen dat deze organisaties niet bijdragen aan het versterken van cultuurbereik en -participatie en vice versa. In totaal gaat het om jaarlijkse subsidies van € 14,0 miljoen en dus het grootste deel van het beschikbare subsidiebudget.

De beleidsmatige inzet voor geheel kunst en cultuur betreft 6,3 fte waarvan 1 fte tijdeljik. Deze beleidsmatige inzet is voor geheel kunst en cultuur, maar de nadruk ligt bij culturele infrastructuur, vandaar dat deze hier is opgenomen.Daarnaast zijn onder dit doel ook de subsidiebudgetten voor, het Posttheater, Omstand, Productiehuis Plaatsmaken, SLAK en de Cultuuracademy opgenomen. En de budgetten voor de subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals (PEF 2 en 3).

Bij de Overige uitgaven zijn onder de categorie ‘Bijdragen aan derden’ de verstrekte leningen aan Rozet, Focus en Luxor opgenomen. Dit betreft de jaarlijkse aflossingen en rentebetalingen.
Onder de categorie ‘Overige goederen en diensten’ zijn de middelen opgenomen voor de plannen voor Cultuur in Zuid (€ 0,75 miljoen in 2025).
Daarnaast stellen we € 275.000 beschikbaar voor de ondersteuning van het Arnhemse middensegment podiumkunsten. Om onze Arnhemse kwaliteit en ecosysteem gezond te houden, is de inzet om de Arnhemse makers de komende vier jaar vanuit Arnhem te ondersteunen, zodat zij niet in hun voortbestaand worden bedreigd.

Versterken en behouden van onze culturele toppositie	Totaal	Programma Cultuur	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Subsidies	**916**	**916**	**-**
De Nieuwe Oost	94	94	-
ST Toneelgroep Oostpool	75	75	-
St. Culturele Evenementen Arnhem	39	39	-
St. Introdans	131	131	-
St. Phion	77	77	-
St. State of fashion	250	250	-
Stichting Sonsbeek	250	250	-
Totaal uitgaven	**916**	**916**	**-**

Binnen dit beleidsdoel zijn de subsidiebudgetten opgenomen voor de organisaties met veelal een landelijke uitstraling die voornamelijk vanuit het rijk worden gefinancierd. Het gaat dan dus om De Nieuwe Oost, Theater Oostpool, Introdans, Phion, Sonsbeek en State of Fashion. En ook de ondersteuning van de jaarlijkse culturele Uitnacht via de stichting Culturele Evenementen Arnhem.
Onder dit beleidsdoel valt ook de nieuwbouw van het Stadstheater en de begrote bijdrage voor de huisvesting van Introdans en Oostpool. De budgetten hiervoor zijn echter pas geraamd vanaf 2027 en zie je daarom in bovenstaande tabel niet financieel terug.

Overig kunst en cultuur	Totaal	Programma Cultuur	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Subsidies	**336**	**336**	**-**
St. CASA	23	23	-
St. Streekomroep Middel Gelderland	248	248	-
Stichting Mediafonds Arnhem	65	65	-
Overige uitgaven	**1.304**	**1.304**	
Gelders archief	1.304	1.304	

Totaal uitgaven	**1.641**	**1.641**	**-**

Onder het doel Overig kunst en cultuur hebben we de jaarlijkse bijdrage aan het Gelders Archief opgenomen. Dit is een gemeenschappelijke regeling en sluit niet direct aan bij één van de geformuleerde beleidsdoelen. Verder is hier ook het subsidiebudget voor het Mediafonds, de regionale omroep en CASA opgenomen.

Erfgoed beter beleefbaar maken	Totaal	Programma Cultuur	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Subsidies	**371**	**371**	**-**
Eusebius	371	371	-
Beheer Vastgoed	**185**	**185**	**-**
Kapitaallasten restauratie Eusebius	185	185	-
Overige uitgaven	**7**	**7**	**-**
Totaal uitgaven	**563**	**563**	**-**

Binnen dit doel vallen de jaarlijkse subsidie aan Stichting Eusebius en de kapitaallasten behorende bij de restauratie van de Eusebiuskerk. Incidenteel zijn er vanuit het coalitieakkoord middelen beschikbaar gesteld in de begroting 2023 voor het beter beleefbaar maken van Erfgoed (incidenteel voor de periode van 2024 t/m 2026 € 50.000 per jaar). Onder de overige uitgaven zijn uitgaven opgenomen voor BUMA en Senarechten en bespelen van het Carillon (€ 1.478) en overige lasten voor Eusebius (€ 5.729).

Doeloverstijgend erfgoed	Totaal	Programma Cultuur	Programma Wijken
bedragen x € 1.000			
Inkomsten vastgoed	**702**	**702**	**-**
Beheer Vastgoed	**226**	**222**	**4**
Boerderij Sonsbeekpark	26	26	-
Sonsbeekvilla	101	101	-
Watermolen	11	11	-
Case Bianca	6	6	-
Molen De Hoop	4	-	4
Overig	78	78	-
Beleidsmatige inzet	**588**	**588**	-
Overige uitgaven	**702**	**669**	**33**
Erfgoed en archeologie		497	33
Onderhoud		*349*	31
Brand verzekering		*21*	1
Overig		*127*	1

Depot bodemvondsten		38	-
Algemeen Erfgoed		134	-
Totaal uitgaven	**1.516**	**1.479**	**37**

De budgetten binnen dit onderdeel zijn doeloverstijgend, daar deze bijdragen aan meerdere gedefinieerde doelen. Hier vallen de inkomsten uit verhuur van panden en accommodaties (€ 0,6 mln.), interne verhuur (€ 0,06 mln.) en opbrengsten Archeologie (€ 0,02 mln.) onder. Aan de lasten kant is voornamelijk sprake van vastgoed-gerelateerde lasten (Beheer € 0,2 mln.; Onderhoud € 0,3 mln.; Brandverzekering € 0,02 mln.). Verder zijn de lasten begroot voor Algemeen Erfgoed (€ 0,1 mln.) en het Depot bodemvondsten (€ 0,04 mln.).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Erfgoed
In de gemeente Arnhem houden veel organisaties en vrijwilligers zich bezig met erfgoed. Deze partners vormen samen een waardevol en groot netwerk. In bijlage 4 van de Erfgoedagenda is een overzicht opgenomen van dit netwerk.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie & Armoedebestrijding

Ambitie

Wij willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

Voorkomen financiële problemen.

- Een budget van € 1,2 miljoen is opgenomen in de wijkprogramma's
- We zorgen dat Arnhemmers met financiële vragen ons kunnen vinden
- We investeren in het vroegtijdig signaleren van inwoners met beginnende schulden

Meer Arnhemmers kunnen rondkomen | € 2,6 mln.

- We vergroten de effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen.
- Met partners in de stad realiseren we een vangnet voor inwoners met een laag inkomen
- We investeren in het duurzaam schuldenvrij maken van onze inwoners

Begeleiding naar werk (met ondersteuning) | € 177,7 mln.

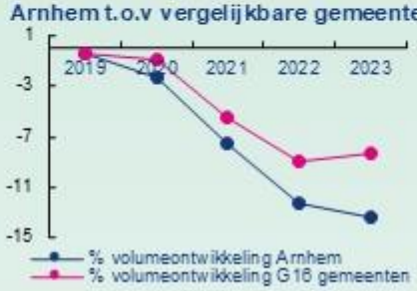
- We stimuleren inwoners te participeren
- We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering
- We werken samen aan passende werkplekken voor onze inwoners

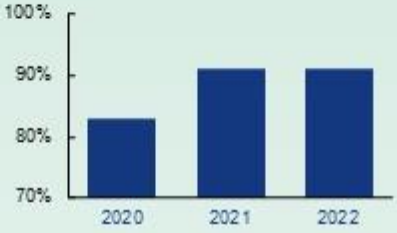
Cijfers en indicatoren

1. Het volume van de uitkeringen daalt sterker t.o.v. vergelijkbare gemeenten.
2. De uitstroom uit de bijstand is in 2021 en 2022 gestegen ten opzichte van 2020.
3. Er is een afname van langdurige armoede onder huishoudens en huishoudens met minderjarige kinderen in Arnhem.
4. 87% van de inwoners met een laag inkomen heeft een Gelrepas.

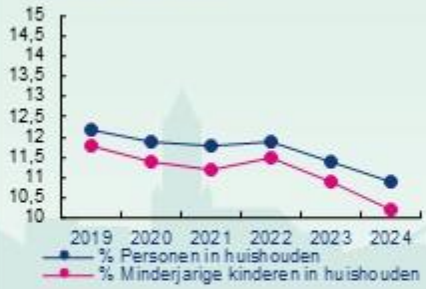
1. Ontwikkeling bijstandsvolume Arnhem t.o.v vergelijkbare gemeenten

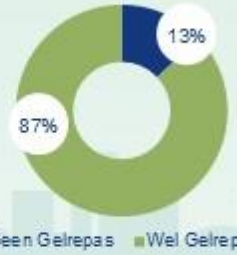
2. Duurzame uitstroom uit de bijstand

3. Minimaal 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum

4. Aandeel Arnhemmers met een laag inkomen dat een Gelrepas heeft

Samenvatting doelenboom Participatie en armoedebestrijding

Ambitie	Doel	Inspanning
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	Bij meer inwoners voorkomen we financiële problemen	We zorgen ervoor dat Arnhemmers met financiële vragen ons kunnen vinden
		We investeren in het vroegtijdig signaleren van inwoners met beginnende schulden
	Meer Arnhemmers kunnen rondkomen	We vergroten de effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen
		Met partners in de stad realiseren we een vangnet voor inwoners met een laag inkomen
		We investeren in het duurzaam schuldenvrij maken van onze inwoners
	Meer Arnhemmers met een uitkering worden begeleid naar werk of werk met ondersteuning	We stimuleren inwoners te participeren
		We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering
		We werken samen aan passende werkplekken voor onze inwoners

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.
We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.
Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2025 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist in deze tijd is het belangrijk dat we onze inwoners de zekerheid bieden dat zij, zelfstandig of met de juiste begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. We kijken tegelijkertijd op welke manier onze inwoners wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij aandacht voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Bij meer inwoners voorkomen we financiële problemen (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen.

We zorgen dat Arnhemmers met financiële vragen ons kunnen vinden (I)

Wij voorkomen zo veel mogelijk dat inwoners geldzorgen en/of schulden krijgen. Inwoners kunnen in acht wijken terecht bij een Goed Geregeld Arnhem loket voor financiële ondersteuning. Zij verwijzen indien nodig actief door naar onze schuldhulpverlening. Via Rijnstad bieden wij ketenpartners de training "Alert op geldzorgen", aan, zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden.

We investeren in het vroegtijdig signaleren van inwoners met beginnende schulden (I)

We blijven inzetten op de aanpak vroegsignalering. Hierbij benaderen we mensen persoonlijk en bieden we hen hulp bij betaalachterstanden. Daarnaast nemen we deel aan landelijke experimenten om samen met andere gemeenten en overheidsinstellingen te onderzoeken of ook andere schuldeisers, zoals de Belastingdienst, aan de aanpak vroegsignalering kunnen meedoen.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal gestelde financiële vragen	**849**	**785**	**10.390**	**11.339**	
Eenheid:	Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem				
Bron:	Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad				

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36.000**	**36.300**	**35.755**	
Eenheid:	Schuld in euro's				
Bron:	Verdergroep				

Meer Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving op het gebied van bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering. Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening.

We vergroten de effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij investeren in verdere harmonisatie van de regelingen, soms ook regionaal, en zetten waar mogelijk in op automatische toekenning. Wij zetten in op een toename van het gebruik van de Gelrepas.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

We ondersteunen partners - zoals de voedselbank – bij het ondersteunen van inwoners die in armoede leven.

Ook werken we met diverse partners en regiogemeenten aan een jeugdarmoedepact, waarbij we het aanvragen van middelen en voorzieningen bij de diverse partners vereenvoudigen, op elkaar afstemmen en vanuit gezamenlijkheid met het perspectief van de inwoner voor ogen werken. Jongeren moeten mee kunnen doen ongeacht dun financiële situatie of die van hun ouders.

In Arnhem stemmen we dit tevens af met de wijkplannen, het onderwijs, het Nationaal Programma Arnhem-Oost en het programma perspectief voor Jeugd om dubbelingen te voorkomen, witte vlekken te signaleren, de goede ingangen te creëren en te leren met elkaar.

We investeren in het duurzaam schuldenvrij maken van onze inwoners (I)

We gaan in 2025 vroegsignalering, aanmelding, intake, stabilisatie, schuldregeling en budgetbeheer/coaching in eigen beheer uitvoeren. Daardoor kunnen we beter inspelen op de vraag en ondersteuningsbehoefte van de inwoner. In onze hulpverlening blijven we aandacht geven aan doelgroepen zoals jongeren, ondernemers en gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagenschandaal. We voeren in Immerloo een experiment uit waarbij we 40-60 gezinnen op een innovatieve manier helpen met hun schulden en hen begeleiden bij multiproblematiek (NPAO).

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal huishoudens met product Schuldhulpverlening	**995**	**1.020**	**1.148**	**1.249**	
Eenheid: Aantal huishoudens					
Bron: Verdergroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**333**	**385**	**448**	**416**	
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: Verdergroep					
% kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**15**	**14**	**13**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: Arnhem in cijfers					
% personen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**12**	**11**	**11**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: Arnhem in cijfers					
% Gelrepashouders dat de pas minimaal één keer heeft gebruikt		**65**	**60**	**64**	
Eenheid: % Arnhemse pasgebruikers					
Bron: Gelrepas					

Aantal unieke huishoudens dat gebruik maakt van een inkomensregeling	**7.694**	**8.041**	**7.570**	

Eenheid: Aantal unieke huishoudens

Bron: Bijzondere Bijstand, beschermingsbewind, Individuele Inkomenstoeslag, Tegemoetkoming Chronisch Zieken en gehandicapten

Meer Arnhemmers met een uitkering worden begeleid naar werk of werk met ondersteuning (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Aanvullend hierop zetten we vanuit het Nationaal Programma in de Arnhem-Oost wijken hier gericht op in.

We stimuleren inwoners te participeren (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Scalabor, ons sociaal ontwikkelbedrijf, speelt hierbij een belangrijke rol.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Op 1 juli 2023 startte de tweejarige proef Bijverdienbeloning. Deze is in 2024 uitgebreid met de deelname van jongeren t/m 27 jaar. Met deze proef willen wij de bestaanszekerheid van inwoners vergroten en stimuleren dat zij gaan werken en uitstromen uit de uitkering.

We werken samen aan passende werkplekken voor onze inwoners (I)

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering meer ondersteuning nodig heeft om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we de volgende instrumenten inzetten: loonkostensubsidie, beschut werk en persoonlijke ondersteuning. We zetten in op de bekendheid van deze instrumenten bij professionals en werkgevers. De huidige CAO voor de medewerkers van de Sociale Werkvoorziening loopt tot en met 31 december 2025. Wij willen goede arbeidsvoorwaarden voor deze groep met daarbij een passende vergoeding vanuit het Rijk. Met regionale partners hebben we het gesprek over de voorbereiding op een werkcentrum in lijn met de landelijke ontwikkelingen.

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	**-5**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal huishoudens met een bijstandsuitkering	**8.789**	**7.379**	**7.079**	**7.038**	

Eenheid: Aantal (dec van het meetjaar)

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inwoners met een lopende re-integratievoorziening	**5,50**	**6**	**13,20**	**15,50**	

Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners van 15-75 jaar afgezet tegen gemeenten van grootteklasse 100.000-300.000 inwoners

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Budgetten die betrekking hebben op meerdere doelen (bijvoorbeeld formatie), zijn opgenomen onder het kopje "Doeloverstijgend". Budgetten voor werkzaamheden die we uitvoeren die niet direct onder een doel vallen (met name 'going concern'-werkzaamheden), staan onder het kopje "Overig".

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**180.376**	**122.327**	**0**	**0**
Bij meer inwoners voorkomen we financiële problemen	0	0	0	0
Meer Arnhemmers kunnen rondkomen	2.636	0	0	0
Meer Arnhemmers met een uitkering worden begeleid naar werk of werk met ondersteuning	177.740	122.327	0	0
Doeloverstijgend	**0**	**0**	**0**	**0**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**180.376**	**122.327**	**0**	**0**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	176.600	165.248	171.071	180.376	181.382	181.500	182.765
Baten	125.887	112.324	112.933	122.327	126.883	127.646	130.779
Saldo lasten en baten	***-50.713***	***-52.924***	***-58.137***	***-58.049***	***-54.499***	***-53.854***	***-51.986***
Toevoegingen aan reserves	3.708	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	4.343	642	3.549	0	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***636***	***642***	***3.549***	***0***	***0***	***0***	***0***
Resultaat	**-50.077**	**-52.282**	**-54.588**	**-58.049**	**-54.499**	**-53.854**	**-51.986**

Toelichting

Financiële toelichting mutaties tov 2024					*Bedragen x € 1.000*
Programmadoelen	**Toelichting**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Lasten		**9.305**	**10.311**	**10.429**	**11.694**
Meer Arnhemmers kunnen rondkomen	Dit betreft eenmalige budget van € 407.000 in 2024 voor onderzoek en implementatie van "Schuldhulpverlening in eigen beheer" wat vanaf 2025 vervalt.	-407	-407	-407	-407
	Betreft het vervallen budget voor het experiment Immerloo schuldenvrij. In 2024 was hiervoor nog 711.000 voor geraamd. In 2025 nog 167.000. Vanaf 2026 vervalt dit volledig.	-550	-711	-711	-711
	We ontvangen vanaf 2025 structureel ruim € 650.000 rijksmiddelen om dienstverlening voor Armoede en schuldhulpverlening uit te breiden	674	650	670	692
	Vanaf 2027 vervallen de extra incidentele middelen voor capaciteit bestaanszekerheid.			-100	-100
	Overig	32	26	6	7
Meer Arnhemmers met een uitkering worden begeleid naar werk of werk met ondersteuning	De prijs van de uitkering wordt hoger en het volume neemt toe, waardoor de lasten stijgen met € 10,8 miljoen in 2025 tot € 19,0 miljoen in 2028.	10.800	13.600	16.100	19.020

	De prijs van de Sociale Werkvoorziening (SW) uitkering stijgt harder dan de daling van het SW bestand, waardoor de lasten stijgen met € 2,4 miljoen in 2025. Door afname van het SW bestand daalt de begrote last naar € 1,9 miljoen lager in 2028.	2.400	920	-500	-1.850
	Het aantal aanvragen voor studietoeslag is constant, maar de prijs is hoger omdat de toeslag met terugwerkende kracht wordt aangevraagd. Stijging van € 400.000 in 2024 tot € 1 miljoen in 2027.	400	700	1.000	700
	De middelen voor re-integratie nemen toe door onder andere stijging van de kosten voor jobondersteuning, beschut werk plekken, uitbreiding van Werkgeversservicepunten (WSP) diensten en indexaties (stijging van € 1,7 tot € 1,8 miljoen ten opzichte van 2024).	1.700	1.800	1.800	1.800
	Een Europees Sociaaal Fonds (ESF) subsidie voor scholen vervalt per 2025 en later. - € 0,4 mln -> zie ook de toelichting bij de baten.	-400	-500	-500	-450
	Arnhem-Oost heeft een aantal projecten met een jaarbudget voor 2024, die in 2025 en verder, vooralsnog vervallen € 700.000 in 2025 en € 1,4 miljoen in 2026 en verder	-700	-1.350	-1.400	-1.400
	De pilot bijverdienbeloning heeft een looptijd van 2 jaar en eindigd 1 juli 2025. Daarna vervalt dit budget -€ 1 mln tot € 2 miljoen vanaf 2026 en verder.	-1.000	-1.850	-2.000	-2.000
	per 2025 vervallen de middelen voor de regionale mobiliteitsteams (deze worden per jaar verstrekt en begroot) GelrePact en doeluitkering (DU) Begeleiding jongeren naar Werk -€ 1 mln	-2.850	-2.850	-2.850	-2.850
	Vervallen loonkosten regisseurs voor bijverdienbeloning na de pilot.	-200	-200	-300	-300
	Overig	-593	483	-379	-456
Baten		**9.394**	**13.949**	**14.712**	**17.846**
Meer Arnhemmers met een uitkering worden begeleid naar werk of werk met ondersteuning	De prijs van de uitkering wordt hoger en het volume neemt toe. Voor de compensatie van de prijsstijging worden de baten ook verhoogd met € 10,4 miljoen in 2025 tot € 19 miljoen in 2028.	10.400	13.000	15.600	19.000
	vervallen GelrePact en subsidie voor de regionale mobiliteitsteams - € 0,5 mln -> zie ook de lasten	-500	-500	-500	-500
	Europese subsidie scholen vervalt per 2025 - € 0,4 mln -> zie ook bij lasten	-400	1.500	-400	-444
	Overig	-106	-51	12	-210
Toevoegingen aan reserves		**0**	**0**	**0**	**0**
Onttrekkingen aan reserves		**-3.549**	**-3.549**	**-3.549**	**-3.549**
Meer Arnhemmers kunnen rondkomen	Dit betreft eenmalige bijdragen van € 407.000 in 2024 voor onderzoek en implementatie van "Schuldhulpverlening in eigen beheer" wat vanaf 2025 vervalt.	-407	-407	-407	-407
Meer Arnhemmers met een uitkering worden begeleid naar werk of werk met ondersteuning	Dit betreffen incidentele onttrekking uit de reserve i.v.m. budgetoverheveling Arbeidsmarktregio, € 2,2 mln uit 2023 en € 0,6 mln uit 2022.	-2.849	-2.849	-2.849	-2.849
	Vervallen middelen ter dekking van de Bijverdienbeloning uit 2023 € 0,3 mln	-300	-300	-300	-300
	Overig	7	7	7	7
Totaal mutaties		**3.461**	**-89**	**-734**	**-2.602**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- Verdergroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

De druk op de zorg zal de komende jaren alleen maar toenemen. Zo leidt de vergrijzing tot een toenemende en complexere zorgvraag, terwijl door aanhoudende personeelstekorten het aanbod van zorg begrensd is. Ook stijgen de kosten van zorg, bijvoorbeeld door CAO-aanpassingen, die niet volledig gecompenseerd worden door het Rijk. In Arnhem hebben we daarnaast te maken met veel zorgaanbieders die sterk gericht zijn op de eigen ondersteuningstrajecten. Om alle ontwikkelingen het hoofd te kunnen bieden gaan we door met de transformatie van zorg en welzijn. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het sociaal netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp.

Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met een overzichtelijk aantal welzijnsorganisaties, zorgaanbieders en het sociaal wijkteam en zorgen we voor een goede verbinding met o.a. Werk & Inkomen, huisartsen en scholen in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast. Dit draagt bij aan het versterken van de kansengelijkheid en bestaanszekerheid van alle inwoners.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We willen daarbij toe naar een netwerk met een overzichtelijk aantal aanbieders, die elkaar kennen en goed samenwerken.

We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis:

- Passend: sluit aan bij de situatie van de inwoner; sterk in maatwerk (beleidsregels hanteren en waar nodig – in complexe situaties – kunnen afwijken met aandacht voor de menselijke maat).
- Effectief: draagt bij aan het bereiken van doelen van de inwoner en van de gemeente.
- Efficiënt: niet zwaarder en langer dan nodig (doen wat nodig is); dichtbij/gebiedsgericht; bij voorkeur groepsgewijs en preventief.

Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen en ook elkaar ondersteunen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdhulp, extra maatregelen in.

Meer Arnhemmers wonen langer zelfstandig thuis, doen mee, ondersteunen elkaar en hebben gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling (D)

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. Het doel is om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zij zelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. Het resultaat moet zijn dat inwoners zo lang mogelijk langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen en kunnen meedoen aan de Arnhemse samenleving. Daarbij willen we ook dat inwoners elkaar gaan ondersteunen en er

niet onnodig een beroep gedaan hoeft te worden op professionele zorg. Deze professionele zorg moet juist beschikbaar zijn voor kwetsbare inwoners die dit het hardste nodig hebben. Dit leidt tot de volgende prioriteiten in het domein van zorg en welzijn:

- Prioriteit A: We versterken de preventieve functie van het welzijnsbeleid (voorkomen van onnodige doorverwijzingen naar gecontracteerde zorgaanbieders). Het welzijnsbeleid maakt onderdeel uit van begrotingsprogramma S08.
- Prioriteit B: In geval er een zorgvraag is, organiseren we meer samenhang in de toeleiding; verbinden we welzijn en zorgaanbieders en zorgen we er voor dat aanbieders lichte ondersteuning dichtbij kunnen bieden.
- Prioriteit C: We organiseren meer samenhang in de zware zorg, waarbij we streven naar een optimale stabilisatie van de situatie voor inwoners door een samenhangende aanpak tussen zorg, welzijn, veiligheid, huisvesting, werk en inkomen.

We verbeteren de integrale netwerksamenwerking met een overzichtelijk aantal aanbieders (I)

- We starten met het inrichten van Wijknetwerken Zorg & Welzijn. Met name bij de zorgvorm begeleiding is er een onoverzichtelijk aantal gecontracteerde zorgaanbieders (ruim 250), die vaak sterk gericht zijn op de eigen begeleidingstrajecten. Deze huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende zorgaanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt. In deze wijknetwerken Zorg & Welzijn werkt een overzichtelijk aantal zorgaanbieders, welzijnspartijen en sociaal wijkteam nauw samen. In 2025 ligt er een Uitvoeringsplan om dit te realiseren en zijn in twee wijken deze netwerken operationeel.
- We zetten per 1 januari 2025 een regionale preventie-infrastructuur in de regio Centraal Gelderland op, die is gebaseerd op de vijf ketenaanpakken. De vijf ketenaanpakken zijn van het Gezond Leven en Actief Akkoord (GALA): 1.Gecombineerde leefstijlinterventie (GLI); 2. Aanpak overgewicht en obesitas bij kinderen; 3. Valpreventie bij ouderen; 4. Welzijn op recept en 5. Kansrijke start. De betrokkenheid van partijen kan per ketenaanpak anders zijn, maar hoofdzakelijk 0e, 1e, 2e lijn en de zorgverzekeraar. Een infrastructuur om in beginsel professionals te ondersteunen door versterking, verbinding en herijking van bestaande interventies, lokaal en regionaal. Hiermee beogen we meer kwetsbare inwoners te bereiken met effectieve interventies.
- We richten een mentaal gezondheidsnetwerk met 0e, 1e en 2e lijn en de zorgverzekeraar in de regio Centraal Gelderland in op basis van een gezamenlijke visie op positieve gezondheid en herstelondersteunende ondersteuning. Laagdrempelige steunpunten en herstelgericht aanbod voor inwoners met psychiatrische aandoeningen vormen een belangrijk onderdeel. In Arnhem bestaan verschillende vormen van laagdrempelig preventief en GGZ aanbod in de wijken die bijdragen aan de mentale gezondheid van alle Arnhemmers. Daarnaast werken we met GGZ-partijen, huisartsen en zorgverzekeraar aan de aanvraag snelle toets ten behoeve van de transformatiemiddelen IZA. Landelijk is circa 3 miljard euro beschikbaar gesteld in de vorm van transformatiemiddelen om de zorg toegankelijk en van goede kwaliteit te krijgen en te houden.
- Per 1 juli 2024 voeren we de consultatiefunctie GGZ voor sociaal domein in de regio Centraal Gelderland in. Deze functie maakt het voor het wijkteam mogelijk om specialistische GGZ-aanbieders te consulteren. Daarmee is dit een bijdrage om de juiste zorg, ondersteuning en begeleiding te bieden aan inwoners. Daar waar mogelijk wordt hierdoor zwaardere zorg voorkomen.
- Ook blijven we gezinnen ondersteunen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.
- We geven uitvoering aan het Interventieplan onbegrepen gedrag. Het plan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met onbegrepen gedrag. Op dit moment worden er meer preventieve interventies in enkele wijken gedaan, bijvoorbeeld de Wijk-GGD. Per 1 oktober 2023 zijn we met een pilot gestart in de Arnhem-Oost wijken en Arnhem-Centrum, waarbij een professional van VGGM binnen 48 uur na zorgmelding op (huis)bezoek gaat bij de persoon met verward gedrag waar een zorgmelding over binnen is gekomen. VGGM kijkt met neutrale blik en maakt een inschatting van psychisch welzijn, lichamelijke gezondheid en leefsituatie in de woning en bepaalt vervolgens in overleg met de inwoner welke vervolgstappen passend zijn. Ook is er een kenniswerkplaats onbegrepen gedrag opgestart in o.a. Arnhem (wijken: Centrum, Spijkerkwartier, het Broek) waarin praktijkgericht onderzoek gedaan wordt naar onbegrepen gedrag en de aanpak. Daarnaast worden er gesprekken gevoerd met zorg en veiligheid partijen voor een 24/7 interventieteam. Inmiddels worden politiemeldingen over personen met verward gedrag doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en

diverse zorgaanbieders. Daarnaast is sinds 2024 een breed bemoeizorgteam operationeel. Zo borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).

- We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering. We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

We verbeteren de effectiviteit en efficiëntie van zorg en ondersteuning en borgen de kwaliteit van zorg (I)

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo (inclusief beschermd wonen) en jeugdhulp. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven. Beleidsregels (Wmo en jeugdzorg) helpen wijkcoaches om deze passende ondersteuning te kunnen inzetten.
- We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.
- In samenwerking met de Sociale wijkteams en Adviesraad Jeugd & Wmo hebben we het inwonerservaringsonderzoek opnieuw vorm gegeven en gaan we dit nu uitvoeren. Het gaat over een andere werkwijze en rapportering over hoe inwoners de ontvangen zorg ervaren hebben en hoe het contact met het sociaal wijkteam is verlopen. De raad wordt hier nog apart over geïnformeerd.
- We gaan door met het uitvoeren van kwaliteitsonderzoeken (door VGGM) en rechtmatigheidsonderzoeken (door gemeentelijke toezichthouders) bij zorgaanbieders. Daarbij werken we op basis van signalen van bijvoorbeeld inwoners, wijkcoaches en vanuit het Veiligheidsdomein, maar ook op basis van financiële gegevens en jaarrekeninganalyse. Op basis van de uitkomsten van deze onderzoeken leggen we waar nodig en in afstemming met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) passende maatregelen op, zoals verbeterplannen, cliëntenstops of terugvorderen van onterecht gedeclareerde middelen. De uitgevoerde onderzoeken publiceren we op internet. We onderzoeken de mogelijkheid om Bibob-toetsing breed in de zorg te kunnen toepassen. Bij Verblijf jeugd en Beschermd wonen wordt deze toetsing al ingezet. We stimuleren dat ook regiogemeenten voldoende toezichtcapaciteit gaan leveren, naast de Arnhemse toezichtcapaciteit. Ook toetsen we PGB-aanbieders of zij over de juiste kwalificaties beschikken.
- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2025 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg.
- We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties. De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen. De gemeente coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen. We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg. Met de regiogemeenten zullen doelstellingen afgesproken worden ten aanzien van regionale (passende) huisvesting voor uitstromers vanuit intramurale zorglocaties of maatschappelijke opvang
- Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2026 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2026-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat

gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners. De doordecentralisatie is echter na het vallen van het kabinet controversieel verklaard. Het nieuwe kabinet heeft vooralsnog geen uitspraken gedaan over haar standpunt inzake de doordecentralisatie.

- Uitgangspunt blijft om zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft. Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota 'Van beschermd wonen naar beschermd thuis'. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen. Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

We stimuleren en faciliteren dat voldoende zorg en ondersteuning beschikbaar is voor de meest kwetsbare inwoners (I)

- Binnen de huishoudelijke ondersteuning ervaren wij als gemeente de gevolgen van personeelstekorten en vergrijzing. Om te zorgen dat de huishoudelijke ondersteuning beschikbaar blijft voor inwoners, heeft de raad op 29 mei 2024 ervoor gekozen om over te stappen van de Algemene Voorziening Huishoudelijke Ondersteuning (AVHO) naar maatwerkvoorzieningen. Deze overstap maakt dat we gerichter kunnen toewijzen, waarmee we de schaarse hulp efficiënter en rechtvaardiger kunnen verdelen over de meest kwetsbare inwoners. Om deze beweging in gang te zetten zal het Sociale Wijkteam aanvullend incidentele beoordelingen uitvoeren; gericht op de huidige AVHO-gebruikers die een aanvraag doen richting een maatwerkvoorziening. Uitvoering van deze overstap start op 1 oktober 2024 en zal doorlopen in 2025 . Als gevolg van deze overstap zal het aantal structurele toewijzingen toenemen. Deze structurele toewijzingen zijn onderdeel van de reguliere opdracht en hiervoor wordt in lijn met het aangenomen raadsvoorstel structureel budget toegevoegd aan de stichting Sociale Wijkteams.
- Daarnaast zijn we van plan om in 2025 een pilot 'innovatieve facilitaire middelen' binnen de huishoudelijke ondersteuning te starten in samenwerking met een zorgaanbieder. Het doel van de pilot is om te onderzoeken hoe deze middelen kunnen bijdragen aan de werklastverlichting en wachtlijstaanpak van de huishoudelijke ondersteuning. Dit vereist een eenmalige investering en zal vanuit de bestaande middelen gefinancierd worden.
- In het leerlingenvervoer zien we mogelijkheden om tot verbeteringen te komen. Op basis hiervan zijn er acht kortetermijnmaatregelen uitgewerkt. Het doel van deze maatregelen is om te zorgen voor passend leerlingenvervoer. Ten aanzien van deze maatregelen is er veelvuldig contact geweest met verschillende partijen, zoals Bijzonder in Arnhem. Ook heeft de Adviesraad op het plan gereageerd. De voortgang van de maatregelen zal nauwlettend worden gemonitord en de Raad zal na de start van het nieuwe schooljaar (2025-2026) schriftelijk op de hoogte worden gesteld van de voortgang. Daarnaast geven we uitvoering aan de toezegging om het verschil in de wijze van toewijzing tussen Arnhem en Nijmegen inzichtelijk te maken.
- We gaan meer groepsgewijze ondersteuning en begeleiding inzetten in plaats van individuele begeleiding, waar dit passend is. Dit draagt ook bij aan het verminderen van de personeelstekorten, omdat er dan geen 1 op 1 begeleiding nodig is, maar een begeleider meer inwoners tegelijkertijd kan begeleiden. Bovendien kunnen inwoners dan van elkaar leren hoe om te gaan met bepaalde problemen en ervaren dat zij hierin niet alleen staan. Deze maatregel is ook opgenomen in de eerder aangenomen Perspectiefnota 2025-2028.
- Om deze beweging op gang te krijgen zal dit vanuit gemeente/ sociale wijkteams actief gestimuleerd moeten worden richting aanbieders en in de regionale inkoop zullen financiële prikkels ingericht moeten worden zodat zorgaanbieders dit daadwerkelijk gaan doen. Via pilots met zorgaanbieders en in samenwerking met de regionale inkooporganisatie bereiden we dit voor.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning	**79**	**73**	**82**	**81**	

Eenheid: Percentage

Bron: Gemeente Arnhem

Verhouding Wmo-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**47**	**50**	**51**	**50**
Eenheid: Percentage				
Bron: Gemeente Arnhem				
Verhouding Wmo-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage				
Bron: Gemeente Arnhem				
Verhouding Wmo-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis+specialistisch	**22**	**21**	**17**	**17**
Eenheid: Percentage				
Bron: Gemeente Arnhem				
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage				
Bron: Gemeente Arnhem				
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage				
Bron: Gemeente Arnhem				
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**867**	**721**	**762**	**821**
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner				
Bron: Gemeente Arnhem				
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**42**	**51**	**55**	**54**
Eenheid: Percentage				
Bron: Gemeente Arnhem				

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdig passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Wanneer zwaardere hulp noodzakelijk is, is het uitgangspunt dat deze kortdurend wordt ingezet. Daarbij wordt gewerkt aan afschaling om weer terug naar ‘zo thuis mogelijk’ te gaan. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken.

Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
  - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
  - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
  - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We zorgen ervoor dat kinderen met problematiek terecht kunnen binnen de reguliere BSO in hun eigen wijk. We bieden deze kinderen extra ondersteuning op de reguliere BSO. Op deze manier groeien meer kinderen samen op in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Wanneer jeugdhulp met verblijf noodzakelijk is, is het uitgangspunt altijd dat dit tijdelijk wordt ingezet waar mogelijk. Waarbij er bij aanmelding al wordt gewerkt aan afschaling zodat kinderen zo snel mogelijk weer terug naar huis kunnen. Uiteraard met passende begeleiding waar nodig.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen. Deze werkwijze wordt in 2025 voortgezet en uitgebreid met één extra medewerker.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat verwijzers het RET inzetten om breder te kijken naar welke hulp meest passend is. Uitgangspunt hierbij is altijd dat eerst gekeken wordt naar inzet van lichtere vormen van hulp en binnen het gecontracteerd aanbod. Juist om zwaardere zorg of zelfs uithuisplaatsing te voorkomen. Het RET kan ook worden ingezet om zorg af te schalen en toe te werken naar weer thuis wonen met daarbij

passende ambulante zorg. Door inzet van het RET hebben we meer grip op de inzet van zorg en voorkomen we overbodige maatwerkcontracten met niet gecontracteerde aanbieders.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar de normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**395**	**382**	**453**	**410**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**563**	**512**	**613**	**568**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in (I)

- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in).
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en het financieel beheersbaar houden van de zorg.
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZ-Wachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit

te stromen, kan worden besloten tot inzet van Verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

- We doen onderzoek naar de doel- en rechtmatigheid van casussen >€ 100.000 om inzicht te krijgen in de kosten en kwaliteit in de zorgtrajecten. De ingezette zorg en ondersteuning voor de gezinnen die de duurste zorg en ondersteuning ontvangen vanuit de gemeente worden in beeld gebracht en actie op ondernomen. We kijken hoe de ondersteuning zo efficiënt mogelijk ingezet kan worden voor de jeugdigen en gezinnen. We voeren hierbij gesprekken met de jeugdigen, verwijzers en de zorgaanbieders om tot een gezamenlijk plan te komen.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5147**	**5026**	**5232**	**5379**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**608**	**519**	**501**	**472**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**117**	**114**	**114**	**101**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**131**	**122**	**117**	**107**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**162**	**147**	**150**	**139**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**136**	**124**	**128**	**131**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**179**	**152**	**145**	**132**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**121**	**113**	**119**	**110**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**159**	**143**	**147**	**137**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid:	Aantal			
Bron:	Gemeente Arnhem			

Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	**960**	**605**	**454**	**423**
Eenheid:	Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.			
Bron:	Gemeente Arnhem			

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**53.925**	**4.514**	**3.127**	**680**
Meer Arnhemmers wonen langer zelfstandig thuis, doen mee, ondersteunen elkaar en hebben gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling	53.925	4.514	3.127	680
Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**37.581**	**0**	**0**	**2.408**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	34.158	0	0	2.408
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	3.424	0	0	0
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**91.507**	**4.514**	**3.127**	**3.088**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	90.104	66.822	70.739	91.507	82.054	82.099	81.968
Baten	12.568	2.481	4.720	4.514	5.954	2.322	2.322
Saldo lasten en baten	***-77.536***	***-64.341***	***-66.020***	***-86.992***	***-76.099***	***-79.777***	***-79.646***
Toevoegingen aan reserves	9.830	3.020	3.020	3.127	4.483	757	0
Onttrekkingen aan reserves	7.475	1.253	2.318	3.088	1.181	3.478	5.132
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.355***	***-1.767***	***-702***	***-39***	***-3.302***	***2.721***	***5.132***
Resultaat	**-79.891**	**-66.109**	**-66.722**	**-87.031**	**-79.402**	**-77.056**	**-74.515**

Toelichting
Lasten

De totale lasten voor 2025 voor het stedelijke programma zijn begroot op € 91,5 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 52,5 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over € 34,4 miljoen voor jeugdzorg en jeugdbescherming, € 13,0 miljoen voor beschermd wonen, € 3,7 miljoen voor huishoudelijke ondersteuning en € 1,6 miljoen voor Wmo;
- € 25,1 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken zoals Stichting Sociale Wijkteams voor €
- 20,0 miljoen, ambulantisering voor € 3,5 miljoen, Inkoop Sociaal Domein Gelderland voor € 1,0 miljoen en de Connectie voor € 0,6 miljoen;
- € 2,7 miljoen wordt besteed aan subsidies, waaronder stichting Veilig Thuis Gelderland Midden (€ 1,4 miljoen);
- € 1,7 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren, waaronder POH Jeugd en team VAV;
- € 3,5 miljoen wordt besteed het Integraal zorgakkoord (IZA). Voor dit bedrag is ook bate in de begroting opgenomen als zijnde middelen van het Rijk (SPUK).
- De overige € 6,0 miljoen wordt onder andere besteed aan beleidsuren, bedrijfsvoeringskosten, gemeentelijke backoffice, mantelzorgcompliment en de toekomsttuin Jeugdbescherming.

De begroting is in 2025 ten opzichte van 2024 € 20,8 miljoen hoger. Dit betreft voornamelijk de mutaties die zijn gedaan als gevolg van de perspectiefnota 2024.

- € 21,0 miljoen verhoging van de lasten wordt veroorzaakt voor volume- en prijsontwikkeling op het gebied van zorg in natura op jeugdzorg (€ 19,8 miljoen) en jeugdbescherming (€1,2 miljoen).
- € 0,5 miljoen verlaging in lasten op het gebied van doelgroepenvervoer.
- € 2,0 miljoen verlaging lasten als gevolg van besparingsmaatregelen Zorg, waarvan € 0,7 miljoen betrekking heeft op WMO en € 1,3 miljoen op Jeugdzorg.

De overige verhoging aan lasten is het gevolg van indexering over het hele programma zorg.

Baten
De totale baten voor 2025 zijn begroot op € 4,5 miljoen. Dit zijn hoofdzakelijk de inkomsten vanuit het Rijk (SPUK) voor € 3,5 miljoen voor het integraal zorgakkoord (IZA) en de eigen bijdragen Wmo voor € 0,9 miljoen.

De begroting is in 2025 ten opzichte van 2024 € 0,2 miljoen lager. Dit betreft voornamelijk de incidenteel begrote vergoedingen voor personeel in 2024.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves is in 2025 € 3,1 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren.

Onttrekkingen aan reserves
In 2025 wordt er € 3,1 miljoen onttrokken uit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg, waarvan € 2,4 miljoen ter dekking van de de volume-ontwikkeling in de jeugdzorg. € 0,5 miljoen wordt onttrokken voor de opvang van dakloze EU-burgers. € 0,18 miljoen wordt onttrokken ter dekking van capaciteitsuitbreiding team VAV.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;

- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.
- Raadsbrief Voortgang Integraal Zorgakkoord (IZA) en Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) (februari 2024);
- Raadsbrief Arnhemse interventies personen met verward en/ of onbegrepen gedrag;
- Raadsbrief 'Voortgang toezicht op zorgaanbieders (Wmo en jeugdzorg)', d.d. 15-02-2024
- Raadsbrief 'Verbeteren leerlingenvervoer', d.d. 11-06-2024
- Raadsvoorstel 'Aanpak wachtlijst huishoudelijke ondersteuning'

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijkwaardig en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Arnhem staat voor grote uitdagingen, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave, de huisvesting voor bijzondere focusgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de toenemende (jeugd)zorgvraag van inwoners. Iedereen wil perspectief. Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Welzijnsbeleid is daarbij van cruciaal belang om waar nodig een vangnet te bieden of om verbindingen te creëren. We streven naar een zorgzame stad waarin inwoners elkaar helpen. Dit doen we door het ondersteunen van inwonersinitiatieven, faciliteren van ontmoeting en activiteiten om de veerkracht van inwoners te versterken en het combineren van activiteiten waarin welzijn en zorg elkaar raken. We werken dit uit in aangescherpt welzijns (subsidie) beleid, waarin we richting geven aan de inhoudelijke koers zodat duidelijk is welke samenwerking de gemeente verwacht van de betrokken organisaties. Samen met onze belangrijkste partners werken we dit beleid uit in een uitvoeringsagenda. Hierdoor sluit onze opgave beter aan bij de voorliggende begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden. Dit draagt bij aan duurzame inburgering. We bieden daarin een passend vangnet voor de inwoners in een kwetsbare positie.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Daarnaast willen we dat er voldoende basisvoorzieningen zijn en dat kinderen en jongeren gezond en veilig opgroeien. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden helpt op domeinen van het leven.

Binnen de aanscherping van het welzijnsbeleid richten we ons daarom op het versterken van de veerkracht van inwoners en het voorkomen van zorg. We zetten in op een zorgzame stad, waar inwoners elkaar helpen en een basis is van algemene welzijnsvoorzieningen, aangevuld met preventief aanbod voor focusgroepen.

Jongeren groeien gezond en veilig op (D)

Jongeren van nu worden geconfronteerd met tal van uitdagingen, op school, straat, online of thuis. Ook hebben veel jongeren zorgen. Daarom zetten wij ons in om onze Arnhemse jongeren veerkrachtig en weerbaar te maken. We werken daarbij volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien. Iedere jongere is uniek. Door middel van kinder- en jongerenwerk helpen we jongeren om te kunnen gaan met stress en tegenslag, we luisteren en denken mee, werken we aan weerbaarheid en zetten in op hun talenten. Door ons vanuit de gedachte van positieve gezondheid te richten op de veerkracht en de talenten van jongeren dragen wij bij aan kansen gelijkheid en aan het voorkomen van zorg.

Wij constateren dat niet alle Arnhemse jongeren gelijke kansen hebben en daarom investeren wij in die kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen en jongeren die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek. Dit doen wij samen met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. We zetten volop in op jongerenwerk, op school, ambulant en online. In een aantal wijken waar nog wat extra aandacht nodig is bieden wij locatie gebonden jongerenwerk. Ook zorgen wij voor meer plekken waar jongeren elkaar buiten school kunnen ontmoeten. Door een gevarieerd programma met activiteiten waaraan zij kunnen deelnemen, met name ook in de vakantieperioden.

Beschikken over voldoende basisvaardigheden is belangrijk. Hierbij zijn goede voorbeelden belangrijk. Daarom is er ook aanbod voor volwassenen, zo is er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan.

Organiseren sluitende aanpak voor vroegsignalering (I)

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie. Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet deze ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Het kan gaan om activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Maar ook om lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Deze voorliggende voorzieningen hebben ook een signaleringsfunctie, zodat, indien wel nodig, op tijd zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Wij blijven deze voorzieningen doorontwikkelen We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe richting van welzijn.

Maatschappelijke verbindingen (D)

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk, zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht hoe bewonersondersteuning op wijkniveau het beste kan worden ingezet zodat het aansluit bij vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
In 2025 worden de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun wordt ontmoeting en verbinding in de wijk bevorderd. In het verlengde daarvan willen we samen met de buurthuizen (Samenwerkende Arnhemse Buurthuizen, SAB) stappen zetten om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin leggen we actief de verbinding met het (nog) op te stellen Integrale accommodatiebeleid (IAB). Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het namelijk mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners niet altijd gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om meer integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties en dat vast te leggen in concreet integraal accommodatiebeleid (IAB).

Samen werken in en aan de wijk (I)

We blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Signalen die wij ophalen krijgen een plaats in de wijk- en stedelijke programma’s.

Ook werken we in het kader van de transformatie sociaal domein aan de verdere vormgeving van wijknetwerken zorg en welzijn. Samen met partners uit het welzijnsveld, zorgaanbieders en sociale wijkteams geven we invulling aan een wijkgerichte aanpak waarbij we streven naar passend aanbod bij de (zorg)vraag van de inwoner. Dit is één van de transformatieve opgaven in het sociaal domein die moet leiden tot minder inzet van zorg en een “dekkend” aanbod aan voorliggende voorzieningen. In 2025 starten we in twee wijken met deze wijknetwerken.

Suïcidepreventie (I)

We zetten ons in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen daarvan (inclusief suïcidepreventie). De inzet op suïcidepreventie is inmiddels een wettelijke taak die waarschijnlijk ingaat op 1 juli 2025. Dat betekent dat we ons in 2025 moeten voorbereiden op het uitvoeren van die taak. Dat doen we samen met onze partners en met de regiogemeenten. De kaders daarvoor nemen we op in de Regiovisie Publieke Gezondheid die wordt geactualiseerd nadat de landelijke nota Gezondheidsbeleid voor de periode 2025-2028 is opgesteld. Op basis van de kaders werken we de uitvoeringsplannen uit, zowel regionaal als lokaal en verstrekken we opdrachten aan de partijen die een rol krijgen in de uitvoering (waaronder het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie). Binnen Arnhem maakt de inzet op suïcidepreventie onderdeel uit van de brede inzet op mentale gezondheid.

Vooruitlopend op de invoering van de wettelijke taak blijven we de huidige aanpak volgen. Dat betekent dat we gelijktijdig inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Kengetal sociale cohesie		**5,80**			
Eenheid:	Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Actief als vrijwilliger		**28**			
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Kengetal emotioneel eenzaam		**2,80**			
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Kengetal sociaal eenzaam		**2,70**			
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Waardering aanbod voorzieningen ouderen		**27**			
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Waardering aanbod voorzieningen jongeren		**23**			
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.
Naast dat we inwoners stimuleren gebruik te maken van hun sociale netwerk zetten we in op het faciliteren van vrijwilligersorganisaties en vrijwilligerswerk. Vrijwilligers zijn het cement van onze samenleving en ontzettend belangrijk in het voorliggend veld. In 2024 hebben we hierop nieuw vrijwilligersbeleid aangeboden aan uw raad. In 2025 geven we hier verder uitvoering aan.

Uitvoering Mantelzorgakkoord (I)

Veel Arnhemmers zorgen voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep op zorg. Deze informele zorg levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op de mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. We hebben extra aandacht voor 'Jonge mantelzorgers', Inzet Sleutelpersonen, Continuering pilot respijtzorg en Campagne 'Mantelzorg is hier '. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het Mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Uitvoering samenhangend ouderenbeleid (I)

In 2024 hebben wij een beleidsplan en uitvoeringsagenda opgeleverd voor het samenhangend ouderenbeleid. Dit ouderenbeleid is in co-creatie met inwoners en partners in de stad ontwikkeld. Ook bij de uitvoering en doorontwikkeling hiervan in 2025 blijven inwoners en partners betrokken. Dit jaar gaan wij naast ons huidige aanbod voor ouderen aan de slag met projecten op vier thema's: meedoen & ontmoeten, gezond & fit, bestaanszekerheid en prettig en passend wonen. Deze projecten dragen aantoonbaar bij aan het versterken van de veerkracht van ouderen, ze zijn leuk, worden integraal opgepakt en stimuleren effectief en innovatieve samenwerking. Wij gebruiken een cyclische aanpak waarbij de projecten continue worden geëvalueerd en aangepast op basis van wat werkt. U wordt als raad jaarlijks meegenomen in de evaluatie.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Mantelzorg		**14**			
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, meedoen in de Nederlandse maatschappij. We combineren

begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Asielzoekers
Ook voor mensen die nog in afwachting zijn van hun verblijfsstatus, zetten wij ons volop in zodat zij kunnen meedoen in onze stad. Ook al verblijven zij tijdelijk in Arnhem. Dit draagt bij aan hun eigen zelfstandigheid en een snellere integratie. Dit doen we binnen de huidige landelijke kaders en mogelijkheden die er zijn.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
Oudkomers en nieuwkomers ondersteunen we extra met hun integratie, met behulp van een driejarige, Europese subsidie (AMIF). Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's zetten we in op een brede ontwikkeling op leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet (D)

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

Veteraneninloophuis
We dragen zorg voor onze veteranen. Na een brede verkenning is er recentelijk een mogelijk geschikte locatie gevonden. In kwartaal het vierde kwartaal van 2024 zullen wij hier gaan starten in de vorm van een pilot, evaluatie zal plaatsvinden in het 2e kwartaal van 2025 (amendement 23A37 Veteranenhuis).

We zorgen voor een sterk netwerk in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. In de regio zetten we in op preventie van huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit doen we samen met onze regionale en lokale ketenpartners. Denk hierbij aan regiogemeenten, de sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, teams leefomgeving, jeugdzorgaanbieders en Moviera. Ook creëren we bewustwording in de gemeente met acties tijdens de jaarlijkse internationale campagne Orange the World, de dag tegen de ouderenmishandeling en de week tegen kindermishandeling. Daarnaast bieden we hulp aan slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling. Hierbij maken we zoveel mogelijk gebruik van de lokale teams. Via onze subsidieregeling Preventie HGKM zorgen we ervoor dat professionals worden getraind en dat zij handelingsbekwaam zijn in het signaleren en, waar nodig, het bieden van hulp. We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door voor doelgroep 0 tot 100 integraal samen te werken, waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd. Dit valt onder het Toekomstscenario Kind- en gezinsbescherming.

Aanpak terugdringing dakloosheid (I)

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op zes actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt als regio Centraal Gelderland de komende jaren ingezet om volgens de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering te geven aan de aanpak van dakloosheid. De belangrijkste focus ligt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken en van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. Vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving bieden we ook opvang aanvoor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers.

Vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is met een pilot Bouwdepot als proef onder de noemer 'Financiële Vleugels' gestart. Afhankelijk van de ervaringen in de praktijk wordt in 2025 besloten over de voortzetting en het borgen van deze aanpak.
Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Arnhem is als centrumgemeente aangesloten op deze ontwikkeling. Deze monitor omvat gegevens over het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: ‘Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn’.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties.

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Bij de verschillende focuspunten hieronder beschrijven we de indicatoren voor 2025 en verder.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Discriminatie en racisme zijn thema’s die blijvend aandacht vragen. Samen met partners uit de stad en de werkgroep Arnhem tegen Racisme maken we een vuist tegen discriminatie en racisme. Doel is om de krachten te bundelen en discriminatie en racisme tegen te gaan in Arnhem. Dit willen we doen door bijvoorbeeld activiteiten te organiseren die zorgen voor bewustwording, kennisvergroting en dialoog. We gaan ook door met de inspanningen zoals beschreven in het Uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’. In de Begroting 2023 is € 200.000 per jaar voor 4 jaren (2023 t/m 2026) beschikbaar gesteld voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. Gezien de recente ontwikkelingen en discussies in de maatschappij, gevoed door onder andere de toegenomen polarisatie denken we dat inzet op het bestrijden van discriminatie ook na 2026 nodig zal blijven.

We hebben hiernaast de ambitie om blijvend in te zetten op projecten en activiteiten om Arnhem vrij te maken van racisme. Om de ontwikkeling en uitvoering van deze projecten te faciliteren zijn er structurele middelen nodig. Tot 2026 is hiervoor € 50.000 beschikbaar. Om de ambities goed te kunnen faciliteren en daarnaast de activiteiten rondom het koloniaal verleden (o.a. Keti Koti) te kunnen uitvoeren is jaarlijks € 100.000 nodig. Dit betekent dat voor 2025 en 2026 € 50.000 extra benodigd is en vanaf 2027 € 100.000.

Beoogde resultaten:

- In 2025 heeft de werkgroep Arnhem tegen Racisme net zoals het Regenboogoverleg, speerpunten geformuleerd om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Hiertoe behoort ook het thema koloniaal en slavernijverleden.
- In 2025 fungeert de werkgroep Arnhem tegen Racisme als spil in de stad als het gaat om het voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme en monitort ontwikkelingen op dit gebied. Hiertoe behoort ook het organiseren van de jaarlijkse week tegen racisme.
- In 2025 gaan we verder met de vervolgacties uit het onderzoek 'Sporen van Slavernijverleden in Arnhem'.
- In 2025 worden meer kennisateliers over racisme georganiseerd.
- Uiterlijk in 2026 is het monument voor de gastarbeider gerealiseerd (zie motie 21M299).
- In 2025 is samen met partners uit de stad, het bedrijfsleven en de non-profit sector een aanpak geformuleerd om arbeidsmarktdiscriminatie tegen te gaan met extra aandacht voor moslimvrouwen en stagediscriminatie. Hiermee geven we ook uitvoering aan motie 24M109g
- De verwachting en doelstelling is om tijdens de herdenking van Keti Koti 2025 het monument slavernijverleden te onthullen.

In 2025 heeft InDifferent samen met de gemeente een werkwijze ontwikkeld die scholen kunnen toepassen om zelf netwerken te bouwen en te onderhouden die bijdragen aan een veilige schoolcultuur vrij van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak **(I)**

De Deelmonitor lhbtiqa+ gemeente Arnhem 2023-2024 van Vizier en de Radboud Universiteit laat zien dat de acceptatie van LHBTIQ+ personen op verschillende terreinen lager is in vergelijking met het beeld van Gelderland als geheel. Door middel van de speerpunten Veiligheid, Zorg en welzijn, Specifieke aandachtsgroepen, Zichtbaarheid, en Educatie uit de Regenboogagenda 2023-2026 zetten we extra in op maatregelen om de acceptatie en veiligheid van deze gemeenschap te vergroten. In de Regenboogagenda benoemen we per speerpunt de beoogde resultaten en inspanningen. Hierbij hebben we extra aandacht voor veiligheid en acceptatie binnen het onderwijs. Daarnaast verwachten we dat een evenement als Roze Zaterdag kan bijdragen aan de zichtbaarheid en acceptatie van de LHBTIQ+ gemeenschap in Arnhem.

Beoogde resultaten:

- In 2025 worden extra maatregelen op basis van de deelmonitor van Vizier en de Radboud Universiteit uitgevoerd, onder andere de maatregelen zoals beschreven in de raadsbrief 'Verbeteren veiligheid en acceptatie LHBTIQ+ gemeenschap Arnhem'.
- In 2025 blijven de Regenboogpartners samenwerken in het Regenboogoverleg en monitoren ze ontwikkelingen in de acceptatie en veiligheid van LHBTIQ+ personen.
- In 2025 bereiden we een bid voor met de partners voor Roze Zaterdag 2027 in Arnhem.
- In 2026 hebben we de beoogde resultaten uit de speerpunten van de Regenboogagenda behaald.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap 2022-2024 uit. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelingen en signalen van ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen.
Begin 2025 evalueren we de acties en resultaten van het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:

- We staan jaarlijks stil bij en besteden aandacht aan de Week van de Toegankelijkheid (oktober) en Internationale dag voor mensen met een beperking (3 december).
- Meer gemeentelijke bijeenkomsten worden toegankelijker georganiseerd. Op een zo toegankelijke mogelijke locatie, met vooraf duidelijke informatie over de toegankelijkheid van de bijeenkomst en de mogelijkheid om ondersteuning te gebruiken tijdens de bijeenkomst.
- Schoolgebouwen worden, na de vaststelling van het Integraal huisvestingsplan (IHP), gebouwd volgens de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST). En na het onderzoek over inclusief onderwijs in relatie tot schoolgebouwen weten we wat nodig is om een inclusief schoolgebouw te bouwen.
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking.

- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels en horeca zich bewust van het belang van toegankelijkheid.
- Voor de beoogde resultaten op toegankelijke speeltuinen en toegankelijke hoofdlooproutes, zie pagina XX bij het onderdeel Openbare Ruimte

Diversiteit in organisaties **(I)**

We willen dat Arnhem een inclusieve stad is. Dat vraagt iets van ons allemaal, de gemeente, haar inwoners en de vele organisaties die actief zijn in Arnhem. We vinden het daarom belangrijk dat ook partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. Doel is dat we afspraken maken met alle samenwerkingspartners die we hebben (subsidierelaties, inkooprelaties en verbonden partijen) over inclusie en diversiteit. Ook coördineren we het netwerk Diversiteitsreis, waarin ongeveer 30 Arnhemse organisaties deelnemen. Doel is dat het netwerk zich inhoudelijk blijft ontwikkelen door uitbreiding van inclusiethema's. Ook willen we dat het netwerk blijft groeien.

Beoogde resultaten:
Diversiteitsnetwerk Diversiteitsreis

- In 2025 is er naast de huidige focus op culturele diversiteit, ook aandacht in het netwerk voor andere identiteitscategorieën, zoals genderidentiteit en een beperking.
- In 2025 is het netwerk Diversiteitsreis weer verder gegroeid.

Samenwerkingspartners:

- In 2025 nemen al onze verbonden partijen Diversiteits- en Inclusiebeleid actief mee in hun verantwoordingssystematiek.
- In 2025 leggen we afspraken over diversiteit en inclusie vast in de subsidiebeschikking en -verantwoording van onze Welzijns-, Cultuur- en Dak- en thuisloosheid-subsidiepartners.
- In 2025 rollen we dit traject uit naar alle andere structurele subsidierelaties (om daar in 2026 afspraken over te maken), waarbij we de gemeentelijke accounthouders van deze subsidiepartners inhoudelijk ondersteunen.
- In 2026 rollen we dit traject ook uit naar alle incidentele subsidierelaties.
- In 2025 zijn we aangesloten bij het Manifest Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen. Onderdeel van dit manifest is inclusief inkopen.
- In 2025 nemen we inclusief inkopen en aanbesteden op in het inkoopbeleid en beginnen we met het toepassen van voorwaarden over inclusie bij inkoop.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

Alleen met een inclusieve en diverse organisatie kan de gemeente Arnhem haar werk voor de stad beter uitvoeren én een betere werkgever zijn voor alle medewerkers. Hoe meer verscheidenheid in de organisatie, hoe beter het contact met de bewoners van de stad, hoe meer vertrouwen er is in de overheid en hoe scherper het oog voor wat er nodig is. We blijven daarom werken aan een inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie, waar medewerkers zichzelf kunnen zijn, gezien en gewaardeerd worden. Dat doen we door medewerkers te stimuleren en door via doelstellingen hierop te sturen. We organiseren diverse activiteiten om bewustwording te creëren en we passen onze systemen en processen waar nodig aan om hieraan aan bij te dragen. Onderstaande resultaten laten zien waar naar streven. De beweging die we maken is positief. Tegelijkertijd hebben trajecten waarin we gedrag en cultuur willen veranderen tijd, aandacht en zorgvuldigheid nodig. We zitten op de goede weg, maar hebben nog een lange weg te gaan. We willen de komende jaren de opgave meer verankeren. In de begroting is er tot 2026 budget beschikbaar gesteld om aan bovenstaande ambitie te werken.

Beoogde resultaten:

- In 2025 willen we in de Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM) op het onderdeel inclusiebeleid hoger scoren dan de NIM-scan score van 2023 (51%);
- In 2025 willen we in de Nederlandse Inclusiviteitmonitor (NIM) in de medewerkersscan gelijk of hoger scoren (56%) in het ervaren inclusiviteitsklimaat onder de minderheidsgroep. Dat geldt ook voor het percentage (60%) van de meerderheidsgroep.
- In 2025 zijn we minimaal één procentpunt gegroeid ten opzichte van 2024 in de vertegenwoordiging van medewerkers met een afkomst buiten Europa organisatiebreed en in de schalen 11 en hoger.
- Eind 2025 hebben we minimaal 2 extra banen intern gerealiseerd voor de Wet Banenafspraak.
- In 2025 hebben we gedurende het hele jaar een programma met diverse activiteiten voor medewerkers voor meer bewustwording op diverse thema's over inclusie en diversiteit.
- In 2025 hebben alle clusters doelstellingen geformuleerd op inclusie en diversiteit die worden gemonitord en een handreiking waarmee ze binnen clusters en afdeling met inclusie en diversiteit aan de slag kunnen.
- In 2025 hebben we een breed aanbod op het interne Leerplein aan trainingen/workshops voor medewerkers en leidinggevenden over inclusie en diversiteit.
- In 2025 is in onze P&O-processen, systemen en beleid gekeken hoe we inclusie zoveel mogelijk toepassen en waar nodig aangepast.

- In 2025 zijn, waar nodig, aanpassingen gedaan aan ruimtes en/of faciliteiten om de kantoorgebouwen toegankelijker en inclusiever te maken.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. Omdat deze ambitie continue aandacht vereist, werken we aan het verankeren van onze activiteiten in de organisatie. De afdeling Communicatie blijft nauw betrokken als adviseur en ondersteunt collega's waar nodig.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 en door teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Verder werken we aan een terugstuurservice van onduidelijke brieven.

Inclusieve communicatie in woord en beeld
We willen dat alle Arnhemmers en collega's zich herkennen in onze communicatie en zich erdoor erkend voelen. Onze inspanningen betreffen dus zowel onze externe als interne communicatie. Hierbij krijgen drie doelgroepen onze specifieke aandacht: mensen met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking. We investeren in bewustwording en reiken daarbij concrete tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We onderzoeken hoe we ook andere partners, verbonden partijen en subsidierelaties bewuster kunnen maken van onze doelstellingen. We analyseren periodiek gemeentelijke publicaties om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie. We nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst. Ook bieden we onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. We besteden op onze communicatiekanalen aandacht aan de achtergrond en betekenis van feestdagen van alle wereldreligies. We letten steeds meer op representatie in de beelden (foto's, animaties, infographics) die we gebruiken. Ten slotte zoeken we op het thema inclusieve communicatie aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'Diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De **beoogde resultaten** voor bovenstaande punten zijn:

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.
- Meer gemeentelijke brieven zijn geschreven in begrijpelijke taal.
- Onduidelijke brieven worden herschreven en de betrokken collega's getraind.
- Duidelijk schrijven is een ambitie van de gehele organisatie.

Inclusieve communicatie in woord en beeld
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van inclusief communiceren.
- Medewerkers weten hoe zij bij kunnen dragen aan inclusieve communicatie.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.
- Partners, verbonden partijen en subsidierelaties zijn zich bewust van onze doelen op het gebied van inclusieve communicatie.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**37.423**	**3.340**	**574**	**3.068**
Opvoeden en opgroeien	1.925	32	0	0
Maatschappelijke verbindingen	2.327	582	31	39
Zelf- en samenredzaamheid	495	97	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.398	1.738	0	529

Een passend vangnet	24.379	892	42	2.451
Inclusief Arnhem	1.900	0	500	50
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**37.423**	**3.340**	**574**	**3.068**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	51.123	32.301	52.284	37.423	36.785	33.070	32.692
Baten	24.048	2.670	20.388	3.340	3.184	2.702	2.702
Saldo lasten en baten	***-27.075***	***-29.631***	***-31.896***	***-34.083***	***-33.601***	***-30.368***	***-29.991***
Toevoegingen aan reserves	6.285	570	574	574	574	74	74
Onttrekkingen aan reserves	4.822	124	1.694	3.068	1.220	1.065	1.224
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.463***	***-447***	***-1.120***	***2.495***	***646***	***992***	***1.151***
Resultaat	**-28.538**	**-30.078**	**-30.776**	**-31.588**	**-32.954**	**-29.377**	**-28.840**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2025 zijn in totaal begroot op € 37,4 miljoen. Dit is te verdelen in de volgende onderdelen:

- € 14,8 miljoen voor maatschappelijke opvang en verslavingszorg;
- € 9,6 miljoen voor huiselijk geweld en vrouwenopvang;
- € 6,4 miljoen voor asiel, vluchtelingen en inburgering;
- € 4,7 miljoen voor welzijn inclusief preventief jeugdbeleid;
  € 1,9 miljoen voor integratie, anti-discriminatie en inclusie.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2024 met € 14,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2024 is incidenteel € 17,1 miljoen lasten toegevoegd aan de begroting voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- Op maatschappelijke opvang is er in 2025 € 0,4 miljoen meer begroot voor de niet rechthebbende EU-burgers (het stoelenproject van het Leger des Heils).
- Vanaf 2025 staat er structureel € 0,5 miljoen meer in de begroting voor ontmoeten en verbinden. Dat komt over van de wijkprogramma's.
- De overige stijging van € 1,3 miljoen in 2025 is te verklaren door indexatie.

Baten

De baten in 2025 zijn begroot op € 3,3 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit.

De overige ontvangsten hebben betrekking op de brede specifieke uitkering van het Rijk Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) die begroot zijn op welzijn waaronder mantelzorg, versterken sociale basis en welzijn op recept.

De baten zijn in 2025 met € 17,0 miljoen lager begroot dan in 2024. Dit komt doordat de vergoeding van het Rijk voor opvang van vluchtelingen uit Oekraïne in 2025 nog niet bekend is.

Toevoegingen aan reserves

In 2025 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

In 2025 wordt er voor € 3,1 miljoen onttrokken uit de volgende reserves;

- € 2,4 miljoen uit de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar (vrouwenopvang en huiselijk geweld), waarvan € 2,0 miljoen is bedoeld als eenmalige besparingsmaatregel en € 0,4 miljoen dient als dekking van de capaciteitsuitbreiding op het gebied van dak- en thuislozen.
- € 0,5 miljoen uit de bestemmingsreserve inburgering, integratie en asiel voor uitvoeringskosten bureau nieuwkomers.
- Het restant wordt onttrokken uit de reserves kapitaallasten en onderhoud vastgoed.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;
- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.
- Regiovisie Samen Veilig 2024-2028

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem-Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, te wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.
- We onderzoeken in 2025 o.a. de aanleg van een ‘urban track’, een openbaar toegankelijke atletiekbaan en gaan verder met de plannen voor de urban invulling van de Blauwe golven.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en te drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen komen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom integreren we voedseleducatie zoveel mogelijk in het basisonderwijs. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport). In 2025 verwachten wij het aantal padellocaties uit te kunnen breiden in samenwerking met de tennisverenigingen.
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We verduurzamen de kunstgrasvelden. In navolging van 2024 waarin twee velden voorzien zijn van organische infill in plaats van SBR (gerecyclede autobanden), gaan we hiermee door in 2025. Naar verwachting kunnen we in 2025 2 á 3 velden vervangen.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).
- In 2025 e.v. zetten we verder in op professionalisering van sportaanbieders, onder andere door inzet van een clubkadercoach, sportparkmanager en coördinator positief sportklimaat.

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag). We geven subsidie aan Invalidensportvereniging Arnhem (ISVA) .

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen	**54**				
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur	29
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet	37
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)

% lid van sportvereniging	19,30
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).

Waardering sportvoorziening	64
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

% kinderen eet minstens elke dag fruit	84
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet
Bron:	Kindmonitor GGD

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid	80	68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart	
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)	

% volwassenen met overgewicht	45	46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht	
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)	

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We werken continue aan het verbeteren van signaleren, onder andere:

- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen..

- We continueren bestaande interventies om ‘kwetsbare’ (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.
- We ontwikkelen Centering Pregnancy in de wijk door, zodat ‘kwetsbare’ ouders in hun eigen woonomgeving passende ondersteuning krijgen.
- We bieden extra opvoedondersteuning aan kwetsbare jonge ouders door de interventie Power Parents, waarbij jonge ouders in groepsverband worden ondersteund in de opvoeding.

We versterken de samenwerking in het netwerk (I)

- We zetten MDO's (geboortezorgnetwerk) in: een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving (D)

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo’n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken (I)

- We ontwikkelen een wijkgerichte aanpak op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.
- We zorgen voor een warme overdracht in de toeleiding naar stoppen met roken ondersteuning via het gezondheidsplein in Rijnstate en de gezondheidspleinen in Malburgen en Presikhaaf.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving (I)

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
% roken	21		21		
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik (D)

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren en kwetsbare doelgroepen (amendement 23A36 Preventie van middelengebruik bij jongeren en kwetsbare doelgroepen) (I)

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.

- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen (I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
% voldoet aan de alcoholrichtlijn	**43**		**43**		
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Suicidepreventie (D)

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suïcidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijven we de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vast te stellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

We maken mentale problemen bespreekbaar (I)

We zetten ons in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen daarvan (inclusief suïcidepreventie). De inzet op suïcidepreventie is inmiddels een wettelijke taak die waarschijnlijk ingaat op 1 juli 2025. Dat betekent dat we ons in 2025 moeten voorbereiden op het uitvoeren van die taak. Dat doen we samen met onze partners en met de regiogemeenten. De kaders daarvoor nemen we op in de Regiovisie Publieke Gezondheid die wordt geactualiseerd nadat de landelijke nota Gezondheidsbeleid voor de periode 2025-2028 is opgesteld. Op basis van de kaders werken we de uitvoeringsplannen uit, zowel regionaal als lokaal en verstrekken we opdrachten aan de partijen die een rol krijgen in de uitvoering (waaronder het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie). Binnen Arnhem maakt de inzet op suïcidepreventie onderdeel uit van de brede inzet op mentale gezondheid.

We blijven de Arnhemse aanpak suïcidepreventie doorontwikkelen (I)

Vooruitlopend op de invoering van de wettelijke taak blijven we de huidige aanpak volgen Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**30.349**	**6.054**	**525**	**548**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	19.564	4.728	525	548
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.402	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	7.383	1.326	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**30.349**	**6.054**	**525**	**548**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	27.892	29.048	33.092	30.349	29.248	27.542	27.636
Baten	7.625	3.778	6.191	6.054	5.561	4.119	4.117
Saldo lasten en baten	***-20.267***	***-25.270***	***-26.901***	***-24.295***	***-23.687***	***-23.423***	***-23.518***
Toevoegingen aan reserves	1.166	431	525	525	525	525	525
Onttrekkingen aan reserves	1.060	474	1.225	548	462	360	449
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-106***	***44***	***700***	***23***	***-63***	***-165***	***-76***
Resultaat	**-20.373**	**-25.226**	**-26.201**	**-24.272**	**-23.751**	**-23.588**	**-23.594**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2025 zijn totaal begroot op € 30,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidie Sportbedrijf: € 12,7 miljoen (daarnaast is € 5,8 miljoen onderdeel van de wijkbegroting)
- Kosten voor collectieve preventie volksgezondheid: € 4,8 miljoen;
- Kosten voor jeugdgezondheidszorg: € 3,4 miljoen;
- Budget voor besteding Brede Spuk (GALA middelen); € 1,9 miljoen
- Huisvestingskosten binnensport: € 0,5 miljoen
- Kapitaallasten: € 2,4 miljoen;
- Overige subsidies sport en gezondheid: € 1,2 miljoen;
- Arnhem-Oost € 0,9 miljoen;
- Overige lasten: € 2,2 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2024 met € 2,7 miljoen. Dit komt met name door het wegvallen van een incidentele subsidie aan Sportbedrijf Arnhem van € 2,8 miljoen.
Daarnaast is de Brede SPUK-regeling per 2027 niet voor alle onderdelen structureel. Deze Rijksuitkering is voor alle gemeenten beschikbaar gesteld voor sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis.

Baten

De baten voor 2025 zijn totaal begroot op € 6,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 3,9 miljoen;
- Rijksinkomsten Brede Spuk vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA): € 1,9 miljoen;
- Overige baten: € 0,2 miljoen.

De totale baten dalen met € 0,1 miljoen ten opzichte van 2024.

Toevoegingen aan reserves
In 2025 wordt voor totaal € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 0,5 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2025 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

Ambitie

We willen in 2050 een CO2 neutrale stad zijn en in 2030 een CO2 reductie realiseren van 61% t.o.v. 2017

Minder energiegebruik gebouwde omgeving | € 16,5 mln.

- We bereiken meer inwoners met onze energie-armoede aanpak
- We zetten onze isolatieaanpak voort
- We stimuleren eigenaren van woningen deze aardgasvrij te maken

Meer duurzaam aanbod van energie | € 0,3 mln.

- We stimuleren veel meer opwek van zonne-energie. Daarnaast blijven we alternatieve bronnen naast zon onderzoeken
- We plannen de realisatie van 20 collectieve warmteoplossingen als alternatief voor aardgas

Meer lokale energie systemen | € 0,2 mln.

- We delen per energiegebied (120 gebieden) wat de kansrijke duurzame energieoplossingen zijn
- We plannen de realisatie van drie lokale energiesystemen
- We lossen de energievoorziening van tien gebouwen, gebieden op binnen de netcongestie

Meer bedrijven verduurzamen (industrie) | € 0,6 mln.

- We zorgen voor bekendheid met verduurzamingsmaatregelen
- We bevorderen minder energie gebruik, stimuleren duurzame opwek en aardgasvrije oplossingen
- Met 25 grootverbruikers werken we naar verduurzaming en brengen we verbruik en opwek bij elkaar

Meer zichtbaar maken onze ambitie | € 0,2 mln.

- We gaan door met de campagnes Arnhem AAN
- We ontwikkelen drie gebieden naar netbewust en energieneutraal bouwen
- We starten met de verduurzaming van vijf iconische gemeentelijke vastgoed objecten

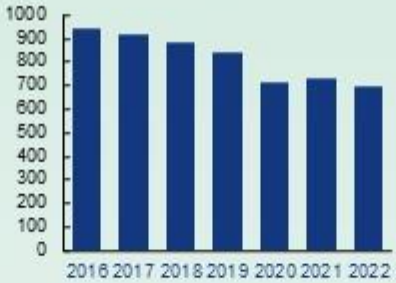
Meer verduurzamen stads-logistiek en vervoer | € 0,5 mln.

- We breiden het aantal laadpunten en snelladers uit
- We verminderen en verduurzamen mobiliteitsbewegingen in de stad
- We nemen zero-emissie eisen op bij nieuwe aanbestedingen

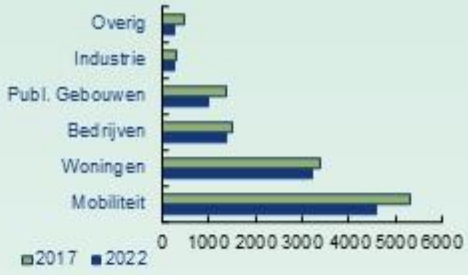
Cijfers en indicatoren

1. De CO2 uitstoot daalt ten opzichte van voorgaande jaren. Ten opzichte van 2017 betreft het een reductie van 26%. Hoofdreden is waarschijnlijk de corona pandemie en hoge gasprijzen.
2. We zien ten opzichte van 2017 een afname van het energiegebruik. De afname is het meest zichtbaar in de sectoren woningen en mobiliteit.

1. CO2 uitstoot Arnhem in kiloton (kT)

2. Energieverbruik Arnhem in terra joules (Tj) naar sector

Samenvatting doelenboom Klimaat en energie

Ambitie	Doel	Inspanning
We willen in 2050 een CO2 neutrale stad zijn en in 2030 een CO2 reductie realiseren van 61% t.o.v. 2017	Minder energie gebruiken in de sector gebouwde omgeving	We bereiken meer inwoners met onze energie armoede aanpak
		We zetten onze isolatie aanpak voort
		We stimuleren eigenaren van woningen deze aardgasvrij te maken
	Meer duurzaam aanbod van energie	We stimuleren veel meer opwek van zonne-energie middels zon op dak, grootschalige zonnevelden en innovatieve oplossingen, zoals carports. We blijven alternatieve bronnen naast zon onderzoeken.
		We zijn gestart met (het plannen van) de realisatie van 20 collectieve warmteoplossingen, als alternatief voor aardgas
	Meer lokale energiesystemen	We delen per energiegebied (120 in totaal) wat de kansrijke duurzame energieoplossing(en) zijn en wanneer deze worden gerealiseerd.
		We zijn gestart met (het plannen van) de realisatie van drie lokale energiesystemen
		We lossen de energievoorziening van tien gebouwen en/of gebieden op binnen de nieuwe werkelijkheid van netcongestie.
		We starten met een vernieuwde wijkgerichte aanpak van de energietransitie
	Meer bedrijven verduurzamen (en industrie)	We zorgen ervoor dat bedrijven bekend zijn met verduurzamingsmaatregelen
		We bevorderen het gebruik van minder energie bij bedrijven
		We stimuleren de opwek van duurzame energie bij bedrijven

		We stimuleren bedrijven om toe te werken naar een aardgasvrije energievoorziening
		We werken met de 25 grootste netto energieverbruikers in de stad toe naar verduurzaming en naar het bij elkaar brengen van verbruik en opwek van energie
	Meer zichtbaar maken van de ambitie van Arnhem, zodat we gedrag en systemen veranderen	We gaan door met de communicatiecampagnes onder Arnhem AAN
		We ontwikkelen drie gebieden in o.b.v. een energievisie, naar netbewust en energieneutraal bouwen
		We starten met de verduurzaming van vijf iconische gemeentelijke vastgoed objecten.
	Meer verduurzamen van de stadslogistiek en vervoer	We breiden het aantal laadpunten en snelladers uit
		We verminderen en verduurzamen mobiliteitsbewegingen in de stad
		We nemen zero-emissie eisen op bij nieuwe aanbestedingen

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, we zitten in een klimaatcrisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, is vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij mensen in een zeer kwetsbare situatie.

We streven naar CO2-reductie in de gebouwde omgeving en bij bedrijven door energiebesparing, en door het opwekken van duurzame energie (met zonnepanelen en windmolens) met duurzame (collectieve) warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen in 2050 een CO2 neutrale stad zijn. We willen in 2030 een CO2-reductie realiseren van 61% t.o.v. 2017. (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaat neutrale stad in 2050. De doelstelling is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door de uitvoering van het beleidsplan New Energy Made in Arnhem NEMIA en overige activiteiten binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT. Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven. In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Als gemeenten hebben we van het Rijk stevige ruggensteun gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering.

Minder energie gebruiken in de sector gebouwde omgeving (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is en in 2025 wordt doorgezet. We streven naar minder energieverbruik om per jaar op de trendlijnen naar 2030 en 2050 te komen.

We bereiken meer inwoners met onze energie-armoede aanpak (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk zetten we deze aanpak voort in 2025. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser.

We zetten onze isolatieaanpak voort (I)

In 2023 is de 'Arnhemse aanpak woningisolatie' vastgestelde met als operationele doelstelling de isolatie van 35.000 extra woningen tot de nationale standaard in 2030. De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht.

In 2025 zetten we de aanpak voort waarbij we nieuwe doelgroepen toevoegen zoals VVE's, particuliere verhuurders en monument eigenaren. De aanpak zal worden vernieuwd met de innovaties van de winnaars van de innovatiechallenge die in 2024 heeft plaatsgevonden.

Verder is in 2023 een aanvraag bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds toegekend. Deze zijn vertaald in een subsidieregeling (SEWA) die we de komende jaren uitvoeren en jaarlijks verbeteren. Dit is onderdeel van de isolatieaanpak.

We stimuleren eigenaren van woningen deze aardgasvrij te maken (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf 'onderzoeksgebieden' benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Deze worden in 2025 voortgezet, afgesloten of uitgebreid.

In 2024 en 2025 wordt de Transitievisie warmte verder geconcretiseerd waarbij samen met de 120 energiegebieden die we in Arnhem hebben gedefinieerd een energieplan voor het gebied wordt opgesteld. Wijken waarvoor nog geen energieplan wordt opgesteld krijgen een indicatie wanneer de wijk aan de beurt is.

Kansrijke buurten en onderzoeksgebieden
In 2025 werken we verder aan de ontwikkeling van warmtenetten met een aantal energiegebieden in Arnhem. Daarnaast gaan we door met het stimuleren van individuele warmtepompen in een aantal energiegebieden. Voor de onderzoeksgebieden starten we nieuwe verkenningen op naar de mogelijkheden voor grootschalige en kleinschalige warmtenetten met (nieuwe) duurzame warmtebronnen.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**272**	**285**	**0**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**69**	**56**			
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer duurzaam aanbod van energie (D)

Zon op dak is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig waarbij het streven is om per jaar aantoonbaar op de trendlijnen naar de benodigde opwek van energie te komen in 2030 en 2050. De focus hierbij ligt op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied. Daarbij zijn er geen gebieden meer om grote windmolens te kunnen plaatsen.

We stimuleren veel meer opwek van zonne-energie middels zon op dak, grootschalige zonnevelden en innovatieve oplossingen zoals carports (I)

We gaan door met de voorbereiding, bouw en/of exploitatie van diverse zonnevelden en zonnecarportlocaties. Daarbij stimuleren en ontwikkelen we innovaties zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs en verticale zonnepanelen. Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2024 of 2025 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal hier de voorbereiding en aanbesteding worden opgestart. Verder blijven we onderzoeken welke locaties geschikt zijn of geschikt gemaakt kunnen worden voor de opwek van zonne-energie. In 2024 en 2025 integreren we de resultaten van de milieueffectrapportage Regionale Energie Strategie (RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0. Er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren.

We zijn gestart met (het plannen van) de realisatie van 20 collectieve warmteoplossingen, als alternatief voor aardgas **(I)**

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Deze worden in 2025 voortgezet, afgesloten of uitgebreid.

In 2024 en 2025 wordt de Transitievisie warmte verder geconcretiseerd waarbij samen met de 120 energiegebieden die we in Arnhem hebben gedefinieerd een energieplan voor het gebied wordt opgesteld. Wijken waarvoor nog geen energieplan wordt opgesteld krijgen een indicatie wanneer de wijk aan de beurt is.

Kansrijke buurten en onderzoeksgebieden
In 2025 werken we verder aan de ontwikkeling van warmtenetten met een aantal energiegebieden in Arnhem. Daarnaast gaan we door met het stimuleren van individuele warmtepompen in een aantal energiegebieden. Voor de onderzoeksgebieden starten we nieuwe verkenningen op naar de mogelijkheden voor grootschalige en kleinschalige warmtenetten met (nieuwe) duurzame warmtebronnen.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**16**	**20**			
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**9**	**13**			
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer lokale energiesystemen **(D)**

Capaciteit in elektriciteitsnetten is schaars door de nieuwe werkelijkheid van netcongestie. Essentieel is het slim inzetten van energie en infrastructuur. De schaarse energie- en infrastructuur moeten we inzetten vanuit systeemperspectief door vraag en aanbod lokaal bij elkaar te brengen in lokale energiesystemen.

We delen per energiegebied (120 stuks) wat de kansrijke duurzame energieoplossing(en) zijn en wanneer deze worden gerealiseerd **(I)**

We hebben de gemeente Arnhem opgedeeld in 120 energiegebieden (ongeveer 1.500 inwoners per stuk) die energetisch gezien logische clusters zijn. We hebben 20+ wijken, 60+ CBS buurten maar deze doorsnedes zijn te grof om over logische energiegebieden te praten die vergelijkbaar zijn. Per energiegebied willen we in 2025 de kansrijke duurzame energieoplossing of oplossingen opstellen in een participatief proces met inwoners en andere relevante partijen in het gebied. Wanneer een energiegebied nog niet aan de beurt is voor het gezamenlijk bepalen van de oplossing(en) van de toekomst dan krijgen ze een indicatie wanneer hun gebied aan de beurt is. Ook daarmee bieden we duidelijkheid waarmee inwoners keuzes voor zichzelf kunnen maken. We willen naast de technologische oplossing ook zoveel mogelijk informatie bieden over de organisatievorm en de financiële constructies die erbij komen kijken.

We zijn gestart met (het plannen van) de realisatie van drie lokale energiesystemen **(I)**

Lokale energiesystemen zijn ontzettend belangrijk om vraag en aanbod van energie lokaal te balanceren. Hierdoor verdwijnt de afhankelijkheid van het centrale elektriciteitsnet voor een deel waardoor toch ontwikkelingen mogelijk zijn in de nieuwe werkelijkheid van netcongestie.

We lossen de energievoorziening van tien gebouwen en/of gebieden op binnen de nieuwe werkelijkheid van netcongestie **(I)**

We willen de stad voorbeelden en referentiegebouwen bieden om te laten zien dat er ook in de nieuwe werkelijkheid van netcongestie nog steeds gebouwd en gerenoveerd kan worden. Dit willen we doen door het toepassen van innovatieve oplossingen zoals batterijen/accu en het onderzoeken van de mogelijkheden van het trolleynet waar Arnhem trots op is.

We starten met een vernieuwde wijkgerichte aanpak van de energietransitie (I)

We hebben altijd een wijkgerichte aanpak nagestreefd en zijn daar bijvoorbeeld bij energiearmoede ook erg succesvol in. In 2025 willen we de wijkgerichte aanpak van de energietransitie vernieuwen door o.a. veel meer aandacht te geven aan lokale wijkinitiatieven die al lopen en het inzetten van de wijken om gezamenlijk aan het energiesysteem van de toekomst te werken. Zo kunnen we elkaar nog beter helpen.

Meer bedrijven verduurzamen (en industrie) (D)

Om tot CO2-reductie bij deze doelgroep te komen, wordt gewerkt aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

We zorgen ervoor dat bedrijven bekend zijn met verduurzamingsmaatregelen (I)

In 2025 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen energycafé 's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green Deals.

We bevorderen het gebruik van minder energie bij bedrijven (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen. In 2024 en 2025 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd, De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren. In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan die doorloopt in 2025.In 2025 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

We stimuleren de opwek van duurzame energie bij bedrijven (I)

In 2025 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

We stimuleren bedrijven om toe te werken naar een aardgasvrije energievoorziening (I)

In de Transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties en dit loopt door in 2025.

We werken met de 25 grootste netto energieverbruikers in de stad toe naar verduurzaming en naar het bij elkaar brengen van verbruik en opwek van energie. (I)

Een relatief groot deel van het verbruik van energie en daarmee de uitstoot van CO2 komt voor rekening van een klein aantal grote bedrijven en industrie. Met een gerichte aanpak op deze doelgroep proberen we ze te bewegen om meer aan verduurzaming te doen. Hier zijn grote stappen te maken in de ambities van Arnhem. Hiervoor worden instrumenten als energycafe’s, Green Deals en accountmanagers ingezet.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**139**	**143**			
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				
CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**73**	**68**			
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer zichtbaar maken van de ambitie van Arnhem, zodat we gedrag en systemen veranderen (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan, bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

We gaan door met de communicatiecampagnes onder Arnhem AAN (I)

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem AAN willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren, huurders, bedrijven en verenigingen. Met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd. In 2025 gaan we o.a. verder met de intensivering van de Energieloketten bij bewoners en ondernemers. Een (tijdelijk) energieloket biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

We ontwikkelen drie gebieden o.b.v. een energievisie, naar netbewust en energieneutraal bouwen (I)

De gebieden in o.a. Spoorzone-Oost moeten ontwikkeld worden op basis van een toekomstbestendige en realistische visie op energie en circulariteit. Dit om te faciliteren en stimuleren dat er netbewust en energieneutraal gebouwd gaat worden.

We starten met de verduurzaming van vijf iconische gemeentelijke vastgoed objecten. Dit worden referentieprojecten voor toekomstig bouwen en ontwikkelen in de stad (I)

We willen zo maximaal mogelijk vanuit een circulaire gedachte, met biobased materialen en innovatieve energiesystemen en technieken gaan verduurzamen. Hiervoor willen we iconische vastgoedobjecten in Arnhem gebruiken als voorbeelden in de stad die na succesvolle afronding als voorbeeld en referentieproject kunnen dienen voor andere ontwikkelaars in de stad.

Meer verduurzamen van de stadslogistiek en vervoer (D)

We zetten ons in voor een duurzamer stadsvervoer om bij te dragen aan een schonere en leefbare stad. Door het stimuleren van emissievrije voertuigen en efficiëntere logistieke processen, verminderen we de CO2-uitstoot en luchtvervuiling. Innovatie en samenwerking met lokale partners staan centraal in onze aanpak. Zo maken we de stad groener en verbeteren we de kwaliteit van leven voor iedereen. Samen bouwen we aan een toekomstbestendige en duurzame stadslogistiek.

We breiden het aantal laadpunten en snelladers uit (I)

We blijven het aantal laadpunten uitbreiden met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. Ook gaan we dit jaar minimaal 3 laadpleinen met in totaal 28 laadpunten en 96 afzonderlijke laadpalen (192 laadpunten) realiseren om onze doelstelling in 2030 te bereiken van 6000 laadpunten en 100 snelladers.

Waar nodig zullen we, samen met regiogemeenten, nog meer laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer realiseren

We verminderen en verduurzamen mobiliteitsbewegingen in de stad (I)

In 2025 wordt er conform de voorwaarden van de verstrekte vergunningen, deelvervoer geplaatst in Arnhem. We gaan samen met de marktpartijen bekijken hoe we tot een zo goed mogelijk aanbod kunnen komen. We willen in 2025 minimaal 50 elektrische deelauto’s, 40 deelbakfietsen en 150 deelscooters hebben.

We gaan met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. We stellen een verkeersbesluit op. In dat verkeersbesluit wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Focus voor 2025 ligt op het verbeteren van de infrastructuur voor taxi's om vervolgens nader te verkennen of invoer van de taxi verordening mogelijk is. Daarna of daarbij zal dan verduurzaming worden meegenomen om het doel van 100% zero emissie voor taxi's in de binnenstad te bereiken in 2030.

We gaan komend jaar de bedrijven waarmee we de afgelopen jaren contact hebben gelegd verder helpen met het verduurzamen van hun bedrijfsprocessen. Daarnaast gaan we ook weer contact zoeken met nieuwe bedrijven. We gaan hier het komend jaar meer op inzetten om zo een versnelling te realiseren. Daarnaast starten we ook een bewonersaanpak op, waarin we bewoners gaan helpen om het autogebruik te verminderen.

We nemen zero emissie-doelstellingen op bij nieuwe aanbestedingen (I)

Wij gaan ook komend jaar, in aanbestedingen van de gemeente in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen, inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's in de gunning meegenomen. We bekijken of we de eisen kunnen aanscherpen.

We blijven in overleg met de provincie Gelderland ervoor zorgen dat de zero emissie wensen en eisen goed worden. We nemen hierbij de mogelijkheden van trolley 2.0 mee.

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**323**	**331**			
Eenheid:	Kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Budgetten die betrekking hebben op meerdere doelen (bijvoorbeeld formatie), zijn opgenomen onder het kopje "Doeloverstijgend". Budgetten voor werkzaamheden die we uitvoeren die niet direct onder een doel vallen (met name 'going concern'-werkzaamheden), staan onder het kopje "Overig".

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen een CO2 neutrale gemeente zijn in 2050	**18.324**	**13.648**	**0**	**2.111**
Minder energie gebruiken in de sector gebouwde omgeving	16.511	12.808	0	2.111
Meer duurzaam aanbod van energie	300	300	0	0
Meer lokale energiesystemen	152	0	0	0
Meer bedrijven verduurzamen (en industrie)	609	305	0	0
Meer zichtbaar maken van de ambitie van Arnhem, zodat we gedrag en systemen veranderen	235	235	0	0
Meer verduurzamen van de stadslogistiek en vervoer	519	0	0	0
Doeloverstijgend	**8.339**	**553**	**0**	**11**
Overig	**200**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**26.863**	**14.201**	**0**	**2.123**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	12.048	22.677	23.158	26.863	25.302	16.545	15.207
Baten	7.985	11.337	13.608	14.201	12.772	9.039	8.076
Saldo lasten en baten	***-4.062***	***-11.339***	***-9.550***	***-12.662***	***-12.530***	***-7.506***	***-7.130***
Toevoegingen aan reserves	5.248	38	6.347	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	4.103	556	4.491	2.123	2.189	2.166	1.804
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.146***	***517***	***-1.855***	***2.123***	***2.189***	***2.166***	***1.804***
Resultaat	**-5.208**	**-10.822**	**-11.406**	**-10.539**	**-10.341**	**-5.340**	**-5.327**

Toelichting

Financiele toelichting mutaties tov 2024					*Bedragen x € 1.000*
Programmadoelen	**Toelichting**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Lasten		**3.704**	**2.144**	**-6.613**	**-7.951**
Minder energie gebruiken in de sector gebouwde omgeving	In 2025 is € 1,5 miljoen gereserveerd voor isolatie, dit is vergelijkbaar met 2024. Voor 2026 tot en met 2028 zijn hiervoor geen middelen gereserveerd.	-864	-2.409	-2.392	-2.397
	Vanaf 2025 worden de uitgaven (€ 2 miljoen) voor het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost geïntensiveerd. Voor het volkshuisvestingsfondsstaan baten in de vorm van subsidies tegenover de hier genoemde lasten.	858	2.138	2.138	831
	Het warmteproject Smartpolder wordt in 2025 (€ 2,5 miljoen) en 2026 (€ 2,5 miljoen) uitgevoerd. Daarna is het project afgerond en zijn hier geen lasten meer voor gereserveerd. Het warmteproject Elderveld-Noord wordt in 2026 tot en met 2028 uitgevoerd voor € 1,86 miljoen per jaar. Voor de beide warmteprojecten staan baten in de vorm van subsidies tegenover de hier genoemde lasten.	1.568	2.688	131	131
	Voor de uitvoering van het project Arnhemse Aanpak Energiearmoede zijn tot en met 2025 middelen begroot. Na de evaluatie van de aanpak bepalen we wat nodig is voor een goede aanpak die past bij de Arnhemse wijken. Voor dit programma staan baten in de vorm van subsidies tegenover de hier genoemde lasten.	-796	-3.147	-3.645	-3.673
Meer duurzaam aanbod van energie	Deze middelen zijn in 2025 vergelijkbaar met 2024.Voor 2026 tot en met 2028 zijn hiervoor geen middelen gereserveerd.	-11	-311	-311	-311
Meer lokale energiesystemen	In 2024 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanvraag van de Europese subsidie van het project ACCU/Govener. In 2025 moet dit project gaan starten.	-9	-160	-160	-160
Meer bedrijven verduurzamen (en industrie)	In 2023 is gestart met Green Deals en hiervoor worden tot en met 2025 middelen beschikbaar gesteld.	-269	-622	-622	-622
Meer zichtbaar maken van de ambitie van Arnhem, zodat we gedrag en systemen veranderen	Deze middelen zijn in 2025 vergelijkbaar met 2024.	-81	-316	-316	-316
Meer verduurzamen van de stadslogistiek en vervoer		-37	-37	-38	-38

Doeloverstijgend	In 2024 zijn de CDOKE middelen a € 2,8 miljoen en de middelen uit het klimaatfonds a € 5 miljoen al grotendeels toegewezen aan specifieke doelen. Voor 2025 moeten deze nog verdeeld worden. De CDOKE middelen lopen tot medio 2026 en de middelen uit het klimaatfonds tot en met 2026. Vanaf 2027 vervallen deze middelen.	3.698	4.874	-845	-843
Overig	Deze middelen zijn in 2025 nog niet toegewezen (= circulariteit) vanuit de middelen van Duurzaamheid.	-353	-553	-553	-553
Baten		**593**	**-835**	**-4.568**	**-5.531**
Minder energie gebruiken in de sector gebouwde omgeving	In 2025 is € 1,5 miljoen gereserveerd voor isolatie wat gedekt wordt uit de CDOKE middelen. Voor 2026 tot en met 2028 zijn hiervoor geen middelen gereserveerd.	663	-837	-837	-837
	In 2025 zijn de baten hoger door de uitvoering van het project volkshuisvestingsfonds (SEWA 2). Vanaf 2025 gaat ook dit project lopen naast de al lopende SEWA 1	510	1.314	1.314	368
	In 2025 zijn de baten hoger door de uitvoering van het Smartpolder. Dit project loopt door tot en met 2026, maar in dat jaar gaat ook project Elderveld Noord in uitvoering.	1.620	3.480	923	923
	Voor de uitvoering van het project Arnhemse Aanpak Energiearmoede zijn tot en met 2025 middelen begroot. Na de evaluatie van de aanpak bepalen we wat nodig is voor een goede aanpak die past bij de Arnhemse wijken.	-1.184	-3.110	-3.560	-3.577
Meer duurzaam aanbod van energie	In 2024 is een deel van de CDOKE ingezet voor externe expertise voor groene grootschalige opwek.	212	-177	-88	-88
Meer bedrijven verduurzamen (en industrie)	In 2024 is een deel van de CDOKE ingezet voor externe expertise voor het verduurzamen van bedrijven	156	667	-148	-148
Meer zichtbaar maken van de ambitie van Arnhem, zodat we gedrag en systemen veranderen	In 2024 is een deel van de CDOKE ingezet voor externe expertise voor communicatie.	109	-126	-126	-126
Doeloverstijgend	In 2024 is een deel van de CDOKE ingezet voor externe expertise.	-1.293	-1.846	-1.846	-1.846
Overig		-200	-200	-200	-200
Toevoegingen aan reserves		**6.347**	**6.347**	**6.347**	**6.347**
Minder energie gebruiken in de sector gebouwde omgeving	In 2025 is € 5,2 miljoen minder aan de reserve Volkshuisvestingsfonds toegevoegd voor de uitvoering van het project. Ook is in 2025 € 1 miljoen minder aan de reserve Duurzaamheidsleningen toegevoegd dan in 2024.	6.347	6.347	6.347	6.347
Onttrekkingen aan reserves		**-2.369**	**-2.303**	**-2.325**	**-2.688**
Minder energie gebruiken in de sector gebouwde omgeving	In 2025 is er € 1 miljoen minder aan de reserve Klimaatfonds onttrokken voor de dekking van de kapitaallasten van TWL dan 2024. Ook is in 2025 € 600.000 minder onttrokken aan de reserve voor het project volkshuisvestingsfonds. Voor de uitvoering van het programma Arnhemse Aanpak Energiearmoede wordt na de evalutatie bepaald wat nodig is voor een goede aanpak.	-1.580	-1.514	-1.537	-1.899
Doeloverstijgend	In 2024 is eenmalig € 500.000 onttrokken aan de reserve om ter dekking van exploitatielasten. Hiertoe is de Egalisatiereserve vanaf 2025 niet meer toereikend, vandaar het eenmalige karakter van deze onttrekking.	-752	-752	-752	-752
Overig		-36	-36	-36	-36
Totaal mutaties		**11.827**	**11.629**	**6.628**	**6.615**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten in de periode 2020-2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem-Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we vanaf 2025 de omgevingsvisie Arnhem 2040 uit in een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting. Zo zorgen we voor een goede kwaliteit van leven in onze stad.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden..

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie (inmiddels onder de noemer NOVEX-regio Arnhem Nijmegen Foodvalley). Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Via de programmatische aanpak wordt de koers van de omgevingsvisie bewaakt door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:

- 14.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad (in de periode 2022-2040);
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We hebben in 2023 de organisatorische randvoorwaarden gereed gemaakt om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te werken.

Inmiddels zijn de verschillende beleidsvisies afgerond of in besluitvorming bij de raad. Dit zijn de Woonvisie, de visie Gezonde Leefomgeving en het Duurzaam Mobiliteitsplan. De raad is inmiddels ook geïnformeerd over de start van de visie Binnenstedelijk Bouwen Arnhem 2040 die naar verwachting in 2025 wordt aangeboden aan de raad. Ook in de periode daarna zal conform de Omgevingsvisie het beleid worden geactualiseerd.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners. Het gebiedsprogramma Spoorzone Arnhem-Oost is inmiddels vastgesteld door de raad en vormt het kader voor de verschillende (gebieds-)uitwerkingen zoals Rijnpark. In Arnhem-Zuid wordt conform verschillende gebiedsvisies gewerkt zoals Kronenburg, Malburgse weg, station Arnhem-Zuid. In de binnenstad is gestart met het Ontwikkelperspectief Centrum Arnhem. Vanaf 2025 worden voorstellen voor gebiedsontwikkelingen verwacht zoals rondom de Heijenoordse weg in Arnhem-West en Malburgen.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de doelen uit de Omgevingsvisie om versterking van de interne samenwerking. De regionale samenwerking met provincie en Groene Metropoolregio is versterkt met het opstellen van het Regioarrangement Groene Metropoolregio. De uitwerking met regio en Rijk van de verstedelijkingstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley is geborgd in de NOVEX-regio Arnhem Nijmegen Foodvalley. Ten slotte is met de status van Grootschalig Woningbouw Gebied Spoorzone Arnhem-Oost ook de langjarige samenwerking met regio en Rijk geborgd voor dit gebied. Deze samenwerking de komende jaren gecontinueerd.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
*binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente. Veel van deze inspanningen betreft het verbeteringen en vernieuwingen ‘achter de schermen’. Enkele voorbeelden van nieuwe instrumenten zijn; leidraad startnoties ruimtelijke ontwikkelingen en de woningbouwmonitor. Vanaf 2025 wordt een begin gemaakt met de Uitvoerings- en investeringsagenda Arnhem 2040.

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We voeren de Omgevingsvisie 2040 uit (I)

De omgevingsvisie is vastgesteld door de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie, klimaatadaptatie en biodiversiteit. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Daarom hebben we afgelopen jaar het plan Gezonde Leefomgeving opgesteld. In dit plan zetten we nieuwe lijnen uit hoe we de fysieke leefomgeving gaan verbeteren op zes domeinen: bodem, water, lucht, geluid, licht en hitte. Arnhem maakt buiten gezond. Daarmee beschermen we de gezondheid van mens, dier en natuur tegen slechte luchtkwaliteit, geluidshinder, hittestress en vervuiling. De komende jaren gaan we de ambities uit dit plan uitvoeren, o.a., door het borgen van deze ambities in andere beleidsprogramma's en in ruimtelijke ontwikkelingen, het vertalen van deze ambities in gebiedsgerichte ontwikkeldoelen, het herzien van onze monitoringsstrategie en het opstellen van Uitvoeringsagenda's voor de zes onderwerpen. De

Uitvoeringsagenda lucht is in juni aangeboden aan de Raad. In Q2 2025 zal de uitvoeringsagenda licht aan de Raad worden aangeboden.

Voor de uitvoering van het plan is voldoende budget geraamd. Dekking is grotendeels gevonden in een aantal bestaande budgetten (middelen ODRA, milieu en luchtagenda). Daarnaast is bij de Perspectiefnota 2025 150,000 per jaar incidenteel beschikbaar gesteld voor de jaren 2025-2027. Deze middelen zullen worden gebruikt voor het ontwikkelen van strategische capaciteit, om verschillende projecten uit het plan uit te voeren en om de monitoringsstrategie te herzien.

De Omgevingswet vraagt ook om een vertaling van omgevingskwaliteit van beleidsplannen naar omgevingsplannen. Deze vertaling sluit aan op het vertalen van ambities uit het Plan Gezonde Leefomgeving in gebiedsgerichte ontwikkeldoelen. Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit **(I)**

In juni is de geupdate Luchtagenda 2024-2030 door het College goedgekeurd met enkele tekstsuggesties ten aanzien van de regeling sanering rookgaskanalen. De ambities voor het nieuwe luchtbeleid zijn ook al vastgesteld in het Plan Gezonde Leefomgeving. De hoofdboodschap is dat we goed op weg zijn de huidige doelen voor 2030 ter behalen maar dat we het luchtbeleid wel stevig moeten doorzetten. Binnenkort zal een nieuwe EU richtlijn voor luchtkwaliteit worden vastgesteld. Tevens zijn in 2021 door de WHO veel strengere advieswaarden voor luchtkwaliteit opgesteld die niet direct haalbaar zijn maar waar we stapsgewijs naar toe willen werken. Arnhem is ook ondertekenaar van het Schone Lucht Akkoord (SLA) hetgeen ook behulpzaam zal zijn om de nieuwe doelen te behalen.

Binnen het SLA zijn we actief deelnemer binnen de themagroepen Particuliere Houtstook en Citizen Science & Participatie. Wij maken gebruik van hun Specifieke Uitkering om subsidieregelingen op te zetten voor het slopen en vervangen van oude brom- en snorfietsen, en het saneren van rookgaskanalen. Tevens zijn wij voornemens het beheer/de uitvoering en financiering van de Milieuzone te verstevigen en verder wordt er onderzocht hoe de milieuzone in de toekomst kan worden aangescherpt en geharmoniseerd met de Zero Emissie Stadslogistiek (ZES) zone.

Wij onderhouden een actief meetnet van circa 30 meetpunten voor NO2 en PM10. Daarnaast hebben wij recent dit meetnet klaargemaakt voor uitbreiding naar PM2.5 metingen, om een nog beter beeld te krijgen van de luchtkwaliteit in de stad.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Vanuit onze gemeentelijke taak vanuit de Omgevingswet en de Wet bodembescherming (Wbb) gaan we zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook willen we bijdragen aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet heeft Arnhem deze verantwoordelijkheid nog steeds, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen worden ook onderzoek en sanering uitgevoerd, met name van historische spoedlocaties, diffuus met lood verontreinigde tuinen en PFAS-verontreinigingen. Voor grote ruimtelijke projecten waar veel bodemverontreiniging is (Spoorzone Oost) wordt specifiek beleid ontwikkeld. Voor nieuwe verontreinigingen wordt samen met de provincie en het Gelders Ondergrond Overleg (GOO) beleid ontwikkeld. We doen onderzoek naar PFAS-locaties en andere verontreinigingen met zeer zorgwekkende stoffen (ZZS).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd. De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden. Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2028 opgesteld. Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Het bestaande beleidsplan Geluid heeft tot doel geluidsnormen voor nieuwe situaties af te stemmen op de aard en de functie van een gebied. Hierdoor kan beter rekening gehouden worden met ontwikkelingen en verwachting van de gebruikers van een gebied. In het centrum en dichtbij goed openbaar vervoer wil de gemeente Arnhem veel functies mogelijk maken. Als gebieden intensiever gebruikt worden neemt de kans op geluidhinder ook toe. Andere gebieden zoals de parken worden juist gewaardeerd om hun relatieve rust. Deze uitgangspunten hebben geleid tot een gebiedsgerichte invulling van geluidskwaliteiten binnen Arnhem. Naarmate de geluidbelasting hoger is neemt het belang van een zorgvuldige invulling van de totale leefomgevingskwaliteit toe.

Door de komst van de Omgevingswet zijn de geluidsnormen anders toebedeeld aan verschillende standaardwaarden en grenswaarden. Om het geluidbeleid onder de Omgevingswet voort te kunnen zetten is een afstemming op de nieuwe regels noodzakelijk.

In 2024 zal het onder de Wet geluidhinder vastgestelde gebiedsgerichte geluidbeleid van zo veel mogelijk beleidsneutraal worden voortgezet onder de Omgevingswet, Om beleidsneutraal te kunnen overgaan zal de extra geluidruimte bij gemeentelijke wegen onder de Omgevingswet niet worden overgenomen. De buitenruimte wordt steeds belangrijker. Bij nieuwe ontwikkelingen maakt de buitenruimte al deel uit van de akoestische beoordeling van het plan. Voor bestaande situaties is er nog geen wet- en regelgeving voor de buitenruimte. In 2024 en verder zal aandacht gegeven worden aan de invulling van stiltegebieden in de stad. Dit kan integraal worden opgepakt met bijvoorbeeld thema's als hittestress en groene zones. Het voornemen om snelheidsovertredingen te verminderen zal integraal opgepakt moeten worden met de afdelingen mobiliteit en verkeer. Het duurzame mobiliteitsplan bepaalt ook het tempo van deze actie.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico's die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**11.672**	**3.775**	**2.000**	**392**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	11.672	3.775	2.000	392
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**93.561**	**94.591**	**1.319**	**500**
Totaal	**105.232**	**98.366**	**3.319**	**892**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	44.167	49.142	49.478	105.232	70.366	79.253	64.242
Baten	41.092	39.661	34.448	98.366	63.823	77.752	57.717
Saldo lasten en baten	***-3.075***	***-9.481***	***-15.030***	***-6.866***	***-6.543***	***-1.501***	***-6.524***
Toevoegingen aan reserves	20.317	25.134	24.646	3.319	1.187	11.869	11.141
Onttrekkingen aan reserves	12.853	12.324	17.473	892	908	5.615	10.350
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-7.464***	***-12.810***	***-7.174***	***-2.427***	***-279***	***-6.254***	***-792***
Resultaat	**-10.539**	**-22.291**	**-22.203**	**-9.293**	**-6.821**	**-7.755**	**-7.316**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2025 zijn begroot op € 105,2 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Bouwgronden in exploitatie (BIE): € 91,3 miljoen;
- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA): € 7,8 miljoen;
- Ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 3,2 miljoen;
- Anterieure overeenkomsten en overige meerjarige projecten: € 2,3 miljoen;
- Bodembeheer € 0,6 miljoen.

De lasten stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met € 55,8 miljoen. De stijging zit vrijwel volledig op de toename van bouwgronden in exploitatie en overige meerjarige projecten. Waarbij gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem-Oost zorgt voor de grootste lastenstijging met € 69,7 miljoen (zie ook de stijging van de baten die hier tegenover staan). Hier tegenover staat dat de lasten van de overige bouwgronden in exploitatie en meerjarige projecten afnemen met € 6,5 miljoen. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning van de projecten volgt (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn de lasten in 2025 € 6,0 miljoen lager ten opzichte van 2024 vanwege het in 2024 eenmalig opgenomen budget ten behoeve van de sanering van de grond en de herinrichting van woonwagenkamp Bethaniënstraat. Ten slotte is het in 2024 opgenomen budget voor de verstedelijkingsopgave ten bedrage van € 0,8 miljoen niet teruggekomen in 2025.

Baten

De baten voor 2025 zijn begroot op € 98,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Inkomsten van verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 92,5 miljoen;
- Bouwvergunningen en andere leges: € 3,8 miljoen;
- Canons erfpachten: € 1,5 miljoen;
- Overig: € 0,6 miljoen.

De baten stijgen in 2025 ten opzichte van 2024 met € 63,9 miljoen. De stijging zit vrijwel volledig op de bouwgronden in exploitatie en meerjarige projecten. Vanwege de vaststelling van gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem-Oost stijgen de baten met € 69,7 miljoen (zie ook de stijging van lasten die hier tegenover staan). De baten van overige bouwgronden in exploitatie en meerjarige projecten nemen af met € 6,2 miljoen. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning van de projecten volgt (zie ook de daling van de lasten die hier tegenover staan). Ten slotte stijgen de baten in 2025 met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie ten bedrage van € 0,6 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan reserves voor 2025 zijn begroot op € 3,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit toevoegingen aan:

- Bestemmingsreserve Spoorzone Oost: € 1,7 miljoen;
- Bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds: € 1 miljoen;
- Bestemmingsreserve Grondexploitatie: € 0,6 miljoen.

De toevoegingen aan reserves dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met € 21,3 miljoen. Dit wordt vrijwel volledig veroorzaakt door eenmalige toevoegingen in 2024 aan de bestemmingsreserve Spoorzone Oost.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan reserves voor 2025 zijn begroot op € 0,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Bestemmingsreserve Bereikbaarheid: € 0,5 miljoen;
- Bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds: € 0,4 miljoen.

De onttrekkingen aan reserves dalen in 2025 ten opzichte van 2024 met € 16,7 miljoen. Dit wordt vrijwel volledig veroorzaakt door eenmalige onttrekkingen in 2024 ten gunste van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost en de vorming van de bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2025

In de jaren na 2025 dalen de zowel de baten als lasten sterk. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE) en overige projecten waarin zowel de verwervingen als de werkzaamheden in

zijn totaliteit afnemen. Hiermee dalen ook de baten voor de betreffende projecten. Een andere oorzaak van de mutatie op de baten is de begrote mutatie op het resultaat van afgesloten bouwgronden in exploitatie (BIE). Deze baten zijn nu opgenomen in de begroting voor de jaren 2025 t/m 2027 voor respectievelijk € 0,6 miljoen, € 0,5 miljoen en € 5 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte

- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Omgevingsvisie Arnhem 2040;
- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.
- Plan gezonde leefomgeving

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een eerlijke stad waar iedere Arnhemmer goed kan wonen (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over een aantal jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en zijn uitgewerkt in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem. De Woonvisie heeft het beleid gebundeld en omvat afwegingskaders voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. De Woonvisie ordent ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen.

Om direct uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds 2022 de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. De perspectiefnota 2025 haalt hier overigens voor twee jaar in totaal drie ton vanaf, waarmee voorheen het Woningbouwplatform Arnhem werd gefinancierd. De overgebleven middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet goed verhuurderschap, Wet betaalbare huur, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Verenigingen van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Woonruimte voor iedereen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in het omgevingsplan of anterieure overeenkomsten. Ook is er aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de

Omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten. De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, vormden een van de pijlers van de Woonvisie en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie geldt vanaf het voorjaar 2024.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren. Hierbij ligt de focus de komende jaren op het hard maken van ‘zachte’ projecten.

We zetten in op betaalbare en sociale huurwoningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening.
2. Ook sturen we in het nieuwbouwprogramma op differentiatie in de wijken. We willen relatief meer sociale en betaalbare woningen in nieuwbouwprogramma’s in wijken waar er nu weinig van dat soort woningen zijn. Daarnaast blijven we de lokale woningbehoefte en nieuwbouwontwikkeling monitoren.
3. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het Stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
4. Leegstand vinden we onwenselijk. Als woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.
5. We monitoren jaarlijks de Arnhemse woningvoorraad. Dat doen we in de voortgangsrapportage “Arnhem biedt woonruimte”. Hierin wordt nadrukkelijk gekeken naar de toevoeging van woningen in nieuwbouwprojecten en de vordering van deze projecten.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in het omgevingsplan de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via het omgevingsplan als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om de doelgroepenverordening te evalueren. Hiermee is in het voorjaar 2024 gestart. Met ontwikkelaars en corporaties hebben we via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Aan de hand van de uitkomsten van de evaluatie van de doelgroepenverordening zullen we in 2025 onderzoeken welke aanpassingen aan de doelgroepenverordening we gaan doen. Het instrument ‘doelgroepenverordening’ valt onder het overgangsrecht van de Omgevingswet.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen (I)

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op. In 2025 werken we aan de volgende punten:

- Binnen potentiële woningbouwplannen onderzoeken we hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid- en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren.
- In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw.
- In de gebiedsvisies van Rijnpark, Schaapsdrift en Presikhaaf 3, die recent door de raad vastgesteld zijn, maken we ruimte vrij voor verschillende vormen van collectieve wooninitiatieven. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een collectief wooninitiatief. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een ‘cohousing’-project te realiseren.

- In Schuytgraaf onderzoeken we de mogelijkheden voor collectieve woonvormen.
- Bij het ondersteunen van collectieve wooninitiatieven gaan we sturen we op netwerkbenadering. We zijn aangesloten op regionale en landelijke netwerken, zoals bijvoorbeeld De Collectieve huisvesters, Cooplink (Kennisnetwerk voor wooncoöperaties) etc. Vanuit dit samenwerkingsverband gaan we inspiratie bijeenkomsten organiseren en meewerken aan de publicaties en de ontwikkeling van instrumentarium ter ondersteuning van collectieve woonvormen.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op het Merwedeterrein worden nog dit jaar 148 flexwoningen gebouwd, waarvan 50 voor statushouders.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Uitvoeren woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele Groene Metropoolregio kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De geactualiseerde Huisvestingsverordening is vanaf 2024 inwerking getreden. In 2025 geven we hieraan uitvoering. Daarnaast monitoren en rapporteren we in 2025 over de woningmarkt en de effecten van het woningtoewijzingsbeleid. Als de uitkomsten hiertoe aanleiding geven, dan bespreken we regionaal eventuele aanpassingen in de Huisvestingsverordening.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilot van de verhuiscoach zetten we voort. Ook zetten we in 2025 een pilot woningruil op om ouderen te stimuleren om naar een meer passende woning te verhuizen en staan we er achter dat corporaties seniorenwoningen verhuren met voorrang aan wijkbewoners.

Leegstandsverordening **(I)**

Er zijn in Arnhem nog steeds woningen die langdurig (langer dan één jaar) leegstaan. Aangezien er een grote schaarste is aan bewoonbare woningen in Arnhem, is het een gemiste kans als woningen leegstaan. Daarom werken we met een leegstandsverordening, waardoor eigenaren verplicht worden om leegstand te melden aan de gemeente. Naar aanleiding van leegstandsmeldingen gaan we met eigenaren in gesprek: kan de woning binnen afzienbare tijd weer bewoond worden? Naast dat gesprek heeft de gemeente drie middelen om de woning weer bewoond te krijgen: a) de gemeente kan eisen dat de woning binnen een bepaalde periode bewoonbaar wordt gemaakt; b) de gemeente kan een huurder voordragen; en c) de gemeente kan bij niet-coöperatieve eigenaren een bestuurlijke boete opleggen. De Leegstandsverordening wordt in 2024 voorbereid ter besluitvorming. Indien deze wordt vastgesteld zullen we hier in 2025 uitvoering aan geven.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht **(I)**

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders. In 2024 zal een voorstel worden voorbereid om deze grenzen te verhogen. Vervolgens geven we in 2025 uitvoering aan het beleid.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven een belangrijk handelingskader en zullen ook in 2025 worden uitgevoerd.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan het Omgevingsplan waarin een passage over splitsen en verkamering is opgenomen. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Plan van aanpak beter benutten bestaande voorraad **(I)**

Om woonruimte voor iedereen te realiseren moeten we naast de nieuwbouw ook kijken naar de bestaande voorraad. Juist in de bestaande voorraad doen zich veel kansen voor om woonruimte toe te voegen, of aan te passen zodat het meer voldoet aan behoeftes.
Hiervoor schrijven we in 2024 en 2025 een plan van aanpak voor de bestaande voorraad. Dit geeft ons een beeld van meerdere activiteiten om de bestaande voorraad beter te benutten. Het plan van aanpak heeft ook een sterke relatie met de Wijkstrategieën Wonen, de Splitsingscoach, de Verhuiscoach en de verdichtingsopgave van Arnhem.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Woningvoorraad begin van het jaar	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**	
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1104**	**1216**	**752**		
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**11,80**	**5,60**	**7**		
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**907**	**432**	**600**		
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**297**	**937**	**222**		
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**15,60**	**7,50**			
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop	**43,50**	**42,90**	**43**		
Eenheid: % koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit	**35,50**	**35,20**	**35**		
Eenheid: % corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad				
Bron:	CBS				
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**872**	**1010**	**445**	**667**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar				
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)				
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning		**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid:	aantal jaar				
Bron:	Regionale woningmarktmonitor				
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning		**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid:	aantal jaar				
Bron:	Regionale woningmarktmonitor				

Een ongedeelde stad (D)

Arnhem kent van oudsher ongelijkheid tussen wijken. De afgelopen decennia is er sluimerend een tweedeling ontstaan tussen wijken waar het goed gaat en wijken waar het minder goed gaat. Het landelijke woonbeleid dat de afgelopen decennia is gevoerd, heeft daaraan een grote bijdrage geleverd. Door dit woonbeleid werd sociale huur steeds meer alleen voor mensen met allerlaagste inkomens en voor bepaalde wijken, terwijl andere wijken juist steeds meer koopwoningen kregen die alleen nog te betalen werden voor mensen met de hoogste inkomens. Hierdoor zijn grotere concentraties ontstaan van mensen in een kwetsbare positie die bij elkaar wonen. Naast een woonkloof, zien we ook op andere vlakken – denk aan onder¬wijs en (jeugd)zorg – de ongelijkheid toenemen.
De eigenheid van onze buurten en mensen tekenen onze stad. Die verschillen zijn een kwaliteit, maar alleen als dat door bewoners ook zo wordt ervaren. Als we steeds meer verschillen en steeds minder ontmoeten, dan ligt echter vervreemding op de loer.
Arnhem wil een ongedeelde stad zijn die diversiteit en nabijheid combineert, waar we samenleven en waar mensen– ongeacht inkomen en achtergrond – elkaar weer gaan ontmoeten op het schoolplein en in het park, langs het sportveld en in de winkel. Waar je in iedere wijk kansrijk kan opgroeien en wonen.
De Woonvisie geeft aan dat er voor de acht stadsdelen een wijkstrategie moet worden opgesteld als nadere uitwerking van de woonvisie. Het is de bedoeling dat deze begin 2025 worden voorgelegd aan het stadsbestuur. Met behulp van deze verdieping kan er uitvoering worden gegeven aan het doel de ongedeelde stad te realiseren.

Uitvoering meerjarige prestatieafspraken (I)

Jaarlijks gaan we in gesprek met woningcorporaties en huurdersbelangenverenigingen in de vorm van prestatieafspraken. Daarin maken we wederkerige afspraken over de (uitbreiding van) de sociale woningvoorraad, duurzaamheid, betaalbaarheid, wonen en zorg, en leefbaarheid. Binnen deze thema's werkt de gemeente samen met de corporaties en diens huurders om toe te werken naar een ongedeelde stad. In 2024 bereiden we meerjarige prestatieafspraken voor met woningcorporaties en huurders. Deze voeren we in 2025 uit. Daarnaast zullen we in 2025 de prestatieafspraken uit 2024 evalueren. Daarnaast blijven we in 2025 met woningcorporaties en huurdersverenigingen in gesprek over eventuele toevoeging van prestatieafspraken, als bepaalde prestatieafspraken in 2024 nog niet besluitrijp waren. Door de prestatieafspraken meerjarig te maken, kunnen we langjarig toewerken naar een meer ongedeelde stad. De ongedeelde stad komt in elk van de vier thema's terug als overkoepelend thema.

Wijkstrategieën Wonen (I)

Eén van de manieren om te werken naar een ongedeelde stad is door wijkgericht te werken. Zo kunnen we meer investeren in kwetsbare wijken, terwijl we in betere wijken maatregelen nemen om de kwaliteit van wonen in stand te houden. We gaan wijkstrategieën Wonen laten maken waarin we de veerkracht van wijken analyseren en vervolgens met de corporaties afspraken maken over huurprijsdifferentiatie en het versterken van de kracht van bewoners om zo een eerlijkere verdeling in wijken van de veerkracht over de stad te krijgen. Deze

wijkstrategieën Wonen worden in 2025 voorgelegd aan het college ter besluitvorming. Na besluitvorming zullen we in 2025 gaan samenwerken met partijen in het kader van de wijkstrategieën Wonen. Daarnaast werken we samen met andere beleidsdisciplines aan lopende gebiedsstrategieën cq. gebiedsperspectieven in bijvoorbeeld Malburgen en de binnenstad.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Leefbaarheid in eigen buurt		**7,20**			
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Woonomgeving		**7,40**			
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Woningen met kwaliteit (D)

In Arnhem willen we graag woningen met kwaliteit. Het moet fijn zijn om te wonen in Arnhem en de eigen woningkwaliteit vormt daarin een belangrijk onderdeel. Helaas hebben in Arnhem veel mensen te maken met slechte woningen of bedreigend gedrag van hun verhuurder. Met name op de particuliere huurmarkt hebben huurders te maken met on¬wenselijke situaties. De afgelopen jaren klopten bij het Huurdershuis recordaantallen huurders aan met een klacht over hun verhuurder of van¬wege een oplopend conflict. Door het grote geld dat met woningen verdiend kon én kan worden, zijn steeds meer woningen in handen gekomen van huisjesmelkers. Zij kijken vaak weinig om naar de huurder of de staat van de woning. Als gemeente staan we pal voor woonzekerheid en de rechten van huurders. Als we toe willen werken naar een gezonde huurmarkt, moeten we paal en perk stellen aan slecht verhuurderschap en huisjesmelkers. Geen instrument moeten we onbenut laten om slechte verhuurders uit de stad te weren. Alleen dan kunnen huurders goed wonen. Van ‘goed verhuurderschap’ maken we in Arnhem de norm.

Woningen verduurzamen (I)

Kwalitatief goed wonen bevorderen we onder andere vooral door het versnellen van de verduurzaming. Bij veel van onze inwoners zijn de afgelo¬pen jaren de energiekosten flink toegenomen. Dat leidt tot financiële stress en onzekerheid of je wel in je woning kan blijven. We hebben een belangrijke opgave om woningen snel te isoleren en te verduurzamen. Dat is niet alleen belangrijk voor de woonlasten van Arnhemmers, maar ook omdat we onze CO2-uitstoot naar beneden willen en moeten brengen. Die verantwoordelijkheid hebben we voor onszelf, maar ook voor onze toekomstige stadbewoners. Woningcorporaties kunnen bij deze opgave als startmotor dienen.

Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de tien kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren (I)

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2025 onderzoeken we of de Huurdersbalie een rol kan krijgen in het informeren en voorlichten van (huurders binnen) VvE’s over verduurzaming van hun woningen.

Versterken positie huurders **(I)**

Eén van de prioriteiten in 2025 is het versterken van de positie van huurder. Wonen met kwaliteit betekent ook dat huurders zonder zorgen kunnen wonen in hun huizen. Daarom zetten we ons in om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen t.o.v. de geleverde kwaliteit.
Om de positie van huurders te versterken zetten we meerdere middelen in, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Invoeren van een verhuurdersvergunning: we willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel in wijken met leefbaarheidsproblematiek: de Wet goed verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.
- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente onder andere door middel van een campagne.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- De invoering van de (werkprocessen in het kader van de) Wet betaalbare huur en de handhaving hiervan. Hiermee voorkomen we zoveel mogelijk dat huurders teveel huur moeten betalen voor hun woning in relatie tot de kwaliteit.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld.

Handhaving minimum woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Met de Wet betaalbare huur krijgt de gemeente middels handhavingsinstrumenten ook meer grip op de huurprijs per m2 en de mate van energiezuinigheid. Een voorstel voor deze handhaving wordt in 2024 voorbereid, zodat we hier in 2025 uitvoering aan geven.

Effectindicator	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Rapportcijfer woning		**7,70**			
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Wonen als fundament: betaalbaar wonen en aandacht voor mensen met een hulpvraag **(D)**

De meeste bewoners van Arnhem zijn gewone bewoners met gewone problemen. Voor hen is de zorg voor betaalbaar wonen en een veilige leefbare woonomgeving genoeg. Maar voor een deel is dat niet het geval. Zij hebben door omstan¬digheden moeite aan te haken bij de steeds com¬plexere wereld. Het begint bij wonen en wonen is een recht, daarom draagt Arnhem zorg voor be¬woners die geen woning hebben en ondersteunt de bewoners die moeite hebben zelfstandig goed in wonen te voorzien of te blijven voorzien.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota **(I)**

In 2024 zijn in de regio Arnhem-Nijmegen de regionale afspraken voor de huisvesting van aandachtsgroepen en ouderen vastgesteld. Deze afspraken zijn de basis voor lokale prestatieafspraken voor wonen en zorg. Zo ook in Arnhem waar we de regionale afspraken hebben vertaald in meerjarige lokale afspraken voor de periode 2025-2029. Hierin is afgesproken om samen te werken aan vitale wijken, aan een evenwichtige woonruimteverdeling, aan het vergroten van het aanbod en het realiseren van meer geschikte woningen voor ouderen, waaronder geclusterde en zorggeschikte woningen.

Om vitale wijken te realiseren waar mensen omkijken naar elkaar gaan we de komende jaren inzetten op een betere samenwerking tussen welzijn en zorg en op gebiedsgerichte samenwerking. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen. Zo wordt in 2025 een flex-wooncomplex met 150 woningen in Presikhaaf opgeleverd. Hier komen 50 statushouders te wonen en daarnaast bewoners met een wat hoger inkomen en bewoners uit Presikhaaf die een bijdrage willen leveren aan de community (cementbewoners). De gemeente financiert hier vier jaar lang een community builder om te zorgen dat er een levendige gemeenschap ontstaat.

Op het gebied van woonruimteverdeling hebben we met de corporaties afgesproken om in 2025 op een nieuwe manier te gaan werken binnen de stedelijke verdeeltafel. Hierbij worden de banden met de (grotere) zorgaanbieders aangehaald en krijgen zij een quotum woningen waarbinnen zij kandidaten mogen voordragen. Uiteindelijk werken we in de regio onder de regie van de GMR toe naar een (sub) regionale verdeeltafel zodat we de regionale opgave van aandachtsgroepen op basis van het aantal inwoners evenwichtig over de regio kunnen verdelen.
Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Beschermd wonen, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. De verwachting is dat als de Wet versterking Regie op de Volkshuisvesting in 2025 in werking zal treden het aantal urgente aandachtsgroepen in omvang groter zal worden. Zo krijgen ook uittredende sekswerkers en ex-gedetineerden onder voorwaarden een urgente positie. Dit betekent dat op de krappe woningmarkt de druk om snel extra betaalbare woningen te creëren voor de urgente groepen nog groter wordt. In 2025 gaan we dan ook door met de pilots woningdelen en woningvermeerderen (o.a. door woningsplitsing) en breiden we het aantal woningen voor housing first uit van 10 naar minimaal 15 woningen.
Voor ouderen hebben we de opgave aan levensloopgeschikte, geclusterde woningen met ontmoeten en zorggeschikte woningen tot en met 2030 in beeld. Met de corporaties hebben we afgesproken om het sociale deel van deze woningen te realiseren. Hierbij volgen de corporaties hoe groot de belangstelling daadwerkelijk is om te verhuizen naar een geclusterde woonvorm. Op basis van de monitorgegevens stelt de gemeente jaarlijks de woonopgave voor ouderen in Arnhem opnieuw vast. Om vitale woonvormen te realiseren waar ouderen prettig wonen met voldoende zorg wordt de samenwerking rondom wooncomplexen van welzijnsorganisaties en zorgaanbieders met de corporaties de komende jaren steeds belangrijker. De gemeente heeft hierbij een regisserende rol om partijen bij elkaar te brengen.

Huisvesting arbeidsmigranten **(I)**

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt. Daarnaast zijn de woningen te vaak van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

We vinden het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2025 uitvoering geven. In deze regels hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om in 2025 en de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken (I)

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom blijven we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en vermindering van hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, waarin we de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen zijn we op weg om Arnhem te transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige buurtparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid blijven de kernthema’s voor de vormgeving en het onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. De uitvoeringsagenda is in de loop van 2024 geactualiseerd. Daarbij zijn ook de accenten voor de komende jaren bepaald. Zo gaan we meer aandacht besteden aan het beperken van de gevolgen van droogte en het vasthouden van hemelwater. Concreet vertalen we dat in projecten als Beekdal Paasberg, de Stadsoase en hemelwaterbergingen in het Spijkerkwartier. We gaan ook verder met onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken zorgen we ervoor dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor hebben we in 2024 een eerste versie van de klimaatadaptatietoets ingevoerd.Met deze klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten

(gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2025 gaan we deze toets evalueren en de klimaatadaptatietoets waar nodig aanpassen.Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit **(I)**

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. Vanaf 2024 is dit plan leidend wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit **(I)**

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project ‘Renaissance Velperweg’ is een goed voorbeeld van zo’n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die in 2025 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen en worden ook meer bomen toegevoegd.

We realiseren een koel netwerk **(I)**

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2024 zijn we als leadpartner gestart met het Europese project ‘Cool Cities’. Samen met onze Europese partners werken we het koele netwerk verder uit en realiseren in de komende jaren enkele pilots.
Ook in de visie openbare ruimte binnenstad heeft het koele netwerk een prominente plaats. De eerste koele plekken die in deze visie worden voorgesteld zullen we in 2025 realiseren.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen **(I)**

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken. Medio 2024 zijn de tussentijdse resultaten van de subsidieregeling met de gemeenteraad gedeeld.

We zetten verharding om naar groen **(I)**

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken **(D)**

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat houden we ook zo. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer

- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2025 gaan we verder met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsranden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem en we herstellen de Engelse laan in Sonsbeekpark.
- De voormalige pachtgronden in Zijpendaal zijn in 2024 terug gekomen in eigen beheer. In 2025 gaan we hier door met het invoeren van natuurinclusieve landbouw en het aanleggen van bosranden en hagen, ter bevordering van de biodiversiteit en klimaatbestendigheid van onze parken.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We gaan door met het proces om te komen tot een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg. Verschillende belanghebbenden worden hierbij betrokken.
- In 2024 hebben we mooie stappen gezet in Groot park Westerveld door de weiden in het hoefijzer aan het park toe te voegen en het landschap te verrijken met heggen, hagen, lanen en bomen. In 2025 gaan we hiermee door en kijken we hoe we nog meer verbindingen kunnen leggen tussen de groenzones in Arnhem-zuid.
- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

Op onze landbouwgronden brengen we natuur en landbouw in verbinding, voegen we natuur toe en gaan we over op natuurinclusieve landbouw (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad is in 2024 gestart met het opstellen van een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel. In 2025 gaan we hiermee verder. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Voor beide gebiedsprocessen is een gebiedsperspectief opgesteld, met daarin een visie hoe de landbouwgronden in deze gebieden te beheren op basis van landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem,

waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) **(I)**

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We monitoren de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en vergroten die van daaruit. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. In 2024 is er een gebied (bestuurskwartier) aan toegevoegd samen met provincie. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis passen we toe bij het beheren van de openbare ruimte. We gaan door met het onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen, gierzwaluw en huismus in de stad in Malburgen, Presikhaaf, Klarendal en Geitenkamp
.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) **(I)**

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2025 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarme delen van Arnhem-zuid realiseerbaar zijn.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2025 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. In 2025 worden er ook weer vier wijkgroenagenda's opgesteld. De laatste wijken volgen in 2026.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2025 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. Dieren hebben een intrinsieke waarde. Ze verdienen ons respect en een waardige behandeling. Daarom bieden we ruimte aan dieren in de stad en in de natuur. Wij streven naar een veilige en respectvolle omgang met dieren. We zetten ons in om hun welzijn te verbeteren.

De aanwezigheid van dieren brengt veel vreugde, maar kan ook uitdagingen met zich meebrengen. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. Ook kunnen dieren in enkele gevallenoverlast veroorzaken. Wij proberen overlast op een zo diervriendelijk mogelijke manier te voorkomen.

Onze ambities op gebied het gebied van dierenwelzijn hebben wij vastgelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030. Daarin omschrijven wij dat we het belangrijk vinden dat mens en dier in harmonie samen leven De specifieke doelen en acties zijn uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2024-2025.

We verbeteren het leven van huisdieren (D)

Wij vinden het belangrijk dat Arnhemmers verantwoord een huisdier kunnen bezitten. Eigenaren van gehouden dieren zijn zelf verantwoordelijk voor een goede verzorging van hun dieren. Soms hebben eigenaren echter wat (financiële) ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Wanneer dat noodzakelijk en mogelijk is bieden wij ondersteuning. Als er om een of andere redenen afstand gedaan moet worden van een huisdier, dan willen wij een goede opvang van deze dieren.

We zorgen voor opvang van huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd (I)

Samen met acht andere gemeentes in de regio hebben we een langjarig contract getekend voor de dierenambulance en de opvang van zwerfdieren. In 2025 opent de nieuwbouw van het Dierentehuis Arnhem e.o.. Samen met de regiogemeentes zorgen we voor een blijvende goede opvang van zwerfdieren. We zorgen er voor dat de dierenambulance 24 uur per dag bereikbaar blijft.

We zorgen voor meer en/of betere uitlaatplekken (I)

We willen dat hondeneigenaren en andere inwoners zonder ergernissen kunnen samenleven. Honden moeten de mogelijkheid hebben om los te kunnen lopen, met zo min mogelijk overlast voor andere dieren of mensen. Daarom verbeteren we de mogelijkheden voor honden om los te lopen. We onderzoeken of er meer behoefte is aan hondenlosloopgebieden, en of deze gebieden voldoende kwaliteit bieden.

We geven ondersteuning aan eigenaren met een laag inkomen (I)

Soms kunnen Arnhemmers de noodzakelijke hulp voor hun huisdieren niet betalen. Hierdoor kan het huisdierenwelzijn in geding komen. Wij willen dat de financiële drempel om naar de dierenarts te gaan zo laag mogelijk is. We verbeteren daarom de huidige regeling voor mensen met een laag inkomen.

We ondersteunen mensen die niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen (I)

Ouderen en zorgbehoevenden voelen zich soms genoodzaakt afstand te doen van hun dier. Eigenaren kunnen om uiteenlopende redenen (tijdelijk) niet goed meer voor hun huisdier zorgen. Bijvoorbeeld als ze voor langere tijd in het ziekenhuis moeten verblijven. Of als ze naar een zorginstelling moeten en hun huisdier niet mogen meenemen. Soms woont een eigenaar nog wel thuis, maar kan toch niet meer de volledige zorg dragen. Voor het welzijn van mensen kan het hebben van een huisdier juist erg belangrijk zijn. Ook bij het huisdier leidt het afscheid tot leed. Wij zetten ons er voor in om eigenaar en dier zo lang mogelijk samen te kunnen laten zijn. Zo proberen we dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden. We ondersteunen daarom Dierenbuddy in Arnhem en gaan we met zorginstellingen het gesprek aan over het samen houden van eigenaar en dier.

De leefomgeving van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren (D)

Wij erkennen de intrinsieke waarde van dieren. In het wild levende dieren laten we zoveel mogelijk met rust. Van onze gehouden dieren stimuleren we zoveel mogelijk het natuurlijk gedrag. We streven naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières en verstoringen. Dierenwelzijn is een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken en inrichten.

We zetten in op dynamische begrazing (I)

Op dit moment worden op verschillende plekken in de stad terreinen van de gemeente verhuurd om vee op te houden. We onderzoeken of we de statische begrazing die daar nu plaatsvind om kunnen zetten naar dynamische begrazing.

We zetten daarmee in op de natuurlijke kwaliteiten van dieren. Bij dynamische begrazing stimuleren we dieren in hun natuurlijk gedrag en leefwijze. In kuddes gehouden dieren blijven voor een beperkte tijd op specifieke locaties om de biodiversiteit in stand te houden of te verbeteren. Naast het bevorderen van dierenwelzijn verbeteren we zo ook de biodiversiteit op de begraasde stukken.

We verbeteren het vissenwelzijn (I)

We onderzoeken of we het welzijn van vissen kunnen verbeteren de negatieve effecten van sportvissen kunnen voor komen binnen de wateren van de gemeente. Dat doen we bijvoorbeeld door natuurlijke oevers in te richten en andere maatregelen te nemen om het leven onder water te verbeteren.

We verbinden en versterken de ecologische hoofdstructuur (I)

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken daarmee ook aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.

Dierenwelzijn krijgt meer aandacht in onze communicatie (D)

Wij hebben als gemeente impact op dieren door de manier waarop we over ze communiceren. Daarom vinden we het belangrijk om na te denken over de wijze waarop we dat doen en welke rol we kunnen spelen als gemeente.

We helpen (potentiële) eigenaren met informatie over het houden van huisdieren (I)

Het houden van een huisdier brengt verantwoordelijkheden met zich mee. We willen potentiële eigenaren actief informeren over deze verantwoordelijkheden. We informeren inwoners over:

- het weloverwogen aanschaffen van gezelschapsdieren (o.a. de reguliere kosten van en verantwoordelijkheden die bij het hebben van een huisdier horen);
- de mogelijkheden om een dier op te halen in het dierenasiel en zo een beter leven te geven;
- verantwoord bezit van gezelschapsdieren (een goed begrip, opvoeding en verzorging van en het voorkomen van schade, overlast en gevaar voor en door hun dier).

Dit doen we via partners zoals het Dierentehuis en via onze eigen communicatiekanalen.

We vragen aandacht voor hobbyjacht bij onze partners (I)

Binnen de bossen van Arnhem is er geen ruimte voor hobbyjacht, maar bij sommige van onze regionale partners is dat nog wel zo. Wij vragen aandacht voor dit thema in gesprekken met deze partners.

We willen diervriendelijk inkopen (I)

We nemen dierenwelzijn op in ons inkoopbeleid. We geven het goede voorbeeld door in onze inkoopvoorwaarden dierenwelzijn mee te nemen. Door een diervriendelijk inkoopbeleid te voeren stimuleren we onszelf en onze partners om na te denken over diervriendelijke producten.

We informeren organisatoren van evenementen over dierenwelzijn (I)

We onderzoeken of wij kunnen sturen op dierenwelzijn tijdens evenementen. Dit doen we bijvoorbeeld door organisatoren van evenementen te informeren over dierenwelzijn.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

In 2024 heeft het eerste Arnhemse burgerberaad over afval plaatsgevonden. De deelnemers hebben uiteindelijk met elkaar 29 adviezen uitgebracht aan de gemeente over hoe de hoeveelheid afval van inwoners, bedrijven en instellingen verminderd kan worden. Deze adviezen zullen verwerkt worden in een pakket aan maatregelen waar het college nog maatregelen aan kan toevoegen. Vervolgens wordt dit pakket voorgelegd aan de raad. De verwachting is dat dit in 2025 gaat gebeuren.
In deze begroting zijn de financiële effecten van dit pakket nog niet opgenomen omdat deze nog onbekend zijn.

In 2024 zijn we mede op basis van een bericht van onze huidige inzamelaar PreZero en signalen uit de markt, gestart met een verkenning naar de organisatievorm waarbinnen we in de toekomst het afval in de stad inzamelen. Dit doen we in samenhang met de uivoering van stadsreiniging en dagelijks onderhoud. Tot nog toe zetten we deze diensten via een Europese aanbesteding in de markt. Om in de toekomst de uitvoering van deze diensten tegen een marktconforme prijs te borgen, is een verkenning naar andere organisatievormen noodzakelijk.

De woningvraag en daaruit volgende inbreidingen in de stad, dwingen ons op een andere manier te kijken naar afvalinzameling in gebieden waar zeer compact en heel hoog gebouwd wordt. Uitgangspunt hierbij is dat we zorgdragen voor een gebruiksvriendelijke manier waarop inwoners hun afval kunnen scheiden. Dit zal een uitdaging worden waarbij per project de mogelijkheden en kosten bekeken worden.

We streven naar reductie van de hoeveelheid restafval (D)

Het is onze ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. We hebben onszelf daar in de Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner" tot doel gesteld om minimaal 70% van het ingezamelde PBD goedgekeurd te hebben zodat we het aan kunnen bieden voor recycling. De cijfers over het vierde kwartaal van 2023 en het eerste kwartaal van 2024 laten zien dat we dat percentage inmiddels halen.
Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 94 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 2 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2023 hebben we per inwoner 213 kilogram restafval (inclusief afgekeurd PBD) ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met als resultaat dat we in het vierde kwartaal van 2023 en het eerste kwartaal van 2024 de doelstelling van 70% goedkeur halen (zie rapportage eerste kwartaal 2024).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023. In verband met het burgerberaad afval dat begon in maart 2024, hebben wij ervoor gekozen om geen bijeenkomst van de klankbordgroep te organiseren na juli 2023 om te voorkomen dat deze twee sporen die inhoudelijk sterk op elkaar lijken, door elkaar lopen. Eind 2023 is de klankbordgroep wel geraadpleegd in het kader van de Evaluatie Afvalbeleid die wij uit hebben laten voeren. We bekijken in 2025 hoe we de klankbordgroep vervolg kunnen geven.
- In 2024 hebben toezichthouders afval bedrijven bezocht en hen geïnformeerd over hun plicht met betrekking tot afvalcontracten. In 2025 gaan we met afvalcoaches en toezichthouders bedrijven bezoeken om ze verder te informeren over afvalcontracten en de verplichting uit de APV voor bedrijven om ook de omgeving schoon te houden.
- Na het grotendeels oplossen van de toegankelijkheid van GFE-containers voor mensen in een handgeduwde rolstoel, beginnen we in 2025 na afronding van de aanbesteding voor een nieuw type container met de uitrol van een stadsdekkend netwerk van GFE-verzamelcontainers. We kunnen hierdoor stoppen met de inzameling van GFE via citybins en zo een toegankelijkere manier van GFE inzameling bieden die moet leiden tot meer gescheiden GFE en minder restafval.

We gaan door met beleidsontwikkeling gericht op afvaleducatie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van het inmiddels afgeronde burgerberaad en een klankbordgroep afval. Maar ook in bijvoorbeeld de hotspot-aanpak zoeken we nadrukkelijk de medewerking en betrokkenheid van inwoners. We realiseren ons dat we als gemeente beleidskaders stellen waarbinnen we juist moeten faciliteren.

Begin 2024 heeft het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad gestuurd. Uit deze evaluatie en de kwartaalrapportages afval blijkt dat deze doelstelling niet binnen bereik ligt. . Het college denkt na over maatregelen die genomen kunnen worden als aanvulling op de adviezen van het burgerberaad zodat we stappen kunnen maken in het behalen van de doelstelling.

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Omvang huishoudelijk afval	**165,20**	**160,40**			

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

We willen Arnhem schoner maken (D)

We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

We pakken hotspots en zwerfafval aan (I)

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en inmiddels zijn we op 8 hotspots aan de slag. De resultaten laten een verbetering van het beeld zien. De hotspot aanpak draait om gedragsverandering en dat vraagt een lange adem. Concreet resultaat is nu al wel dat we echt samen met inwoners deze problematiek aangaan. .
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.
- Op beide afvalbrengstations js een brenghoek voor nog bruikbare spullen ingericht welke beheerd wordt door kringloopbedrijf 2Switch.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2025 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een eerlijke stad waar iedere Arnhemmer goed kan wonen	**4.646**	**3.330**	**543**	**2.574**
Woonruimte voor iedereen	4.646	3.330	543	2.574
Een ongedeelde stad				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Woningen met kwaliteit				
Wonen als fundament: betaalbaar wonen en aandacht voor mensen met een hulpvraag				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**19.592**	**1.427**	**525**	**6.966**
Naar een klimaatadaptieve stad	19.592	1.427	525	6.966
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**593**	**0**	**0**	**0**
We verbeteren het leven van huisdieren	593	0	0	0
De leefomgeving van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren				
Dierenwelzijn krijgt meer aandacht in onze communicatie				

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	16.262	27.635	0	0
We streven naar reductie van de hoeveelheid restafval	16.262	27.635	0	0
We willen Arnhem schoner maken				
Overig	**16.160**	**19.979**	**220**	**603**
Totaal	**57.253**	**52.371**	**1.289**	**10.143**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Primitief	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	47.030	51.819	60.109	57.253	54.594	54.306	53.121
Baten	46.602	45.333	51.717	52.371	49.561	51.795	51.111
Saldo lasten en baten	***-428***	***-6.485***	***-8.392***	***-4.882***	***-5.032***	***-2.511***	***-2.010***
Toevoegingen aan reserves	23.326	9.657	9.785	1.289	719	94	94
Onttrekkingen aan reserves	5.215	8.379	16.902	10.143	6.841	2.538	167
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-18.112***	***-1.278***	***7.117***	***8.853***	***6.122***	***2.444***	***73***
Resultaat	**-18.539**	**-7.763**	**-1.274**	**3.972**	**1.090**	**-67**	**-1.937**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2025 zijn in totaal begroot op € 57,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 17,8 miljoen;
- Afval, € 16,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 11,6 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,3 miljoen;
- Wonen, € 4,7 miljoen;
- Dierenwelzijn, € 0,6 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2025 € 2,9 miljoen lager dan in 2024. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2024 voor € 4,2 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Zo bevat de begroting 2024 een éénmalige ophoging van € 1,2 miljoen voor de gestegen energiekosten “walstroom havengebied", die aan gebruikers wordt doorberekend (zie ook baten)

Na correctie voor incidenteel budget 2024 resteert een kostenstijging van € 1,3 miljoen. Belangrijkste ontwikkelingen:

- Stijging kapitaallasten, € 0,8 miljoen;
- Prijs- en areaalontwikkeling, € 1,6 miljoen;
- Stijging kosten afval als gevolg van lachgascilinders, zwerffietsen en verzamelcontainers toegankelijkheid voor hoogbouw, € 1,1 miljoen;
- Stijging kosten dierentehuis, € 0,2 miljoen
- Stijging incidentele middelen klimaatadaptatiefonds: € 1,5 miljoen
- Besparingen Perspectiefnota 2024, o.a. bomenonderhoud, bestrijding invasieve exoten, waterbeheer, wijkonderhoud, huisvesting bijzondere doelgroepen en opvang niet-rechthebbende EU-burgers: € 2,7 miljoen;
- Daling kosten beleidsontwikkeling Wonen: € 1,0 miljoen

Baten

De begrote baten bedragen in 2025 € 52,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Afval, € 27,6 miljoen;
- Riolering, € 18,1 miljoen;

- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,9 miljoen;
- Wonen, € 3,3 miljoen;
- Overige inkomsten, € 1,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2025 € 0,7 miljoen hoger dan in 2024. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling, € 0,3 miljoen;
- daling opbrengsten vanwege incidenteel hogere middelen in 2024 vanuit de specifieke uitkering Kansrijke Wijk € 1,3 miljoen;
- daling opbrengsten doorrekening energiekosten “walstroom havengebied, € 1,2 miljoen (zie ook lasten)

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 1,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Volkshuisvesting, € 0,5 miljoen:
- BR Groenfonds, € 0,4 miljoen;
- BR Openbare Ruimte, € 0,3 miljoen;
- BR Vastgoed, € 0,1 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2025 is begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Klimaatadaptatiefonds, € 4,0 miljoen;
- BR Zuidelijke binnenstad, € 1,9 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 1,3 miljoen;
- BR Arnhem-Oost, € 0,8 miljoen;
- BR Groenfonds, € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen

- Woonvisie 2024;
- Nota wonen en zorg 2022
- Huisvestingsverordening;
- Leegstandsverordening
- Beleidsregels zelfbewoningsplicht
- Beleidsregels arbeidsmigranten
- Doelgroepenverordening
- Stadsakkoord 2022
- Facet bestemmingsplan Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal 2.0 Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte

- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Visie Dierenwelzijn 2021-2030;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2024-2025
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;
- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2025 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerendezaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar voor de OZB. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2025 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2024. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2023 (vorige peildatum) en 1 januari 2024 gemiddeld met 4,3 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten worden in de periode 2022-2028 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent.
  Bij woningen en niet-woningen is dit voor 2025 het geval. De waardeontwikkeling blijkt net iets lager uit te komen. Hierdoor hebben eigenaren van een woning en een niet-woning in 2024 gemiddeld lagere OZB hoeven te betalen dan waar rekening mee is gehouden. Dit wordt in 2025 gecorrigeerd met een aanpassing van 0,5 procent bij woningen en 1 procent bij niet-woningen.
  Ook voor 2025 kan de daadwerkelijke waardeontwikkeling afwijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 0,5-1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn nagenoeg kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2025, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. De effecten van leegstand verwerken we in de tarieven, door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB.

Afvalstoffenheffing

- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Voor 2025 is deze 94 procent (2024: 90 procent). Voor de berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2025 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij om de effecten van prijsontwikkeling, maar ook om kosten voor de verwerking van lachgascilinders, voor het ruimen van fietsen en voor toegankelijkere containers voor GFT bij hoogbouw.

Parkeerbelasting

- De parkeertarieven worden voor 2025 (zowel het straat parkeren als parkeren in parkeergarages) verhoogd met gemiddeld € 1,00 per uur. Hierdoor ontstaat – na aftrek van afdracht vennootschapsbelasting- een hogere opbrengst van € 3,7 miljoen.
- Het parkeerareaal zal worden uitgebreid waarbij naar maatwerk zal worden gekeken.
- Daarnaast zijn de begrote opbrengsten uit parkeerbelastingen, inclusief vergunningen en naheffingen, zijn voor 2025 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het jaar 2023.

Leges

- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2025 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges en de stijging van de gemeentelijke leges.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2025 zijn verhoogd met de consumentenprijsindex ter hoogte van 3,45%.
-
- Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. In het eerste half jaar 2024 zijn nog veel leges afgewikkeld op basis van de WABO-regelgeving (van kracht in de 2023 en eerder). Er zijn het eerste half jaar 2024 nog relatief weinig opbrengsten geheven op basis van de Omgevingswet. Daardoor is het lastig te voorzien hoe de opbrengsten uit leges Omgevingswet zich ontwikkelen in 2025. De begrote opbrengsten voor 2025 zijn om die reden alleen geïndexeerd met 3,45% ten opzichte van de begroting 2024.
- Voor de onderbouwing van de kosten leges 2025 hebben we gebruik gemaakt van een extern opgezette legestool met advies wat wel en niet toerekenbaar is aan de leges. Hieruit blijkt dat er voor wat betreft de leges vallend onder ‘Algemene Dienstverlening’ en de ‘Diensten vallende onder de Europese dienstenrichtlijn’ een nauwkeurigere toerekening van kosten heeft plaatsgevonden dan in de voorgaande jaren.
  Voor de jaren 2026 en verder gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Een deel van de leges bij burgerzaken zijn door het Rijk/wet gemaximeerd. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting

- De tarieven van de toeristenbelasting stijgen in 2025 met € 1,00 per overnachting.
- Daarnaast zijn de begrote opbrengsten uit toeristenbelasting voor 2025 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2023.

Bedrijveninvesteringszones

We staan in Arnhem open voor maatregelen als bedrijveninvesteringszones.
Een bedrijveninvesteringszone (BIZ) betreft een afgebakend gebied binnen de gemeente, waarin ondernemers en/of vastgoedeigenaren samen zorgen voor een veilige en leefbare bedrijfsomgeving. Het initiatief tot invoering ligt bij de ondernemers/eigenaren. De activiteiten in de BIZ zijn een aanvulling op die van de gemeente. De gemeente int van de ondernemer/eigenaar in de BIZ een bijdrage en keert deze vervolgens als subsidie uit aan de BIZ als uitvoeringsorganisatie. Een BIZ kan pas worden ingevoerd nadat de gemeenteraad hiervoor een verordening heeft vastgesteld en uit een draagvlakmeting blijkt dat er voldoende draagvlak is onder ondernemers/eigenaren in de BIZ. Met ingang van 2023 is de BIZ Korenkwartier ingevoerd.
In 2024 heeft er wederom een draagvlakmeting plaatsgevonden voor de BIZ Binnenstad. Deze heeft een positieve uitslag waardoor de BIZ Binnenstad per 1 januari 2025 wordt ingevoerd.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied
In het hoofdlijnenakkoord 2024 – 2028 van de vier coalitiepartijen PVV, VVD, NSC en BBB is aangeven dat de stijging van de gemeentelijke woonlasten (OZB) gemaximeerd wordt via afspraken met gemeenten. Wat deze maximale stijging zal zijn staat er niet in. Voor 2025 heeft dit geen nog geen gevolgen.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2024	2025
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	62.672	65.902
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	12.158	15.475
Toeristenbelasting	1.191	1.881
Subtotaal	**74.571**	**81.808**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	23.112	25.686
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.766	18.096
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszones (BIZ)	121	241
Subtotaal	**40.349**	**43.373**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	3.750	3.854
Leges algemene dienstverlening	3.054	3.216
Overige leges (vallende onder Europese dienstrichtlijn)	886	926
Subtotaal	**7.690**	**7.996**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**123.200**	**133.766**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2024 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is.
Verder betekent dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er momenteel nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2024;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2024	2025	2026	2027	2028
WOZ-waarde € 312.900 (2025)					
OZB	€ 331	€ 349	€ 366	€ 385	€ 404
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5,5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 149	€ 152	€ 152	€ 152	€ 152
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*2%*	*0%*	*0%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 337	€ 371	€ 383	€ 385	€ 387
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*3%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 817**	**€ 872**	**€ 902**	**€ 922**	**€ 943**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*7%*	*3%*	*2%*	*2%*
WOZ-waarde € 625.800 (2025)					
OZB	€ 661	€ 698	€ 733	€ 769	€ 808
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5,5%*	*5,0%*	*5,0%*	*5,0%*
Rioolheffing	€ 298	€ 304	€ 304	€ 304	€ 304
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*2%*	*0%*	*0%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 337	€ 371	€ 383	€ 385	€ 387
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*3%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.296**	**€ 1.372**	**€ 1.419**	**€ 1.458**	**€ 1.499**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*3%*	*3%*	*3%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2024	2025	2026	2027	2027
WOZ-waarde € 156.450 (2025)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 37	€ 37	€ 37	€ 37	€ 37
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*1%*	*0%*	*0%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 337	€ 371	€ 383	€ 385	€ 387
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*3%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 374**	**€ 408**	**€ 420**	**€ 422**	**€ 425**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*0%*	*0%*
WOZ-waarde € 312.900 (2025)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 74	€ 75	€ 75	€ 75	€ 75
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*1%*	*0%*	*0%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 337	€ 371	€ 383	€ 385	€ 387
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*3%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 411**	**€ 445**	**€ 458**	**€ 460**	**€ 462**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*0%*	*0%*

Eigenaar niet-woning	2024	2025	2026	2027	2027
WOZ-waarde € 410.000 (2025)					
OZB	€ 2.810	€ 2.984	€ 3.134	€ 3.290	€ 3.455
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 291	€ 291	€ 291	€ 291	€ 291
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*0%*	*0%*	*0%*	*0%*
Totaal	**€ 3.102**	**€ 3.275**	**€ 3.424**	**€ 3.581**	**€ 3.745**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*
WOZ-waarde € 820.000 (2025)					
OZB	€ 5.621	€ 5.969	€ 6.267	€ 6.581	€ 6.910
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 582	€ 582	€ 582	€ 582	€ 582
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*0%*	*0%*	*0%*	*0%*
Totaal	**€ 6.203**	**€ 6.551**	**€ 6.850**	**€ 7.163**	**€ 7.492**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2024	2025	2026	2027	2027
WOZ-waarde € 410.000 (2024)					
OZB	€ 702	€ 746	€ 784	€ 823	€ 864
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 275	€ 275	€ 275	€ 275	€ 275
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*0%*	*0%*	*0%*	*0%*
Totaal	**€ 977**	**€ 1.021**	**€ 1.059**	**€ 1.098**	**€ 1.139**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 820.000 (2024)					
OZB	€ 1.405	€ 1.492	€ 1.567	€ 1.645	€ 1.728
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 550	€ 550	€ 550	€ 550	€ 550
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*0%*	*0%*	*0%*	*0%*
Totaal	**€ 1.954**	**€ 2.042**	**€ 2.117**	**€ 2.195**	**€ 2.277**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2024 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 484.000. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2025 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2024 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2024	€ 994	€ 457
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2024	€ 1.038	€ 396

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead

Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2025 is het percentage kostendekkendheid 94 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	24.330
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.682
Netto kosten taakvelden	***22.648***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	763
Btw	3.899
Totale kosten	***27.310***
Opbrengst heffingen	25.686
Dekkingspercentage	**94%**

Rioolheffing

De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	16.078
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	0
Netto kosten taakvelden	***16.078***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
Btw	1.778
Totale kosten	***18.623***
Opbrengst heffingen	18.623
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2025 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2025	Baten 2025	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	6.845	3.156	46%
Parkeren	83	60	72%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**6.928**	**3.216**	**46%**
Dienstverlening in het kader van de omgevingswet			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.481	3.854	70%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.481**	**3.854**	**70%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	514	127	25%
Evenementen en markten	704	146	21%
Algemene plaatselijke verordening	189	63	33%
Overige APV	289	159	55%
Verordening kabels en leidingen en telecommunicatie	366	326	89%
Overige leges dienstverlening Europese dienstenrichtlijn	144	105	73%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**2.206**	**926**	**42%**
Totaal	**14.615**	**7.996**	**55%**

Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	**907**	**536**	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	**53**	**53**	100%

Overzicht lokale heffingen

De tarieven 2025 welke in onderstaande tabellen zijn opgenomen zijn nog niet definitief.
Op basis van de meest actuele ramingen en ontwikkelingen in het najaar 2024 kunnen de uiteindelijke tarieven voor 2025 nog wijzigen.
De definitieve tarieven 2025 worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen.

Onroerende-zaakbelasting

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1102%	n.v.t.	0,1102%	26.765.987	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

2025	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2025		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1115%	n.v.t.	0,1115%	28.019.384	31.242	n.v.t.	31.242
Niet-woningen	0,7279%	0,1820%	0,9099%	3.718.803	27.069	6.768	33.837
Totaal	**Totaal**			**31.738.186**	**58.311**	**6.768**	**65.079**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2024	Tarief 2025	Aantal huishoudens		Begrote opbrengsten	
			2024	2025	2024	2025
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	€ 252,60	€ 278,04	30.949	31.629	7.818	8.794
Meerpersoonshuishouden	€ 336,84	€ 370,68	45.409	45.565	15.295	16.890
Totaal			**76.358**	**77.194**	**23.113**	**25.684**

Rioolheffing

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	Totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0252%	0,0246%	0,0498%	26.596.392	25.956.464	6.702	6.385	13.088
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.178**	**8.578**	**17.757**

2025	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2025		
	eigenaar	gebruiker	Totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0248%	0,0239%	0,0487%	27.888.269	27.340.254	6.916	6.534	13.451
Niet-woningen	0,0709%	0,0669%	0,1378%	3.483.079	3.247.903	2.470	2.173	4.642
Totaal						**9.386**	**8.707**	**18.093**

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

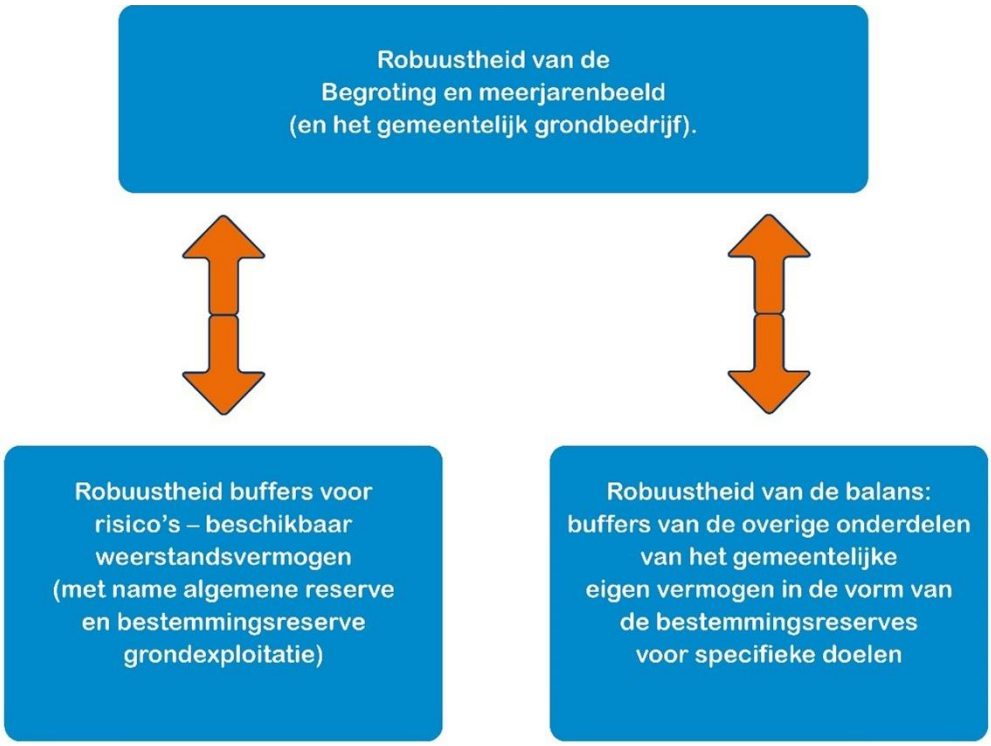
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2025 en de financiële prognoses voor 2026 tot en met 2028 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, bezuinigingen vanuit Den Haag op gemeenten, de sterk oplopende kosten voor de jeugdzorg en toenemende loon- en prijsontwikkeling. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Hoewel het Rijk gemeenten deels tegemoet is gekomen in het 'ravijn' van 2026 door bijvoorbeeld de opschalingskorting te schrappen, worden gemeenten nog steeds onvoldoende gecompenseerd voor de kostenstijgingen waar ze mee te maken krijgen.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Dit leidt tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

1. <u>De robuustheid van de begroting:</u>
   In de afgelopen begrotingen kampten we met grote onzekerheden in het financieel beeld. Voor een groot deel is de onzekerheid afgenomen en zijn tegenvallers in de begroting verwerkt. Om toch te komen tot een structureel sluitende begroting zijn in de Perspectiefnota diverse concrete besparingen opgenomen. Daarnaast zijn ook de inkomsten en uitgaven voor Spoorzone Arnhem-Oost in deze begroting verwerkt. In alle jaren is ondanks het opnemen van de diverse tegenvallers, zoals de ontwikkeling van de zorgkosten, sprake van een structureel sluitende begroting. Hiermee is sprake van een robuuste begroting.

2. <u>De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen:</u>
   Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 5,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2023 en bedraagt nu € 73,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2023 worden later in deze paragraaf toegelicht.

3. De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2024 gestegen van 1,0 naar 1,2 in 2025. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost is gestegen en ook het gemeentebrede risicoprofiel is toegenomen. Dit laatste vooral veroorzaakt doordat het risico rondom Zorg/Jeugdzorg groter is geworden. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt in 2026 af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2026 daalt daardoor de weerstandsfactor naar 1,1, waarna deze in 2027 en 2028 weer toeneemt tot 1,2.

4. <u>De mate van robuustheid van de balans:</u>
   Door het opnemen van de Spoorzone Arnhem-Oost in deze begroting, nemen de schulden toe. De schuldquote blijft nog echter ruim onder de 90%. Er wordt in deze begroting ook niet ingeteerd op het eigen vermogen om tot een sluitende begroting te komen. Daardoor blijft ook de solvabiliteit ruim boven de 20%.

In de financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Daarnaast is een streefwaarde opgenomen voor de solvabiliteit van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal. Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	58%	62%	76%	56%	56%	54%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	55%	56%	73%	53%	54%	52%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	28%	24%	27%	26%	26%	26%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	1,4	1,0	1,2	1,1	1,2	1,2

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	2%	5%	10%	13%	13%	11%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	4%	3%	2%	1%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	103%	112%	110%	113%	116%	118%

De grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost hebben net als in de Begroting 2024 een grote invloed op de kengetallen. In de begroting van vorig jaar kwam dit met name tot uiting in de weerstandsfactor die als gevolg van de risico's die voor deze ontwikkelgebieden werden opgenomen daalde tot 1,0. In de Begroting 2025 zijn de toekomstige uitgaven en inkomsten voor deze grondexploitaties opgenomen. Omdat de kosten eerst moeten worden gefinancierd voordat er inkomsten tegenover komen te staan stijgt de schuld wat zichtbaar is in de ontwikkeling van de schuldquote. Met het opnemen van de uitgaven en de inkomsten zijn de bouwgronden opgenomen in de exploitatie, waarmee het kengetal grondexploitatie dat het aandeel van de bouwgronden in de totale begroting weergeeft ook fors, al blijft het nog ruim binnen de 20% wat door de provincie in haar rol als toezichthouder als bovengrens van de minst risicovolle categorie wordt gezien.

Ten opzichte van de Begroting 2024 herstelt de weerstandsfactor zich licht. Ook is de begroting in alle jaren structureel in evenwicht. Dit is mede te danken aan de besparingen die in de Perspectiefnota zijn opgenomen. Weliswaar bereikt de weerstandsfactor nog niet de streefwaarde van 1,4 waarmee dit ook de komende jaren nog een aandachtpunt blijft.

Sinds de Begroting 2024 bevindt de solvabiliteit zich ruim boven de 20%. Het eigen vermogen dat door de jaren is opgebouwd om boven de 20% te komen wordt behouden waarmee het blijft bijdragen aan de financiële weerbaarheid van Arnhem.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën. Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2024.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2024	Waarde Arnhem Begroting 2025	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	58%	75%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	51%	70%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	33%	28%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	6%	10%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,39%	2%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-1,50%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	101%	pm	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,1	1,2	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal is in de laatste kolom weergegeven hoe op het kengetal wordt gescoord; 1 is voldoende, 2 is punt van aandacht en 3 is kwetsbaar.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Categorie
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.075	€ 3.026	€ 4.400	3
b	Schuldevolutie	-1%	-18%	20%	3
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,14%	1,18%	1,03%	2
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja	1

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Categorie
a	Weerstandsfactor	1,4	1,0	1,2	2
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja	1

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Categorie
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee	1

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Categorie
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,10%	0,10%	0,10%	
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,13%	1,56%	1,56%	

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:

- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. De besparingen die in de Perspectiefnota zijn opgenomen zijn essentieel geweest om dit evenwicht te bereiken.
- Hoewel het aandeel van de grondexploitatie in de begroting is toegenomen, is deze niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:

- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 73,7 miljoen, bestaande uit € 35,3 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 38,4 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 88,8 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2025 komt daarmee uit op 1,2. In 2026 daalt deze naar 1,1, waarna vanaf 2027 de weerstandsfactor weer 1,2 bedraagt.

Robuustheid van de balans:

- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden toegenomen door het opnemen van de kosten en inkomsten van Spoorzone Arnhem-Oost in deze begroting. Desondanks blijft de schuldquote nog ruim onder de 90%. De solvabiliteit blijft daarnaast op een niveau ruim boven de 20%;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waarde fluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4	1,4	18%	28%
2024	1,0		24%	
2025	1,2		28%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van de verordening vastgesteld. Voor de weerstandsfactor is een ondergrens van 1,0 vastgesteld en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4. Voor de solvabiliteit is er een streefwaarde opgenomen van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat hierbij een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

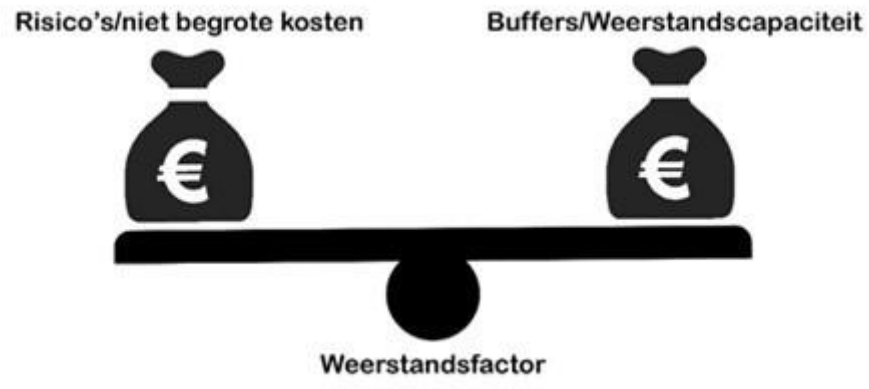
In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:

- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2024	JV 2023	Prognose 2024	Begroting 2025	2026	2027	2028
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	30.630	33.027	35.343	35.343	35.343	35.343	35.343
2. Risico's grondexploitatie	40.074	34.861	38.361	38.361	38.361	38.361	38.361
Totaal	**70.704**	**67.888**	**73.704**	**73.704**	**73.704**	**73.704**	**73.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	53.140	78.271	68.094	70.388	63.957	68.620	69.064
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	17.109	16.347	17.109	16.347	16.347	16.347	16.347
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	707	1.039	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**71.288**	**95.325**	**86.242**	**87.774**	**81.343**	**86.006**	**86.450**
Weerstandsfactor	**1,0**	**1,4**	**1,2**	**1,2**	**1,1**	**1,2**	**1,2**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**584**	**27.438**	**12.538**	**14.070**	**7.639**	**12.302**	**12.746**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**-27.698**	**283**	**-16.943**	**-15.412**	**-21.842**	**-17.180**	**-16.736**

Voor 2025 komt de weerstandsfactor uit op 1,2. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2024	JV 2023	Prognose 2024	Begroting 2025
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	30.630	33.027	35.343	35.343
1. Gemeentebrede risico's totaal	**30.630**	**33.027**	**35.343**	**35.343**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	16.289	11.884	11.884	11.884
Strategisch bezit (mva)	1.873	2.687	2.687	2.687
Anterieure overeenkomsten	112	290	290	290
Risico's grondexploitatie	**18.274**	**14.861**	**14.861**	**14.861**
Vast te stellen gebiedsexploitatie	21.800	20.000	23.500	23.500
2. Risico's grondexploitatie totaal	**40.074**	**34.861**	**38.361**	**38.361**
Totaal	**70.704**	**67.888**	**73.704**	**73.704**

Gemeentebrede risico’s

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2025 in totaal uit 109 risico’s, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2023 bestond uit 100 risico's.
De volgende mutaties in de risico’s hebben plaatsgevonden:

- er zijn 13 nieuwe risico's, 4 risico's zijn vervallen en 8 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn 71 risico's met een financiële impact die in aanmerking komen voor het reserveren van weerstandsvermogen.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf wordt beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 2,3 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2023.

Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:

- *Bezuinigingsmaatregelen Jeugdzorg en Zorg worden niet of onvolledig gerealiseerd*
  Een nieuw risico is opgenomen voor een aantal opgenomen bezuinigingsmaatregelen met betrekking tot Jeugdzorg en Zorg in de Perspectiefnota 2025 die mogelijk niet of deels kunnen worden gerealiseerd. Het risico bestaat dat de ingeboekte besparingen niet of deels worden gerealiseerd. Het risico is opgenomen met een kans van 50% en een financieel maximum van € 3,3 miljoen.
- *Onderhoud openbare ruimte Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)*
  In najaar 2023 is een Europese aanbesteding geweest voor het dagelijks onderhoud in de openbare ruimte. Voor dit dagelijks onderhoud resulteerden de inschrijvingen in een forse overschrijding van het begrote budget. Om deze verwachte hogere kosten het hoofd te kunnen bieden, wordt voorgesteld om hiermee in de jaren 2025 en 2026 in de begroting nog rekening te houden, maar intussen alternatieve manieren van uitvoering te onderzoeken en voor te bereiden. Invoering daarvan vanaf 2027 leidt mogelijk tot een daling van het kostenniveau. In het risicoprofiel is een nieuw risico opgenomen voor het geval dit niet (volledig) leidt tot de verwachte verlaging van de kosten. Dit risico is ingeschat met een kans van 50% en financieel maximum van € 2,5 miljoen.
- *Incidentele dekking welzijnssubsidies*
  Voor een aantal welzijnssubsidies/subsidies sociale basis of onderdelen daarvan is de incidentele dekking met ingang van 2025 niet meer beschikbaar, het totale bedrag moet worden afgebouwd, waarbij er een

relatie ligt met de opgave transformatie welzijn. Het risico bestaat dat deze afbouw voor individuele subsidies niet tijdig lukt, hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 50% en een bedrag van € 2 miljoen.

- *Capaciteit Maatschappelijke Opvang*
  De capaciteit van voorzieningen voor maatschappelijke opvang is tijdelijk uitgebreid. Ondanks deze uitbreiding is de doorstroom naar woningen vanuit deze voorzieningen van belang. Hier ontstaat dus een risico dat samenhangt met de inspanningen en resultaten op het gebied van wonen voor aandachtsgroepen. Het risico kon bij de vorige actualisatie van het risicoprofiel nog niet worden gekwantificeerd, het risico is nu ingeschat met een kans van 30% en een financieel maximum van € 3 miljoen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 38 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Aanvullende kosten vanwege bezuiniging Invasieve Exoten*
  Het budget voor het bestrijden van invasieve exoten is verminderd. Het gevolg hiervan is dat de invasieve exoten, zoals de Japanse Duizendknoop en Reuzenberenklauw, moeilijker beteugeld kunnen worden. Deze soorten verspreiden zich daardoor makkelijker en zijn moeilijker te bestrijden. Dit heeft nadelige gevolgen voor de biodiversiteit en kan op termijn leiden tot schade aan wegen en kunstwerken. De omvang van het financiële effect is op dit moment niet te duiden.
- *Onzekerheid over de huisvesting van Oostpool / Introdans*
  In de begroting zijn middelen gereserveerd voor de huisvesting van Oostpool / Introdans. Er is nog veel onzeker over hoe dit er in de praktijk uit moet gaat zien, op welke termijn dit gerealiseerd moet gaan worden en welke middelen hiervoor nodig zijn.
- *Gevolgen nieuw kabinetsbeleid voor de culturele sector*
  - Hogere btw (van 9% naar 21%) raakt de toegankelijkheid van het culturele aanbod. Kan leiden tot minder inzet van ZZP'ers want hun tarieven gaan ook omhoog. De verhoging van het tarief zet toegankelijkheid en betaalbaarheid van kunst en cultuur voor (amateur)beoefenaars en publiek onder druk, brengt inkomen en de bestaanszekerheid van kunstenaars en artiesten in gevaar.
  - Beperking van de giftenaftrek, hetgeen effect heeft op particuliere giften aan cultuur.
  - Het overhevelen van gelden van het Rijk naar gemeenten met een korting van € 638 miljoen per 2026: de ‘SPUK-regeling’. Uit deze regeling worden initiatieven gefinancierd voor cultuurparticipatie, sport en bewegen, gezondheidsbevordering en de sociale basis.
  - Verhoging van de kansspelbelasting van 30,5 % naar 37,8 %. Dit raakt de loterijen die geld aan cultuur geven.
- *Urgente financiële situatie bij Rozet*
  De begroting van Rozet is op dit moment niet sluitend. Over 2024 is er een tekort begroot van € 0,85 miljoen.
- *Stijgende kosten voor culturele organisaties*
  Door het toepassen van de richtlijn van 'fair pay' (eerlijke beloning) in de culturele sector en cao-ontwikkelingen hebben culturele organisaties te maken met stijgende kosten voor de personele inzet. Daarnaast worden de culturele organisatie ook geconfronteerd met andere prijsstijgingen, bijvoorbeeld voor energie. Deze stijgende kosten kunnen leiden tot hogere subsidieaanvragen om de huidige bedrijfsvoering en activiteiten te kunnen voortzetten. Bij het niet beschikbaar stellen van meer middelen zou dit kunnen leiden tot minder activiteiten / minder producties / verschraling van het aanbod.
- *SPUK inburgering*
  Er bestaat een financieel risico dat inburgeringstermijnen niet binnen de gestelde wettelijke termijn van 3 jaar behaald kunnen worden. Inburgeringsaanbieders, die verantwoordelijk zijn voor het verzorgen van taaltrajecten, hebben te maken met een structureel tekort aan gekwalificeerde docenten. Dit tekort leidt ertoe dat zij mogelijk niet in staat zijn om de vereiste lessen en begeleiding niet binnen de gestelde termijnen kunnen leveren.
  De bekostiging hiervan loopt via de SPUK voorzieningen. Deze financiering is voor 3 jaar. Het is onduidelijk wat de impact is als trajecten langer duren én als er alternatieve aanbieders gezocht moeten worden.
  Dit probleem speelt landelijk en is niet beperkt tot één regio.
- *Aanvullende kosten uit hoofde van afvalinzameling*
  Het huidige inzamelcontract voor afvalinzameling is in 2020, na beoordeling van inschrijving, gegund aan PreZero. Dat contract loopt tot 2027. PreZero heeft aangegeven gefaseerd te stoppen met de inzameling van huishoudelijk afval. PreZero heeft ons huidige contract niet opgezegd, maar dat risico is wel aanwezig. Op dit moment is het nog onduidelijk wat de eventuele consequenties voor de gemeente Arnhem hiervan zijn.

- *Per 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden*
  De Omgevingswet is een stelselverandering. Het werken in de beleidscyclus, integraal keuzes maken, verbinden van thema's en beleidsvelden, nadenken over wanneer uitnodigingsplanologie, wanneer inzet van geboden en verboden, samenwerken in de keten en/met onze uitvoeringspartners over een groter aantal thema's, maakt dat we een blijvende andere manier van werken ons eigen gaan maken. Het is vooralsnog onduidelijk welke impact dit heeft op de gemeentelijke organisatie.
  In de transitiefase (na 1-1-2024) ligt de nadruk op het compleet maken en het blijven actualiseren van het Omgevingsplan. In dit plan komen alle thema's over de fysieke leefomgeving samen. We hebben hierbij te maken met de oude ruimtelijke plannen die moeten worden omgezet naar het omgevingsplan, terwijl nieuwe ontwikkelingen gewoon doorgaan, en de nog lopende bestemmingsplannen Wro afgemaakt moeten worden. Extra uitdagingen zijn de voor iedereen nieuwe juridische kaders, voorlopig nog zonder jurisprudentie, en doorlopende aanpassingen in wetgeving, DSO en software. Een omvangrijke, complexe en nog door te ontwikkelen taak. Het omgevingsplan moet op 1-1-2032 gereed zijn. Er zijn tijdelijke middelen beschikbaar om extra capaciteit in te huren om het extra werk tot 2032 op te vangen.
  Vanaf ongeveer 2030 zijn er structureel meer taken te verrichten dan voor de komst van de Omgevingswet. Integraal werken en afstemmen met meerdere beleidsvelden blijft. Het digitaal werken en steeds nieuwe regels toevoegen in de GIS-omgeving blijft een extra taak ten opzichte van de tijd voor de Omgevingswet. Ook het werken en monitoren van de beleidscyclus brengt structureel werk met zich mee. Er is dan extra capaciteit nodig om de reguliere werkzaamheden te kunnen uitvoeren.

Grondexploitatie risico's
Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2023. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2023.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.
Bij deze begroting zijn de risico's voor de grondexploitatie aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het Jaarverslag.

Het totale risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 3,5 miljoen toegenomen ten opzichte van het Jaarverslag 2023. Dit wordt veroorzaakt door toename van het risicoprofiel voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost (nog vast te stellen grondexploitatie).

<u>Vast te stellen gebiedsexploitatie</u>
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt risico's met zich mee. De gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost was bij het opstellen van de FJP 2023 nog niet vastgesteld en daarom nog geen onderdeel van de FJP. Vanwege de omvang van deze ontwikkeling en de daarmee gepaard gaande risico's is ervoor gekozen om deze met ingang van de Begroting 2024 wel al mee te nemen bij het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit.
Tegelijk met deze begroting wordt de vaststelling van de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost ter besluitvorming voorgelegd en zal deze worden meegenomen in de komende FJP.
De risicoanalyses van de deelgrondexploitaties Schaapsdrift, Rijnpark en Presikhaaf 3 binnen de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost, zijn begin 2024 opnieuw geactualiseerd. De aan te houden buffer van € 20 miljoen bij het jaarverslag 2023 voor de risico's van deze grondexploitaties stijgt hierdoor nu bij deze begroting naar € 23,5 miljoen. De stijging met € 3,5 miljoen is met name veroorzaakt door een stijging van de conjuncturele risico's van Rijnpark. Daarnaast is de doorloop voor Rijnpark met 4 jaar verlengd, wat resulteert in hogere kosten- en opbrengstenstijgingen.

De methodiek om het risicoprofiel te berekenen is op een aantal punten aangescherpt ten opzichte van voorgaande jaren. Aanleiding hiervoor is de keuze voor een actiever grondbeleid (nota grondbeleid 2023). In bovenstaande risicoanalyses is nog geen rekening gehouden met het in de tijd zetten van de projectspecifieke risico's, de analyse hierop is op dit moment nog niet mogelijk gebleken. Het streven is om het in de tijd uitzetten van de projectspecifieke risico's wel mee te nemen bij de komende FJP.

Voor een nadere inhoudelijke toelichting wordt verwezen naar de paragraaf Grondbeleid.

Conclusie risicoprofiel
Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2023, met € 5,8 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2024	JV 2023	Prognose 2024	Begroting 2025
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	64.079	81.963	78.271	68.094
+ Toevoegingen	0	30	0	-6.577
- Onttrekkingen	-10.939	-37.725	-10.939	0
Financieel Beeld/Totaal met nieuwe inzichten				8.870
- Resultaat / Prognose resultaat		34.004	762	
1. Algemene reserve per 31-12	**53.140**	**78.271**	**68.094**	**70.388**
BR Grondexploitatie	15.109	14.847	15.109	14.847
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	500	0	500	0
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**17.109**	**16.347**	**17.109**	**16.347**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**707**	**1.039**	**1.039**
Totaal	**71.288**	**95.325**	**86.242**	**87.774**

Algemene reserve

De verwachte stand 2025 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2024, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2024 (per 31-12) toe met € 0,8 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

Reserves grondexploitaties

De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2023 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar

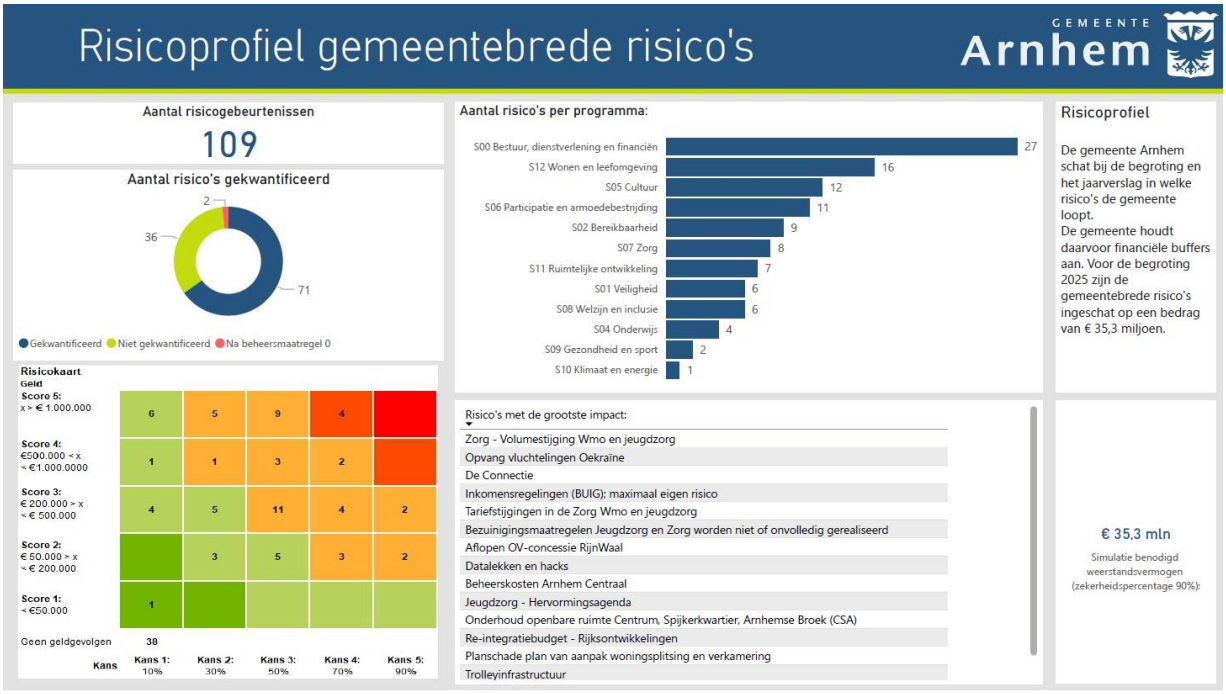
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2025 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit

De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2025 gedaald met € 7,6 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2023.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 35,3 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2023
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,0%	Ongewijzigd

De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt:
-Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000);
-Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000);
-In de begroting van de Connectie worden een aantal significante risico's beschreven. Omdat de Connectie niet over eigen weerstandscapaciteit beschikt, worden deze risico's meegenomen in het weerstandsvermogen van de gemeente (€ 3,2 mln).);
-Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.

Automatisering						
Datalekken en hacks	2	5	€ 5.000.000	10	3,1%	Ongewijzigd

Het risico op phishingmails, ransomware, gehackt worden en datalekken bij het verstrekken van gegevens. Naast financiële schade is er kans op imago schade. Op basis van ervaringen en bijbehorende impact bij andere organisaties is het opgenomen risicobedrag verhoogd.

S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit ontwikkeling						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,1%	Ongewijzigd

Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.

Aflopen OV-concessie RijnWaal	3	5	€ 1.500.000	15	3,1%	Ongewijzigd

- Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,5 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.
- Bij herziening van de (financiële) afspraken blijven mogelijk onvoldoende middelen over om de beheertaken goed uit te kunnen blijven voeren. Daarnaast worden kansen om met het trolleynetwerk bij te dragen aan het (deels) oplossen van de netcongestieproblematiek moeilijk te verzilveren.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Werk en Inkomen

Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 4.700.000	20	6,7%	Ongewijzigd

Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 11,5 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 6,8 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 4,7 mln. is opgenomen.

Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 1.700.000	20	2,4%	Ongewijzigd

Het re-integratiebudget staat onder druk. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten:
We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2024 bedraagt het maximale financiële risico circa € 1,7 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen.
- Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt.
- Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt.
- Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden.
- De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom. Inmiddels is 2/3e deel van het totale bestand in beeld. Het risico op het maken van een goede prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft echter lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2025 is € 9,6 miljoen. Dat maakt het risico 18% van het totale begrote budget.

S07 Zorg

Jeugd / Jeugdzorg, Zorg

Zorg - Volumestijging Wmo en jeugdzorg	3	5	€ 15.000.000	15	15,4%	Ongewijzigd

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2025, wordt uitgegaan van een einde aan de groei die we met name vanaf de tweede helft van 2022 zien. De vraag is of dit scenario realistisch is, of dat sprake zal zijn van een nog blijvende stijging. Naast het feit dat er sprake is van een lichte groei in het aantal kinderen dat een beroep doet op de jeugdzorg, zien we in de afgelopen anderhalf jaar dat per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere zorgtrajecten worden ingezet. Tevens komt het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau uit dan in voorgaande jaren.
Binnen de Wmo stijgt door toenemende vergrijzing de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding. De gevolgen van vergrijzing zijn nu al merkbaar. Op dit moment worden de financiële effecten van vergrijzing nog gedempt door personeelstekorten in de uitvoering. Ook hier zit een risico op kostenstijging in: het kan zijn dat de gemeente hierdoor aanvullende maatregelen moet nemen die kosten met zich meebrengen. Ook bestaat los van de vergrijzingsproblematiek het risico dat het volume van zorg toeneemt.
Een ander element dat bijdraagt aan het risico is het feit dat bij het opstellen van de Perspectiefnota 2025 weliswaar realistisch maar zeer strak is begroot binnen zorg. Daarnaast is de bestemmingsreserve Wmo en jeugdzorg nagenoeg geheel bestemd. Hierdoor kunnen eventuele tegenvallers niet worden opgevangen binnen bestaande middelen.

Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	3	5	€ 4.000.000	15	4,1%	Ongewijzigd

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor Wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Bezuinigingsmaatregelen Jeugdzorg en Zorg worden niet of onvolledig gerealiseerd	3	5	€ 3.262.000	15	3,4%	Nieuw

In de Perspectiefnota 2025 is een aantal bezuinigingsmaatregelen opgenomen. Het risico bestaat dat de ingeboekte besparingen niet of deels worden gerealiseerd.

Jeugd / Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	2,7%	Ongewijzigd

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onlangs heeft het demissionair kabinet Rutte IV hiervoor voorstellen gedaan, maar onduidelijk is nog of deze voorstellen door het parlement of door het nieuw te vormen kabinet worden overgenomen en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt de vraag of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asielzaken						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	8,8%	Ongewijzigd

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag was € 83 per opvangplek per dag, vanaf 2024 is dit € 61 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

Welzijn						
Incidentele dekking welzijnssubsidies	3	5	€ 2.000.000	15	2,1%	Nieuw

In de lopende Begroting 2024 zijn een aantal welzijnssubsidies/subsidies sociale basis of onderdelen daarvan aan betrokken subsidiepartijen incidenteel gedekt en is deze incidentele dekking met ingang van 2025 niet meer beschikbaar. Het gaat hier om een totaalbedrag liggend tussen € 1,5 a € 2 miljoen, dat moet worden afgebouwd. Er ligt hier een relatie met de opgave transformatie welzijn. Het risico bestaat dat deze afbouw niet tijdig lukt, onder andere als gevolg van de relatie met deze opgave en als gevolg van bestuurlijke zorgvuldigheid die hierin betracht dient te worden.

S12 Wonen en leefomgeving						
Wonen						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Het onderzoek dat is uitgevoerd naar alle lekkages op AC heeft veel gebreken opgeleverd. Er zijn verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk en die zijn ook gedeeltelijk uitgevoerd. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton. De huidige herstelwerkzaamheden worden nu gemonitord.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente grotendeels verholpen. Daarnaast lijken ook herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte (kantorenplein) en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	2,2%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Openbare ruimte						
Onderhoud openbare ruimte Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	3	5	€ 2.500.000	15	2,6%	Nieuw

In het najaar 2023 is een Europese aanbesteding geweest voor het dagelijks onderhoud in ons stadsdeel Centrum, Spijkerbuurt en Arnhems Broek (CSA) voor het jaar 2024 (zie ook raadsbrief Het dagelijks onderhoud in stadsdeel Centrum, Spijkerbuurt en Arnhems Broek van 16 januari 2024). Voor een deel van dit dagelijks onderhoud is de Europese aanbesteding mislukt, doordat de inschrijvingen resulteerden in een forse overschrijding van het begrote budget. De (minimaal) verwachte overschrijding wordt geraamd op € 2,5 miljoen vanaf 2025. Om deze verwachte hogere kosten het hoofd te kunnen bieden, wordt voorgesteld om hiermee in de jaren 2025 en 2026 in de begroting nog rekening te houden, maar intussen alternatieve manieren van uitvoering te onderzoeken en voor te bereiden. Invoering daarvan vanaf 2027 leidt mogelijk tot een daling van het kostenniveau. In het risicoprofiel nemen we een risico op voor het geval dit niet (volledig) leidt tot de verwachte verlaging van de kosten.

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan vele jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.

De openbare ruimte geeft onze stad vorm en kleur en draagt bij aan hoe onze stad functioneert en hoe we hem beleven. Bij de investeringen in de openbare ruimte laten we ons leiden door landelijke wetgeving en door onze eigen lokale ambities. De investeringen die we doen in de openbare ruimte richten zich in eerste instantie op het in stand houden van bestaande functies. De openbare ruimte, wordt in belangrijke mate gevormd door kapitaalgoederen
Onze inspanningen in het fysieke domein zijn gericht op het maken van Arnhem tot een stad die niet alleen op de korte termijn, maar vooral ook op de lange termijn, toekomstbestendig, groen en leefbaar is. We hebben de opgave om veel woningen en werkplekken te realiseren, terwijl ruimte schaars is. Om de stad succesvol te verdichten, zijn veranderingen in mobiliteit en vergroening noodzakelijk. Bovendien dienen we noodzakelijke investeringen te doen voor de overgang naar duurzame energie. Juíst ook omdat onze blik is gericht op de lange termijn, maken we bewuste keuzes die het welzijn van dieren en de biodiversiteit ten goede komen.

We moeten ondanks deze opgaven en de financiële uitdagingen zorgen voor een sluitende begroting, in ieder geval voor het jaar 2025. Daarbij zullen we ook kritisch moeten kijken naar het tempo waarin we uitvoering kunnen geven aan de ambities om Arnhem klaar te maken voor de toekomst. We zullen keuzes moeten maken en bekijken waar we het meest kunnen besparen met de minste impact op de stad.
Tegelijkertijd bekijken we hoe we met minder middelen toch goede resultaten kunnen behalen.
Er geldt echter wel een ondergrens. Zo moet de veiligheid van gebruikers van de openbare ruimte geborgd zijn, moet de (hoofd)infrastructuurgoed blijven functioneren en moeten we kapitaalvernietiging voorkomen. Dat laatste is aan de orde als onderhoud zo lang wordt uitgesteld dat het latere herstel per saldo tot hogere kosten leidt (doordat dan zwaardere/duurdere maatregelen nodig zijn).
Het areaal dat we beheren

Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	Areaal (afgerond)
Groen, incl. Bossen en parken	7.070.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 wijkbos630.000 m2 struweel 276.000 m2 heesters 1138.500 m2 hagen 2350 hectare Bossen & Parken - 1600 hectare buitengebied noord - 350 hectare parken tussen Schelmse weg en Rijn - 400 hectare uitewerwaardgebied en parken Zuid van de Rijn
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 18.000 buitengewone en toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding

Openbare verlichting (OVL)	32.571 lichtmasten 33.043 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	307 bruggen en viaducten 23 tunnels 401 grondkerende constructies 375 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 40 verkeerscamera's 29 digitale verwijsborden 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel 22 gelijkrichterstations
Spelen	398speellocaties 2170speeltoestellen 121sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico’s en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij ‘beheerbewust ontwerpen’ en ‘ontwerpbewust beheren’ de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, biodiversiteit duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om

te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.
Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.
Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.
We willen Arnhem radicaal vergroenen. We willen een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Bij deze impuls is het belangrijk dat er ook voldoende middelen beschikbaar zijn voor onderhoud en beheer. Zo zorgen we dat het groen dat we aanleggen, ook langjarig goed kan worden onderhouden.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen. De ambities voor het dagelijks onderhoud zijn hier niet in opgenomen.
* Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen
** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek.

Samenvattend beeld
Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden.Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Deze ambities zijn moeilijk te realiseren als het tegelijk ook nodig is om te bezuinigen. Daarom is het nodig lastige keuzes te maken. Het is daarbij van belang om te bedenken dat uitstel van onderhoud op korte termijn tot besparing kan leiden, maar dan op langere termijn hogere kosten tot gevolg kan hebben omdat de maatregelen die dan later genomen moeten worden vaak veel duurder zijn. Hier ligt dus kapitaalvernietiging op de loer. Dit speelt vooral bij groot onderhoud van wegen. Ingrijpen doen we hier op het economisch meest gunstigste moment (rationeel wegbeheer). In samenhang met de ontwikkelingen in de stad zullen we jaarlijks moeten bekijken welke bijstellingen/ verschuivingen van de beheer budgetten nodig zijn.

In de Perspectiefnota zijn al verschillende bezuinigingen uitgewerkt die betrekking hebben op het onderhoud van kapitaalgoederen. Deze worden in deze paragraaf kort benoemd

Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2025 (4,6%). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Relatie met andere onderdelen van de begroting
Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Beheer en onderhoud van deze assets wordt immers grotendeels gefinancierd via deze heffingen. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie en duurzaamheid.
Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en het stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2023.

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau						
Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2023	54,34	28,31	11,6	0,30	5,44	94,26 (B)
2024	47,18	32,33	13,90	0,44	6,14	93,41 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verslechterd ten opzichte van 2023. Vooral het percentage D-niveau is toegenomen. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus net niet aan. De verklaring hiervoor is dat het percentage D-niveau in parkeervakken is toegenomen, wat ook is toegestaan volgens het Arnhemse beleid.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Bezuiniging op wegenonderhoud
Zoals in de perspectiefnota aangegeven verminderen we het budget voor wegenonderhoud structureel met €50.000 per jaar omdat we door vergroening minder verharding onderhouden. Daarnaast besparen we incidenteel, oplopend naar € 450.000 in 2028, op het onderhoud wegen door het onderhoud waar mogelijk tijdelijk uit te stellen. Vanaf 2029 zal dan het reguliere budget weer nodig zijn om direct in te kunnen grijpen op de meest kritische plekken zodat kapitaalvernietiging zo veel mogelijk wordt voorkomen.
Wegenonderhoud draagt tevens bij aan het realiseren van de ambities uit het nog vast te stellen Duurzaam Mobiliteitsplan.

Planning
Voor 2025 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Hommelseweg, Lange Water, Middachtensingel en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan.
Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mensen met een beperking voeren we aanpassingen uit op de hoofdlooproutes. Dit zal dit in 2025 een vervolg krijgen). Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)
Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook bij de armaturen zullen ivm de technische levensduur van 20 jaar de komende jaren vervangingen plaatsvinden. In de periode 2025 – 2028 zullen dat ruim 7300 stuks zijn. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2025-2028
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

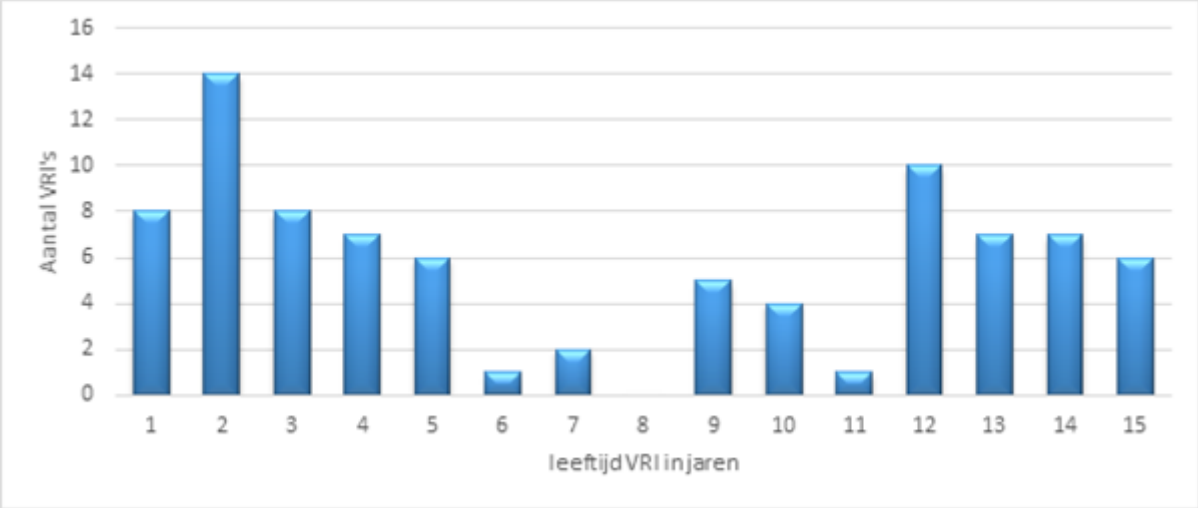
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties. Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren.
Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:
- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.

De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tbel leeftijdsopbouw VRI's

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten en digitale verwijsborden) is in de investeringsplanning geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is. Voor het vervangen en uitbreiden van het parkeerverwijssysteem zijn in het Duurzaam Mobiliteitsplan wel middelen voorzien.

Planning

Voor 2025 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: oversteek Volkerakstraat, Johan de Wittlaan – Hugo de Grootstraat, Oversteek Huissensestraat thv Suikerland, verkeerslicht bij viaduct over A325 voor de bus ter hoogte van de Lange Akkers, oversteek bij basisschool "De witte Vlinder'.
Alle verkeerslichten worden voorbereid om in de toekomst te kunnen communiceren met mobiele telefoons, slimme fietsen en boordcomputers van auto's en vrachtauto's.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaar Vervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeenten namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden en binnenkort ook in Wageningen. Ook voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en de zuidelijke foodvalley
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

Op dit moment wordt het dagelijkse (kleinschalige) beheer en onderhoud van de trolleyinfrastructuur gedaan in opdracht van en door de vervoerder. Het grootschalige onderhoud wordt gedaan in opdracht van de gemeente Arnhem. De uitvoerende partij van het grootschalige onderhoud is ook weer de vervoerder. In de praktijk betekent dit dat veel verantwoordelijkheden (opdrachtverlening en uitvoering) bij de vervoerder terecht zijn gekomen. Voor

de provincie is dit aanleiding om hier kritisch naar te kijken en stelt voor om alle beheer- en onderhoudsverantwoordelijkheden bij de vervoerder weg te halen en deze onder te brengen bij de eigenaar van de trolleyinfrastructuur: de gemeente Arnhem. Voordat hierover afspraken kunnen worden gemaakt is nader onderzoek nodig. Dit zal dit najaar worden opgepakt.

Planning

De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe. Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (realisatie in 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.

Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 22 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Voor de eerste vervanging van 2 gelijkrichters is in de begroting 1,3 miljoen opgenomen voor 2025. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In deze begroting zijn voor de komende periode ’25-’28 middelen gereserveerd in de meerjaren investeringsplanning (MIP) om jaarlijks twee gelijkrichters te gaan vervangen. Gelijkrichters zetten wisselspanning (gebruikelijk voor elektriciteitsnetten) om naar gelijkspanning (nodig voor de trolleybussen) en zijn dus essentieel voor het trolleynet. De gemeente is eigenaar van deze installaties. De provincie heeft de gemeente Arnhem verzocht om alle gelijkrichters op zo kort mogelijk termijn te vervangen.

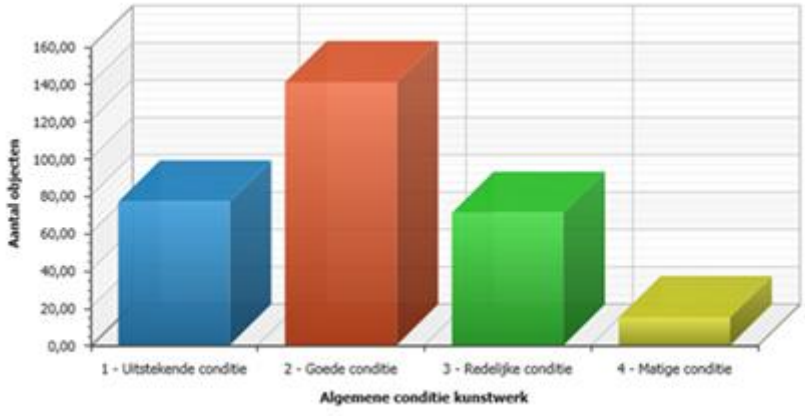
In 2024 zal een complete inspectie van de bovenleidingen en aanverwante onderdelen plaatsvinden om de onderhoudbehoefte hiervoor in beeld te brengen.
De gemeente Arnhem ontvangt jaarlijks een vergoeding van de provincie voor het beheren van het trolleynet en daaraan gerelateerd vastgoed ten behoeve van het OV in Arnhem. Richting de nieuwe concessie gaan de concessieverlener en de gemeente in gesprek om deze, afspraken te actualiseren/continueren.

Het risico bestaat dat er versneld extra vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken (deze zijn nog niet beschikbaar voor deze begroting).

Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

Planning
In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen en in 2025 doen we dit voor de rest van de brug, waarbij we meeliften met het wegonderhoud.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, de Presikhaafparkbrug, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar, waarbij de bruggen bij de Deurnestraat en Helmondstraat zullen worden vervangen. Tevens zal de voetgangersbrug tussen de Oude Zevenaarseweg en de Leemansweg worden vervangen.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

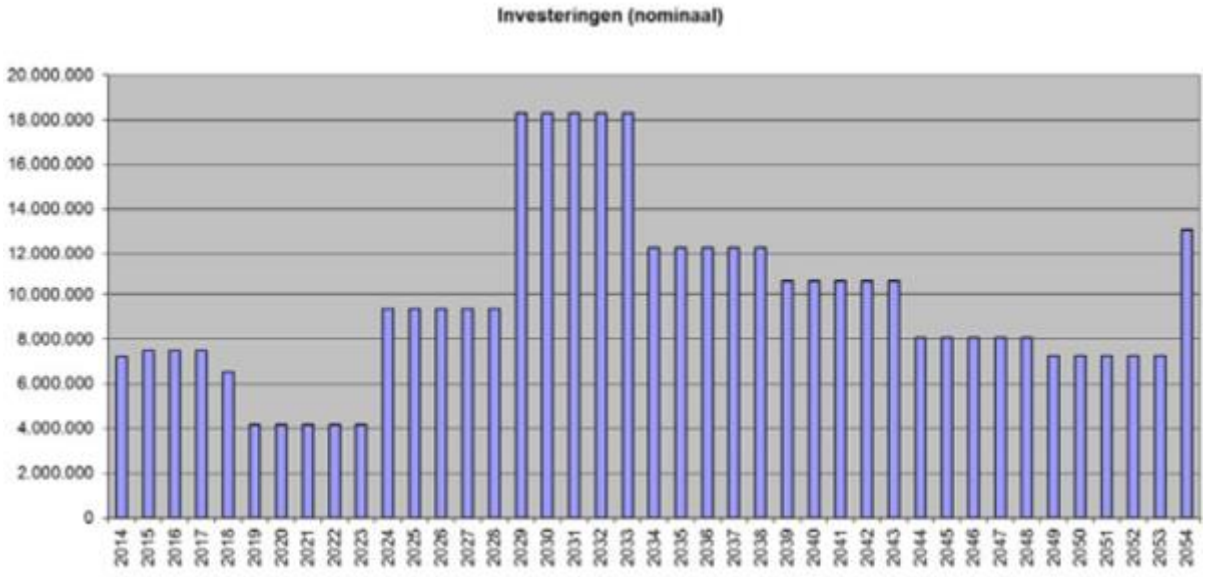
Riolering
Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Dit past ook bij de uitgangspunten van onze Strategie Klimaatadaptatie (‘groen, slim en samen’). Daar waar deze investeringen ook leiden tot een ontlasting van ons rioolstelsel wordt hierin geïnvesteerd en worden deze kosten meegenomen in de rioolheffing
In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).

In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.

Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.

Onderstaand figuur laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervangingsopgave in euro's.

Met de invoering van de omgevingswet is de verplichting om een GRP op te stellen komen te vervallen. We gaan in 2024/25 een start maken met het opstellen van de "beleidsuitwerking riolering en water" in het kader van de Omgevingswet. Hierbij zal ook de lang termijn opgave m.b.t. het rioolonderhoud worden geactualiseerd.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Dit betreft zowel vervangingsinvesteringen als investeringen voor aanleg van nieuwe riolering op ontwikkellocaties.
Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.
Als gevolg van klimaatverandering staat de leefbaarheid van onze stad onder druk en zijn er risico's voor onze veiligheid, gezondheid en economie. Om deze risico's te beperken worden er maatregelen genomen om verdere opwarming tegen te gaan én passen we onze leefomgeving aan op de gevolgen van het veranderende klimaat. Om de ambities zoals opgenomen in de Strategie Klimaatadaptatie Arnhem uit te voeren zijn er voor de komende vier jaren, met ingang van de jaarschijf 2024, investeringsbudgetten van € 800.000 noodzakelijk. De daaruit vloeiende kapitaallasten vanaf de jaarschijf 2025 zullen worden betrokken bij de rioolheffing en zijn verwerkt in deze begroting.

Planning
In 2025 gaan we o.a. een start maken met de reparatie van het gemetselde riool in de Sonsbeeksingel en gaan we verder met de projecten Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Hartogslaan, en het noodzakelijk onderhoud aan de gemalen. Daarnaast lopen de rioolprojecten in de de Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie.
De ambitie is:

- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.

Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2025.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2024 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2025.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat. Komend voorjaar 2025 staan in Arnhem-Noord de baggerwerkzaamheden in de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. In Arnhem-Zuid de watergangen in Schuytgraaf.
Het benodigde onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit de hiervoor gereserveerde budgetten in de bestemmingsreserve groot onderhoud openbare ruimte.
Het structureel gereserveerde budget voor waterbodembeheer zal vanaf 2025 komen te vervallen.
We zullen incidenteel budget moeten aanvragen op het moment dat er in de toekomst nieuwe baggerwerkzaamhedennoodzakelijk zijn.

Er is in de begroting structureel minder budget gereserveerd voor onderhoud aan beschoeiingen (dit zijn de rand-afwerkingen van watergangen). Minder onderhoud leidt tot een rommelig beeld en op termijn mogelijk tot het in elkaar zakken van de oever van een watergang. Wat het effect hiervan zal zijn hangt af van de locatie. In bossen en parken zal dit meestal niet tot problemen leiden. Als door het wegvallen van een beschoeiing er onveilige situaties ontstaan (bv door het verzakken van wegen of paden) dan zal er ingegrepen moeten worden. Hiervoor zullen dan incidenteel middelen moeten worden vrijgemaakt.

We willen, zoals reeds aangegeven in de Perspectiefnota, ook bezuinigen op de energiekosten die gemoeid zijn met het stralen van de fonteinen. Deze zullen in 2025 in werking zijn op basis van een nog op te stellen plan, rekening houdend met deze bezuinigingsdoelstelling.

Groen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een adviserende rol bij de inzet van deze middelen.
Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

Helaas zijn we genoodzaakt om ook op het onderdeel groen enkele bezuinigingen door te voeren. We kiezen er hierbij voor om de directe woonomgeving zoveel mogelijk te ontzien en een extensivering van het onderhoud te combineren met het vergroten van de biodiversiteit. Op deze manier kunnen we onze ambitie om Arnhem verder te vergroenen overeind houden.

Wel betekent het dat de beplantingen buiten de directe woonomgeving minder intensief worden onderhouden en gazons minder vaak gemaaid worden. Buiten de directe woonomgeving (zoals langs wegen) worden versleten

plantvakken niet direct vervangen. Dit zal een minder strak beeld opleveren maar tegelijkertijd biedt het ons kansen om de biodiversiteit te vergroten en meer ruimte te bieden aan natuurlijke ontwikkelingen,
Door het maken van gerichte keuzes willen we het negatieve effect hiervan zoveel mogelijk beperken. Juist in de Arnhem-Oost wijken willen we inzetten op het verbeteren van de leefomgeving en daarom stellen we voor deze wijken uit te sluiten van deze bezuinigingsmaatregel.

We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is enige jaren geleden voor het eerst uitgevoerd, een tweede ronde staat op de planning, zodat we een beeld kunnen schetsen van de waarde en ontwikkeling.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.
Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een lagere beeldkwaliteit C-niveau terug. Wat in de traditionele technische wijze van beoordelen vaak als mindere kwaliteit wordt gezien, maar voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden = meer biodiversiteit).
De gevolgen van de extreme droogte en zware piekbuien van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Dit kan een negatief effect hebben op de ontwikkeling van bomen en beplantingen. Bomen en beplantingen kunnen hier ook schade van ondervinden. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.

Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook in Arnhem voor, met name in het wijkgroen. We verminderen, uit bezuinigingsoverwegingen, het bestrijden van deze invasieve exoten. Het gevolg hiervan is dat de invasieve exoten, zoals de Japanse Duizendknoop en Reuzenberenklauw, moeilijker beteugeld kunnen worden. Dit heeft nadelige gevolgen voor de biodiversiteit en kan leiden tot schade aan wegen en kunstwerken. De resterende beschikbare middelen zullen daar worden ingezet waar dit het meeste nodig is.
Ook blijven we bewonersinitiatieven ondersteunen die gericht zijn op het bestrijden van de exoten. Verder nemen we de bestrijding van de exoten zoveel mogelijk mee in het reguliere beheer.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2025:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels fase 2 (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Investeringen in samenloopprojecten, met name in Arnhem Zuid;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2025 met name in de wijk Schuytgraaf en Malburgen
- Verlaging inzet project exotenbestrijding,
- 2e ronde monitoring ecologische kwaliteit grazige vegetaties.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners. Arnhem wil alle kinderen weer buiten laten spelen in een gezonde omgeving waarbij aandacht is voor een gezonde leefstijl en gezond gewicht.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (totaal 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn ook middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Indien er meerdere mankementen aan een toestel zijn geconstateerd wordt afgewogen of het toestel gerepareerd wordt of vervangen moet worden. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Door de duurzame en kwalitatief goede materialen van de speeltoestellen in Arnhem is de gemiddelde leeftijd van de toestellen hoger. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 2 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt.

Daarnaast worden zoals aangegeven komende jaren in 24 wijken speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat. Bij aanleg van overige nieuwe speelplekken wordt de inclusiviteit getoetst aan de 100-70-50 richtlijn (een speelplek waar iedereen 100% welkom is, 70% procent van de speelaanleidingen bereikbaar is voor iedereen en 50% bespeelbaar is voor ieder kind).

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaat adaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:
- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, goed onderhouden en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil communiceren over bomen

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie. In 2025 bekijken we hoe we ecologisch gestuurd boombeheer kunnen toepassen, waarbij snoei is gericht op het maximaliseren van de ecologische waarde van de boom. Bij bomen die groeien in wijk- en buurtbossen, struwelen en bosplantsoen worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd waarbij 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen worden. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de termijnen volgens het beheerplan bomen Arnhem. Boomziektes en plagen worden gevolgd

en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, dit kan 1 op 1, in clusters of hele rijen opgepakt worden afhankelijk van de technische beperkingen, levensverwachting van de resterende bomen en andere geprogrammeerde projecten. Het Boom Kwaliteitsteam Arnhem wordt advies gevraagd bij het vervangen van laanstructuren.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden sinds 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2025 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.Vanaf 2025 worden bezuinigingen doorgevoerd op het onderhoud van de stadbomen en de boomziektes en plagen. Mogelijk zal dit invloed hebben op de termijn waarop bomen in (laan)structuren vervangen worden. Op de lange termijn kunnen hierdoor bijvoorbeeld meer ‘gaten’ in deze structuren zichtbaar worden, tevens kan de gewenste toename van boomkroonoppervlakte zoals opgenomen in het Bomenplan vertraging oplopen. Buiten de directe woonomgeving (zoals langs uitvalswegen) worden uitvallende bomen niet direct vervangen. De komende maanden werken we uit hoe deze bezuiniging geëffectueerd kan worden op zo’n wijze dat de gevolgen voor het groen zo klein mogelijk zijn. Daarvoor monitoren we de effecten. Tevens zullen we zoeken om de bezuinigingseffecten te verkleinen door (financiële) inzet vanuit het bomenplan.Door in te zetten op natuurvolgend boombeheer kunnen we het vervangen van bomen in lanen en boomstructuren langer uitstellen. Bomen met een mindere vitaliteit, hebben juist vaak een hogere waarde voor de biodiversiteit. Zolang de bomen veilig behouden kunnen blijven voor de omgeving laten we deze bomen staan.
Ook heeft dit invloed op de methode en mate van beheersing van ziekte en plagen zoals de eikenprocessierups. De beheersing van bijvoorbeeld eikenprocessierups doen we preventief door in te zetten op ecologisch maaibeheer, het aanplanten van heesters en struiken en het ophangen van mezenkasten. Zo laten we de natuur voor ons het werk doen.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2025 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Verbeteren boomstructuur en monumentale karakter Airbornplein
- Aanplant extra bomen Transformatorplein
- Aanplant extra bomen Croydonplein
- Aanplant extra bomen Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid, Westerveld, Immerloopark;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen Hartogslaan

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2025 op de planning:
- Herstel laanstructuur Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp)
- Vervangen deel bomenrijen Bakenbergseweg
- Aanhelen en groeiplaats verbeteren bomen Strolaan
- Vervangen bomen met beperkte levensverwachting Stadhouderstraat
- Vervangen deel boomstructuur het Lange Water
- Herstel Barokkelaan

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.

Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2024 is er nog ruim 140 hectare (Zypendaal-Gulden bodem (30ha), Meinerswijk (100ha) en Oude IJsselstrang (10ha)) beheerareaal bij gekomen. In totaal is de omvang beheerareaal nu ruim 2350ha.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden.

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. In 2025 is Park Klarenbeek (nu al Nationaal Landschap) waarschijnlijk een gemeentelijk monument (2024 besluit) Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Natuurbrandbeheersing is in Arnhem met de stad dichtbij en in het boslandschap een belangrijk thema. In 2024 is er invulling gegeven aan Hoofdcompartimentering (spoor 2 natuurbrandbeheersing). Er wordt door structureel gericht aan bosranden te werken ten behoeve van verbetering biodiversiteit tevens (afgeleide) invulling gegeven aan grotere open ruimtes en vochthoudende gemengde bossen waarmee natuurbranden minder snel kunnen verspreiden. Voor de hotspotbenadering in spoor 1 van de natuurbrandbeheersing

Een snelgroeiend probleem is de grootschalige verspreiding van Amerikaanse eiken in grote delen van de bossen. Deze soort heeft een verstikkend en verzurend effect op vegetatie en bodem en daarmee een direct negatief effect op de biodiversiteit en klimaat (bodemleven). De snelle verspreiding is te wijten aan de concurrentiekracht van deze soort (exoot) in samenhang met kwetsbaarheid van inheemse vegetatie als gevolg van verdroging, verzuring, vermesting en erosie van de bosbodems. In 2024 maken we een analyse van de omvang van het probleem en starten we een langjarig traject om deze ontwikkeling te gaan beheersen.

Planning
In 2025 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen en parken wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem (2024-2026). In 2023 is de meetmethodiek met provincie uitgewerkt. In 2023/2024 monitoring biodiversiteit opgestart. In 2024/2025 wordt bodeminventarisatie gestart fysisch-chemisch en op basis van DNA in een pilot met Naturalis het bodemleven geanalyseerd.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wordt in uitvoering gebracht. Het gebied tussen Molenplaats en Watermuseum wordt opnieuw ingericht inclusief werkruimte in de witte Watermolen en Molenplaats om Bossen & Parken dichterbij de bewoners te brengen en samenwerking met natuurcentrum uit te bouwen .
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd (2024-2025) en in 2025 in uitvoering gebracht.

- Voor de zuidelijke uiterwaarden, Immerloo en Huissense dijk en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de gronden op Rijk der Heide en westelijk deel rolbaan wordt de pilot strokenteelt in combinatie met natuurontwikkeling (wintervoedselkakkers, zoom- en mantelvegetaties) gecontinueerd.
- In 2024 wordt een besluit genomen over het gebiedsproces Kemperheide. In 2025 wordt dit uitgevoerd.
- . (onderdeel van 2e bullet).
- Er wordt planmatig invulling gegeven aan het beheersbaar krijgen van de verspreiding van Amerikaanse eiken in de bosgebieden. Ook in bosreservaten is dit aan de orde. Dit wordt meegenomen in de evaluatie van het bosreservaten.

Inzamelvoorzieningen

In het huidige beleid is Omgekeerd Inzamelen het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFE (groente-, fruit- en etensresten) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFE, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko's) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem maakt onderdeel uit van het Beheerplan Afval dat in 2025 de basis gaat vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) is er een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw. Dit doen we met een lagere container dan het huidige type. Deze nieuwe container is toegankelijker voor mensen in een handgeduwde rolstoel. Voor deze container is in 2024 een aanbestedingstraject gestart zodat we in 2025 kunnen starten met de realisatie van het stadsdekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsplanning.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 is € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. Met vertraging is in 2024 een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA.
In 2025 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder.

Toekomstige ontwikkelingen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. In 2024 heeft het eerste Arnhemse burgerberaad plaatsgevonden over afval. Het burgerberaad heeft 29 adviezen aangenomen. Deze worden in het najaar van 2024 getoetst op praktische en juridische haalbaarheid en de financiële aspecten worden in kaart gebracht. Het college kan aanvullende maatregelen op deze adviezen aan de raad voorleggen.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Nota vastgoed uitvoeringsbeleid;
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.

Ambitie
Nota vastgoed uitvoeringsbeleid
Er wordt gewerkt aan de herijking van de Nota vastgoed uitvoeringsbeleid. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing.
Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico’s voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de middellange termijn van 4 jaar (bestuur cyclus).
Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de nota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De herijkte wordt naar verwachting in 2025 afgerond.

Onderhoud
Het onderhoudsniveau van het Arnhemse vastgoed is, behalve voor tijdelijk vastgoed in stedelijke ontwikkelingsprojecten, een NEN2767-conditie score 3, maar, afwijkingen van conditiescore 3 zijn mogelijk al naar gelang de functie (monumenten, beeldbepalende objecten). Voor de doelmatige inzet van middelen wordt per pand een onderhoudsniveau gedefinieerd. Periodiek laat het Vastgoedbedrijf elk object inspecteren om de functionaliteit en de onderhoudsstatus van het object te actualiseren. Zo wordt management van de te verwachten onderhoudsplanning en -kosten geregeld. Bij nieuwe of nieuw verkregen objecten voert het Vastgoedbedrijf een nulmeting uit conform de NEN2767-2 om de staat in beeld te krijgen.

Bij toepassing van de conditiemeting worden naast de gebreken ook organisatie-specifieke risico's van gebreken in kaart gebracht. Op deze wijze worden mogelijke gevolgen van het eventueel niet oplossen van het gebrek benoemd. De conditiescore en de risico's samen vormen de basis voor de gewenste onderhoudsniveaus.
Het is meestal niet nodig alle gebreken op korte termijn aan te pakken. Afhankelijk van het gewenste onderhoudsniveau en de beschikbare budgetten zijn deze effecten in meer of mindere mate acceptabel

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- "Werk met werk maken"; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers. Hiervoor gebruiken de maatregelen volgens de CFP methodiek;
- "Projectmatige aanpak"; Begin 2023 is het "pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter" opgeleverd. Tevens is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. In 2023 is een shortlist van ca 25 panden tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer van 2023 zijn diverse onderzoeken/uitwerkingen uitgevoerd. In 2024 zijn we van start gegaan met uitvoering. Naar verwachting zullen een aantal projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 zijn uitgevoerd echter zal de grootste bulk in 2025 en 2026 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid beschrijft de manier waarop toegankelijkheid in het ontwikkelproces verankerd wordt. In de gebouwen van de gemeente Arnhem moet iedereen kunnen doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen. Uitgangspunt is dat iedereen alle ruimtes en routes in een gebouw kan gebruiken. Bij de start van het bouwproces wordt met toekomstige gebruikersgroepen besproken welke ruimtes niet voor iedereen toegankelijk hoeven te zijn. Ook wordt besloten of er ruimtes zijn waar specifieke gebruikersgroepen gebruik van moeten kunnen maken, en voor welke aantallen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen bezoekers en medewerkers, en tussen gebruikersgroepen (zoals mensen met een auditieve beperking, een visuele beperking, verstandelijke of loopbeperking en mensen die gebruik maken van een rolstoel of scootmobiel).

Inmiddels zijn 60 gebouwen beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties en samenwerking met APCG wordt een afweging gemaakt welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen en (nog) niet doorgevoerd worden. In de begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma's en deelportefeuilles. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	42
	Garage parkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	3
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	66
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	15

	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	14
	NA Algemeen	Natuurcentrum	22
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	11
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	40
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	15
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	4
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Preventief Jeugdbeleid	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	9
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	129
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	427
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Stedelijke projecten	Tijdelijk Vastgoed	79
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	15

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

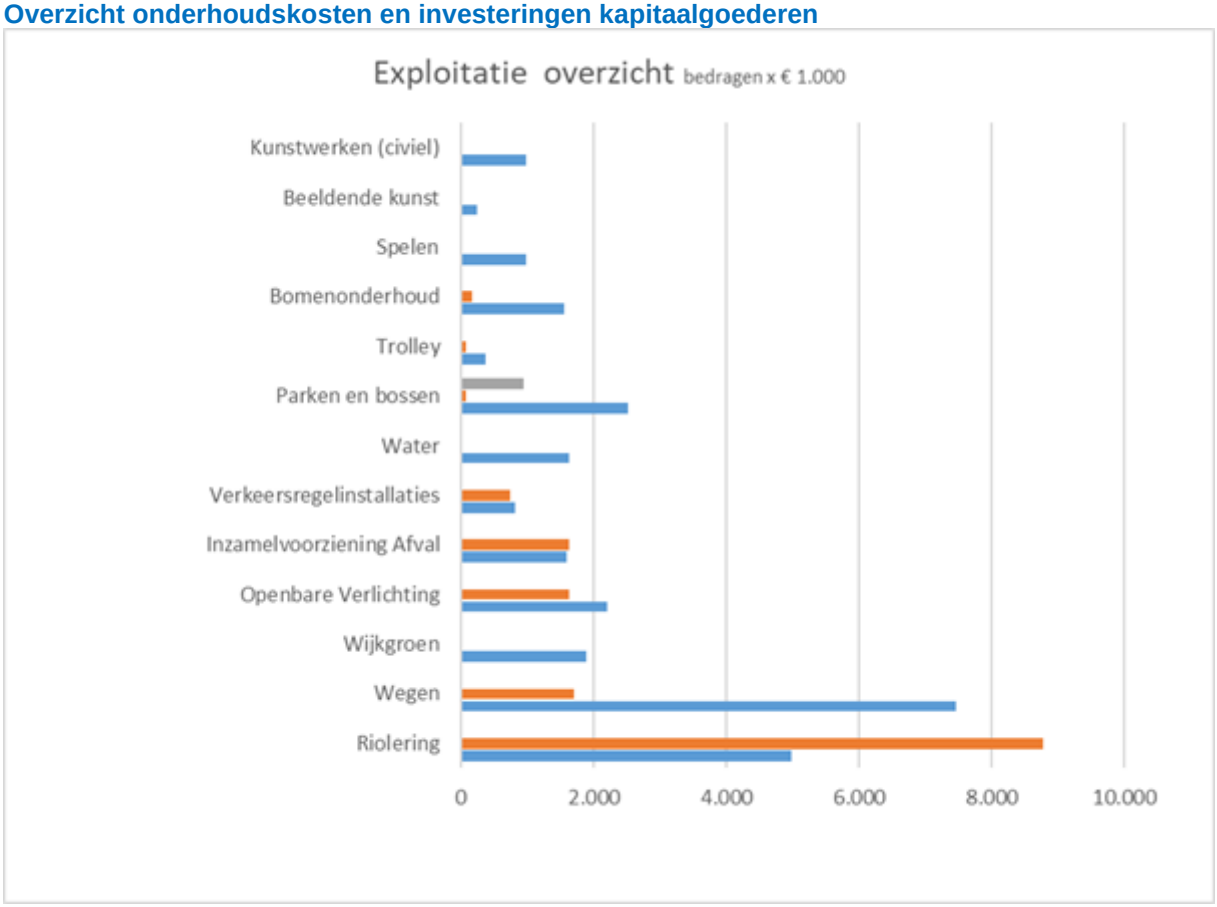
Planning

Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2025-2028 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven.

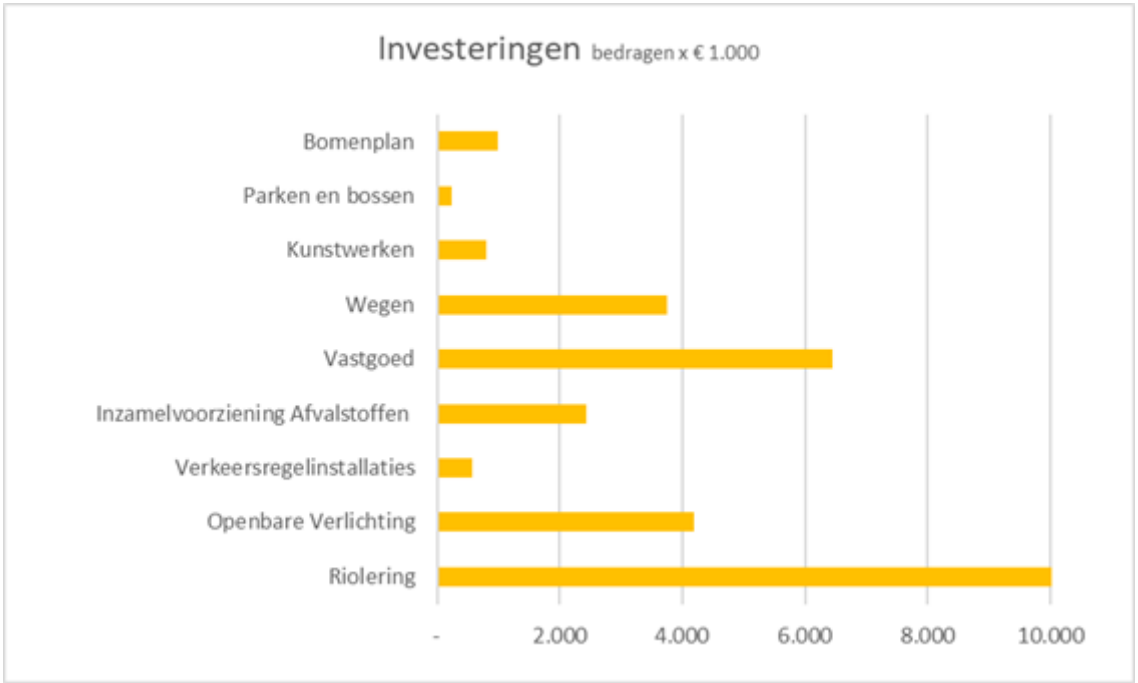
Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2025-2028 gemiddeld € 4,2 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 3,0 (incidenteel) voor 2025 en € 2,4 miljoen (incidenteel) voor 2026. Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2025, 2026 en 2027.

De cijfers voor begroting 2025-2028 zijn in lijn met de begroting van vorig jaar.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan verzelfstandigde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen betreft het de grote stedelijke projecten, de grondexploitatie, het infrastructurele onderhoud en de verdere bestedingen aan de gemeentelijke bezittingen. Als ‘inkoop’ van geld (de funding) wordt vooral gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2025):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 693 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 268 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico’s van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2025 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 5.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

De portefeuille van de uitgezette gelden aan de gemeente gelieerde instellingen (U/G) heeft per 31-12-2025 een verwacht volume van € 27,8 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatie-onderdelen, alsook starters- en duurzaamheidsleningen via het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Bij de kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatie-onderdelen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd. Hierbij heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek).
Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)
Zoals reeds toegelicht gaat het hier voornamelijk om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)
Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2025
Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 1.044 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen en obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is € 963 miljoen beschikbaar, wat betekent dat per ultimo 2025 naar verwachting een bedrag van € 81 miljoen kortlopende financiering nodig is. Naar verwachting zal dat bedrag minstens aan netto baten en subsidies vooruitontvangen worden, waardoor naar verwachting geen kortlopend (kas-)geld geleend hoeft te worden. De financieringsfunctie is hiermee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en de in 2025 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	1.006.199	Reserves en voorzieningen	267.756
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	27.751	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	692.564
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	9.934	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.455
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	81.109
Totaal langlopend te financieren	**1.043.884**	**Totaal financiering**	**1.043.884**

Leningenportefeuille 2025
Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2025 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2025	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2025
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	422.559	280.000	-10.000	692.559
Leningen t.b.v. woningcorporaties	6	0	-1	5
Totaal leningen O/G	**422.565**	**280.000**	**-10.001**	**692.564**
Leningen U/G				
Vaste leningen en kapitaalverstrekkingen uitstaand	30.581	0	-2.835	27.746

Woningcorporaties	6	0	-1	5
Totaal leningen U/G	**30.587**	**0**	**-2.836**	**27.751**

Rentevisie

Het beteugelen van de inflatie heeft de laatste jaren aanleiding gegeven tot oplopende rentes, na de eerdere historisch lage rentestanden. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. De rentelast van de extern aangetrokken totaalfinanciering vertaalt zich naar een intern in rekening te brengen rente voor de eigen te financieren gemeentelijke bezittingen, de zogenaamde omslagrente. Als gevolg van de wetgeving in het BBV moet deze omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. De omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is daarna licht gedaald naar 1,4%. Vanaf 2025 gaat dit niveau weer licht omhoog naar 1,6% als gevolg van de oplopende marktrentes de afgelopen jaren. De omslagrente is dus ondanks de grote marktrente fluctuaties redelijk constant kunnen blijven. En het stabiel houden van deze rente blijft een belangrijke taak voor het college de komende jaren. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2025 vastgesteld op 8,5% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2025 heeft een omvang van € 1.025 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 87 miljoen.
Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een

renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2025 van € 1.025 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 205 miljoen worden geherfinancierd.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2025 € 11,0 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringsfuncties zorgen ervoor dat de medewerkers in het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kunnen uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaven, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Technologische ontwikkelingen
Informatietechnologie is niet meer weg te denken uit ons leven. De ontwikkelingen volgen elkaar in een rap tempo op. Bij alle ontwikkelingen moet de gemeente steeds weer de afweging maken in welke mate het de dienstverlening en/of bedrijfsvoering kan verrijken, welke risico's aan de technologie verbonden zijn en hoe deze te mitigeren. Het toenemende gebruik van technologie vindt bij steeds meer functies en werkprocessen plaats en doet een beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

De ontwikkelingen op het gebied van Artificial Intelligence (AI) zijn groot en daardoor is er verhoogde aandacht voor het (ethisch verstandig) gebruik ervan op de werkvloer en in de dienstverlening. Het ontwikkelen van beleid en kaders is een te zetten stap hierbij.

Technologie helpt ons ook in de interactie met anderen. De inzet van digital twin-technologie (waaronder GEO, 3D, VR en AR) geeft inzichten in doelen en opgaven binnen programma's, ondersteunt het integraal programmeren en helpt bij het betrekken van inwoners bij veranderingen in de openbare ruimte. In co-creaties met samenwerkingspartners (onderwijsinstellingen, gemeenten, provincies en ondernemingen) verbeteren wij de inzet van nieuwe technologie in de dienstverlening. Met het publiceren van een algoritme- en sensorenregister geeft de gemeente openheid van zaken aan haar inwoners. Met het hanteren van voorwaarden aan de digitale toegankelijkheid en duurzaamheid van producten verbetert de gemeente de digitale inclusiviteit van haar dienstverlening en draagt zij bij aan de doelstellingen op het gebied van duurzaamheid.

Cybersecurity heeft eveneens de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. De gegevensbescherming van onze inwoners staat hoog op de agenda. Processen worden geanalyseerd en waar nodig bijgesteld of voorzien van maatregelen. Wij blijven alert op ontwikkelingen binnen dit gebied en wapenen ons tegen risico's en bedreigingen met een passende security- en privacy-organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan.
We willen het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben eerder de wens uitgesproken om de medewerkers van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons stadhuis of in directe omgeving van het stadhuis. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom, geeft het ook een plek om te werken in het centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

We hebben een Programma van Eisen opgesteld, hier moet de OR nog mee instemmen. Daarnaast brengen we scenario's in kaart waarin duidelijk is op welke wijze het stadhuis verduurzaamd en uitgebreid kan worden, zodat we effectiever en efficiënter gebruik kunnen maken van ons stadhuis. In 2025 gaan we onderzoeken wat, naast het stadhuis, aan kantoorlocatie nodig is.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument doen we duurzaam en circulair. Daarnaast hebben we ambities op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Ook ontwikkelen we een visie op de nieuwe manier van werken voor Arnhem. Hierin maken we een vertaling van de organisatievisie en de werkwijzen binnen de gemeente naar een passend werkplekconcept.

Als onderdeel van het project huisvesting kijken we naar de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van de cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving en de Stichting Sociale Wijkteams Arnhem om het wijkgericht werken verder te versterken, heeft invloed op de huisvestingsvraag in het project centrale huisvesting (stadhuis en stadskantoor). We hebben een eerste stap gezet door de regie op de huisvesting te centraliseren. Waar in het verleden diverse teams binnen de gemeente eigen huisvesting organiseerden, komt er nu een toetsingskader waar huisvesting aan moet voldoen. Dit gaan we vanuit een centraal punt in de organisatie monitoren. In deze begroting (2025) hebben we de huisvestingsbudgetten voor de wijklocaties gecentraliseerd.

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem
Zoals beschreven in de begroting van 2024 werken we aan het organisatieprogramma ‘Lekker werken aan de ambities van Arnhem’. Dit is mede ontstaan naar aanleiding van het medewerkersonderzoek van 2022. Ook na twee jaar staat onze ambitie nog onverminderd hoog op de agenda. We streven naar een werkklimaat waarin de hele organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. De uitkomsten van het medewerkersonderzoek van 2024 zullen mede van invloed zijn op de bijsturing van het huidige organisatieprogramma. De voortgang over het organisatieprogramma delen we jaarlijks met de Raad via de ‘Staat van de Organisatie’. Hierin blikken we terug op het afgelopen jaar en leggen we de basis voor de inspanningen voor het volgende jaar.

Veilige publieke dienstverlening en veilig werken
De werkplekken voor gemeenteambtenaren zijn verspreid over diverse locaties in de stad en zijn niet beperkt tot alleen het stadhuis en het stadskantoor. Het is belangrijk dat voor iedereen die deze locaties betreedt (als medewerker of inwoner) zich hier veilig voelt. Er wordt momenteel gewerkt aan structurele inbedding om de gekozen uitgangspunten van veilige publieke dienstverlening en veilig werken in de praktijk verder vorm te geven.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners en medewerkers zich in kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Hoe meer verscheidenheid in de organisatie, hoe beter het contact met de inwoners van de stad, hoe meer vertrouwen er is in de overheid en hoe scherper het oog voor wat er nodig is. We willen de komende jaren de opgave meer verankeren. In de begroting is er tot 2026 budget beschikbaar gesteld om aan bovenstaande ambitie te werken.

Beoogde resultaten:
- Eind 2025 hebben we minimaal 2 extra banen intern gerealiseerd voor de Wet Banenafspraak.
- In 2025 hebben we gedurende het hele jaar een programma met diverse activiteiten voor medewerkers voor meer bewustwording op diverse thema’s over inclusie en diversiteit.
- In 2025 hebben we een breed aanbod op het interne Leerplein aan trainingen/workshops voor medewerkers en leidinggevenden over inclusie en diversiteit.
- In 2025 hebben we in onze P&O-processen, systemen en beleid gekeken hoe we inclusie zoveel mogelijk toepassen en hebben we dit, waar nodig, aangepast.
- In 2025 hebben we, waar nodig, aanpassingen gedaan aan ruimtes en/of faciliteiten om de kantoorgebouwen toegankelijker en inclusiever te maken.
- We rekenen erop dat in de nieuwe cao aanvullende afspraken worden opgenomen voor een inclusieve cao en flexibel verlof op basis van het advies van Movisie. Mocht dat niet zo zijn, dan verkennen we verder hoe we onze pilot van flexibel verlof en de wens voor inclusieve verlofmogelijkheden verder kunnen invoeren voor onze eigen gemeentelijke organisatie.
- In 2025 gaat een medewerkersnetwerk van start waarin we medewerkers (vanuit verschillende diversiteitsdimensies) gericht uitnodigen om deel te nemen.

Gemeentepool
In 2024 is de gemeentepool daadwerkelijk van start gegaan. Hiervoor zijn medewerkers geworven met de juiste vaardigheden, motivatie en ambitie. Ze gaan zich gedurende langere tijd ontwikkelen binnen onze organisatie. De

werving zelf is aanvullend op de bestaande wervingsmethoden zoals recruitment en inhuur. Doel van de gemeentepool is het efficiënter en doelgerichter aantrekken van nieuwe medewerkers met diverse profielen en niveaus met name voor uitdagende functies en uit doelgroepen die ondervertegenwoordigd zijn. Na twee jaar leren en ontwikkelen en het uitvoeren van opdrachten stromen de medewerkers uiteindelijk door naar een vaste positie binnen de organisatie. In de loop van 2025 starten we met evalueren en monitoren van de gemeentepool als nieuw instrument en streven we naar de opstart van een tweede groep. Insteek is om jaarlijks nieuwe medewerkers te werven met diverse profielen.

Naast het doel van de gemeentepool om nieuw talent aan te trekken, willen we ook de tevredenheid en betrokkenheid van onze huidige medewerkers te verhogen. Dit nemen we eveneens de komende tijd mee in de evaluatie en monitoring. Ontwikkelde faciliteiten en kansen voor de gemeentepool komen ook ten goede aan onze huidige medewerkers. Via het Leerplein bieden we educatieve mogelijkheden en zorgen we voor een betere interne verdeling van opdrachten en vacatures. Zo bepalen we welke wervingsroute het beste past bij elke specifieke wervingsbehoefte, met een sterke voorkeur voor interne mobiliteit. De dekking van de gemeentepool gebeurt vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
In 2025 gaan wij verder met de lijn die wij in 2024 hebben ingezet op de duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Dat betekent dat wij kijken naar de behoeften van de organisatie en al haar medewerkers op het gebied van vitaliteit, ‘employability’ en werkvermogen. Daarop stemmen wij af wat nodig is en leveren wij maatwerk. Dit doen wij stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten.

Voor vitaliteit kijken we naar de aspecten: fysiek, mentaal, sociaal en financieel. Ook hier geldt: kijkend naar de behoeften en maatwerk leveren. Het samen met de Ondernemingsraad (OR) op te stellen Beleidsplan Vitaliteit is het eerste kwartaal van 2025 gereed.

‘Onboarding’
De sinds 2023 ingezette vorm van ‘onboarding’ wordt zeer gewaardeerd door (nieuwe) medewerkers. Inmiddels bieden we een compleet en divers onboardingprogramma dat bestaat uit een introductiedag, drie themabijeenkomsten en uitgebreid zelfstudiemateriaal.

In 2025 blijven we de denkbeeldige rode loper uitrollen voor de nieuwe medewerkers. Eens per twee maanden organiseren we de introductiedagen en themabijeenkomsten in samenwerking met interne experts en externe trainers. Ook betrekken we onze bestaande collega's meer bij de verschillende onboardingsbijeenkomsten. We hopen zo bij te dragen aan een bredere kennisdeling tussen nieuwe en bestaande medewerkers.

Daarnaast is de ambitie om in 2025 verdiepende ontwikkeltrajecten te bieden gericht op een specifieke doelgroep. Zo werken we aan een verdiepend programma voor nieuwe leidinggevenden. Ook hopen we in samenwerking met de clusters verschillende programma's te maken. Zo richten we ons op medewerkers met specifieke taken of die werken in een gerichte werkcontext en bieden hier concrete trainingen aan om vakkennis en/of -vaardigheden verder te ontwikkelen.

Integriteit
Integer handelen door onze ambtenaren is van groot belang voor het goed functioneren van onze democratische rechtsorde en verdient doorlopende ondersteuning en aandacht vanuit bestuur en de ambtelijke top. De inrichting van een Informatie- en kenniscentrum is daarin een belangrijke stap.
Mede naar aanleiding van motie 23M62, Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren, en een Plan van Aanpak dat is opgenomen in de Raadsbrief versterking van het ambtelijk integriteitssysteem Arnhem 15dec23 in juni 2024 is het ‘Infopunt Integriteit’ van start gegaan.

We informeren de gemeenteraad via een beleidsnota over de voortgang die we maken bij de uitvoering van het Plan van Aanpak en van algemene ontwikkelingen op het gebied van de ambtelijke integriteit. Deze Beleidsnota is het richtinggevende handvest voor integriteit en de inhoudelijke basis voor de verdere uitbouw van het integriteitssysteem in 2025. Daarmee draagt het bij aan de verdere versterking van de ambtelijke integriteit. Onderwerpen die in de Beleidsnota aan bod komen zijn o.a. de kaders voor het integriteitsbeleid (wet, waarden en normen), de inrichting van het Integriteitssysteem, de verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Ook richten we op basis van de Beleidsnota een cyclus van Jaarplan en Jaarverslag in.

In juni 2024 is het Infopunt Integriteit gestart vanuit bestaande middelen, aangevuld met incidentele dekking. Voor volledige uitvoering van het geaccordeerde plan is uitbreiding van de capaciteit nodig. Nu hebben we ervoor gekozen te bezien hoe de start verloopt en in de loop van 2024-2025 te bepalen hoeveel structureel nodig is en hoe we dat kunnen dekken. Daarnaast zijn we het VOG (Verklaring omtrent het gedrag)-beleid aan het actualiseren. Afhankelijk van het besluitvormings- en inrichtingsproces, is de verwachting is dat dit in januari 2025 in werking kan treden. Benodigde middelen (aanvragen VOG) worden bekostigd uit het reguliere budget.

Beperken externe inhuur
Bij de raadsbehandeling van de Perspectiefnota (PPN) 2025-2028 heeft de gemeenteraad motie 24M83 'Beperken van externe inhuur' aangenomen. Deze motie stuurt op het opstellen van een plan van aanpak, gericht op het terugdringen van de inzet van externe inhuur. Doel daarbij is om na te streven het inhuurpercentage te beperken tot in ieder geval het landelijk gemiddelde (17,9% van de totale loonsom) in 2026 en te bezien hoe we ons op langere termijn kunnen verhouden tot de zogeheten 'Roemernorm' (10%). Zoals in het dictum staat vermeld, stellen we een plan van aanpak hiervoor. Dit is uiterlijk eind 2024 gereed. Uitvoering van dit plan volgt in de periode daarna. Uitdagende omstandigheden daarbij zijn: het bekende spanningsveld tussen ambities en capaciteit, het feit dat een substantieel deel van de gemeentelijke middelen tijdelijk van aard zijn en de gespannen arbeidsmarkt.

Loonsomsturing
In de sturing op personele inzet hebben we lang de nadruk gelegd op formatie en bezetting in aantallen fte's. Dat maakte de sturing star en deze werkwijze sluit niet meer aan bij de markt- en omgevingsontwikkelingen van deze tijd. We willen nu naar loonsomgeoriënteerde sturing. Hiermee kunnen we als organisatie inspelen op in- en externe ontwikkelingen én de kosten beheersbaar te houden. Budgethouders hebben bij loonsomsturing een budget voor loonkosten, waarbinnen zij de optimale inzet regelen van aantallen fte's, functieniveaus en vaste en tijdelijke bezetting. Dit biedt hen meer flexibiliteit en ruimte om in te spelen op huidige en toekomstige opgaven en zo de inzet van externe inhuur terug te dringen. In de komende periode willen we deze vorm van sturing gaan inrichten.

Informatisering en automatisering
Continuïteit van de informatiehuishouding
Het gemeentelijk applicatielandschap kent rond de 310 applicaties (230 applicaties van Arnhem en 80 applicaties vanuit De Connectie), die deels leunen op de infrastructuur vanuit De Connectie en deels betrokken worden vanuit platforms van leveranciers (zogenaamde cloudbased applicaties). Zonder dit applicatielandschap stopt de gemeentelijke dienstverlening en bedrijfsvoering, en daarom waarborgen we elke dag met vakkundig personeel de beschikbaarheid/continuïteit. Het beheren en onderhouden van al deze applicaties vraagt jaarlijks een flinke personele inzet. Hierbij valt onder andere te denken aan gebruikersbeheer (toegang, autorisaties, gebruikersondersteuning), updates/nieuwe versies, incident- en probleembestrijding, beveiligingsscans en -maatregelen, datamanagement inclusief dashboards/rapportages en contract- en leveranciersmanagement. Het op niveau houden van de benodigde capaciteit, kennis en kunde van vakkundig personeel is in de huidige gespannen arbeidsmarkt niet eenvoudig en vraagt geregeld om de inzet van externe hulp.

De aansturing van de IV-keten vereist een vastgestelde strategische IV-agenda. De strategische IV-agenda voor 2025 richt zich op de optimalisatie en modernisering van onze gemeentelijke ICT-infrastructuur. De strategische agenda heeft 9 kerngebieden: innovatie met nieuwe technologieën (o.a. AI), modern werken, efficiënte bedrijfsvoering, inclusieve dienstverlening, duurzaamheid, openheid en informatieveiligheid en autonome marktontwikkelingen. De kernthema's zijn cruciaal voor de continuïteit van onze dienstverlening, de operationele efficiëntie te verhogen en ervoor te zorgen dat de gemeenten klaar zijn voor toekomstige technologische en maatschappelijke ontwikkelingen.
Wij zullen in aanloop naar de Perspectiefnota 2026 de informatievisie en strategische IV-agenda aan u voorleggen, dit met het oog op het vaststellen van de initiatieven en daarvoor benodigde investeringen als begrotingskader voor 2026.

Informatiebeveiliging en privacy
Het jaar 2025 zal, net zoals de voorgaande jaren, in het teken staan van het verhogen van de informatieveiligheid en privacybescherming binnen onze gemeente. Hier zijn we in 2023 mee gestart in de vorm van het Programma Informatieveiligheid & Privacy Basis op Orde. Uitgangspunten waren het voldoen aan de Baseline Informatieveiligheid (BIO) en Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

In 2025 hebben we te maken met een bijgestelde BIO 2.0 en nieuwe Nederlandse wetgeving als afgeleide van de Network and Information Security Directive (NIS2), de Europese cybersecurityrichtlijn. Hiervoor zullen in 2025 nog aanvullende stappen gezet moeten worden. Met daarbij de huidige inschattingen voor het programma zijn er nog extra incidentele lasten die met deze begroting zijn afgedekt.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op het doel van een monitor voor ieder beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we ervoor dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. Een grote diversiteit aan data (van text-based tot geografische data) brengen we onder in ons centrale datapakhuis dat dient als gegevensbasis en we zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitors. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale en Toegankelijke Dienstverlening
In de razendsnelle evolutie van enerzijds de veranderende verwachtingen en behoeften van de samenleving en anderzijds de technologische mogelijkheden zet toegankelijke digitale dienstverlening en digitalisering zich onverminderd door. Wetten als Wet digitale overheid (WDO), Archiefwet en WMEBV bieden de kaders voor een verschuiving naar een samenleving waarin het traditionele gebruik van papier langzaam verdwijnt. Onze informatiehuishouding en archivering dienen hierop mee te veranderen.

De online dienstverlening van de gemeente wordt in 2025 verder verbeterd om daarmee de inwonerstevredenheid te verhogen. Een eerder ingezette versnelling van de digitalisering zal voor een deel nog doorgaan in 2025 omdat de snelheid enigszins afgeremd wordt door de krapte aan deskundig personeel op de arbeidsmarkt. De nieuwe Arnhemse website wordt in het voorjaar 2025 gelanceerd en een selectie aan processen vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen wordt aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk hierbij is om te zorgen dat we blijven koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In 2025 zullen we nader onderzoek doen naar extra maatregelen om dit te waarborgen.

e-Depot voorzieningen
In 2025 en verdere jaren zullen we ons bezighouden met het duurzaam toegankelijk, vindbaar en openbaar maken van onze informatie. Net als voor onze analoge archiefbewaarplaatsen zijn er in de komende jaren voorzieningen nodig voor het duurzaam bewaren/archiveren en toegankelijk houden van onze digitale archieven, genaamd een e-Depot. Nadat we de aansluiting op het e-Depot hebben gemaakt, zijn we in staat om de overdracht van digitale archieven naar het Gelders Archief te realiseren zodat deze voor een groter publiek toegankelijk worden. De nieuwe archiefwet (inwerkingtreding is mogelijk op 1 januari 2026) biedt hiervoor een basis, waarbij de overdrachtstermijn naar het Gelders Archief dan van 20 naar 10 jaar zal schuiven.

Verbeteren burgerparticipatie met innovatieve technologieën
Technische innovaties hebben de kracht om onze samenleving blijvend te veranderen, te zien aan voorbeelden zoals 3D-technologie bij de inzet voor burgerparticipatie, robotisering, artificiële intelligentie (AI) en sensortechnologie. Van slimme apparaten voorzien van AI-algoritmen tot aan robots die steeds menselijker worden, wat leidt tot interactieve conversaties. Samen met 3D-visualisaties (o.a. Augmented en Virtual Reality) ondersteunt AI innovatieve oplossingen in zowel de zorg als in de fysieke leefomgeving en de dienstverlening van de gemeente om gezonder, veiliger en aangenamer te kunnen leven. De huidige inzet van 3D-voorzieningen voor het bevorderen van de burgerparticipatie wordt in 2025 vervolgd.

Hoewel innovaties aanzienlijke kansen bieden voor groei en vooruitgang, brengen ze ook inherent uitdagingen met zich mee zoals ethische vraagstukken, databeveiliging en mogelijke privacyproblemen. Het bevorderen van deze innovatieve technologieën vraagt om een balans tussen ethiek, transparantie en verantwoordelijkheid en om vertrouwen bij de bewoners en de samenwerking met andere partijen in de stad.

Digitale inclusie van de stad
We willen voorkomen dat mensen (digitaal) worden buitengesloten, zodat iedereen kan deelnemen aan de digitale samenleving. Afspraken op EU-niveau (Digital Decade) geven aan dat in 2030, 80% van de inwoners digitaal vaardig genoeg dient te zijn. In het coalitieakkoord onderdeel "Een Verbonden Arnhem" wijzen wij op het

belang om te investeren in digitale geletterdheid en weerbaarheid van onze inwoners en de gemeentelijke organisatie.

Enerzijds vraagt het om acties en oplossingen om de dienstverlening van de stad toegankelijk te maken en te houden en anderzijds vraagt het om het versterken van de digitale vaardigheden en weerbaarheid van inwoners. Landelijk en lokaal lopen hier verschillende activiteiten op en zijn er voorzieningen beschikbaar. Het verbeteren van de toegankelijkheid van de informatie voor specifieke doelgroepen kan echter ook leiden tot minder toegankelijke informatie voor een anderen (het in tekst uitleggen van een tekening of tabel aan iemand met een visuele beperking kan voor een ander leiden tot een onoverzichtelijke hoeveelheid tekst). Het blijft zoeken naar een balans in het toegankelijk maken en houden van onze informatie van inwoners. In 2025 doen we onderzoek naar de eventuele aanvullende maatregelen om digitale uitsluiting te voorkomen.

Financiën en control

De basis met betrekking tot financiële administratie en processen, de advisering op financieel gebied en het inzicht in en de beheersing van risico's is op orde. Vanuit deze solide uitgangspositie werken we aan opgaven en thema's met lange(re) doorlooptijden. De belangrijkste zijn het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, en het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie.

Met betrekking tot de versterking van de planning & controlcyclus hebben we in de afgelopen periode een traject doorlopen met een raadswerkgroep. Met de hieruit voortvloeiende acties en verbetervoorstellen gaan we aan de slag. Deze begroting is het eerste product waarin de eerste resultaten in pilotvorm zichtbaar zijn. In de komende periode bouwen we dat uit naar de andere planning & controlproducten (tussentijdse rapportages en jaarstukken) en, bij positieve beoordeling van de pilot, naar de komende begrotingen
.
In de afgelopen periode zijn stappen gezet op het gebied van het efficiënter en effectiever ontsluiten van de financiële informatie, met name in de vorm van een monitor Financiën. De ambitie is deze uit te breiden naar een monitor Bedrijfsvoering door personeels-, communicatie-, informatie- en juridisch gerelateerde doelen en prestatie-indicatoren toe te voegen.

Met deze uitbreiding denken we een belangrijke bijdrage te kunnen leveren aan het efficiënter inrichten en beter vastleggen van de interne cyclus van sturen en verantwoorden.

Auditing en risicomanagement

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 voor het laatst is geactualiseerd.

Net zoals in de afgelopen periode is een belangrijk aandachtspunt voor de komende tijd de gemeentelijke ambities op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe gebiedsexploitaties die zullen worden ingericht.
De inmiddels vastgestelde gebiedsvisies zijn voorzien van onafhankelijke risicoanalyses. Dit zijn momentopnames die in de komende jaren met regelmaat moeten worden geactualiseerd en, in geval van grote veranderingen, moeten worden vertaald naar aanpassingen in beheersmaatregelen en, zo nodig, financiële kaders.

Artikel 213a onderzoeken

In de Gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren. In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken hierover vastgesteld. Het college zal in 2025 minimaal één onderzoek uitvoeren dat gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren. Onderwerpen waarop het college in 2025 onderzoeken voor ogen heeft, zijn:

- de regiefunctie van de gemeente;
- de bejegening van subsidieontvangers.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeentebreed en in aansluiting op alle programma's plaats. Zoals in 2024 al het geval was, gaat er ook de komende periode bijzondere aandacht uit naar de thema's energietransitie, wonen,

openbaarheid van bestuur (zie daarover de openbaarheidsparagraaf in deze begroting) en bestaanszekerheid. Bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost is de juridische inbreng ook geborgd. Op deze belangrijke terreinen die maatschappelijk sterk in beweging zijn, dragen juridisch adviseurs bij aan het zoeken naar nieuwe oplossingen – binnen de kaders van de rechtsstaat.

Juridische Zaken is betrokken bij inspanningen (vanuit LWAA) om het samenspel tussen ambtelijke organisatie en college te verbeteren en de ambtelijke advisering verder te professionaliseren. Dat doet Juridische Zaken door binnen de organisatie bij te dragen aan een verhoging van de kennis over de taken, rollen en verantwoordelijkheden binnen de gemeente en over de doorwerking van de uitgangspunten van de rechtsstaat in de dagelijkse praktijk. Sinds het begin van 2024 gebeurt dat ook in het onboarding-programma voor nieuwe medewerkers.

Juridische procedures
Juridische Zaken vertegenwoordigt het gemeentebestuur in bezwaar en in procedures bij de bestuursrechter. Daarbij heeft men oog voor de specifieke omstandigheden van het geval en de persoonlijke situatie van betrokkenen. Tegelijkertijd wordt het belang van uitvoerbaarheid van beleid en van rechtszekerheid meegewogen.

Er wordt doorlopend gewerkt aan een verbetering van de doorlooptermijnen in bezwaarprocedures. ‘Lessons learned’ uit bezwaar- en beroepsprocedures worden gedeeld met de vakafdelingen, om zo uiteindelijk bij te dragen aan het verbeteren van de dienstverlening aan inwoners en ondernemers en het verhogen van het gevoel van ervaren rechtvaardigheid bij betrokkenen.

Juridische Control
Juridische control omvat de juridische kwaliteitszorg. Werkprocessen worden doorgelicht en onderzocht op mogelijkheden tot verbetering, zowel met het oog op de juridische kwaliteit als met het oog op een verbetering van de dienstverlening aan de inwoners.

Op het gebied van privacy en gegevensbescherming is het van belang dat bij Juridische Zaken onlangs een nieuwe functionaris voor gegevensbescherming (FG) is gestart, in een fulltime dienstverband. De capaciteit voor het interne toezicht op gegevensbescherming is daarmee aanzienlijk toegenomen. In de begroting 2024 is ten behoeve van de functie van functionaris gegevensbescherming incidenteel (2024 en 2025) budget beschikbaar gesteld. De functie van FG is verplicht en in 2025 wordt de structurele invulling bezien in relatie tot de beschikbare formatie. Een eventueel voorstel tot structurele financiering zal ter besluitvorming aan u worden voorgelegd in de Perspectiefnota 2026

Bestuursondersteuning en communicatie
Communicatie draait om contact. Het is een onmisbaar instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij wat er in de gemeente gebeurt en wat dat voor hen betekent. Uitsluitend en eenzijdig boodschappen verkondigen is dan ook niet meer van deze tijd. Communicatie vraagt uit zichzelf om wederkerigheid en daarbij horen vaardigheden als luisteren en participeren. We willen goed zijn in contact en proberen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze vorm te geven.

In de communicatievisie die in 2023 is opgesteld, stellen we het als volgt: duidelijkheid, betrokkenheid, contact en participatie tussen de gemeente en de Arnhemmers staan centraal. We werken aan een stad waarin iedereen zich gehoord en gezien voelt en waarin het voor iedereen mogelijk is om mee te doen.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze corporate communicatie. Dat bestaat onder meer uit onze interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is, onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner. Ook werken we samen met de Stichting Citymarketing Arnhem, waarbij we onder andere betrokken zijn bij de viering van 800 jaar Arnhem in 2033.

Ambities voor 2025
- In 2025 wordt de vernieuwde website arnhem.nl gelanceerd. Op basis van een in 2024 uitgevoerd onderzoek onder inwoners en ondernemers komt er een website die voldoet aan de moderne wensen en eisen van deze tijd.
- Onze sociale media-kanalen blijven we inzetten om Arnhemmers te informeren en te betrekken bij de ontwikkelingen die in onze stad spelen.

- Verder blijven we onverminderd doorgaan met het trainen en adviseren van onze collega's om onze communicatie inclusiever te maken, bijvoorbeeld via trainingen om duidelijke en begrijpelijke brieven te schrijven.
- Daarnaast blijven we als altijd bestuurders en collega's voorzien van communicatieadvies waarbij we oog hebben voor nieuwe trends en ontwikkelingen in het vakgebied

Bestuursondersteuning en Public Affairs
Onder bestuursondersteuning verstaan we de adviseurs van het college en directie, de assistentes van de wethouders en het kabinet. Met het opnieuw formuleren van de rol van Chef Kabinet hebben we in 2024 een start gemaakt met de doorontwikkeling van het kabinet.
In 2024 is een start gemaakt met het opbouwen van een team Public Affairs en het bepalen van de lobbyagenda.

Ambities voor 2025
- Doorontwikkeling van het kabinet waarbij nadruk ligt op de verschuivende taak van Chef Kabinet van coördinerend naar hiërarchisch leidinggevend en roldifferentiatie binnen de ondersteunende rollen.
- In januari 2025 zal er een herijking worden gedaan van de lobbyprioriteiten en wordt er een lobbyplan voor 2025 gemaakt.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. Daartoe zal het manifest MVOI ondertekend worden en wordt een actieplan opgesteld, dat in 2025 uitgevoerd zal worden. Ook het inkoopbeleid wordt vanaf 2025 herijkt op onder andere deze thema's.
Hierbij worden de thema's in beleid vastgelegd en wordt het eenvoudiger om dit praktisch toe te passen in inkopen en aanbestedingen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de begroting 2025 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld. In 2024 is gestart met het completeren van de contractendatabase, waarna daadwerkelijk gemonitord kan worden welke maatschappelijke afspraken er al zijn met leveranciers. Ook zullen bij nieuwe inkopen en aanbestedingen maatschappelijke thema's uitgevraagd worden, waarna gemonitord wordt in contractmanagementgesprekken in welke mate deze thema's daadwerkelijk uitgevoerd worden.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027	Begroting Formatie 2028
Bestuur	48	47	47	47	46	46
Raadsleden	40	39	39	39	39	39
College B&W	8	8	8	8	7	7
Personeel	1.125	1.165	1.151	1.148	1.126	1.126
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.125	1.165	1.151	1.148	1.126	1.126
Totaal personeel gemeente Arnhem	1.173	1.212	1.198	1.194	1.172	1.172

Verloop formatie

Verloop formatie in fte	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2024-2027	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**	**1.078**
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers tot en met 2028	16	16	16	16	16
Bij: 14 buurtconciërges en 1 coördinator	15	15	15	15	15
Bij: doorgeschoven incidentele formatie uit 2023	6	0	3	0	0
Bij: formatie Handhaving	3	8	8	8	8
Bij: stelpost personeel naar capaciteit Bedrijfsvoering	4	4	4	4	4
Bij: overhead (recruitment/communicatie/adjunct afdelingshoofd P&O)	4	1	0	0	0

Bij: extra capaciteit Cultuur	2	2	2	1	1
Bij: inhuurbudget omgezet naar formatie consulent minima	2	2	2	2	2
Bij: Bibob handhaver	1	1	1	1	1
Bij: capaciteit Juridische zaken i.v.m. Wet Woo	1	1	1	1	1
Bij: communicatieadviseur Griffie	1	1	1	1	1
Af: capaciteit overhevelen naar uitvoeringsbudget	-4	-4	-4	0	0
Afronding	-1	1	1	0	-1
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2025-2028	**1.165**	**1.151**	**1.148**	**1.126**	**1.126**

	Realisatie 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.125**	**1.165**	**1.151**	**1.148**	**1.126**	**1.126**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**95.837**	**111.643**	**111.314**	**111.026**	**108.761**	**108.761**
Gemiddelde loonsom (in €)	**85.188**	**95.834**	**96.740**	**96.742**	**96.572**	**96.572**

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

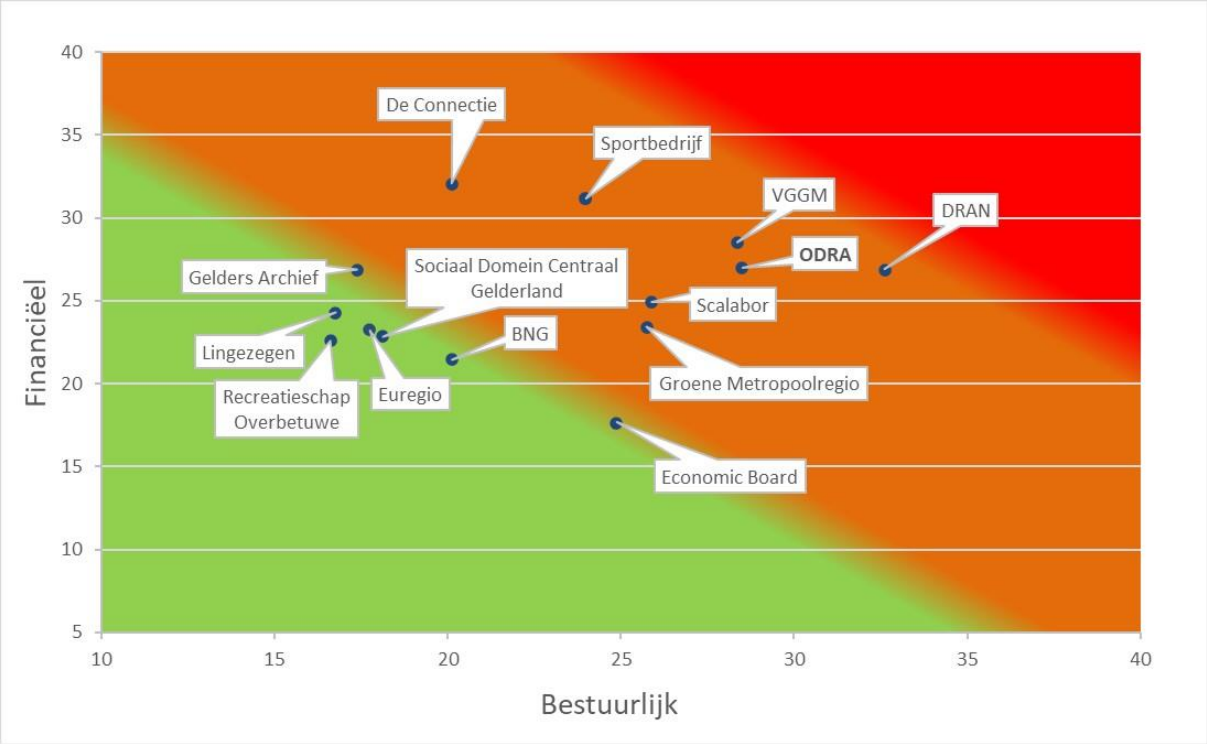
Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. Zie programma Welzijn en Inclusie voor een uitgebreide toelichting hierop.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling

op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2025 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Verbonden partijen

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	8.743.344
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	6.232.714
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	
Ontwikkelingen			
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie			

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	1.762.000
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	13.613.000
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	18.605.000

Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2025 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per ‘product’. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden. **Financieel** Het eigen vermogen is € 1,8 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2023 een negatief resultaat gerealiseerd van omstreeks € 0,3 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door hogere energie-, huisvestings- en operationele kosten. Dit verlies is verrekend met het saldo van de bestemmingsreserve. Voor 2024 wordt een beperkt positief resultaat verwacht. Wij verwachten voor 2025 dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten nagenoeg voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft. Een eventueel negatief resultaat zal opgevangen moeten worden vanuit het eigen vermogen. Sportbedrijf verwacht de komende jaren het nadelige resultaat verder terug te dringen naar nihil in 2028. **Samenwerking** Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2025 en verder. Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover is de gemeenteraad in 2024 verder geïnformeerd. We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2025 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt dan voor 2023 het geval was.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	4.721.000
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	110.819

	Per 31-12-2024 €	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025 €	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025 €	
Ontwikkelingen		
Risico profiel	Laag	
Beheersstrategie		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen	
Rechtsvorm	Stichting	
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie	
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.	
Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.	
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.	
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.	
Eigen vermogen	Per 01-01-2024 €	
	Per 31-12-2024 €	40.615
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024 €	
	Per 31-12-2024 €	175.139
Financieel resultaat	Begroot voor 2025 €	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025 €	175.357
Ontwikkelingen	The Economic Board richt zich op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food. Vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. The Economic Board voert samen met de GMR en de provincie Gelderland de Regiodeal Groene Groeiregio, die in 2023 met het Rijk werd afgesloten, uit. De regiodeal zorgt ervoor dat de regio vooruit kan komt met innovaties en ontwikkelingen in de zorg, woningbouw, bedrijventerreinen en arbeidsmarkt. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland. In 2025 maakt The Economic Board een nieuw strategisch plan 2026-2023 op basis waarvan meerjarenafspraken met de triple helixpartners worden gemaakt	
Risico profiel	Middel	

Beheersstrategie	Niet van toepassing.

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.
Eigen vermogen	Per 01-01-2024 € 1.850.000
	Per 31-12-2024 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024 € 35.328.000
	Per 31-12-2024 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2025 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025 € 37.800.000
Ontwikkelingen	Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. De bestuursopdracht ziet toe op heroriëntatie van de samenwerkingsvorm en de financiële huishouding. De governance wordt hiermee versterkt. De bestuursopdracht wordt gemonitord door de gemeente. Voor de gemeente Arnhem heeft dit ertoe geleid dat er een kwaliteitsslag wordt gemaakt ten aanzien van de governance en de rol van de (coördinerend) demandmanager wordt aangescherpt. Daarnaast wordt onderzocht hoe het (collectief) opdrachtgeverschap beter gepositioneerd en ingevuld kan worden. Dit resulteert uiteindelijk in betere aansturing en eenduidigheid ten aanzien van het opdrachtgeverschap naar de Connectie. De ontwikkeling naar outputfinanciering en -bekostiging draagt bij aan het inzicht in, en het sturen op afnamevolumes door gemeenten en hiermee op het kostenniveau van de bedrijfsvoering. Met het oog op toekomstige ontwikkelingen, zoals die op het gebied van wet- en regelgeving ten aanzien van de informatievoorziening, informatieveiligheid en privacy, wordt onderzocht hoe de samenwerking in de toekomst nog beter kan aansluiten bij de behoeften op het gebied van bedrijfsvoering.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie. Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. In de afgelopen jaren heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement. Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S07 Zorg
Doel verbonden partij	In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.
Deelnemers in samenwerking	Regio Arnhem en regio Nijmegen
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.
Eigen vermogen	Per 01-01-2024 €
	Per 31-12-2024 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024 € 10.690.891
	Per 31-12-2024 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2025 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025 € 6.605.591
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen. Begin 2024 is het aanbestedingsproces afgerond en heeft gunning plaatsgevonden. De afgesloten contracten hebben een looptijd van 10 jaar, opgedeeld in een initiële periode van 6 jaren en twee verlengingsopties van elk twee jaren.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders. Dit wordt in 2024 meegenomen in de verdere doorontwikkeling van de rapporten in PowerBI,

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio

	verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	1.734.760
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	2.799.801
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	28.000
Ontwikkelingen	De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement. Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie			

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Elst		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.		
Deelnemers in samenwerking	Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.392.193 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 422.043 voor de basiskosten, €163.964 voor de bijdrage Economic Board en € 806.186 voor kosten uitvoering regionale agenda.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	380.937
	Per 31-12-2024	€	

Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	5.298.904
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	1.510.537

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio staan de gemeenten gezamenlijk voor de uitdaging om de groei van wonen, werken en mobiliteit zo te realiseren dat deze in goede balans met levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit zijn. Dat wordt groene groei genoemd. Om dit te bereiken werken de gemeenten aan vijf opgaven:

- Groene Groeiregio (verbinden van ruimtelijke opgaven en woningbouw)
- Productieve regio (economie en arbeidsmarkt)
- Ontspannen regio (leefbaarheid, natuur en landschap, cultuur en erfgoed)
- Verbonden regio (mobiliteit en bereikbaarheid)
- Circulaire regio (circulariteit, duurzaamheid, klimaat en energie).

Om verschillende redenen is regionale samenwerking bij deze opgaven van belang. De opgaven overstijgen de gemeentegrenzen en vragen om slim omgaan met de schaarse ruimte. Door samen op te trekken kunnen efficiency- en kostenvoordelen behaald worden. Een regionale aanpak geeft ook meer slagkracht richting diverse ministeries, de provincie en Europa.
In de eerste jaren van de GMR lag de focus vooral op beleidsontwikkeling, onderzoek en planvorming. In de nieuw regionale agenda 2025-2028 verschuift het accent meer naar de uitvoering. Dat gebeurt vooral door gemeenten en partners. De GMR ondersteunt de uitvoering door samenwerking en gebiedsprocessen te organiseren, lobby-activiteiten en financieringsstrategieën te ontwikkelen. Ook blijft de GMR alert op nieuwe kansen en ontwikkelingen en brengt e.e.a. samen in het NOVEX-programma. Er is een initiatief om gezamenlijk het tekort aan personele capaciteit aan te pakken. Om de regionale ambities te kunnen realiseren moet de uitvoeringskracht immers op peil zijn.
De afgelopen jaren is de behoefte gegroeid om (ruimtelijke) vraagstukken integraal aan te vliegen. Het groen-blauw raamwerk en onderwerpen als logistiek en circulair bouwen zijn hiervan voorbeelden. Om verschillende opgaven te faciliteren worden daarom integratietafels georganiseerd.
In 2025 worden o.a. het Regionaal Programma Werklocaties, het Regioarrangement en de Woondeal geactualiseerd. De regionaal afgestemde woonzorgvisie krijgt een plek in de Woondeal 2.1.

Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	4.983.696
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	235.000
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	312.278

Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg
Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.
Eigen vermogen	Per 01-01-2024 € 714.000 Per 31-12-2024 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024 € 4.915.000 Per 31-12-2024 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2025 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025 € 31.022.919
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.

Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	857.000
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	7.099.000
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	7.303.235

Ontwikkelingen

Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw zijn ingegaan in per 1 januari 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen.

De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van (kleinere) omgevingsdiensten. Mogelijk resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) hebben invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.

De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter is nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden.

De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.

De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S05 Cultuur
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.

Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	852.027
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	18.709.591
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	1.288.771

Ontwikkelingen

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken.

Na uittreding van het rijk zullen er nieuwe afspraken worden gemaakt over de indexering aangezien we dan niet meer de prijscompensatie van het rijk hoeven te volgen. Voor de komende jaren is het Gelders Archief uitgegaan van minimale indexering (1%).

In 2023 is er een reserve energietransitie aangelegd ter hoogte va € 450.000.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2024	€	9.309.000
	Per 31-12-2024	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2024	€	48.887.000
	Per 31-12-2024	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2025	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025	€	22.814.000

Ontwikkelingen

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Nico Wiggers in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2024 €
	Per 31-12-2024 €

Vreemd vermogen	Per 01-01-2024 €
	Per 31-12-2024 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2025 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2025 €
Ontwikkelingen	
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	

Grondbeleid

De paragraaf grondbeleid is op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) een verplicht onderdeel van begroting. In de begroting en verantwoordingscyclus van de gemeente wordt elk jaar een paragraaf grondbeleid opgenomen in zowel de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) als de begroting. In de begroting heeft de paragraaf de functie van een vooruitblik.

Visie en wijze van uitvoering grondbeleid

Grondbeleid heeft twee hoofdstromingen: actief grondbeleid en faciliterend grondbeleid. Gemeente Arnhem voert sinds de vaststelling van de nota Grondbeleid 2023, een actief grondbeleid. Bij actief grondbeleid treedt de gemeente op als private partij in de grondmarkt. Voor eigen rekening en risico voert de gemeente de grondexploitatie voor het proces, grondverwerving, transformatie in bouwgrond en verkoop.
Bij de vaststelling van de nota Grondbeleid in 2023 is door de gemeente Arnhem afscheid genomen van de nadruk op het faciliterende grondbeleid. Bij dit beleid beperkt de gemeente zich tot haar publiekrechtelijke taak. Zij stelt de kaders voor de ontwikkeling vast (in de vorm van een bestemmingsplan), maar derden (zoals ontwikkelaars of woningcorporaties) zijn verantwoordelijk voor de realisatie.
Deze keuze is een voortvloeisel uit het feit er in Arnhem dus hoofdzakelijk sprake is binnenstedelijke herontwikkeling. Daarnaast heeft de gemeente grote ambities in overeenstemming met de woondeal. De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het merendeel van de bouwopgave betreft realisatie van (2) minimaal 67% betaalbare segment. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er wordt (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.
Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. De markt is hierdoor vaak niet in staat om al deze ambities mogelijk te maken. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert inmiddels fors bij de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt ook om eigen financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren. De gemeente zal dus hoofdzakelijk zelf als risicodragende partij naar voren moeten stappen om al deze ambities mogelijk te maken, wat aansluit bij de keuze voor actief grondbeleid.

Prognose grondexploitaties

Algemeen

De projectadministratie van de grondexploitaties bevat op basis van de beoogde gebieds- en/of projectontwikkeling enerzijds de gerealiseerde kosten en opbrengsten en anderzijds de begroting van nog te maken kosten en voorziene opbrengsten.
De projectenportefeuille van de gemeente is onderhevig aan externe factoren. Economische ontwikkelingen kunnen leiden tot onder andere prijsstijgingen. Binnen grondexploitaties wordt om deze reden gerekend met parameters die deze prijs- en renteontwikkelingen voor de lange termijn uit kunnen drukken. Een verandering van de langjarige parameters heeft grote invloed op de eindwaarde berekening van grondexploitaties. Jaarlijks voert de gemeente een analyse uit om te bepalen of een aanpassing nodig is voor de langjarige parameters. Op het moment van samenstellen van deze begroting gelden de volgende gegevens:

- Rentepercentage 1,6% (naar rato vreemd vermogen/totaal vermogen, methodiek voorgeschreven in de BBV). Voor de project ‘Schuytgraaf’ en ‘Spoorzone’ is er sprake van projectfinanciering. Hiervoor bedraagt de rente 2,1%
- Disconteringsvoet 2% (voorgeschreven in het BBV)
- Kosten- en opbrengstenindexaties grondexploitaties 01-01-2024

	Kort 2024	Middellang 2025-2026	Lang 2027 e.v.
Opbrengsten			
Woningbouw vrije sector	2,0%	3,0%	2,0%
Woningbouw sociaal	1,0%	1,0%	2,0%
Bedrijven	2,0%	2,0%	2,0%
Kantoren	2,0%	2,0%	2,0%
Winkels & horeca	1,0%	1,0%	2,0%
Maatschappelijk	1,0%	1,0%	2,0%
Overige opbrengsten	0,0%	0,0%	0,0%

Kosten			
Verwervingen	2,0%	3,0%	2,0%
Civieltechnische kosten	3,0%	2,0%	2,0%
Plankosten	4,0%	3,0%	2,0%
Overige Kosten	2,0%	2,0%	2,0%

Bron: FJP 2023, Gemeente Arnhem

Jaarlijks worden alle posten aangaande de projectadministratie geactualiseerd en voorzien van een onderbouwing in het kader van de FJP. Bij relevante of ingrijpende veranderingen vinden actualisaties in sommige gevallen ook gedurende het jaar plaats. Deze veranderingen worden zichtbaar voor de Raad er tijdens de tussenrapportage (Turap).

Saldo grondexploitaties

Het saldo grondexploitatie drukt de totale waarde uit van alle grondexploitaties die de gemeente zelf beheert. Bij gelijkblijvende uitgangspunten is dit het bedrag dat de gemeente aan zichzelf als winst uit kan keren of bij zal moeten leggen voor de totale verwezenlijking van alle lopende projecten.
Daar zijn de saldi van de winstgevende project al gecorrigeerd met de eerder genomen winsten. Het totaal saldo van grondexploitaties in gemeente Arnhem is nu gelijk aan €-65.100.000,-. Voor dit te kort zijn momenteel al voorzieningen getroffen. Het totaal van de voorzieningen betreft €71.100.000,-.
Het totaal saldo grondexploitaties wordt voornamelijk bepaald door de herontwikkeling van het gebied rondom Arnhem Centraal. De herontwikkeling van binnenstedelijke stationsgebieden zijn complex en kostbaar door de hoge kosten voor vastgoed verwerving.

Winstneming

Aangezien het grondbedrijf van gemeente acteert als een private partij, stelt de commissie BBV regels op voor de wijze waarop eventuele winst moet worden genomen op grondexploitaties. Over genomen winsten moet namelijk Vennootschapsbelasting (VPB) worden betaald. Volgens het BBV berust winstneming bij grondexploitaties op het voorzichtigheidsbeginsel. Hoewel er winst genomen moet worden, moet er ook genoeg zekerheid bestaan over het te behalen resultaat. Hierdoor moet aan een drietal voorwaarden worden voldaan alvorens er winst mag worden genomen

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

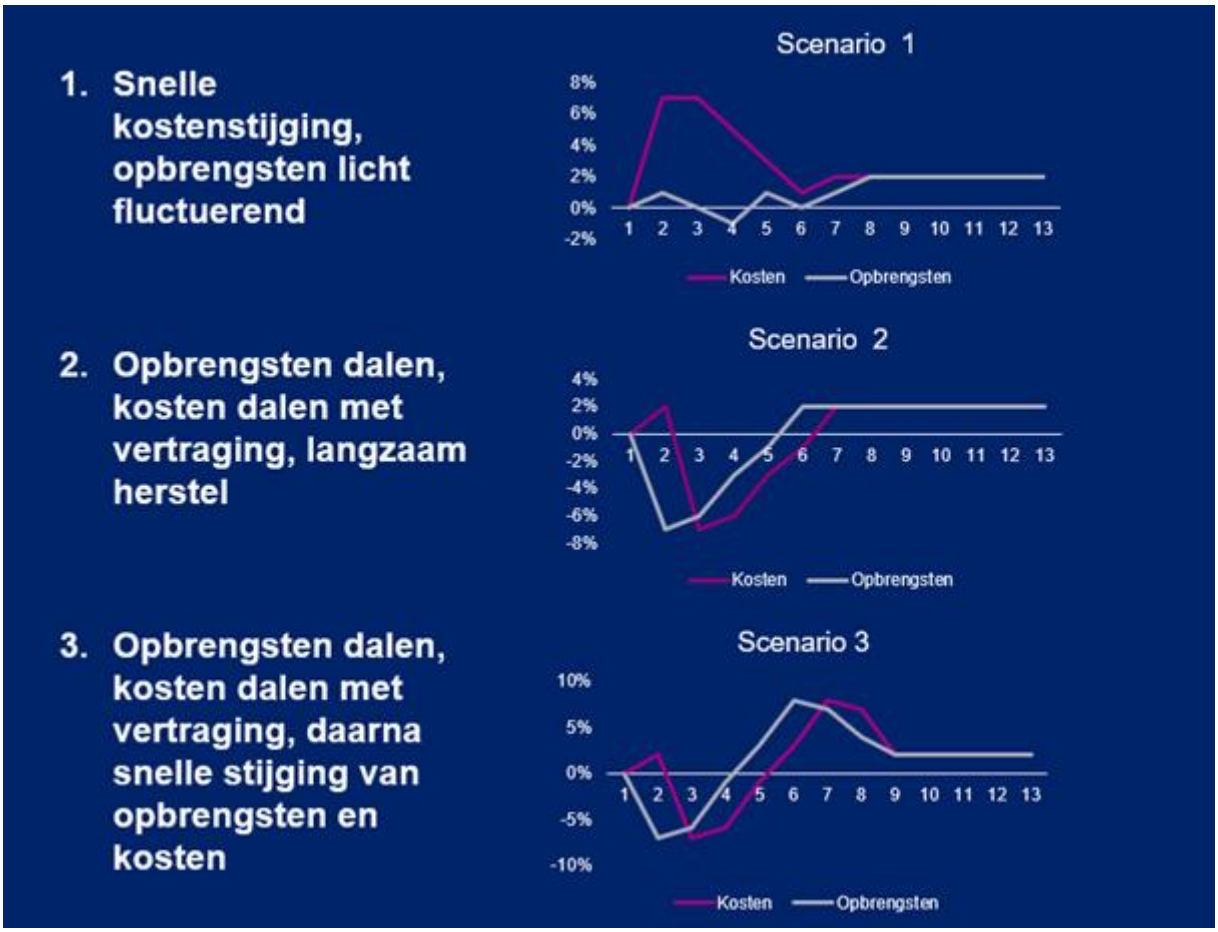
De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. Er wordt ook rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen.
De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2024. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2025. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex, bestemmingsreserve Strategische posities en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds, tenzij anders door de raad is besloten.

Uitgangspunten omtrent reserves en verbonden risico's

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen wordt als volgt berekend. In het BBV van juli 2019 wordt een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's. Op basis van dit onderscheid is de opbouw en bepaling van het weerstandsvermogen berekend.

1. Vanaf 2023 wordt er voor de conjuncturele risico's (marktrisico) gebruik gemaakt van historische cijfers in opbrengsten- en kostenontwikkeling, CPI, GWW (index voor grond-, weg- en waterbouw) en huizen prijsindex die nauwkeurig inzicht geven in de conjuncturele ontwikkelingen van de afgelopen decennia. Geëxtraheerd van deze cijfers zijn drie scenario's geformuleerd, zoals weergegeven in onderstaande afbeelding:

Per jaar wordt er bepaald welk scenario het meest aannemelijk is zich voor te doen, waarbij de huidige stand van de conjunctuur het vertrekpunt is. Door middel van een wegingsfactor wordt er aan het meer aannemelijke scenario een zwaardere weging gegeven. Dit jaar telt scenario 1 voor 20%, scenario 2 voor 60% en scenario 3 voor 20%.

2. De project specifieke risico's zijn per project met de specialisten en (bij grote, risicovolle projecten) met team risicomanagement bepaald. Waarbij de kans van optreden vermenigvuldigd wordt met het verwacht financieel effect om tot een gewogen risicobedrag te komen. Deze risico's worden sinds dit jaar 'weggezet in de tijd'. Als een risico zich dus over 5 jaar voor zou kunnen doen, wordt het risico in dat jaar meegenomen in het totaal benodigde weerstandsvermogen van dat jaar. Waar dit voorgaande jaren in één keer werd berekend.

Het totaal van alle project specifieke risico's wordt vervolgens gemoduleerd met Naris. Een simulatieprogramma, om het definitieve risicobedrag te bepalen.

Naast de project specifieke risico's en conjuncturele risico's wordt er een risicobedrag opgenomen voor het strategisch bezit (MVA) en de anterieure overeenkomsten. Dit bedraagt voor het MVA 10% van de boekwaarde en voor anterieure overeenkomsten 10% van de gemaakte kosten in 2023.

Ontwikkelingen vastgoedmarkt

De krapte op de Nederlandse woningmarkt is van structurele aard. Toch is de sterke stijging van woningprijzen, bouwkosten en rentes in 2023 afgevlakt. De woningmarkt eindigde hierdoor stabieler aan het einde 2023. Ook nam de inflatie af die zijn uitwerking had op de bouwkosten in de vorm van materialen, arbeid en energie.
In 2024 trekt de woningmarkt weer aan. Het aantal verkooptransacties in het eerste kwartaal van 2024 steeg met 9,9% ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2023. De prognoses lopen op tot weer een prijsstijging op de woningmarkt van 10%. Inmiddels beginnen de bouwkosten weer te stijgen, maar doordat de vastgoedmarkt weer aantrekt, zijn stijgen de grondprijzen ook mee, waardoor de kosten binnen de gemeentelijke grondexploitaties over het algemeen gedekt blijven.
De commerciële vastgoedmarkt kent een onzekere toekomst. Voor goede kantoorruimte op goede locaties en (logistieke) bedrijfsruimte zijn de verwachtingen nog wel positief. Voor detailhandel en horeca zijn de

vooruitzichten minder optimistisch. Het grondbedrijf heeft zelf relatief weinig projecten in portefeuille waarin de uitgifte van commercieel vastgoed is opgenomen., waardoor de hieraan gekoppelde risico's beperkt zijn

Strategische aankopen

Arnhem kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk bestuurlijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de gemeentelijke ambities wil bereiken door middel van een actieve rol.
In de nota grondbeleid 2023 is het volgende te hanteren afwegingskader vastgesteld:
• De aankoop geschiedt wegens een toekomstige (gebieds)ontwikkeling dan wel herontwikkeling (andere functie) van de betreffende locatie;
• De aankoop kan worden gehanteerd als ruilobject voor (toekomstige) ontwikkelingen.
De totale boekwaarde aan strategisch bezit in portefeuille mag maximaal € 100 miljoen bedragen, waarbij in 2 jaar tijd tot maximaal € 50 miljoen per jaar mag worden besteed. Financiële ruimte kan worden vrijgemaakt door delen van het strategische bezit administratief over te dragen aan een beleidsprogramma of toe te voegen aan een grondexploitatie.
De totale boekwaarde van het strategisch bezit bedraagt per 31-12-2023 € 26,9 miljoen. De ophoging van het maximaal te bedragen strategisch bezit uit 2023 creëert hiermee afdoende ruimte voor alle komende verwervingen in het jaar 2025 in het kader van het actieve grondbeleid.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Hiermee drukken ze als last niet op de exploitatie(rekening) van de gemeente.
In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2025 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Erfpacht

Erfpacht is een juridische constructie waarbij een persoon (de erfpachter) het recht krijgt om een stuk grond te gebruiken dat eigendom blijft van de blooteigenaar (in dit geval de gemeente). Dit recht wordt meestal verleend voor een langere periode, vaak 30, 50 of zelfs voor onbepaalde tijd, en gaat gepaard met de verplichting tot het betalen van een periodieke vergoeding, de canon genoemd.
Het instrument erfpacht wordt in gemeente Arnhem veelvuldig gebruikt. Voor gemeente en de erfpachter heeft het toepassen van erfpacht voordelen. Het geeft de gemeente de mogelijkheid om grip te houden op grondposities waarmee toekomstige ontwikkelingen van de stad eenvoudiger zijn te realiseren door de gemeente.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2024 – 2028 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan (MIP) is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2024-2028

De investeringsplanning 2024 - 2028 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2025 - 2028 de geactualiseerde jaarschijf 2024 uit het MIP 2024 - 2028. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2025 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2024, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen. Indien van toepassing, worden projectspecifieke risico's daarbij, met de te treffen maatregelen, toegelicht.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP) gemeente Arnhem 2024-2028

Nr.	Programma Omschrijving	Omschrijving investering	E / M* nut	Investeringsbedragen 2024 geactua-liseerd	2025	2026	2027	2028
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	7.081	6.874	5.745	1.325	4.154
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	13.989	20.660	14.532	7.946	12.288
		Verkeersregelinstallaties	M	1.001	579	528	1.486	864
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.971	10.823	0	805	0
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.452	6.571	4.128	4.028	4.028
		Kunstwerken	M	937	802	802	802	802
		Openbare verlichting Overige	M	2.894	4.194	1.852	1.852	1.852

		Parkeerexploitatie	E	8.412	3.595	597	516	840
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	7.551	50.232	7.373	20.501	10.156
		Huisvesting Primair onderwijs	E	441	9.707	0	202	16.750
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	0	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	4.788	13.692	5.028	7.939	44.219
		Natuur milieu educatie	E	0	52	46	0	35
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	7.201	850	43	78.051	388
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	50	62	0	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Ondersteuning opgroeien en opvoeding	E	1.257	0	0	0	0
		Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.163	269	341	229	146
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	271	78	0	231	0
		Overige Buitensport	E	1.620	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	143	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	156	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	338	0	331	0
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	597	0	0	0	0
		Parken & bossen	E	80	245	68	68	68
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	169	179	0	1.261	140
		Bomenplan	E	1.770	1.266	1.109	481	481
		Klimaatadaptatie	E	800	800	800	800	0
		Overige Afval	E	74	74	74	424	74
		Afvalbeheer	E	1.900	4.280	2.428	1.613	494
		GRP Realisatiefase en Gebiedsontwikkeling	E	12.653	16.231	14.571	14.432	14.730
				86.471	**153.453**	**61.065**	**146.323**	**113.009**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In 2022 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater en daarvoor middelen beschikbaar te stellen.
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Het voorlopig ontwerp (VO) is inmiddels goedgekeurd en de sloop staat gepland in het najaar van 2024. Verwachte oplevering/realisatie is voorzien in 2027.

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 miljoen voor het gebouw en € 10,4 miljoen voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting. Daarnaast wordt conform eerdere besluitvorming in 2025 € 0,5 miljoen investeringskrediet beschikbaar gesteld voor meerkosten bouwrijp maken grond en wordt € 4,1 miljoen investeringskrediet toegevoegd voor het gebouw als gevolg van latere activering en ter dekking van kostenstijgingen (betreft toevoeging van jaarschijf).
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.
Risico's	Het project vernieuwing Stadstheater is een groot en risicovolle project. Twee keer per jaar worden de risico's en beheersmaatregelen van dit project geactualiseerd en opnieuw doorgerekend. In juni 2024 is dit opnieuw gedaan waarbij op dat moment de conclusie was dat het project binnen de risicokaders en de post onvoorzien blijft.
Overige toelichting	Voor het toegankelijke maken van de omgeving rondom het vernieuwde stadstheater (onderdeel van de stadsoase) is een investeringskrediet opgenomen in 2027 van €2.034.000 verdeeld over de programma's S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en Leefomgeving. Dit is inclusief indexatie voor verwachte kostenstijgingen. De dekking van de kapitaallasten komt uit de BR Zuidelijke Binnenstad.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	S04 Onderwijs
	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging was al opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal huisvestingsplan (IHP) voor basisscholen en komt tevens terug in het nieuwe IHP uit 2024.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: € 4,8 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,8 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek (Eimerssingel) en Johannes + 50 leerlingen vanuit Kentalis	
Programma	S04 Onderwijs
	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïek en Johannes)
	Deze vervanging was al opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal huisvestingsplan voor basisscholen en maakt tevens onderdeel uit van het nieuwe IHP uit 2024.
Betrokkenen	Flores, Delta, Kentallis
Planning	Realisatie in 2029
Raming	Investering: € 16,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 16,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek (Zwanenbloem) en Parcival (zuid)	
Programma	S04 Onderwijs
	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem Zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 16,6 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrijescholen Athena
Planning	Realisatie in 2029
Raming	Investering: € 16,6 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	S04 Onderwijs
	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: € 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heijenoord, Heijenoordschool	
Programma	S04 Onderwijs
	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Heijenoordschool
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal huisvestingsplan voor basisscholen en is opnieuw opgenomen in het IHP van 2024.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2028
Raming	Investering: € 7,94 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,94 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Parcivalschool (Noord), Prisma	
Programma	S04 Onderwijs
	Renovatie en vervangende nieuwbouw Parcivalschool, vestiging Noord en uitbreiding van het Prisma.
	Deze vervanging van Parcival was al opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal HuisvestingsPlan voor basisscholen. De vervanging van Prisma is hierbij toegevoegd in het nieuwe IHP 2024.
Betrokkenen	Vrijescholen Athena, Onderwijsspecialisten
Planning	Realisatie in 2029
Raming	Investering: € 27,3 mln.
Beschikbare middelen	€ 27,3 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	S04 Onderwijs
	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal HuisvestingsPlan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2027
Raming	Investering: € 5,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 5,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad	
Programma	S04 Onderwijs
	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 6,7miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: € 6,7 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	S04 Onderwijs
	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem. Het project is aanbesteed.
Betrokkenen	Gereformeerde Scholengemeenschap Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: € 7,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	S04 Onderwijs
	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: € 8,9 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 8,9 mln.

Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Primair onderwijs, Schuytgraaf, Salamander Meikers 3 Schatgraaf en Arabesk	
Programma	S04 Onderwijs
	Uitbreiding Salamander voor beide scholen; Schatgraaf en Arabesk. Deze uitbreiding is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal HuisvestingsPlan voor basisscholen.
Betrokkenen	Delta, Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: € 5,8 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 5,8 mln.

Voortgezet speciaal onderwijs, Heijenoord, tijdelijke huisvesting Prisma	
Programma	S04 Onderwijs
	Dit zijn de investeringsmiddelen uit het IHP voor te tijdelijke huisvesting van Prisma.
Betrokkenen	Onderwijsspecialisten
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: € 4,7 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 4,7 mln.

Beweegonderwijs, Monikkenhuizen, Thomas a Kempis college 3 gymzalen	
Programma	S04 Onderwijs
	Renovatie/nieuwbouw 3 gymzalen behorend bij het Thomas a Kempis college
Betrokkenen	Christelijke onderwijs groep
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: € 8,9 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 8,9 mln.

Voortgezetonderwijs, Velperweg e.o., Beekdal Lyceum	
Programma	S04 Onderwijs
	Renovatie/nieuwbouw Beekdal Lyceum.
Betrokkenen	Quadraam
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: € 27,9 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 27,9 mln

Primair onderwijs, Presikhaaf, Ibn-i Sina + Gymzaal	
Programma	S04 Onderwijs
	Uitbreiding Ibn-i Sina en extra gymzaal ten behoeve van uitbreiding bewegingsonderwijs capaciteit in Presikhaaf.
Betrokkenen	Simon Scholen

Planning	Realisatie in 2028
Raming	Investering: € 5,4 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 5,4 mln.

Primair onderwijs, Spijkerkwartier, Hugo de grootschool, St Paulus, extra ruimte Rijnpark	
Programma	S04 Onderwijs
	Samenvoeging van beide scholen met daarbij ruimte voor uitbreiding i.v.m. de realisatie van Rijnpark.
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2028
Raming	Investering: € 14,4 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 14,4 mln.

Primaironderwijs, Alteveer/Cranevelt, De Wijzer	
Programma	S04 Onderwijs
	Renovatie/nieuwbouw de Wijzer
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2029
Raming	Investering: € 6,2 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 6,2 mln.

Beweegonderwijs, Malburgen, Gymzaal Eimers	
Programma	S04 Onderwijs
	Nieuwbouw gymzaal Eimers
Betrokkenen	Flores, Vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2029
Raming	Investering: € 3,2 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van € 3,2 mln.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2025.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

Op 12 juni jl. is de motie 'Rust voor duurzame partners' (24M73) aangenomen.
Op dit moment wordt bekeken hoe de uitvoering van deze motie wordt verwerkt in het subsidiebeleid.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2024	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	**10.318**	**9.634**	**9.102**	**9.102**	**9.102**
STAD	5.277	4.739	4.208	4.208	4.208
WIJK	5.041	4.894	4.894	4.894	4.894
Begroting	**96.675**	**95.912**	**93.189**	**94.223**	**92.770**
STAD	74.193	71.944	69.309	70.576	69.122
WIJK	22.482	23.968	23.880	23.647	23.647
Incidenteel	**4.511**	**2.248**	**2.052**	**2.052**	**2.052**
STAD	1.159	1.655	1.458	1.458	1.458
WIJK	3.352	594	594	594	594
Totaal Subsidies	**111.504**	**107.794**	**104.343**	**105.377**	**103.924**

In bovenstaande tabel is de voor 2025 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2024.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag begroting ligt enigszins lager dan in 2024. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de subsidieregelingen geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2024) wordt de begroting van het komende jaar (2025) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2024 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2025 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2025 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor incidentele subsidies dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2025:

- Aanjaagfonds
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Herdenking slavernijverleden en antiracisme
- Individuele aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Non Formele Educatie regio Midden-Gelderland
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Productie en Presentatie Amateurkunst
- Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In de lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2025 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stedelijk programma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2025 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2025 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2024. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2025 ten opzichte van 2024 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de reguliere compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In de lijst is ook de ontvanger 'Subsidies alg' opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2024	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	96.675	95.912	93.189	94.223	92.770
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	190	196	196	141	141
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	6	6	6	6	6
Arnhemse Sport Federatie	13	14	14	14	14
Bewonersbedrijf De Oosthof	34	35	35	35	35
Bijzonder in Arnhem	2	2	2	2	2
BPD Ontwikkeling BV	0	0	0	0	500
Centrum voor Activerend Werk	374	390	390	390	390
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	7	8	8	8	8
Courage Events	31	32	32	32	32
Cultuur Academy	261	269	269	269	269
De Helling Exp.Werkplaats	99	103	103	103	103
De Nieuwe Oost	91	94	94	94	94
Diverzo, COC Midden-Gelderland	12	12	12	12	12
Dorpsraad Schaarsbergen	5	5	5	5	5
Elderveld Wijkplatform	9	9	9	9	9
Enjoy en Learn BV	229	229	0	0	0
Expertise Centrum Samenleving	34	35	35	35	35
GGD Noord- en Oost-Gelderland	17	17	17	17	17
Groepspraktijk van Verloskundigen	18	19	19	19	19
IVIO-Opleidingen	300	300	300	300	300
Kairos Forensische Zorg	24	25	25	25	25
KIES voor de kinderen	31	33	33	33	33
Kinderopvang SKAR BV	564	564	564	564	564
Kluppluz BV	493	510	510	510	510
Kuiper Ontwikkeling B.V.	0	0	0	514	0
Leger des Heils Gelderland	1.038	1.680	1.659	769	560

	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming 2026	2027	2028
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	32	32	32	32	32
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	451	470	470	470	470
MEE Gelderse Poort	234	243	243	243	243
Oprecht BV	574	594	594	594	594
Pactum	2.113	2.201	2.201	2.201	2.201
Pro Persona Arnhem	201	208	208	208	208
Recreatieve Vereniging Craneveer	8	8	8	8	8
Reg Opleids.centr Graafschap College	59	41	41	41	41
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	304	316	316	316	316
Rijn Ijssel Roc	1.451	1.311	1.311	1.311	1.311
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	11	12	12	12	12
Rots Bouw Project I B.V.	0	0	0	190	0
s Heeren Loo	126	131	131	131	131
Scalabor	250	332	244	11	11
SIMON scholen	84	84	84	84	84
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	37	38	38	38	38
Sportbedrijf Arnhem BV	20.874	18.605	18.489	18.689	18.689
St Hoogstambrigade Schuytgraaf	0	4	4	4	4
St StartClub Arnhem	45	40	35	0	0
ST Toneelgroep Oostpool	75	75	75	75	75
St Vrienden van de Ernemse Optog	8	8	8	8	8
St. Airborne Museum	273	246	246	246	246
St. Airborne Region	86	89	89	89	89
St. BBA	113	117	117	117	117
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	58	58	58	58
St. Bewoners Spijkerkwartier	38	39	39	39	39
St. Bewoners Vredenburg	19	20	20	20	20
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	34	35	35	35	35
St. Biz Korenkwartier	124	128	128	128	5
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	162	169	169	169	169
St. Bridge to Liberation	642	317	317	317	317
St. CASA	22	23	23	23	23
St. Citymarketing Arnhem	355	367	367	367	367
St. Culturele Evenementen Arnhem	38	39	39	39	39
St. De Blauwe Wij(k) Economie	314	314	0	0	0
St. De Innovatiefabriek Arnhem	54	56	56	56	56
St. De Instap	261	271	271	271	271
St. De Klup	17	18	18	18	18
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394	394	394	394	394
St. Energiebank Regio Arnhem	1.446	1.446	0	0	0
St. Entrea Lindenhout	183	190	190	190	190
St. Eusebius	356	371	371	371	371
St. Fashion Festival Arnhem	54	55	55	55	55
St. Flores Onderwijs	750	750	750	750	750
St. Focus Filmtheater	691	713	713	713	713
St. Gym & Turnen Arnhem	147	147	147	147	147
St. Halt, team Gelderland	22	23	23	23	23
St. Het Droombankje	306	318	318	318	318
St. Het Huis van Puck	234	241	241	241	241
St. Huis voor de Wijk	228	228	0	0	0
St. Humanitas	15	16	16	16	16
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	31	33	33	33	33

	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming 2026	2027	2028
St. Introdans	127	131	131	131	131
St. IrisZorg	4.889	5.103	5.103	5.103	5.103
St. Jacobiberg	238	246	246	246	246
St. Jeugdland	74	77	77	77	77
St. KAB Posttheater	219	226	226	226	226
St. Kentalis Zorg	133	139	139	139	139
St. Koningsdag Arnhem	10	11	11	11	11
St. Kruispunt	312	385	385	385	323
St. Leergeld Arnhem	184	190	190	190	190
St. Luxor Live	448	462	462	462	462
St. Moviera	4.237	4.396	4.396	4.396	4.396
St. Museum Arnhem	4.670	4.819	4.819	4.819	4.819
St. Musis en Stadstheater	7.770	8.017	8.017	8.017	8.017
St. Natuurcentrum Arnhem	2.140	2.370	2.320	2.320	2.320
St. Ome Joop's Tour	24	25	25	25	25
St. Omstand	52	2	2	2	2
St. Ondernemersfonds Arnhem	380	380	380	380	380
St. Ontwerp Platform Arnhem	22	22	22	22	22
St. Pas	2.460	2.460	2.460	2.460	2.460
St. Phion	75	77	77	77	77
St. Platform Binnenstad Arnhem	56	58	58	58	58
St. PRAGO	123	123	123	123	123
St. Present	23	24	24	24	24
St. Productiehuis Plaatsmaken	221	227	227	227	227
St. Rijnstad	7.342	7.280	7.280	7.280	7.280
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	59	59	59	59
St. Rozet	10.379	10.049	10.049	9.982	9.982
St. Sinterklaasintocht Arnhem	10	10	10	10	10
St. SLAK	217	224	224	224	224
St. Sonsbeek & State of Fashion	921	0	0	0	0
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	573	573	573	573
St. State of fashion	313	250	250	250	250
St. Stoelenproject De Duif	274	348	348	348	285
St. Streekomroep Middel Gelderland	241	248	248	248	248
St. VanHarte	10	10	10	10	10
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	3.210	3.471	3.471	3.471	3.471
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	23	24	24	24	24
St. Vitale Verbindingen	195	203	203	203	203
St. Vitanos	59	59	59	0	0
St. Vitesse Betrokken	84	86	86	86	86
St. Vivare	0	0	0	456	0
St. Vluchtelingenwerk Nederland	529	571	571	571	571
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	244	251	251	251	251
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	2	2	2	2	2
St. Welzijn Ouderen Arnhem	2.274	2.373	2.373	2.373	2.373
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	11	11	11	11	11
St. Your Coach Next Door	79	82	82	82	82
St. Zwembad Klarenbeek	355	367	367	367	367
Stadsloods	229	229	0	0	0
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	59	61	61	61	61
Stichting De Driestroom	146	152	152	152	152
Stichting HAN Hydromotive	11	11	11	11	11

	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming 2026	2027	2028
Stichting Het Huurdershuis	57	109	109	109	109
Stichting InDifferent	36	38	38	38	38
Stichting Mediafonds Arnhem	65	65	65	0	0
Stichting Portaal (Portaal Arnhem)	0	0	0	460	0
Stichting Sonsbeek	0	250	250	250	250
Stichting Volkshuisvesting Arnhem	0	0	0	120	0
Subsidies Alg	809	1.161	1.162	1.412	1.378
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	383	397	397	397	397
Vereniging Cohousing Arnhem	0	0	0	248	0
Vereniging Hoogstede-Klingelbeek	3	3	3	3	3
Verloskundig centr Puur Vroedvrouwen	20	20	20	20	20
Voedselbank Arnhem	50	53	53	53	53
VOF Ontwikkelingscombi BPD/Klok	0	0	0	0	525
Vrijwilligersgala On Ganse	32	34	34	34	34
Wijkv. Penseelstreek Hoogkamp	10	11	11	11	11
Wijkvereniging Angerenstein	5	6	6	6	6
Wijkvereniging Burgemeesterskwartier	8	8	8	8	8
Wijkvereniging De Oostelaar	20	21	21	21	21
Wijkvereniging Elderveld	22	23	23	23	23
Wijkvereniging Molenbeke	5	5	5	5	5
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	3	3	3	3	3
Wijkvereniging Schuytgraaf	19	20	20	20	20
Wijkvereniging Transvaal	2	2	2	2	2
Youth for Christ Nederland	94	98	98	98	98
Zorgbelang Inclusief	38	40	40	40	40
Totaal Subsidies	**96.675**	**95.912**	**93.189**	**94.223**	**92.770**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 95,6 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2024	Begroting 2025	Meerjarenraming 2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	25	25	25	25	25
Veiligheid	115	118	118	118	118
Economie	2.524	2.256	2.251	2.216	2.093
Onderwijs	4.610	4.382	4.332	4.332	4.332
Cultuur	26.697	26.140	26.145	26.224	26.224
Zorg	2.455	2.656	2.656	2.656	2.656
Welzijn en inclusie	18.563	19.869	19.844	18.810	18.477
Gezondheid en sport	16.579	14.003	13.887	14.087	14.087
Klimaat, energie en milieu	2.625	2.445	0	0	0
Wonen en leefomgeving	0	50	50	2.108	1.111
Totaal Subsidies	**74.193**	**71.944**	**69.309**	**70.576**	**69.122**

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2024	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Wijken Algemeen	22.482	23.968	23.880	23.647	23.647
Totaal Subdsidies	**22.482**	**23.968**	**23.880**	**23.647**	**23.647**

Ontwikkelingen

Kostenstijgingen bij subsidiepartners

In het verleden is incidentele compensatie toegekend om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen. Deze kostenstijgingen waren uitzonderlijk. De incidentele compensatie stond daarom los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder. De verwachting is dat de reguliere compensatie in de toekomst weer voldoende zal zijn om normale kostenstijgingen bij subsidiepartners op te vangen. Met de grotere subsidieontvangers vindt jaarlijks overleg plaats over de verwachte kosten in het lopende jaar. Wanneer extra compensatie in de toekomst noodzakelijk lijkt, zal dat apart gemeld worden.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis

Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2025 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een toevoeging aan de Begroting 2025, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staan bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we op onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2025 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.
We gaan in 2025 verder met het publiceren van informatie categorieën conform de Woo (ingangsdatum 1 mei 2022) en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Op 1 november 2024 zijn de eerste vijf informatie-categorieën die verplicht openbaar moet worden gemaakt in werking getreden. Voor de gemeente gaat het om informatie over de organisatie, de werkwijze (waaronder de taken en bevoegdheden) en de bereikbaarheid van het bestuursorgaan en haar organisatieonderdelen. Deze informatie is op de website www.arnhem.nl/open voor iedereen toegankelijk en beschikbaar. Deze website wordt steeds geactualiseerd. Hoewel het nog niet volledig duidelijk is wanneer de andere informatiecategorieën verplicht openbaar moeten worden gemaakt, gaan we door met de voorbereidingen voor het geval de planning definitief wordt. De verdere implementatie voor de overige informatie-categorieën wordt stap voor stap en doelmatig uitgevoerd. Per keer wordt een informatiecategorie uitgerold waarbij we gebruik maken van de eerder opgedane ervaring. De verwachting is dat we eind 2025 ten minste 8 van de 11 categorieën actief publiceren Hiermee voldoen we dan ruim voldoen aan de minimale eisen die de Woo stelt. De planning is om in de komende jaren t/m 2027 alle informatie-categorieën gepubliceerd te hebben. Onze intentie is om voorop te lopen in de landelijke planning.

Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl).

Ad. 2.
We werken in 2025 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit gaan we onder andere doen door de verdere uitnutting van de bestaande oplossingen maar ook het introduceren van geavanceerde oplossingen (w.o. slimmer zoeken). Naast inzet van deze oplossingen gaan we ook actief bezig

met instructies te geven aan behandelaren voor het adequaat afhandelen van Woo-verzoeken. Dit doen we door het verzorgen van onder andere workshops en het actualiseren van handreikingen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht blijven op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We zullen het proces met de juiste informatievoorziening (indicatoren o.a. doorlooptijd, behandeltijd etc.) actief monitoren zodat we in staat zijn om tijdig en (pro) actief te kunnen (bij)sturen om het proces te versnellen. Het lerend vermogen wordt hierdoor versterkt. Daarnaast zal de individuele Woo-verzoeker tijdig worden bericht over realistische termijnen. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de noodzakelijk bescherming van persoonlijke gegevens en andere belangen.

Ad. 3.
Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet de kwaliteit van de informatie van onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. De informatiehuishouding op orde betekent dat onze organisatie haar informatie goed beheert, opslaat en toegankelijk maakt. In relatie tot de WOO houdt dit in dat alle relevante informatie transparant en tijdig beschikbaar is voor publieke verzoeken, zodat aan de eisen van openbaarheid en transparantie wordt voldaan. In 2025 zullen we aan de slag gaan met een Arnhemse methodiek om o.a. de datakwaliteit te verhogen wat essentieel is voor de verstrekte data voor onze inwoners. Deze activiteiten maken deel uit van ons informatiebeleid. Ook gaan we in 2025 aan de slag met de datakwaliteit wat moet zorgen voor nauwkeurige, volledige en consistente data door regelmatige controles.

Het komend jaar gaan we ons bezighouden met het inlopen van achterstanden op het gebied van analoog en digitaal archiefbeheer. In 2024 hebben we een eerste opzet gemaakt van een lokaal kwaliteitssysteem voor het informatiebeheer. Het komende jaar zullen we ons samen met de partners uit de regio richten op het ontwikkelen van een regionaal kwaliteitssysteem. Daarnaast willen we een centrale archieffunctionaliteit inrichten om daarmee de archieffunctie te bestendigen, met name gericht op applicaties die geen/weinig archieffunctie hebben.

Cultuur, houding en gedrag

De cultuur, houding en gedrag van medewerkers zijn cruciaal voor de Woo omdat zij de sleutel vormen tot de effectieve uitvoering van transparantie en het stimuleren van openheid. Het is niet alleen een technocratische aangelegenheid, de menselijke factor maakt het verschil in het succesvol implementeren van de Woo. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek.

Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan we verder met acties:

- Bewustwordingscampagnes – workshops, trainingssessies om medewerkers bewust te maken van het belang van de Woo en transparantie;
- Leiderschap en voorbeeldgedrag – we willen dat het management het goede voorbeeld geeft in het naleven van de Woo;
- Heldere communicatie – verwachtingen en verantwoordelijkheden uitspreken richting onze medewerkers m.b.t. Woo;
- Verandermanagement- implementeren van een transitie naar een cultuur van openheid en transparantie te ondersteunen (Communicatie, P&O);
- Training en ontwikkeling- medewerkers te helpen de benodigde vaardigheden en kennis te verwerven.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 312.900	2024	2025	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 331	€ 349	5,5%
Rioolheffing	€ 149	€ 152	2%
Afvalstoffenheffing	€ 337	€ 371	10%
Totaal	**€ 817**	**€ 873**	**7%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.395	2.436	4.831
OZB-woningen	3.985	32.838	28.853
OZB niet-woningen	0	33.064	33.064
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	574.572	574.572
Totaal	**1.595**	**643.291**	**641.696**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	85.899	3.895	-82.004
Totaal	**85.899**	**3.895**	**-82.004**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	1.078	0	-1.078
Totaal	**1.078**	**0**	**-1.078**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.039	0	-1.039
Totaal	**1.039**	**0**	**-1.039**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten

- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
		2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
Wijk		231.330	233.714	238.299	242.229	238.300	231.951	234.101
Totaal		231.330	233.714	238.299	242.229	238.300	231.951	234.101
Stedelijke programma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	107.964	106.407	106.334	108.158	104.006	107.442	106.750
S01	Veiligheid	25.644	29.433	32.863	30.124	27.570	25.556	25.206
S02	Bereikbaarheid	28.250	33.080	33.502	33.679	33.454	33.744	34.163
S03	Economie	8.266	9.769	11.556	8.890	8.308	7.573	7.203
S04	Onderwijs	23.424	27.504	30.083	31.445	34.059	34.394	36.873
S05	Cultuur	41.450	41.509	44.991	41.923	41.936	42.655	47.431
S06	Participatie en armoedebestrijding	176.600	165.248	171.071	180.376	181.382	181.500	182.765
S07	Zorg	90.104	66.822	70.739	91.507	82.054	82.099	81.968
S08	Welzijn en inclusie	51.123	32.301	52.284	37.423	36.785	33.070	32.692
S09	Gezondheid en sport	27.892	29.048	33.092	30.349	29.248	27.542	27.636
S10	Klimaat, energie en milieu	12.048	22.677	23.158	26.863	25.302	16.545	15.207
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	44.167	49.142	49.478	105.232	70.366	79.253	64.242
S12	Wonen en leefomgeving	47.030	51.819	60.109	57.253	54.594	54.306	53.121
Totaal		683.960	664.758	719.259	783.221	729.063	725.678	715.256
Totaal		915.290	898.473	957.558	1.025.450	967.363	957.629	949.357

		Baten						
		Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
		2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
Wijk		30.879	29.559	30.782	32.726	32.466	32.415	32.365
Totaal		30.879	29.559	30.782	32.726	32.466	32.415	32.365
Stedelijke programma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	570.396	615.647	621.051	651.351	626.212	623.940	622.800
S01	Veiligheid	5.102	5.442	6.516	4.783	2.245	2.245	2.245
S02	Bereikbaarheid	9.593	9.488	10.087	13.067	13.496	13.425	13.355
S03	Economie	2.634	1.755	1.949	2.153	2.153	2.153	2.032
S04	Onderwijs	3.997	2.951	4.227	3.540	3.179	3.179	3.179
S05	Cultuur	9.959	8.872	9.477	8.852	8.842	8.474	8.474
S06	Participatie en armoedebestrijding	125.887	112.324	112.933	122.327	126.883	127.646	130.779
S07	Zorg	12.568	2.481	4.720	4.514	5.954	2.322	2.322
S08	Welzijn en inclusie	24.048	2.670	20.388	3.340	3.184	2.702	2.702
S09	Gezondheid en sport	7.625	3.778	6.191	6.054	5.561	4.119	4.117
S10	Klimaat, energie en milieu	7.985	11.337	13.608	14.201	12.772	9.039	8.076
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	41.092	39.661	34.448	98.366	63.823	77.752	57.717
S12	Wonen en leefomgeving	46.602	45.333	51.717	52.371	49.561	51.795	51.111
Totaal		867.487	861.739	897.312	984.920	923.864	928.789	908.910
Totaal		898.365	891.298	928.094	1.017.646	956.331	961.204	941.275

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
		2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
Wijk		200.451	204.155	207.517	209.502	205.833	205.833	201.736
Totaal		200.451	204.155	207.517	209.502	205.833	205.833	201.736
Stedelijke programma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-462.432	-509.240	-514.717	-543.193	-522.206	-522.206	-516.050
S01	Veiligheid	20.541	23.991	26.346	25.341	25.326	25.326	22.961
S02	Bereikbaarheid	18.658	23.592	23.415	20.612	19.958	19.958	20.808
S03	Economie	5.632	8.014	9.607	6.738	6.155	6.155	5.171
S04	Onderwijs	19.427	24.554	25.856	27.904	30.880	30.880	33.694
S05	Cultuur	31.491	32.637	35.514	33.071	33.095	33.095	38.956
S06	Participatie en armoedebestrijding	50.713	52.924	58.137	58.049	54.499	54.499	51.986
S07	Zorg	77.536	64.341	66.020	86.992	76.099	76.099	79.646
S08	Welzijn en inclusie	27.075	29.631	31.896	34.083	33.601	33.601	29.991
S09	Gezondheid en sport	20.267	25.270	26.901	24.295	23.687	23.687	23.518
S10	Klimaat, energie en milieu	4.062	11.339	9.550	12.662	12.530	12.530	7.130
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	3.075	9.481	15.030	6.866	6.543	6.543	6.524
S12	Wonen en leefomgeving	428	6.485	8.392	4.882	5.032	5.032	2.010
Totaal		-183.527	-196.980	-178.053	-201.699	-194.801	-194.801	-193.654
Totaal		16.925	7.175	29.463	7.803	11.032	11.032	8.081

		Toevoegingen aan reserve						
		Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
		2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
Wijk		10.963	1.716	1.762	1.762	1.762	1.787	1.787
Totaal		10.963	1.716	1.762	1.762	1.762	1.787	1.787
Stedelijke programma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	4.919	298	317	2.610	490	4.827	761
S01	Veiligheid	896	78	87	87	87	87	87
S02	Bereikbaarheid	16.101	11.494	12.495	17.455	17.647	17.406	17.282
S03	Economie	3.293	50	50	130	130	130	130
S04	Onderwijs	12.726	9.179	9.723	10.329	8.420	8.424	8.429
S05	Cultuur	5.450	3.567	3.748	1.221	1.221	1.221	1.221
S06	Participatie en armoedebestrijding	3.708	0	0	0	0	0	0
S07	Zorg	9.830	3.020	3.020	3.127	4.483	757	0
S08	Welzijn en inclusie	6.285	570	574	574	574	74	74
S09	Gezondheid en sport	1.166	431	525	525	525	525	525
S10	Klimaat, energie en milieu	5.248	38	6.347	0	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	20.317	25.134	24.646	3.319	1.187	11.869	11.141
S12	Wonen en leefomgeving	23.326	9.657	9.785	1.289	719	94	94
Totaal		113.266	63.517	71.318	40.666	35.482	45.415	39.744
Totaal		124.228	65.233	73.079	42.428	37.245	47.201	41.531

		Onttrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
		2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
Wijk		13.173	1.618	3.296	1.406	600	476	807
Totaal		13.173	1.618	3.296	1.406	600	476	807
Stedelijke programma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	58.602	12.074	13.106	1.292	7.164	278	329
S01	Veiligheid	1.132	572	1.380	403	403	57	76
S02	Bereikbaarheid	15.416	12.416	12.857	16.023	15.904	15.810	15.793
S03	Economie	43	200	1.864	390	0	0	0
S04	Onderwijs	9.116	8.343	8.504	9.444	10.338	10.464	11.909
S05	Cultuur	3.800	13.432	16.445	1.412	1.067	1.318	1.573
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.343	642	3.549	0	0	0	0
S07	Zorg	7.475	1.253	2.318	3.088	1.181	3.478	5.132
S08	Welzijn en inclusie	4.822	124	1.694	3.068	1.220	1.065	1.224
S09	Gezondheid en sport	1.060	474	1.225	548	462	360	449
S10	Klimaat, energie en milieu	4.103	556	4.491	2.123	2.189	2.166	1.804
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	12.853	12.324	17.473	892	908	5.615	10.350
S12	Wonen en leefomgeving	5.215	8.379	16.902	10.143	6.841	2.538	167
Totaal		127.981	70.790	101.809	48.826	47.677	43.150	48.806
Totaal		141.153	72.407	105.104	50.231	48.277	43.626	49.612

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
		2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
Wijk		198.242	204.253	205.983	209.859	206.996	206.996	202.716
Totaal		198.242	204.253	205.983	209.859	206.996	206.996	202.716
Stedelijke programma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-516.115	-521.016	-527.506	-541.875	-528.880	-528.880	-515.619
S01	Veiligheid	20.305	23.497	25.054	25.025	25.010	25.010	22.973
S02	Bereikbaarheid	19.343	22.670	23.053	22.043	21.702	21.702	22.297
S03	Economie	8.881	7.864	7.793	6.478	6.285	6.285	5.301
S04	Onderwijs	23.036	25.390	27.075	28.789	28.961	28.961	30.214
S05	Cultuur	33.141	22.772	22.817	32.881	33.248	33.248	38.604
S06	Participatie en armoedebestrijding	50.077	52.282	54.588	58.049	54.499	54.499	51.986
S07	Zorg	79.891	66.109	66.722	87.031	79.402	79.402	74.515
S08	Welzijn en inclusie	28.538	30.078	30.776	31.588	32.954	32.954	28.840
S09	Gezondheid en sport	20.373	25.226	26.201	24.272	23.751	23.751	23.594
S10	Klimaat, energie en milieu	5.208	10.822	11.406	10.539	10.341	10.341	5.327
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	10.539	22.291	22.203	9.293	6.821	6.821	7.316
S12	Wonen en leefomgeving	18.539	7.763	1.274	-3.972	-1.090	-1.090	1.937
Totaal		-198.242	-204.253	-208.544	-209.859	-206.996	-206.996	-202.716
Totaal		0	0	-2.562	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2025	2026	2027	2028
bedragen x € 1.000				
Totale baten exclusief reserves	1.017.646	956.331	961.204	941.275
Totale lasten exclusief reserves	1.025.450	967.363	957.629	949.357
Onttrekkingen aan reserves	50.231	41.846	43.626	49.612
Toevoegingen aan reserves	40.135	37.245	42.539	41.087
Saldo na bestemming	2.293	-6.430	4.663	444
Totaal incidentele baten	44.227	28.406	26.739	9.073
Totaal incidentele lasten	66.690	43.242	19.419	5.843
Totaal incidentele onttrekkingen	25.273	15.225	11.653	10.382
Totaal incidentele toevoegingen	22.702	15.089	17.635	13.436
Structureel begrotingssaldo	**22.186**	**8.269**	**3.324**	**269**

Het saldo van de incidentele baten en lasten is als volgt opgebouwd.

Uitsplitsing incidentele posten	2025	2026	2027	2028
bedragen x € 1.000				
Incidentele posten niet toegelicht in Ontwikkelingen in het financieel kader				
Baten	44.024	28.406	26.739	9.073
Lasten	55.364	42.009	21.917	4.938
Onttrekkingen	15.444	14.846	11.124	9.302
Toevoegingen	22.702	15.089	17.635	13.436
Saldo	-18.598	-13.846	-1.688	0
Incidentele posten Perspectiefnota				
Baten	218	0	0	0
Lasten	9.991	-597	-4.287	630
Onttrekkingen	9.828	379	529	1.080
Toevoegingen	0	0	0	0
Saldo	56	976	4.816	450
Incidentele posten aanvullend op de Perspectiefnota				
Baten	-15	0	0	0
Lasten	1.335	1.830	1.789	275
Onttrekkingen	0	0	0	0
Toevoegingen	0	0	0	0
Saldo	-1.351	-1.830	-1.789	-275
Incidenteel begrotingssaldo	**-19.893**	**-14.700**	**1.338**	**175**

In de tabellen in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is in de tabellen bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven wanneer dit een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" wanneer dit een incidentele ontwikkeling betreft. Hierin zijn alle incidentele posten uit de Perspectiefnota en aanvullend op de Perspectiefnota opgenomen. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht.

Reservemutaties hebben volgens de definitie in het BBV een incidentele aard. Deze tellen daarom mee in het incidentele saldo. Een uitzondering wordt gevormd voor reserves die ingezet worden voor het dekken van kapitaallasten. De toevoegingen en onttrekkingen aan de bestemmingsreserves Kapitaallasten, Onderwijs en

Bereikbaarheid zijn daarom aangemerkt als structurele toevoegingen en onttrekkingen. Bij de verloopstaat reserves en voorzieningen is een overzicht van de doelen van alle bestemmingsreserves opgenomen.

Het saldo van de overige incidentele baten en lasten is opgebouwd uit verschillende aflopende posten in deze begroting. Hieronder worden alle de posten groter dan € 250.000 toegelicht.

Overige incidentele baten groter van € 250.000

- € 3,6 miljoen Rijkssubsidie in 2025 en 2026 in het kader van het integraal zorgakkoord.
- € 2,8 miljoen in 2025 en € 2,3 miljoen in 2026 in het kader van de brede spuk van het Rijk.
- € 2,5 miljoen Rijksmiddelen in het kader van Preventie met Gezag.
- Diverse duurzaamheidssubsidies van Europa, het Rijk en de provincie van € 8,0 miljoen in 2025, € 5,7 miljoen in 2026 en € 1,9 miljoen in 2027 en 2028. Deze subsidies worden ingezet als cofinanciering.
- € 468.000 Cofinanciering van het Rijk voor de Leuke linde zoals opgenomen in Verzamelbesluit 2 2024.
- € 315.000 Subsidie van het Rijk in het kader van nationaal programma Arnhem-Oost die ingezet wordt voor stedelijk groen.
- Verkopen en bijdragen voor bouwgronden in de exploitatie zoals opgenomen in het programma Ruimtelijke ontwikkeling van € 21,1 miljoen in 2025, € 15,1 miljoen in 2026, € 22,2 miljoen in 2027 en € 6,1 miljoen in 2028.
- Inkomsten vanuit niet-grondexploitatieprojecten van € 1,4 miljoen in 2025, € 1,5 miljoen in 2026 en € 0,5 miljoen in 2027.

Overige incidentele lasten groter dan € 250.000

- € 5,0 miljoen in 2025 en 2026 inzet van middelen uit het Klimaatfonds zoals opgenomen in de Begroting 2024.
- € 3,6 miljoen in 2025 en 2026 inzet van middelen in het kader van het integraal zorgakkoord.
- € 2,8 miljoen in 2025 en € 2,3 miljoen in 2026 uitgaven gedekt met de brede spuk van het Rijk voor onder ander combinatiefunctionarissen.
- € 2,5 miljoen inzet middelen Preventie met Gezag binnen Veiligheid.
- € 1,5 miljoen in 2025 en € 1,1 miljoen in het kader van het uitvoeringsplan Arnhem-Oost.
- € 1,4 miljoen in 2025 voor de aanpak van onderwijsachterstanden wat gedekt wordt vanuit incidentele subsidies van het Rijk.
- € 1,2 miljoen in 2025 en € 2,0 miljoen voor individuele inkomenstoeslag.
- € 0,6 miljoen in 2025 en € 0,7 miljoen in 2026 en 2027 voor extra personele inzet voor burgerzaken in verband met de paspoorthausse zoals opgenomen in de Begroting 2024.
- € 0,5 miljoen in 2025 en € 0,6 miljoen in 2026 voor waterbeheer zoals opgenomen in de Begroting 2024.
- € 0,5 miljoen in 2025 in het kader van de stimuleringsregeling deeltijdwerk.
- € 0,4 miljoen in 2025 en 2026 uitvoeringskosten voor het verminderen van het aantal rijbanen.
- Duurzaamheidsuitgaven die mede worden gefinancieerd door Europa, het Rijk en de provincie van € 10,6 miljoen in 2025 en 2026 en € 1,9 miljoen in 2027 en 2028.
- Uitgaven voor grondexploitaties: € 18,0 miljoen in 2025, 13,7 miljoen in 2026, € 16,4 miljoen in 2027 en € 4,3 miljoen in 2028.
- Uitgaven voor niet-grondexploitaties: € 1,5 miljoen in 2025, 1,6 miljoen in 2026 en € 0,5 miljoen in 2027.

Geprognosticeerde balans 2025-2028

Activa	2025	2026	2027	2028
				(bedragen x € 1.000)
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.256**	**8.942**	**8.629**	**8.315**
Materiële vaste activa	**890.639**	**802.308**	**846.231**	**868.417**
Investeringen met een economisch nut	789.646	713.058	756.401	785.771
Investeringen met een maatschappelijk nut	86.002	74.268	74.859	67.684
Gronden uitgegeven in erfpacht	14.991	14.981	14.971	14.961
Financiële vaste activa	**37.685**	**32.954**	**30.819**	**28.825**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.009	18.428	16.443	14.599
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	9.934	9.784	9.634	9.484
Totaal Vaste Activa	**937.581**	**844.204**	**885.678**	**905.556**
Vlottende Activa				
Voorraden	**106.304**	**131.670**	**126.663**	**110.801**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**241.804**	**267.170**	**262.163**	**246.301**
Totaal Activa	**1.179.385**	**1.111.374**	**1.147.841**	**1.151.857**

Passiva	2025	2026	2027	2028
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**253.629**	**242.597**	**246.173**	**238.092**
Voorzieningen	**14.156**	**14.392**	**14.628**	**14.865**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**695.019**	**752.255**	**777.055**	**776.855**
Totaal Vaste Passiva	**962.804**	**1.009.244**	**1.037.856**	**1.029.812**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**41.581**	**27.130**	**34.985**	**47.045**
Overlopende passiva	**175.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**216.581**	**102.130**	**109.985**	**122.045**
Totaal Passiva	**1.179.385**	**1.111.374**	**1.147.841**	**1.151.857**

Reserves en voorzieningen

	Saldo	Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026			Begroting 2027			Begroting 2028		
	01-01-24	Toev.	Onttr.	31-12-24	Toev.	Onttr.	31-12-25	Toev.	Onttr.	31-12-26	Toev.	Onttr.	31-12-27	Toev.	Onttr.	31-12-28
Bedragen x € 1.000																
AR Algemene Reserve	78.271	0	10.939	67.333	2.293	0	69.626	0	6.430	63.195	4.663	0	67.858	444	0	68.302
Bestemmingsreserve (BR)	215.187	73.079	94.166	194.100	40.135	50.231	184.004	37.245	41.846	179.402	42.539	43.626	178.315	41.087	49.612	169.790
Totaal Reserves (AR en BR)	293.458	73.079	105.104	261.433	42.428	50.231	253.629	37.245	48.277	242.597	47.201	43.626	246.173	41.531	49.612	238.092
Totaal Voorzieningen	12.338	891	0	13.229	927	0	14.156	236	0	14.392	236	0	14.628	236	0	14.865

	Saldo	Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026			Begroting 2027			Begroting 2028		
	01-01-24	Toev.	Onttr.	31-12-24	Toev.	Onttr.	31-12-25	Toev.	Onttr.	31-12-26	Toev.	Onttr.	31-12-27	Toev.	Onttr.	31-12-28
Bedragen x € 1.000																
BR Arnhem-Oost	6.234	2.500	3.548	5.186	0	867	4.319	0	301	4.019	0	0	4.019	0	0	4.019
BR Bedrijfsvoering	1.388	0	100	1.288	0	1.030	259	0	0	259	0	0	259	0	0	260
BR Bereikbaarheidsfonds	3.835	12.451	9.652	6.634	17.411	15.661	8.384	17.603	15.425	10.562	17.387	15.927	12.022	17.263	15.821	13.464
BR Beschermd en Weerbaar	4.815	0	168	4.647	0	2.395	2.252	0	395	1.857	0	395	1.462	0	0	1.462
BR Buitengewoon Beter	1.462	0	1.462	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BR Burgerberaden	518	0	190	328	0	0	328	0	0	328	0	0	328	0	0	328
BR Burgerinitiatieven sociaal domein	266	0	175	91	0	91	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BR Burgerparticipatie	181	0	0	181	0	0	181	0	0	181	0	0	181	0	0	181
BR Cultureel vastgoed	10.311	2.527	12.838	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BR Duurzaam Arnhem	4.103	0	2.327	1.776	0	466	1.310	0	49	1.261	0	9	1.252	0	0	1.252
BR Duurzaamheidsleningen	324	1.030	62	1.292	0	82	1.210	0	101	1.108	0	119	989	0	114	875
BR Energiearmoedefonds	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
BR Evenementen	1.187	50	475	762	130	290	602	130	0	732	130	0	862	130	0	992
BR Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg	1.651	123	1.100	674	68	0	742	43	0	784	33	0	817	68	0	884
BR Groenfonds	1.486	350	775	1.061	350	340	1.071	0	0	1.071	0	0	1.071	0	0	1.071
BR Grondexploitatie	14.847	0	0	14.847	571	0	15.418	517	0	15.935	5.004	0	20.940	0	0	20.940
BR Groot onderh.en verv.openb ruimte	5.741	249	1.114	4.876	345	1.377	3.844	125	800	3.169	0	974	2.195	0	75	2.120
BR Huisvesting bijz doelgroepen	0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0	0	0	0
BR Inburgering, integratie en asiel	3.430	0	0	3.430	0	529	2.901	0	529	2.372	0	529	1.843	0	1.080	763
BR Jeugdfonds	5.933	0	1.246	4.687	0	463	4.224	0	350	3.874	0	0	3.874	0	0	3.874
BR Kapitaallasten	7.772	1.513	1.343	7.941	500	480	7.962	558	554	7.966	5.132	645	12.453	9.030	1.789	19.694
BR Klimaat en Energie	2.921	0	2.000	921	0	0	921	0	0	921	0	0	921	0	0	921
BR Klimaatadaptatiefonds	11.912	0	2.500	9.412	0	4.000	5.412	0	4.000	1.412	0	0	1.412	0	0	1.412
BR Omgevingslawaai	230	0	0	230	0	0	230	0	0	230	0	0	230	0	0	230
BR Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
BR Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
BR Plankosten stedelijke ontwikkelin	973	0	819	154	0	0	154	0	0	154	0	0	154	0	0	154
BR Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
BR Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
BR Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
BR Sociaal Economisch Fonds	2.413	0	389	2.024	0	100	1.924	0	0	1.924	0	0	1.924	0	0	1.924
BR Spoorzone Oost	0	23.011	0	23.011	1.680	0	24.691	742	58	25.375	1.548	4.532	22.391	2.044	8.263	16.172
BR Stadsontwikkelingsfonds	13.921	0	9.901	4.020	1.000	392	4.628	0	0	4.628	0	0	4.628	0	0	4.628
BR Startersleningen	1.718	0	13	1.705	0	13	1.692	0	13	1.679	0	13	1.666	0	13	1.653

	Saldo	Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026			Begroting 2027			Begroting 2028		
	01-01-24	Toev.	Onttr.	31-12-24	Toev.	Onttr.	31-12-25	Toev.	Onttr.	31-12-26	Toev.	Onttr.	31-12-27	Toev.	Onttr.	31-12-28
BR Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
BR Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	19.114	0	16.777	2.337	0	0	2.337	0	1.215	1.122	0	0	1.122	0	0	1.122
BR Transformatie zorgbudgetten	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197
BR Volkshuisvesting	2.546	543	43	3.046	543	193	3.396	543	193	3.746	43	43	3.746	43	43	3.746
BR Volkshuisvesting Arn Oost	7.032	5.409	697	11.744	0	1.569	10.174	0	2.038	8.136	0	2.038	6.098	0	1.684	4.414
BR Voorstudies	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
BR Wmo en jeugdzorg	29.075	3.020	6.951	25.144	3.127	3.088	25.183	4.483	1.181	28.485	757	3.478	25.765	0	5.132	20.633
BR Zuidelijke binnenstad	3.315	0	910	2.405	0	2.369	36	0	0	36	0	0	36	0	0	36
BR Wijkfondsen	80	0	0	80	0	0	80	0	0	80	0	0	80	0	0	80
BR Onderwijs	28.576	9.580	8.237	29.919	10.185	9.379	30.724	8.276	10.001	29.000	8.280	10.407	26.873	8.285	11.828	23.330
BR Vastgoed	4.248	4.224	5.954	2.517	4.224	3.156	3.585	4.224	3.143	4.666	4.224	3.017	5.873	4.224	3.770	6.327
Totaal Bestemmingsreserve (BR)	215.187	73.079	94.166	194.100	40.135	50.231	184.004	37.245	41.846	179.402	42.539	43.626	178.315	41.087	49.612	169.790

*In de stand per 31-12-24 is nog geen rekening gehouden met de begrotingswijziging die volgt uit Turap-2 2024. Diverse ontwikkelingen zoals opgenomen in Turap-1 2024, waaronder de besparingen in de vorm van vrijval van een aantal bestemmingsreserves, worden verwerkt in deze begrotingswijziging.

Doelstelling per bestemmingsreserve.	
Naam	**BR Arnhem-Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.
Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.
Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.
Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.
Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.
Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.
Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Burgerparticipatie als werkwijze in te bedden in de organisatie. De middelen zijn bestemd om uitvoering te geven aan het actieprogramma “Samen maken we Arnhem”.
Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.
Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantingplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve wordt gebruikt om jaarlijkse fluctuaties in de inkomsten (met name van het Rijk) en uitgaven op het beleidsveld Inburgering, integratie en asiel te egaliseren.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem-Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR Wmo en Jeugdzorg.

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.

Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.

Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).
Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.
Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).
Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is het uitvoeringsinstrument van de Nota Wonen. Overeenkomstig besluit van de raad d.d. 30 juni 2014, wordt deze reserve deels ingezet om een redelijke compensatie te bieden voor de gedupeerden van de WOS-fraude. De reserve wordt jaarlijks gevoed met het renteresultaat dat wordt behaald op de uit te zetten Startersleningen.
Naam	**BR Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost**
Doel	De doelstelling van het Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost is om aan te sluiten bij de Arnhemse doelen op het gebied van onder andere wonen, klimaat, leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare wijken. Met de aanpak van particuliere woningen en de directe leefomgeving, in samenhang met een brede leefbaarheidsaanpak, wordt bijgedragen aan het realiseren van een betere woon-/leefomgeving, meer kansengelijkheid in Arnhem(-Oost) en aan de CO2-reductiedoelstelling van het programma New energy made in Arnhem 2020-2030. De reserve wordt gevoed door enerzijds subsidie van het Rijk en anderzijds door cofinanciering van de provincie en de gemeente Arnhem. De bestedingen zijn conform het vastgestelde plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.
Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg en Welzijn zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg en welzijn,het uitvoeren van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Aan deze reserve worden de voordelen van het beleidsveld Zorg en Welzijn tijdelijk toegevoegd, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg en Welzijn, alsmede kosten voor de transformatie van het sociaal domein (zorg, participatie en welzijn) verrekend kunnen worden met deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.

EMU-saldo 2025

EU-lidstaten mogen een EMU-tekort realiseren van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (bbp). In dit maximale tekort mogen, naast de Rijksoverheid, ook de decentrale overheden een aandeel hebben. In de decembercirculaire 2023 zijn de individuele referentiewaarden gepubliceerd, die de afzonderlijke gemeenten in 2024 als richtsnoer kunnen hanteren. De referentiewaarde voor Arnhem bedraagt - € 46,6 miljoen. Het normbedrag voor 2025 is nog niet bekend. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van maximaal 3% van het bruto bbp.
De begroting van gemeenten wordt opgesteld conform een (gemodificeerd) stelsel van baten en lasten. Het EMU-saldo wordt echter niet berekend op basis van baten en lasten, maar op basis van ontvangsten en uitgaven. Anders dan in het stelsel van baten en lasten drukken investeringsuitgaven en aan- en verkopen in het jaar waarin de transactie wordt gedaan volledig op het EMU-saldo. Er wordt geen rekening gehouden met afschrijvingen, noch met toevoegingen aan reserves en voorzieningen. De afwijkende berekening van het EMU-saldo kan ertoe leiden dat een gemeente bij een sluitende begroting een EMU-tekort realiseert. In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2024 tot en met 2026, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

Omschrijving	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000	Volgens realisatie tot en met sept. 2024, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2025	Volgens meerjarenraming in begroting 2026
1. Exploitatiesaldo voor toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-29.464	-7.803	-11.032
2. Mutaties (im)materiele vaste activa	-33.514	140.421	-88.645
3. Mutatie voorzieningen	0	0	0
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	0	0	0
5. Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa	0	0	0
Berekend EMU-saldo	**4.050**	**-148.224**	**77.613**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo. De komende jaren lijkt onze gemeente een EMU-tekort te gaan realiseren. Gemiddeld over de jaren genomen blijft deze onder de referentiewaarde. De komende periode staan zoals beschreven in deze begroting veel grote investeringen in de planning, zoals op het gebied van onderwijs en ruimtelijke ontwikkeling. Overigens leert de ervaring dat het EMU-saldo, als gevolg van planningsoptimisme bij investeringen, bij de jaarrekening altijd positiever uitvalt dan in de begroting werd aangenomen.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Afval	20.280	22.115	22.059	22.626	23.020	23.067	23.256
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	21.945	20.996	22.103	19.094	21.137	20.085	20.215
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	245	450	782	492	442	84	84
Begeleiding (WMO)	16.909	19.954	19.955	21.107	21.033	21.033	21.033
Begraafplaatsen en crematoria	71	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.643	2.736	2.242	2.249	2.486	2.041	2.074
Belastingen overig	-109	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	32.926	34.133	32.590	31.233	25.708	27.997	30.599
Bestuur	6.331	6.309	6.918	6.995	6.906	6.818	6.818
Burgerzaken	8.985	8.551	8.721	9.363	8.750	8.748	8.037
Crisisbeheersing en brandweer	14.842	16.197	16.203	16.464	16.569	16.617	16.636
Cultureel erfgoed	2.312	2.237	3.172	2.041	1.889	1.802	1.831
Cultuurpresentatie, -prod en -part	22.961	23.895	26.248	24.325	24.732	25.604	30.377
Dagbesteding (WMO)	1.441	2.233	2.233	2.323	3.079	3.079	3.079
Economische havens en waterwegen	3.065	1.098	2.298	1.095	1.067	1.050	1.050
Economische ontwikkeling	4.577	5.634	6.544	5.220	4.999	4.633	4.428
Economische promotie (Arnhem promo)	3.450	3.685	4.230	3.179	2.867	2.856	2.691
Gesloten plaatsing	2.252	835	835	867	875	875	875
Gezinsgericht	6.110	3.130	3.130	3.250	3.281	3.281	3.281
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	32.261	34.852	29.914	93.468	58.977	67.934	53.057
Huishoudelijke hulp (WMO)	17.963	20.061	20.061	21.358	21.906	22.184	22.184
Inkomensregelingen	182.143	150.962	155.122	163.978	166.808	167.091	169.718
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.724	10.717	10.717	11.130	11.237	11.237	11.237
Jeugdbescherming	3.379	4.153	4.243	5.465	5.506	5.506	5.506
Jeugdhulp begeleiding	12.181	8.385	8.385	8.717	8.496	8.496	8.496
Jeugdhulp behandeling	14.694	10.654	10.654	11.065	11.171	11.171	11.171
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	2.732	277	277	293	293	293	293
Jeugdhulp met verblijf overig	10.361	13.979	13.979	13.428	13.317	13.317	13.317
Jeugdhulp zonder verblijf overig	6.768	5.030	5.169	27.020	22.034	22.034	22.034
Jeugdreclassering	818	1.240	1.240	1.288	1.300	1.300	1.300
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	18.552	19.801	21.135	20.811	19.770	19.384
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	11.006	14.658	14.712	16.457	16.945	16.945	16.765
Media	10.371	9.837	10.083	10.020	9.750	9.683	9.683
Milieubeheer	16.598	29.632	33.196	31.045	29.481	20.723	19.235
Musea	6.585	6.279	6.285	6.327	6.327	6.326	6.326
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	22.254	21.971	25.263	23.910	22.223	20.938	20.921
Onderwijshuisvesting	21.897	24.707	24.712	26.778	30.232	31.708	34.516
Openb groen en (openlucht) recreatie	17.789	19.065	25.645	25.052	22.878	17.745	17.272
Openbaar vervoer	1.332	1.274	1.257	1.257	1.228	1.225	1.225
Openbare orde en veiligheid	13.262	15.691	19.115	15.615	12.956	10.894	10.525
Overhead	83.328	81.658	86.782	85.899	83.323	81.735	81.516
Overige baten en lasten	1.454	6.588	338	2.842	1.591	6.928	7.169
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.337	3.436	3.438	3.744	1.674	1.674	953
OZB Niet-Woningen	1.832	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	4.420	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	10.922	12.778	12.885	12.798	12.963	13.018	12.913
Pleegzorg	3.409	3.221	3.221	3.351	3.380	3.380	3.380
Riolering	12.877	13.371	13.385	14.034	13.648	14.172	14.802
Ruimtelijke ordening	2.773	3.570	4.118	3.206	2.922	2.922	2.938
Samenkracht en burgerparticipattie	50.282	33.996	58.376	38.432	36.736	30.702	30.659
Sportaccommodaties	5.046	4.845	5.557	5.359	5.367	5.144	5.284
Sportbeleid en activering	22.208	22.493	23.441	21.359	20.384	20.050	20.050
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	21.696	25.545	25.650	27.142	27.142	26.977	26.977
Treasury	820	-2.286	-2.286	-2.395	-2.031	-1.688	-1.725
Vennootschapsbelasting VpB	373	600	1.078	1.078	1.078	1.078	1.078
Verkeer en vervoer	31.688	32.789	33.801	36.375	36.604	34.291	34.666
Volksgezondheid	7.908	8.745	11.182	10.870	10.722	9.478	9.477
Wonen en bouwen	6.806	10.143	12.218	9.254	7.683	11.913	10.390
WSW en beschut werk	38.172	36.782	40.246	41.338	37.423	35.627	34.260
Totaal	915.290	898.473	957.558	1.025.450	967.363	957.629	949.357

	Baten						
	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Afval	22.942	25.078	25.081	27.635	28.489	28.632	28.772
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	531.904	542.349	547.208	574.572	547.576	543.891	541.302
Arbeidsparticipatie	3.323	2.181	2.407	1.737	3.673	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	21	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	-32	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	35	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	449	472	472	271	271	271	271
Belastingen overig	384	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559	0	0	0	0	0
Bestuur	409	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.581	3.322	3.322	3.803	4.057	4.031	4.031
Crisisbeheersing en brandweer	1.434	1.444	1.444	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	683	665	684	684	684	684	684
Cultuurpresentatie, -prod en -part	8.863	7.934	8.344	8.050	8.040	7.672	7.672
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	2.984	913	2.113	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	129	149	243	12	12	12	12
Economische promotie (Arnhem promo)	2.484	1.562	1.662	2.097	2.097	2.097	1.976
Gesloten plaatsing	1.400	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	36.195	35.569	30.347	94.591	60.048	73.977	53.942
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	123.559	112.557	112.624	122.672	125.296	127.998	131.136
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	98	0	90	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	5.115	0	115	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.051	892	892	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	2.521	922	922	922	2.362	2.322	2.322
Media	211	0	176	0	0	0	0
Milieubeheer	10.173	12.924	15.087	15.514	14.085	10.352	9.389
Musea	208	273	273	118	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.004	10.722	12.417	11.612	11.251	11.251	11.251
Onderwijshuisvesting	5.272	4.789	4.886	4.810	4.601	4.601	4.601
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.589	859	1.608	1.899	1.129	1.129	1.116
Openbaar vervoer	1.307	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.676	3.998	5.072	3.339	801	801	801
Overhead	3.780	3.923	4.469	3.895	3.859	3.847	3.847
Overige baten en lasten	-33.005	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	901	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.633	32.270	32.270	33.064	33.908	33.908	33.908
OZB Woningen	27.832	30.403	30.403	32.838	33.634	35.084	36.534
Parkeren	20.806	20.315	21.626	27.225	27.597	27.472	27.347
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	17.328	17.766	17.766	18.096	18.238	18.396	18.547
Ruimtelijke ordening	192	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	24.782	528	21.841	4.793	4.637	562	562
Sportaccommodaties	5.774	5.757	6.088	6.145	6.144	6.142	6.141
Sportbeleid en activering	2.905	0	622	622	573	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	1	0	0	0	0	0	0
Treasury	3.278	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	133	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.361	577	711	584	584	584	584
Volksgezondheid	1.110	71	1.505	1.310	867	0	0
Wonen en bouwen	4.825	4.174	8.606	7.105	4.069	6.002	5.039
WSW en beschut werk	758	100	417	100	100	100	100
Totaal	898.365	891.298	928.094	1.017.646	956.331	961.204	941.275

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Afval	-2.662	-2.963	-3.022	-5.009	-5.469	-5.469	-5.516
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-531.903	-542.349	-547.208	-574.572	-547.576	-547.576	-541.302
Arbeidsparticipatie	18.622	18.815	19.696	17.357	17.464	17.464	18.478
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	224	406	738	448	398	398	40
Begeleiding (WMO)	16.941	19.954	19.955	21.107	21.033	21.033	21.033
Begraafplaatsen en crematoria	36	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	1.194	2.265	1.770	1.978	2.215	2.215	1.803
Belastingen overig	-493	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	32.926	32.574	32.590	31.233	25.708	25.708	30.599
Bestuur	5.923	6.218	6.827	6.904	6.815	6.815	6.727
Burgerzaken	6.404	5.228	5.399	5.560	4.692	4.692	4.006
Crisisbeheersing en brandweer	13.409	14.753	14.759	15.019	15.125	15.125	15.192
Cultureel erfgoed	1.629	1.571	2.488	1.357	1.205	1.205	1.147
Cultuurpresentatie, -prod en -part	14.098	15.960	17.904	16.275	16.692	16.692	22.705
Dagbesteding (WMO)	1.441	2.233	2.233	2.323	3.079	3.079	3.079
Economische havens en waterwegen	81	185	185	182	154	154	137
Economische ontwikkeling	4.449	5.485	6.301	5.207	4.987	4.987	4.416
Economische promotie (Arnhem promo)	966	2.123	2.568	1.082	770	770	715
Gesloten plaatsing	852	835	835	867	875	875	875
Gezinsgericht	6.110	3.130	3.130	3.250	3.281	3.281	3.281
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-3.933	-717	-433	-1.124	-1.070	-1.070	-886
Huishoudelijke hulp (WMO)	17.963	20.061	20.061	21.358	21.906	21.906	22.184
Inkomensregelingen	58.584	38.405	42.498	41.306	41.512	41.512	38.582
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.724	10.717	10.717	11.130	11.237	11.237	11.237
Jeugdbescherming	3.281	4.153	4.153	5.465	5.506	5.506	5.506
Jeugdhulp begeleiding	12.181	8.385	8.385	8.717	8.496	8.496	8.496
Jeugdhulp behandeling	14.694	10.654	10.654	11.065	11.171	11.171	11.171
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	2.732	277	277	293	293	293	293
Jeugdhulp met verblijf overig	10.361	13.979	13.979	13.428	13.317	13.317	13.317
Jeugdhulp zonder verblijf overig	1.653	5.030	5.054	27.020	22.034	22.034	22.034
Jeugdreclassering	818	1.240	1.240	1.288	1.300	1.300	1.300
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.535	17.660	18.909	20.243	19.919	19.919	18.492
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.484	13.736	13.790	15.535	14.583	14.583	14.443
Media	10.160	9.837	9.907	10.020	9.750	9.750	9.683
Milieubeheer	6.426	16.708	18.109	15.531	15.395	15.395	9.846
Musea	6.377	6.006	6.012	6.209	6.209	6.209	6.208
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	10.250	11.249	12.846	12.298	10.971	10.971	9.669
Onderwijshuisvesting	16.625	19.918	19.825	21.968	25.630	25.630	29.915
Openb groen en (openlucht) recreatie	16.200	18.206	24.037	23.153	21.749	21.749	16.156
Openbaar vervoer	25	-40	-57	-57	-86	-86	-90
Openbare orde en veiligheid	9.586	11.693	14.043	12.276	12.156	12.156	9.724
Overhead	79.548	77.736	82.313	82.005	79.464	79.464	77.669
Overige baten en lasten	34.460	6.588	338	2.842	1.591	1.591	7.169
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.436	3.436	3.438	3.744	1.674	1.674	953
OZB Niet-Woningen	-30.801	-32.270	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-23.412	-26.418	-26.418	-28.853	-29.649	-29.649	-32.549
Parkeren	-9.884	-7.537	-8.741	-14.427	-14.635	-14.635	-14.434
Pleegzorg	3.409	3.221	3.221	3.351	3.380	3.380	3.380
Riolering	-4.451	-4.396	-4.381	-4.062	-4.589	-4.589	-3.745
Ruimtelijke ordening	2.580	3.570	4.118	3.206	2.922	2.922	2.938
Samenkracht en burgerparticipattie	25.499	33.468	36.535	33.638	32.099	32.099	30.097
Sportaccommodaties	-728	-912	-531	-786	-777	-777	-857
Sportbeleid en activering	19.303	22.493	22.819	20.737	19.811	19.811	20.050
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	21.695	25.545	25.650	27.142	27.142	27.142	26.977
Treasury	-2.457	-4.722	-4.722	-4.831	-4.467	-4.467	-4.161
Vennootschapsbelasting VpB	240	600	1.078	1.078	1.078	1.078	1.078
Verkeer en vervoer	30.327	32.211	33.090	35.791	36.020	36.020	34.083
Volksgezondheid	6.798	8.675	9.678	9.559	9.855	9.855	9.477
Wonen en bouwen	1.982	5.969	3.612	2.149	3.613	3.613	5.351
WSW en beschut werk	37.414	36.682	39.829	41.238	37.323	37.323	34.160
Totaal	16.925	7.175	29.463	7.803	11.032	11.032	8.081

	Toevoegingen aan reserve						
	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	19	19	21	21	21	21	21
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	6.200	0	0	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	11	11	10	10	10	10	10
Onderwijshuisvesting	469	430	446	446	446	446	446
Openb groen en (openlucht) recreatie	521	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	0
Overhead	0	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	2.857	803	803	803	803	828	828
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	100	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	142	136	162	162	162	162	162
Sportaccommodaties	318	318	319	319	319	319	319
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	70	0	0	0	0	0	0
Volksgezondheid	257	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	10.963	1.716	1.762	1.762	1.762	1.787	1.787

	Onttrekkingen aan reserves						
	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	944	0	500	529	529	529	580
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	250	100	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	840	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	1.001	3.298	5.132
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	776	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	50	54	62	53	53	57	76
Cultureel erfgoed	1.074	227	1.137	306	282	247	276
Cultuurpresentatie, -prod en -part	2.728	13.208	15.371	1.137	788	1.074	1.326
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	900	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	43	200	714	290	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	1.418	1.013	1.013	500	908	5.615	10.350
Huishoudelijke hulp (WMO)	730	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	11.781	400	1.857	400	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	800	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	4.237	498	498	2.408	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.364	22	1.390	2.451	413	420	32
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	180	180	180	180	180	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	7.298	556	8.121	2.123	2.189	2.166	1.804
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	300	79	256	64	336	56	69
Onderwijshuisvesting	9.397	8.504	8.691	9.839	10.275	10.574	12.318
Openb groen en (openlucht) recreatie	2.044	534	4.845	7.021	4.743	917	26
Openbaar vervoer	489	25	25	25	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.082	518	1.318	350	350	0	0
Overhead	148	1.119	1.962	1.276	210	262	313
Overige baten en lasten	57.549	11.114	10.939	0	6.097	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	600	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.951	8.417	8.279	13.458	13.375	13.339	13.179
Pleegzorg	300	0	0	0	0	0	0
Riolering	449	289	296	548	58	32	52
Ruimtelijke ordening	7.155	11.311	12.230	392	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.941	1.198	2.928	893	397	307	749
Sportaccommodaties	623	495	884	579	598	408	543
Sportbeleid en activering	197	197	447	197	85	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	75	211	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	7.457	3.974	4.680	2.540	2.561	2.504	2.647
Volksgezondheid	724	0	145	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.224	7.556	12.334	2.574	2.007	1.556	56
WSW en beschut werk	3.409	642	2.642	0	0	0	0
Totaal	141.153	72.407	105.104	50.231	48.277	43.626	49.612

	Saldo Totaal						
	Rekening	Begroting 2024		Begroting	Meerjarenraming		
	2023	Geamendeerd	Juli	2025	2026	2027	2028
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-3.152	-2.963	-3.022	-5.009	-5.469	-5.469	-5.516
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-530.289	-542.349	-547.208	-574.572	-547.576	-547.576	-541.302
Arbeidsparticipatie	19.495	18.815	19.196	16.828	16.935	16.935	17.898
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	474	406	488	348	398	398	40
Begeleiding (WMO)	16.941	19.954	19.955	21.107	21.033	21.033	21.033
Begraafplaatsen en crematoria	36	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	1.693	2.265	1.770	1.978	1.375	1.375	1.803
Belastingen overig	-493	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	34.328	35.594	35.610	34.361	29.190	29.190	25.467
Bestuur	5.923	6.218	6.827	6.904	6.815	6.815	6.727
Burgerzaken	5.628	5.228	5.399	5.560	4.692	4.692	4.006
Crisisbeheersing en brandweer	13.437	14.777	14.784	15.054	15.159	15.159	15.203
Cultureel erfgoed	1.452	1.667	1.716	1.417	1.288	1.288	1.236
Cultuurpresentatie, -prod en -part	15.943	6.015	5.936	16.015	16.781	16.781	22.256
Dagbesteding (WMO)	1.441	2.233	2.233	2.323	3.079	3.079	3.079
Economische havens en waterwegen	81	185	185	182	154	154	137
Economische ontwikkeling	7.007	5.485	5.401	5.207	4.987	4.987	4.416
Economische promotie (Arnhem promo)	1.408	1.973	1.904	922	900	900	845
Gesloten plaatsing	852	835	835	867	875	875	875
Gezinsgericht	6.110	3.130	3.130	3.250	3.281	3.281	3.281
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-862	393	190	-304	-792	-792	-94
Huishoudelijke hulp (WMO)	17.233	20.061	20.061	21.358	21.906	21.906	22.184
Inkomensregelingen	53.446	38.005	40.641	40.906	41.512	41.512	38.582
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.724	10.717	10.717	11.130	11.237	11.237	11.237
Jeugdbescherming	3.281	4.153	4.153	5.465	5.506	5.506	5.506
Jeugdhulp begeleiding	12.181	8.385	8.385	8.717	8.496	8.496	8.496
Jeugdhulp behandeling	14.694	10.654	10.654	11.065	11.171	11.171	11.171
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	2.732	277	277	293	293	293	293
Jeugdhulp met verblijf overig	9.561	13.979	13.979	13.428	13.317	13.317	13.317
Jeugdhulp zonder verblijf overig	1.498	4.532	4.556	24.612	22.034	22.034	22.034
Jeugdreclassering	818	1.240	1.240	1.288	1.300	1.300	1.300
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.293	17.677	17.561	17.835	19.548	19.548	18.503
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.484	13.556	13.610	15.355	14.403	14.403	14.443
Media	10.160	9.837	9.907	10.020	9.750	9.750	9.683
Milieubeheer	7.410	16.190	16.335	13.408	13.206	13.206	8.042
Musea	6.377	6.006	6.012	6.209	6.209	6.209	6.208
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	10.313	11.265	12.716	12.360	10.761	10.761	9.727
Onderwijshuisvesting	20.069	20.939	21.188	22.788	24.105	24.105	26.356
Openb groen en (openlucht) recreatie	28.766	18.114	19.759	16.607	17.131	17.131	16.129
Openbaar vervoer	-464	-65	-82	-82	-86	-86	-90
Openbare orde en veiligheid	9.321	11.175	12.725	11.926	11.806	11.806	9.724
Overhead	80.958	76.914	80.668	81.045	79.570	79.570	77.672
Overige baten en lasten	-22.443	-4.525	-10.601	5.135	-4.333	-4.333	7.613
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	6.182	3.436	3.438	3.744	1.674	1.674	953
OZB Niet-Woningen	-30.801	-32.270	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-23.412	-26.418	-26.418	-28.853	-29.649	-29.649	-32.549
Parkeren	-4.583	-4.683	-4.878	-10.781	-10.713	-10.713	-10.654
Pleegzorg	3.109	3.221	3.221	3.351	3.380	3.380	3.380
Riolering	-4.756	-4.512	-4.503	-4.339	-4.597	-4.597	-3.746
Ruimtelijke ordening	7.402	15.270	14.899	4.813	2.922	2.922	2.938
Samenkracht en burgerparticipattie	25.689	32.937	34.301	33.439	32.396	32.396	29.541
Sportaccommodaties	-263	-659	-571	-520	-531	-531	-555
Sportbeleid en activering	19.356	22.296	22.372	20.539	19.726	19.726	19.965
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	21.315	25.470	25.438	27.142	27.142	27.142	26.977
Treasury	-2.457	-4.722	-4.722	-4.831	-4.467	-4.467	-4.161
Vennootschapsbelasting VpB	240	600	1.078	1.078	1.078	1.078	1.078
Verkeer en vervoer	30.246	29.263	29.566	34.406	34.613	34.613	32.588
Volksgezondheid	6.476	8.675	9.533	9.559	9.855	9.855	9.477
Wonen en bouwen	7.168	7.456	321	119	2.150	2.150	5.338
WSW en beschut werk	36.226	36.040	37.186	41.238	37.323	37.323	34.160
Totaal	0	0	-2.562	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	6.812
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	492	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.249	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.995	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	9.363	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.464	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.004	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	24.140	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.220	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.179	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	139.011
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.452	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.327	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	10.773	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	20.671	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.257	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.660	0	0	0	0	0
Overhead	83.706	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	2.842	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.690	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	278	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.395	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	1.078	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	23.732	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	34.553
Eindtotaal	108.158	30.124	33.679	8.890	31.445	41.923	180.376

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat Energie en Milieu	Ruimtelijke ontwikkelingen	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	16.262	16.262
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.605	0	0	0	0	10.417
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	492
Begeleiding (WMO)	263	0	0	0	0	0	263
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.249
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	16.602	0	0	0	0	0	16.602
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.995
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	9.363
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.464
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.004
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	24.140
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.095	1.095
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.220
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.179
Gesloten plaatsing	309	0	0	0	0	0	309
Gezinsgericht	1.158	0	0	0	0	0	1.158
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	93.468	0	93.468
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.671	0	0	0	0	0	3.671
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	139.011
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	230	0	0	0	0	0	230
Jeugdbescherming	1.827	0	0	0	0	0	1.827
Jeugdhulp begeleiding	344	0	0	0	0	0	344
Jeugdhulp behandeling	505	0	0	0	0	0	505
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	293	0	0	0	0	0	293
Jeugdhulp met verblijf overig	4.082	0	0	0	0	0	4.082
Jeugdhulp zonder verblijf overig	23.866	0	0	0	0	0	23.866
Jeugdreclassering	201	0	0	0	0	0	201
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	21.125	0	0	0	0	21.125
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.607	0	0	0	0	0	1.607
Media	0	0	0	0	0	0	9.452
Milieubeheer	0	0	0	26.863	3.951	0	30.867
Musea	0	0	0	0	0	0	6.327
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	10.773
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	20.671
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	19.411	19.411
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.257
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.660
Overhead	0	0	0	0	0	0	83.706
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	2.842
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.717	0	0	0	0	0	1.717
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.690
Pleegzorg	1.081	0	0	0	0	0	1.081
Riolering	0	0	0	0	0	14.034	14.034
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.206	0	3.206
Samenkracht en burgerparticipattie	9.455	9.515	0	0	0	0	19.248
Sportaccommodaties	0	0	3.999	0	0	0	3.999
Sportbeleid en activering	0	0	15.565	0	0	0	15.565
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	23.908	3.179	0	0	0	0	27.087
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.395
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	1.078
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	1.804	25.536
Volksgezondheid	0	0	10.737	0	0	0	10.737
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.607	4.646	9.254
WSW en beschut werk	390	0	0	0	0	0	34.943
Eindtotaal	91.507	37.423	30.349	26.863	105.232	57.253	783.221

	Lasten	
	Totaal Wijk	Totaal Lasten
Afval	6.364	22.626
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	8.678	19.094
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	492
Begeleiding (WMO)	20.844	21.107
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.249
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	14.631	31.233
Bestuur	0	6.995
Burgerzaken	0	9.363
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.464
Cultureel erfgoed	37	2.041
Cultuurpresentatie, -prod en -part	184	24.325
Dagbesteding (WMO)	2.323	2.323
Economische havens en waterwegen	0	1.095
Economische ontwikkeling	0	5.220
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.179
Gesloten plaatsing	558	867
Gezinsgericht	2.092	3.250
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	93.468
Huishoudelijke hulp (WMO)	17.687	21.358
Inkomensregelingen	24.967	163.978
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.901	11.130
Jeugdbescherming	3.638	5.465
Jeugdhulp begeleiding	8.373	8.717
Jeugdhulp behandeling	10.560	11.065
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	293
Jeugdhulp met verblijf overig	9.346	13.428
Jeugdhulp zonder verblijf overig	3.154	27.020
Jeugdreclassering	1.087	1.288
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	10	21.135
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	14.850	16.457
Media	568	10.020
Milieubeheer	178	31.045
Musea	0	6.327
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.137	23.910
Onderwijshuisvesting	6.106	26.778
Openb groen en (openlucht) recreatie	5.640	25.052
Openbaar vervoer	0	1.257
Openbare orde en veiligheid	1.955	15.615
Overhead	2.194	85.899
Overige baten en lasten	0	2.842
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.027	3.744
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	4.108	12.798
Pleegzorg	2.270	3.351
Riolering	0	14.034
Ruimtelijke ordening	0	3.206
Samenkracht en burgerparticipattie	19.184	38.432
Sportaccommodaties	1.361	5.359
Sportbeleid en activering	5.793	21.359
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	27.142
Treasury	0	-2.395
Vennootschapsbelasting VpB	0	1.078
Verkeer en vervoer	10.839	36.375
Volksgezondheid	133	10.870
Wonen en bouwen	0	9.254
WSW en beschut werk	6.395	41.338
Eindtotaal	242.229	1.025.450

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	574.572	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	271	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.803	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	684	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	8.050	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	12	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	2.097	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	122.227
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	118	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.832	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	708	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.339	0	0	0	0	0
Overhead	3.878	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	33.064	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	32.838	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	11.706	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	47	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	651.351	4.783	13.067	2.153	3.540	8.852	122.327

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat Energie en Milieu	Ruimtelijke ontwikkelingen	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	27.635	27.635
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	574.572
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	1.738
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	271
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.803
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	684
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	8.050
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	12
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	2.097
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	94.591	0	94.591
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	122.227
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	14.201	0	0	14.218
Musea	0	0	0	0	0	0	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.832
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	708
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	1.895	1.895
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.339
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.878
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	33.064
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	32.838
Parkeren	0	0	0	0	0	0	11.706
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	18.096	18.096
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	3.593	711	0	0	0	0	4.303
Sportaccommodaties	0	0	4.106	0	0	0	4.106
Sportbeleid en activering	0	0	622	0	0	0	622
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	502	549
Volksgezondheid	0	0	1.310	0	0	0	1.310
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.775	3.330	7.105
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	4.514	3.340	6.054	14.201	98.366	52.371	984.792

	Baten	
	Totaal	Totaal
	Wijk	Lasten
Afval	0	27.635
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	574.572
Arbeidsparticipatie	0	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	271
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	0
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.803
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	684
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	8.050
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	12
Economische promotie (Arnhem promo)	0	2.097
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	94.591
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	444	122.672
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.296	15.514
Musea	0	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.780	11.612
Onderwijshuisvesting	4.102	4.810
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	1.899
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.339
Overhead	17	3.895
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	33.064
OZB Woningen	0	32.838
Parkeren	15.519	27.225
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	18.096
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	490	4.793
Sportaccommodaties	2.040	6.145
Sportbeleid en activering	0	622
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	584
Volksgezondheid	0	1.310
Wonen en bouwen	0	7.105
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	32.726	1.017.646

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2023 en meicirculaire 2024) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen (DU's):

- DU Voorkomen van dakloosheid (€ 1,2 miljoen structureel vanaf 2024): Het kabinet zet in op het voorkomen van dakloosheid, om- en afbouw van de maatschappelijke opvang en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Vanaf 2024 wordt structureel € 55 miljoen aan het gemeentefonds toegevoegd en verstrekt aan centrumgemeenten maatschappelijke opvang/beschermd wonen.
- DU doelgroepspecifieke aanpak (€ 137.000 in 2024/2025/2026): In het kader van het plan van aanpak ‘Statushouders aan het werk’ en de hervorming van de arbeidsmarktinfrastructuur van het ministerie van SZW, is in 2023 budget ter beschikking gesteld aan centrumgemeenten van de arbeidsmarktregio’s voor een regionale doelgroepspecifieke aanpak. Het beoogde doel daarvan is om de arbeidsparticipatie van statushouders en andere kwetsbare groepen te vergroten en hen extra te ondersteunen.
- DU LHBTI-beleid Regenboogsteden (€ 20.000 in 2024/2025/2026): Regenboogsteden zetten zich in voor de gezamenlijke doelstelling de veiligheid, weerbaarheid en sociale acceptatie van LHBTI (Lesbische vrouwen, Homoseksuele mannen, Biseksuelen, Transgenderpersonen en Intersekse personen) verder te bevorderen. In totaal ontvangen 55 gemeenten een bijdragen voor de samenhangende aanpak van de Regenboogsteden voor lokaal LHBTI-beleid voor de periode 2023 tot en met 2026.
- DU Jeugd (overheveling van DU van € 565.000 vanaf 2025 naar een specifieke uitkering, betreft onderwijs/voortijdig schoolverlaten).
- DU Kinderen in een AZC (€ 43.000 vanaf 2024): gemeenten zijn vanaf 2019 volledig verantwoordelijk geworden voor de organisatie en financiering van jeugdhulp, inclusief de jeugd-ggz, aan kinderen in een AZC.
- DU Basis Registratie Personen (BRP) tbv asielzoekers (€ 13.000 vanaf 2024): Vanwege wijziging van de taakverdeling tussen de operationele BRP-straten wordt de verdeling van de decentralisatie-uitkering aangepast.
- DU Maatschappelijke opvang: voor de decentralisatie-uitkering Maatschappelijke opvang zijn de onderliggende aantallen geactualiseerd in de septembercirculaire 2023. Arnhem ontvangt op basis daarvan structureel € 104.000 meer ter dekking van de kosten.
- DU Vrouwenopvang: de invoering van de Wet Seksuele Misdrijven zal naar verwachting leiden tot een verhoogde instroom bij de Centra voor Seksueel Geweld (CSG). Gemeenten worden gecompenseerd via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang. Arnhem ontvangt structureel € 95.000 meer.
- DU Veilige steden: de negen gemeenten die participeren in het programma Veilige Steden van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) ontvangen voor de periode 2023-2026 een bijdrage van circa € 0,36 miljoen. Het programma heeft als doel de sociale veiligheid van vrouwen en meisjes in de publieke ruimte te vergroten. De middelen worden volgens bestaande afspraken met de deelnemende gemeenten verdeeld. Arnhem ontvangt hiervoor € 30.000 per jaar.

Taakmutaties:

- Taakmutatie dienstverlening gemeenten: aanpak armoede en schulden (circa € 650.000 structureel vanaf 2024): Vanuit de Aanpak Geldzorgen, Armoede en Schulden, die in juli 2022 aan de Tweede Kamer is gepresenteerd, heeft het kabinet via het gemeentefonds € 40 miljoen aan structurele middelen voor betere dienstverlening door gemeenten op het gebied van armoede en schulden beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn voor 2023 incidenteel aan gemeenten beschikbaar gesteld. De toekenning vanaf 2024 zal structureel plaatsvinden om gemeenten verder in staat te stellen om strategisch en doelgericht te handelen en hun activiteiten uit te breiden zoals het verdubbelen van het gebruik van schuldhulpverlening en het bevorderen van activiteiten om armoede onder kinderen te bestrijden.
- Taakmutatie Rijksvaccinatieprogramma: vanaf 1 januari 2024 wordt de uitvoering van de maternale kinkhoestvaccinatie formeel overgedragen aan de gemeenten. Bij de septembercirculaire 2023 zijn de bijbehorende middelen, circa € 4 miljoen per jaar, voor de uitvoering van de maternale kinkhoestvaccinatie aan het gemeentefonds toegevoegd. Voor Arnhem gaat het in 2024 om circa € 51.000. De gemeente Arnhem heeft de realisatie van het vaccinatieprogramma ondergebracht bij de VGGM.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Effectindicator	2020	2021	2022	2023	2024
Woonlasten éénpersoonshuishouden	**707**	**694**	**876**	**902**	
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.				
Bron:	COELO, Groningen				
Woonlasten meerpersoonshuishouden	**750**	**711**	**949**	**976**	
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.				
Bron:	COELO, Groningen				
WOZ-waarde woningen	**221**	**240**	**265**	**324**	
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.				
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken				
Formatie ambtelijk apparaat	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**	**6,70**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente.				
Bezetting ambtelijk apparaat	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**	**6,60**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente				
Apparaatskosten per inwoner	**490**	**406**	**429**	**466**	**488**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente.				
Kosten inhuur externen als % van de loonsom	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente.				
Overhead % van totale lasten	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**	
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente				
Verwijzigingen Halt	**13**	**8**	**7**		
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.				
Bron:	Stichting Halt				
Geweldsmisdrijven	**7,10**	**6,60**	**6,70**		
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).				
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit				

Vernielingen en beschadigingen	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.
Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners
Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners
Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen
Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).
Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar
Bron: LISA

Demografische druk	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).
Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.
Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.
Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.
Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,50**	**2,60**	**3,10**
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.		
Bron:	DUO/ Ingrado		
Kinderen in uitkeringsgezin	**10**	**10**	
Eenheid:	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.		
Bron:	Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)		
Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**
Eenheid:	Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar		
Bron:	CBS (verplichte BBV-indicator)		
Netto arbeidsparticipatie	**69**	**68,30**	**71,30**
Eenheid:	Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking		
Bron:	CBS		
Personen met een bijstandsuitkering	**842,70**	**797,40**	
Eenheid:	Aantal per 10.000 inwoners		
Bron:	CBS		
Lopende re-integratievoorzieningen	**72,70**	**75,80**	**156,50**
Eenheid:	Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar		
Bron:	CBS		
Jongeren met jeugdhulp		**14,10**	**14,70**
Eenheid:	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp		
Bron:	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura		
Jongeren met jeugdbescherming		**1,40**	**1,40**
Eenheid:	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel		
Bron:	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura		
Jongeren met jeugdreclassering		**0,70**	**0,60**
Eenheid:	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel		
Bron:	CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura		
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**820**	**840**	**820**
Eenheid:	Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep		
Bron:	CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo		
Niet sporters	**46,90**		
Eenheid:	Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.		
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM		

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**6**	**9**	

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**165,20**	**160,40**	

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**11,80**	**5,60**	**7**

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

Btw-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde btw kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten

De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges

Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen

Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)

In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming

Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead

De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten

Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.